

EKONOMİK RAPOR

EKONOMİK RAPOR 2007

ISBN: 978 9944 60 291 4
TOBB Yayın No: 2008-67

Tasarım : Danajans
Basım : İmpress Baskı Tesisleri

SUNUŞ

Türkiye’de 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan iki kriz, ekonomi üzerinde ağır tahribata yol açmıştır. Ülkemizde savaş yılları hariç Cumhuriyet tarihimizin en büyük boyutlu küçülmesi yaşanmıştır. Temsilcisi olduğumuz Türk özel sektörü toplumun diğer kesimleri gibi krizin etkilerini bütün yönleriyle hissetmiş ve uzun uğraşlar sonucu elde edilen kazanımlarını kaybetme noktasına gelmiştir.

Yaşanan bu krizler karşısında Uluslararası Para Fonu destekli istikrar programları uygulamaya konulmuştur. Alınan tedbirler sayesinde ekonomi hızla toparlanma sürecine girmiştir. Uluslararası piyasalardaki olumlu havanın da katkısıyla 2002-2006 yılları arasında önemli başarılar elde edilmiştir.

Özel sektör yatırımları ve verimlilik artışlarından kaynaklanan yüksek oranlı büyüme hızlarına ulaşılmıştır. Enflasyon tek haneli rakamlara gerilemiştir. Kamu açıkları büyük ölçüde kontrol altına alınmış, denk bütçe uygulamasına oldukça yaklaşılmıştır. Hızla artan özel kesim yatırımları sayesinde yeni istihdam alanları özel sektör vasıtasıyla oluşturulmaya başlanmıştır. İhracatta güçlü artışlar kaydedilmiştir. Önemli miktarda uluslararası doğrudan yabancı sermaye girişi gerçekleşmiştir.

Bu olumlu gelişmelere rağmen ihracatın giderek ithalata bağımlı hale gelmesi, cari işlemler dengesindeki bozulma ve işsizlik oranında kayda değer bir iyileşme sağlanamaması beş yıllık sürede ekonomik anlamda zayıf noktalarımız olarak öne çıkmıştır.

2006 yılında kendini belli eden ekonomik yavaşlama, 2007 yılına gelindiğinde belirginleşmiştir. Büyüme hızı yüzde 4,5 ile son altı yılın en düşük düzeyine gerilerken, 2002 yılından bu yana ilk defa hedeflenen değer altında kalmıştır. 2007 yılında gerçekleşen büyüme hızının Türkiye için yeterli olmadığı bir gerçektir.

2005 yılında son yılların en düşük seviyesine gerileyen enflasyon, 2006 yılında yükselişe geçerek öngörülen hedefi aşmıştır. 2007 yılında bir önceki yıla göre iyileşmekle birlikte, yüzde 8,39’luk düzeyiyle ikinci kez hedefin oldukça üzerinde gerçekleşmiştir. Enflasyon yüzde 8-10 düzeyinde katılık göstermekte ve yurtdışı kaynaklı faktörlerin de etkisi ile hedeflenen düzeylere indirilememektedir.

Sıkı maliye politikası uygulamaları ile merkezi yönetim bütçesi, büyük bir iyileşme göstererek 2006 yılında denk bütçeye yaklaşmış olmasına rağmen, 2007 yılında mali disiplinin nispeten gevşetilmesi nedeniyle bütçe dengesi göreceli olarak bozulmuştur.

İhracat 2007 yılında artmaya devam etmiş ve ilk kez yüz milyar doların üzerine çıkmıştır. İhracatta ulaşılan bu seviye önemli bir başarıdır. Ancak ithalatta gerçekleşen artışı da dikkatlerden kaçırmamak gerekir. İmalat sanayi üretimi ve ihracatın ara malı ithalatına olan bağımlılığı, toplam ithalat üzerinde baskı oluşturmakta ve dış ticaret açığında artışa yol açmaktadır. Ara malı ithalatındaki artış, yerli ara malı üreticilerini zorlamakta ve reel ekonominin dışına itmektedir.

Ülkemizde ekonomik anlamda yaşanan bir başka olumsuzluk, cari işlemler dengesinde 2002 yılında başlayan bozulmanın 2007 yılında da devam etmesidir. Bugüne kadar cari açıkta sorun yaşanmamakla birlikte, yurt içi ve yurt dışında ortaya çıkan gelişmelerin cari açığın finansmanını olumsuz şekilde etkileyebileceği hususu gözönünde bulundurulmalıdır.

Uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanmalar, seçimlere ilişkin belirsizlikler, mevsim normalleri üzerinde seyreden hava sıcaklıkları ve buna bağlı olarak yaşanan kuraklık, yapısal reformlardaki gecikme ve ekonominin gündemin alt sıralarına kayması 2007 yılında Türkiye ekonomisindeki duraksamanın temel nedenleri olmuştur.

2007 yılında ekonomik anlamda meydana gelen gelişmeleri, Türkiye'nin uzun dönemli verileri ile karşılaştırdığımızda ve uluslararası piyasalarda yaşanan sıkıntıları dikkate alarak değerlendirdiğimizde olumsuz bir şekilde yorumlamak mümkün değildir. Ancak 2002 yılından beri yaşanan gelişmeler, elde edilen başarılar, ortaya konan hedefler ve beklentiler dikkate alındığında ekonomik performansın daha iyi olması gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası ekonomik gelişmeler dikkate alındığında, ülkemizde son yıllarda elde edilen kazanımların korunması ve daha ileriye taşınması için, mali disiplinin kurumsallaştırılması, şirketler kesiminin girdi maliyetlerini düşürecek mikro reformların tamamlanması ve kamu idaresinin yönetim kalitesini artıracak düzenlemelerin yapılması zorunlu hale gelmiştir.

Ulusal ve uluslararası alanda yaşanan gelişmelerin iyi izlenmesi ve politikalar geliştirilmesi halinde Türkiye ekonomisindeki iyileşme sürecinin devam edeceğine inancımız tamdır.

Bu düşüncelerle ekonomik raporumuzun Camiamıza ve ilgililere yararlı olmasını dilerim.

M. RİFAT HİSARCIKLIOĞLU
Başkan

TOBB YÖNETİM KURULU

Başkan	M. RİFAT HİSARCIKLIOĞLU
Başkan Yrd.	Bülent KOŞMAZ
Başkan Yrd.	Faik YAVUZ
Başkan Yrd.	Halim METE
Başkan Yrd.	Hüseyin ÜZÜLMEZ
Başkan Yrd.	A. Nejat KOÇER
Sayman Üye	İbrahim ÇAĞLAR
Üye	Fethi COŞKUNTUNCEL
Üye	İlhan PARSEKER
Üye	Fahrettin AKYIL
Üye	İ. Tamer TAŞKIN
Üye	M. Şadan EREN
Üye	Mustafa YARDIMCI
Üye	Kemal ÖZGEN
Üye	Ahmet ŞEKEROĞLU
Genel Sekreter	İsmail KÖKSAL

EKONOMİK RAPORU İNCELEME KOMİSYONU

Başkan	Ahmet ÖZÜNLÜ
Başkan Yrd.	Tacettin PİRİNÇ
Sözcü	Ferhat ÇAĞLAYAN
Raportör	Ersin KAÇAR
Üye	Mehmet ERKEKLİ
Üye	Mehmet KARACA
Üye	Mehmet TEKİNÖZ
Üye	Mustafa HELVACIOĞLU
Üye	Süleyman KUTLU

HAZIRLAYANLAR

Murat AYDIN	Ekonomik Araştırmalar ve İstatistik Müdürü
Serpil MERT	Ekonomik Araştırmalar ve İstatistik Müdürlüğü - Uzman
Sema KAYNAK	Ekonomik Araştırmalar ve İstatistik Müdürlüğü - Uzman
Z. Özlem HATİPOĞLU	Ekonomik Araştırmalar ve İstatistik Müdürlüğü - Uzman Yrd.

İÇİNDEKİLER

I. GENEL DEĞERLENDİRME	1
A. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER	2
B. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER	8
II. RAKAMLARLA TÜRKİYE EKONOMİSİ	19
A. MİLLİ GELİR	20
1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	20
2. Sektörel Gelişmeler	29
a. Tarım	29
b. Sanayi	32
c. Hizmetler	44
B. YATIRIMLAR	52
C. PARASAL VE MALİ GELİŞMELER	60
1. Fiyat Hareketleri ve Enflasyon	60
2. Para, Banka ve Sermaye Piyasası	67
3. Kamu Maliyesi	80
a. Merkezi Yönetim Bütçesi	83
b. Fonlar	89
c. Kamu İktisadi Teşebbüsleri	89
d. Kamu Finansman Açığı	90
e. Özelleştirme	91
f. Merkezi Yönetim Borç Stoku	92
D. DIŞ EKONOMİK GELİŞMELER	97
1. Dış Ticaret	97
a. İhracat	97
b. İthalat	101
c. Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret	102
d. Komşu Ülkelerle Dış Ticaret	107
2. Döviz Kurları	108
3. Ödemeler Dengesi	114
4. Uluslararası Doğrudan Yatırım	114
5. Dış Borçlar	120
III. SOSYAL GELİŞMELER	125
1. Nüfus	126
2. İstihdam	127
3. Çalışma Hayatı	130
4. Ücretler	133
IV. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE HEDEFLER VE GERÇEKLEŞMELER	135
V. EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER	141

TABLolar

Tablo 1 : Dünya Üretimi	3
Tablo 2 : Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye'ye İlişkin Temel Ekonomik Göstergeler	5
Tablo 3 : Dünya Ticaret Hacmi	8
Tablo 4 : Sabit Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	22
Tablo 5 : Cari Fiyatlarla Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	24
Tablo 6 : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Sektör Katkıları	25
Tablo 7 : Sektörlerin Gayri Safi Yurtiçi Hasıla İçindeki Payları	26
Tablo 8 : Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (1998 Fiyatlarıyla)	27
Tablo 9 : Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Cari Fiyatlarla)	28
Tablo 10 : Harcamalar Yöntemiyle Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya Katkıları	28
Tablo 11 : Seçilmiş Tarla Bitkileri Üretimi	29
Tablo 12 : Seçilmiş Meyveler Üretimi	30
Tablo 13 : Seçilmiş Sebzeler Üretimi	31
Tablo 14 : Tarımsal Destekleme Ödemeleri	32
Tablo 15 : Sanayi Sektörü Katma Değeri Değişim Oranları	33
Tablo 16 : Sanayi Sektörü Katma Değerinin GSYH İçerisindeki Payı	33
Tablo 17 : Sanayi Üretim Endeksi ve Değişim Oranları	33
Tablo 18 : Madencilik ve Taşocakçılığı Üretim Endeksi ve Değişim Oranları	34
Tablo 19 : İmalat Sanayi Üretim Endeksi ve Değişim Oranları	35
Tablo 20 : İmalat Sanayi Kapasite Kullanım Oranları	35
Tablo 21 : İmalat Sanayiinde Verimlilik	36
Tablo 22 : Seçilmiş Sanayi Maddeleri Üretimi	38
Tablo 23 : Seçilmiş Dayanıklı Tüketim Malları Üretimi	39
Tablo 24 : Seçilmiş Dayanıklı Tüketim Malları Satışı	39
Tablo 25 : Enerji Üretim Endeksi ve Değişim Oranları	40
Tablo 26 : Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	41
Tablo 27 : Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı	41
Tablo 28 : Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	44
Tablo 29 : Seçilmiş Ticaret Borsaları İşlem Hacimleri	45
Tablo 30 : Yeni Kurulan Şirketler	45
Tablo 31 : Kapanan Şirketler	46
Tablo 32 : Gerçek Kişilerde Tescil ve Terkinler	46
Tablo 33 : Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	46
Tablo 34 : Gelen Yabancı ve Çıkan Vatandaş Sayısı	48
Tablo 35 : Gelen Yabancı ve Çıkan Vatandaşların Amaçlarına Göre Dağılımı	48
Tablo 36 : Turizm Gelir-Gider Dengesi ve Ortalama Harcamalar	49
Tablo 37 : Türkiye Kalkınma Bankasınca Turizm Sektörüne Tahsis Edilen ve Kullandırılan Krediler	49
Tablo 38 : Ulaştırma İstatistikleri	51
Tablo 39 : Sabit Sermaye Yatırımları	52

Tablo 40 : Sektörler İtibariyle Sabit Sermaye Yatırımları	54
Tablo 41 : Yapı Ruhsatına Göre Bina İnşaatı	55
Tablo 42 : Yapı Ruhsatına Göre Bina İnşaatı Değişim ve Payı	56
Tablo 43 : Yapı Kullanma İzin Belgesine Göre Bina İnşaatı	56
Tablo 44 : Yapı Kullanma İzin Belgesine Göre Bina İnşaatı Değişim ve Payı	56
Tablo 45 : Yatırım Teşvik Belgelerinin Sektörel Dağılımı	57
Tablo 46 : Yatırım Teşvik Belgelerinin Mahiyetlerine Göre Dağılımı	59
Tablo 47 : Yatırım Teşvik Belgelerinin Bölgesel Dağılımı	59
Tablo 48 : Tüketici Fiyatları Endeksi	62
Tablo 49 : Özel Kapsamlı Tüketici Fiyatları Endeksi	64
Tablo 50 : Aylar İtibariyle Üretici Fiyatları Endeksi	65
Tablo 51 : Üretici Fiyatları Endeksi	65
Tablo 52 : Para Politikası Hedefleri	68
Tablo 53 : Para Politikası Kurulu Faiz Kararları	69
Tablo 54 : Para Arzları	70
Tablo 55 : Mevduat Bankalarındaki Mevduat	71
Tablo 56 : YTL ve Yabancı Para Mevduatın Toplam Mevduat İçindeki Payı	72
Tablo 57 : Banka Kredileri	73
Tablo 58 : Uluslararası Rezervler	74
Tablo 59 : Merkez Bankası Rezervleri ve İthalatı Karşılama Oranı	74
Tablo 60 : Türk Bankacılık Sisteminde Banka, Şube ve Personel Bilgileri	75
Tablo 61 : Menkul Kıymet İhraç İzinleri	76
Tablo 62 : Özel Kesim Menkul Kıymet İhraç İzinleri	79
Tablo 63 : İkinci El Piyasalarda İşlem Hacmi	78
Tablo 64 : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası	81
Tablo 65 : Genel Devlet Gelirleri	82
Tablo 66 : Genel Devlet Harcamaları	83
Tablo 67 : Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri	83
Tablo 68 : Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	85
Tablo 69 : Vergi Yükü	86
Tablo 70 : Vergi Esnekliği Katsayıları	86
Tablo 71 : Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	88
Tablo 72 : Fon Dengesi	89
Tablo 73 : İşletmeci KİT Finansman Dengesi	90
Tablo 74 : Kamu Kesimi Borçlanma Gereği	91
Tablo 75 : Özelleştirme İşlemleri	92
Tablo 76 : Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku	93
Tablo 77 : İç Borç Stoku	95
Tablo 78 : İç Borç Stokunun Vadesi ve Yıllık Bileşik Reel Faizi	95
Tablo 79 : İç Borç Stoku Döviz/Faiz Yapısı	96
Tablo 80 : İç Borç Stokunun Alıcılara Göre Dağılımı	96
Tablo 81 : Dış Ticaret Göstergeleri	97
Tablo 82 : Sektörlere Göre İhracat	99

Tablo 83 : Ana Mal Gruplarına Göre İhracat	100
Tablo 84 : İhracatımızda İlk On Fasil	100
Tablo 85 : Sektörlere Göre İthalat	101
Tablo 86 : Ana Mal Gruplarına Göre İthalat	101
Tablo 87 : İthalatımızda İlk On Fasil	102
Tablo 88 : Ülke Gruplarına Göre İhracat ve İthalat	103
Tablo 89 : Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre İhracat ve İthalat	104
Tablo 90 : Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Hacmi	105
Tablo 91 : Seçilmiş Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret Hacmi	106
Tablo 92 : En Çok İhracat Yapılan On Ülke	106
Tablo 93 : En Çok İthalat Yapılan On Ülke	107
Tablo 94 : Komşu Ülkelerle İhracat ve İthalat	107
Tablo 95 : Komşu Ülkelerle Dış Ticaret Hacmi	108
Tablo 96 : Merkez Bankasınca Yapılan Döviz Alım-Satım Tutarları	109
Tablo 97 : Yıllar İtibariyle Döviz Kurları	110
Tablo 98 : Döviz Kurları	111
Tablo 99 : Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri	112
Tablo 100 : Ödemeler Dengesi	115
Tablo 101 : Doğrudan Uluslararası Yatırım Girişleri	118
Tablo 102 : Doğrudan Uluslararası Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı	118
Tablo 103 : Doğrudan Uluslararası Yatırım Girişlerinin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı	120
Tablo 104 : Dış Borç Stoku	122
Tablo 105 : Türkiye Toplam Nüfusu, Yıllık Nüfus Artış Hızı ve Nüfus Yoğunluğu	126
Tablo 106 : Şehir-Köy Nüfusları ve Yıllık Nüfus Artış Hızları	127
Tablo 107 : Yurt İçi İşgücü Piyasası	127
Tablo 108 : İstihdamın Sektörel Dağılımı	130
Tablo 109 : İşçi Sayısı ve Sendikalaşma Oranları	130
Tablo 110 : Toplu İş Sözleşmelerinin Kapsadığı İşyeri ve İşçi Sayısı	132
Tablo 111 : Grev Uygulamaları	132
Tablo 112 : Lokavt Uygulamaları	132
Tablo 113 : Toplu İş Sözleşmesi Kapsamındaki İşçi Ücretlerinde Gelişmeler	133
Tablo 114 : Yıllar İtibariyle Günlük ve Aylık Brüt Asgari Ücretler	134
Tablo 115 : Memur Maaşlarında Gelişmeler	134
Tablo 116 : GSYH ve Sektörel Büyüme (Program Hedefi ve Gerçekleşme)	136
Tablo 117 : Sektörlerin GSYH İçindeki Payları (Program Hedefi ve Gerçekleşme)	137
Tablo 118 : Enflasyon (Program Hedefi ve Gerçekleşme)	137
Tablo 119 : Merkezi Yönetim Bütçesi (Bütçe Hedefi ve Gerçekleşme)	138
Tablo 120 : Cari İşlemler Dengesi (Program Hedefi ve Gerçekleşme)	139
Ekonomik ve Sosyal Göstergeler	142

GRAFİKLER

Grafik 1 : Gayri Safi Yurtiçi Hasıla Büyüme Hızları	23
Grafik 2 : Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Sektörel Dağılımı	26
Grafik 3 : İmalat Sanayi Üretim Endeksi	35
Grafik 4 : İmalat Sanayiinde Kısmi Verimlilik Endeksi	37
Grafik 5 : Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	42
Grafik 6 : Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı	43
Grafik 7 : Ticaret Borsaları İşlem Hacmi	44
Grafik 8 : Protesto Edilen Senetler ve Karşılıksız Çekler	47
Grafik 9 : Turizm Gelir ve Giderleri	50
Grafik 10 : Kamu Kesimi Sabit Sermaye Yatırımları	53
Grafik 11 : Yapı Ruhsatı ve Yapı Kullanma İzin Belgesine Göre Bina İnşaatı	57
Grafik 12 : Yatırım Teşviklerinin Sektörel Dağılımı	58
Grafik 13 : Yatırım Teşviklerinin Bölgesel Dağılımı	60
Grafik 14 : Ana Harcama Grupları İtibariyle TÜFE Değişim Oranları	63
Grafik 15 : Sektörler İtibariyle ÜFE Değişim Oranları	66
Grafik 16 : Para Arzları	71
Grafik 17 : Mevduat Bankalarındaki YTL Mevduat ve Yabancı Para Mevduat Oranı	73
Grafik 18 : Uluslararası Rezervler	74
Grafik 19 : Menkul Kıymet İhraç İzinleri	77
Grafik 20 : Merkezi Yönetim Bütçe Gerçekleşmeleri	84
Grafik 21 : Vergi Yükü	87
Grafik 22 : Vergi Esnekliği Katsayıları	87
Grafik 23 : Merkezi Yönetim Toplam Borç Stoku	94
Grafik 24 : Dış Ticaret Göstergeleri	98
Grafik 25 : İhracatın İthalatı Karşılama Oranı	99
Grafik 26 : Reel Efektif Döviz Kuru Endeksleri	113
Grafik 27 : Cari İşlemler Dengesi	116
Grafik 28 : Turizm ve İşçi Gelirleri	117
Grafik 29 : Doğrudan Uluslararası Yatırım Girişlerinin Sektörel Dağılımı	119
Grafik 30 : Doğrudan Uluslararası Yatırım Girişlerinin Ülke Gruplarına Göre Dağılımı	121
Grafik 31 : Dış Borç Stoku	123
Grafik 32 : Dış Borç Stokunun Borçlulara Göre Dağılımı	124
Grafik 33 : Şehir ve Köy Nüfusları	128
Grafik 34 : İşsizlik Oranları	129
Grafik 35 : İstihdamın Sektörel Dağılımı	131

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
ASEAN	Güneydoğu Asya Milletler Birliği
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş.
BYS	Başka Yerde Sınıflandırılmayan
ÇSGB	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
DGD	Doğrudan Gelir Desteği
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DTH	Döviz Tevdiat Hesabı
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Birliği
EİT	Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
FED	ABD Merkez Bankası
FOB	Free On Board
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HM	Hazine Müsteşarlığı
IMF	Uluslararası Para Fonu
İKT	İslam Konferansı Teşkilatı
İMKB	İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
KEİ	Karadeniz Ekonomik İşbirliği
KİT	Kamu İktisadi Teşebbüsü
MB	Maliye Bakanlığı
MKYF	Menkul Kıymet Yatırım Fonu
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı
ÖİB	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı
SDR	Özel Çekme Hakları
SPK	Sermaye Piyasası Kurulu
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEFE	Toptan Eşya Fiyatları Endeksi
THY	Türk Hava Yolları
TİSK	Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu
TKB	Türkiye Kalkınma Bankası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜFE	Tüketici Fiyatları Endeksi
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
ÜFE	Üretici Fiyatları Endeksi
YF	Yatırım Fonu
YP	Yabancı Para
YTL	Yeni Türk Lirası

I. GENEL DEĞERLENDİRME

A. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

2001 yılında yavaşlayan dünya ekonomisi, gelişmiş ülkelerde uygulanan genişletici makro ekonomik politikalar ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan yüksek hızlı büyümenin katkısıyla 2002 yılından itibaren büyüme sürecine girmiştir. 2002-2004 yıllarında ivme kazanan dünya ekonomisi büyüme hızı 2005 yılında artan petrol fiyatları, yükselen faiz ve hisse senedi getiri oranları, uluslararası siyasi arenadaki gerilimlerin etkisi ile % 4,4 düzeyine gerilemiştir.

2006 yılında dünya ekonomisi büyüme hızı sıkı para politikası uygulamaları, Mayıs ayında finans piyasalarında yaşanan dalgalanma, artan petrol ve metal fiyatlarına rağmen yeniden artışa geçerek % 5'e yükselmiştir. Bu büyümenin itici gücü % 9,2 büyüyen dünya ticaret hacmi olmuştur.

2006 yılında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yaşanan büyüme, talep eğiliminde artışa neden olarak enflasyon baskısı oluşturmuş, bu baskı gelişmiş ekonomilerde sıkı para politikalarıyla telafi edilmeye çalışılmıştır.

Enflasyonist baskıların azaltılmasına yönelik olarak gelişmiş ülkelerde uygulamaya konan daraltıcı politikalar, 2006 yılının ikinci yarısında dünya ekonomisi üzerinde baskı oluşturmaya başlamıştır. Bu baskı 2007 yılında dünya ekonomisi üzerinde etkisini iyice hissettirmiştir. Dünya ekonomisi, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) emlak piyasasındaki olumsuz gelişmeler ve buna bağlı olarak gelişmiş finansal piyasalarda yılın ikinci yarısında yaşanan çalkantı ve likidite daralmasından olumsuz şekilde etkilenirken, büyüme hızı 0,1 puanlık düşüşle % 4,9'a gerilemiştir. Böylece dünya ekonomisi 2002 yılından beri yaşanmakta olan büyüme sürecinin ardından, gelişmiş ekonomilerdeki finansal dalgalanma kaynaklı yeni bir konjonktür ve belirsizlik sürecine girmiştir. Mali piyasalarda yaşanan dalgalanmaya ve gelişmiş ülkelerin büyüme hızlarındaki yavaşlamaya rağmen gelişmekte olan ülke ekonomilerindeki güçlü performans dünya ekonomisindeki küçülmenin boyutunu sınırlandırmıştır (Tablo 1).

2007 yılında küresel ekonomik gelişmelerin ülkeler bazında itici gücü Çin, Hindistan ve Rusya ekonomileri olmuştur. Gelişmekte olan ülkeler ile geçiş süreci ülkelerinin büyüme hızları genel büyüme hızının üzerinde, gelişmiş ülkelerin büyüme hızları ise genel büyüme hızının altında gerçekleşmiştir.

Bir önceki yıla göre 2007 yılında gelişmiş ülkelerin ortalama büyüme hızı 0,3 puanlık düşüşle % 2,7, gelişmekte olan ülkelerin ortalama büyüme hızı 0,1 puanlık artışla % 7,9, geçiş süreci ülkelerinin ortalama büyüme hızı 0,3 puanlık artışla % 8,5 olmuştur.

TABLO 1: DÜNYA ÜRETİMİ

	(Değişim, %)			
	2005	2006	2007	2008 (1)
Dünya Üretimi	4,4	5,0	4,9	3,7
Gelişmiş Ülkeler	2,6	3,0	2,7	1,3
ABD	3,1	2,9	2,2	0,5
Japonya	1,9	2,4	2,1	1,4
Kanada	3,1	2,8	2,7	1,3
Euro Alanı	1,6	2,8	2,6	1,4
Gelişmekte Olan Ülkeler	7,1	7,8	7,9	6,7
Gelişmekte Olan Asya Ekonomileri	9,0	9,6	9,7	8,2
Çin	10,4	11,1	11,4	9,3
Hindistan	9,1	9,7	9,2	7,9
ASEAN-5 (2) (3)	5,1	5,7	6,3	5,8
Latin Amerika	4,6	5,5	5,6	4,4
Brezilya	3,2	3,8	5,4	4,8
Geçiş Süreci Ülkeleri	6,5	8,2	8,5	7,0
Rusya	6,4	7,4	8,1	6,8

Kaynak: IMF, World Economic Outlook, April 2008

(1): Tahmin.

(2): Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur.

(3): 2005 yılında ASEAN-4 (Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland) ülkeleri.

2007 yılında ABD ekonomisinde konut sektöründen kaynaklanan sorunların kısa vadede aşılamayacağı ve belirgin bir yavaşlama olabileceği yönündeki değerlendirmeler ağırlık kazanmıştır. Önde gelen finansal kuruluşların yüksek düzeylerde zarar açıklaması, risk algılamasının artış eğilimine girmesine neden olmuştur. Kredi piyasasındaki sorunların konut sektörünü derinden etkileyerek ekonominin geneline yayılmasını önlemek ve orta vadede ekonomik büyümeye destek olmak amacıyla ABD Merkez Bankası (FED), 2007 yılında kısa vadeli faiz oranlarını 18 Eylül'de 50 baz puan düşürerek % 4,75'e, 31 Ekim'de 25 baz puan düşürerek % 4,50'ye, 11 Aralık'ta da 25 baz puan düşürerek % 4,25'e indirmiştir. Alınan önlemlere rağmen, 2000'li yılların başından beri dünya ekonomisini sürükleyen ABD ekonomisinin büyüme hızı 0,7 puanlık düşüşle % 2,2'ye gerilemiştir. 2007 yılında ABD'de enflasyon oranında kısmi iyileşme görülmüş, tüketici fiyatları 0,3 puan küçülerek % 2,9'a düşmüştür.

2007 yılında ABD'de konut sektöründeki düzeltmenin belirginleştiği, özel sektör yatırım ve tüketim harcamalarının yavaşladığı, büyümeye ve enflasyona ilişkin belirsizliklerin arttığı gözlenmiştir. 2008 yılında ABD'de konut sektöründeki sıkıntılı dönemin devam edeceği, tüketim harcamaları ve yatırımların azalacağı öngörüsüyle büyüme hızının % 0,5 düzeyine kadar gerileyerek ekonominin durgunluğa gireceği tahmin edilmektedir.

2005 yılında küçülen Japonya ekonomisinin büyüme hızı, 2006 yılında toparlanarak % 2,4'e yükselse de 2007 yılında 0,3 puanlık düşüşle % 2,1'e ge-

rilemiştir. Başta ABD ekonomisi olmak üzere küresel ekonomide yaşanan durgunluk ile konut ve sabit sermaye harcamalarındaki düşüş, Japonya ekonomisinde yavaşlamaya yol açan etkenlerin başında gelmektedir. 2007 yılında küresel ekonomide yaşanan sorunlarla bağlantılı olarak ortaya çıkan kredi piyasalarındaki tedirginlik, Japon firmalarını daha ihtiyatlı davranmaya yöneltmiştir. Sabit sermaye harcamalarında kısıtlamaya giden Japon firmaları, yapı güvenliği düzenlemelerinde yapılan değişikliklerin de etkisiyle konut yatırımlarını ertelemektedirler. Bununla birlikte yatırım harcamalarındaki düşüşe karşın Asya ekonomilerinden kaynaklanan talep artışıyla net ihracatta gözlenen artış, büyümedeki düşüş hızını yavaşlatmaktadır. Japonya'nın büyüme hızının 2008 yılında daha da gerileyerek % 1,4 düzeyine düşmesi beklenmektedir.

Euro Bölgesi büyüme oranları 2001-2007 döneminde istikrarsız bir seyir izlemiştir. 2005 yılında 0,5 puanlık düşüşle % 1,6'ya gerileyen Bölgenin ekonomik büyüme hızı, 2006 yılında yeniden canlanarak % 2,8 düzeyine yükselmiştir. Böylece Bölgede son altı yılın en yüksek büyüme düzeyi yakalanmıştır. 2007 yılında ise büyüme hızı bir önceki yıla göre 0,2 puanlık düşüşle % 2,6'ya inmiştir. 2007 yılında Euro Bölgesindeki büyümede, özellikle Almanya'daki canlı yatırım talebi, inşaat ve ihracat artışları etkili olmuştur. Kârlılık oranlarının yükselmesi ve toplam istihdamın artması gibi gelişmeler, Euro Bölgesi büyümesi üzerindeki bölge içi risk algılamasını azalmaktadır. Ancak ABD'deki durgunluk ihtimali karşısında Euro Bölgesi büyüme hızının 2008 yılında % 1,4 seviyesine gerileyeceği öngörülmektedir (Tablo 2).

Ülkeler itibarıyla değerlendirildiğinde, 2007 yılında da Bölgenin ekonomik büyümesinin önceki yıllarda olduğu gibi oran ve kompozisyon itibarıyla önemli farklılıklar taşıdığı gözlenmektedir. İspanya'nın büyüme hızı Bölge ortalamasının üzerinde gerçekleşirken, Almanya, Fransa ve İtalya'nın büyüme hızları Bölge ortalamasının altında gerçekleşmiştir. 2007 yılında % 3,8 büyüyen İspanya Bölgenin ekonomik büyümesini yukarı yönde etkilerken, Almanya % 2,5'lik, Fransa % 1,9'luk ve İtalya % 1,5'lik büyüme oranları ile Bölgenin büyüme hızı üzerinde aşağı yönlü baskı oluşturmuştur. Euro Bölgesine dahil olmayan İngiltere'nin büyüme hızı 0,2 puanlık artışla % 3,1'e yükselerek, Bölge ortalamasının 0,5 puan üzerinde gerçekleşmiştir.

Euro Bölgesinde 2005 yılından beri düşme eğiliminde olan işsizlik oranı 2007 yılında da bir önceki yıla göre 0,8 puan düşerek % 7,4'e gerilemiştir. Bölgede işsizlik oranları ülkeler itibarıyla büyük farklılıklar göstermektedir. Bölge ekonomileri içinde işsizlik oranını düşürme konusunda son yedi yılda en istikrarlı gelişmeyi gösteren ülkelerden biri olan İtalya'da 2000 yılında % 10,1 olan işsizlik oranı, yedi yıllık süreçte kademeli olarak düşürülmüştür. Böylece İtalya'da işsizlik oranı, 2007 yılında bir önceki yıla göre 0,8 puan azalarak % 6 ile Bölge ortalamasının altında gerçekleşmiştir. Bölgenin diğer büyük ekonomilerindeki işsizlik oranları Bölge ortalamasının üzerinde kalsa da, 2007 yılında önemli iyileşmeler yaşanmıştır. İşsizlik oranı bir önceki yıla göre Almanya'da 1,4 puanlık düşüşle % 8,4'e, Fransa'da 0,9 puanlık ve İspanya'da 0,2 puanlık düşüşle % 8,3'e gerilemiştir. Bölgeye dahil olmayan İngiltere'de ise işsizlik oranı 2006 yılına göre değişmeyerek % 5,4 düzeyinde kalmıştır.

TABLO 2: BAZI AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE'YE İLİŞKİN TEMEL EKONOMİK GÖSTERGELER

	2005	2006	2007 (1)
BÜYÜME (GSYH) (%)			
Euro Alanı	1,6	2,8	2,6
Almanya	0,8	2,9	2,5
Fransa	1,7	2,0	1,9
İtalya	0,6	1,8	1,5
İspanya	3,6	3,9	3,8
İngiltere	1,8	2,9	3,1
Türkiye (2)	8,4	6,9	4,5
İŞSİZLİK (%)			
Euro Alanı	8,6	8,2	7,4
Almanya	10,6	9,8	8,4
Fransa	9,3	9,2	8,3
İtalya	7,7	6,8	6,0
İspanya	9,2	8,5	8,3
İngiltere	4,8	5,4	5,4
Türkiye (2)	10,3	9,9	9,9
ENFLASYON (Tüketici Fiyatları) (%)			
Euro Alanı	2,2	2,2	2,1
Almanya	1,9	1,8	2,3
Fransa	1,9	1,9	1,6
İtalya	2,2	2,2	2,0
İspanya	3,4	3,6	2,8
İngiltere	2,0	2,3	2,3
Türkiye (2)	7,7	9,7	8,4
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE DENGESİ/GSYH (%)			
Euro Alanı	-2,3	-1,5	-0,7
Almanya	-2,6	-1,3	-0,9
Fransa	-3,1	-2,6	-2,1
İtalya	-3,8	-3,9	-0,4
İspanya	0,4	0,8	1,3
İngiltere	-3,1	-2,6	-3,3
Türkiye (2)	-1,1	-0,6	-1,6
GENEL YÖNETİM BRÜT BORÇ STOKU/GSYH (%)			
Euro Alanı	76,9	74,8	72,4
Almanya	71,1	69,3	66,2
Fransa	75,4	70,9	71,9
İtalya	120,5	118,7	116,9
İspanya	50,6	46,7	42,8
İngiltere	46,5	46,6	47,2
Türkiye (2)	51,8	46,0	39,3

Kaynak: IMF World Economic Outlook April 2008, OECD Economic Outlook December 2007

(1): Tahmin.

(2): Türkiye'ye ilişkin bilgiler TÜİK, DPT ve HM verilerinden derlenmiştir.

Ekonomik büyüme eğilimindeki istikrarsızlığa rağmen Bölgede son üç yılda işsizlik konusunda sağlanan iyileşmenin 2008 yılında da devam ederek son yıllardaki en düşük seviyesine gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Euro Bölgesinde 2007 yılında enflasyon geçen yıla göre 0,1 puanlık azalışla % 2,1'e gerilemiştir. Bölge ülkelerinden İspanya'da tüketici fiyatları enflasyonu 2007 yılında bir önceki yıla göre 0,8 puan azalarak % 2,8'e düşerken, Almanya'da ise 0,5 puan artarak % 2,3'e yükselmiştir. Bu iki ülkenin enflasyon oranları Bölge ortalamasının üzerinde gerçekleşmiştir. Bölgenin diğer büyük ekonomilerinden Fransa ve İtalya'da enflasyon oranlarında düşüş yaşanırken, gerçekleşen değerler Bölge ortalamasının altında kalmıştır. Enflasyon oranı 2007 yılında bir önceki yıla göre Fransa'da 0,3 puanlık düşüşle % 1,6'ya, İtalya'da 0,2 puanlık düşüşle % 2'ye gerilemiştir. Bölgeye dahil olmayan İngiltere'de ise enflasyon oranı, 2006 yılındaki % 2,3'lük düzeyinde kalırken, Bölge ortalamasının 0,2 puan üzerinde gerçekleşmiştir. Euro Bölgesi enflasyon oranınının 2008 yılında enerji ve gıda fiyatlarında yaşanan artışın etkisiyle 0,7 puan artarak % 2,8'e yükseleceği öngörülmektedir.

Euro Bölgesi ekonomilerinin kamu maliyelerinde son üç yıldır iyileşme yaşanmaktadır. 2005 yılında Bölge ülkeleri genelinde % 2,3 olan merkezi yönetim bütçe açıklarının toplam GSYH'ye oranı, 2006 yılında % 1,5'e, 2007 yılında da % 0,7'ye gerilemiştir. Fransa ve Almanya'nın merkezi yönetim bütçe açıklarının GSYH'ye oranı, 2007 yılında Bölge ortalamasının üzerinde gerçekleşse de bu ülkelerin kamu maliyelerinde iyileşme gözlenmiştir. En dikkat çekici gelişmeyi ise İtalya kaydetmiştir. Uygulanan mali politikalar sonucu söz konusu oran Fransa'da % 2,1'e, Almanya'da % 0,9'a, İtalya'da ise % 0,4'e düşmüştür. İspanya'da 2006 yılında % 0,8 olarak gerçekleşen merkezi yönetim bütçe fazlasının GSYH'ye oranı 2007 yılında 0,5 puanlık artışla % 1,3'e yükselmiştir. Bölgeye dahil olmayan İngiltere'de merkezi yönetim bütçe açıklarının GSYH'ye oranı geçen yıla göre 0,7 puan artış göstererek % 3,3'e yükselmiştir.

Euro Bölgesi ülkelerinin kamu borç stoklarının GSYH'lerine oranlarında da son iki yılda genel bir iyileşme yaşanmıştır. 2007 yılında Bölge ekonomilerinin toplam borç stokunun GSYH'ye oranı 2,4 puan azalarak % 72,4 olmuştur. Fransa'da % 71,9'a yükselirken, kamu borç stoku alanında Bölgenin en istikrarlı ve güçlü ekonomilerinden olan İspanya'da % 42,8'e, Almanya'da % 66,2'ye, İtalya'da da % 116,9'a düşmüştür. Bölgeye dahil olmayan İngiltere'de 0,6 puan artış göstererek % 47,2'ye yükselmiştir.

Gelişmekte olan ekonomiler Amerikan ekonomisinde yaşanan daralmanın yol açtığı olumsuzluklardan çok fazla etkilenmemişlerdir. Bölge ekonomileri emtia fiyatlarındaki artışların da etkisiyle büyümeye devam etmişlerdir. 2006 yılında % 7,8 olan Bölge ekonomilerinin büyüme hızı, 2007 yılında 0,1 puanlık artışla % 7,9'a yükselirken, dünya ortalamasının 3 puan üzerinde gerçekleşmiştir. Böylece gelişmekte olan ekonomilerin dünya büyüme hızı üzerindeki belirleyiciliği iyice öne çıkarken aynı zamanda, uluslararası piyasalardaki dalgalanmaların olumsuz etkilerini sınırlandıran temel unsurlardan biri olmuştur.

Gelişmekte olan Asya ekonomileri (Doğu Asya ve Pasifik ülkeleri), doğrudan yabancı yatırımlar, tüketim ve kamu harcamalarındaki artış ve Çin ile Hindistan ekonomilerindeki hızlı büyümenin de etkisiyle 2007 yılında % 9,7 büyüyerek yüksek oranlı büyüme trendini devam ettirmişlerdir. Bölge ekonomilerinin büyüme hızı, dünya ortalamasının 4,8 puan üzerinde gerçekleşmiştir. Gelişmekte olan Asya ekonomilerinin büyüme oranlarının önümüzdeki yıl Amerikan ekonomisinin zayıflayan görünümünden olumsuz şekilde etkileneceği tahmin edilmektedir.

Bölgedeki büyümenin yarıdan fazlasının kaynağını oluşturan Çin'in büyüme hızı 2007 yılında bir önceki yıla göre yüksek yatırım ve ihracat performansı, dış kaynak girişi ve artan tüketim harcamalarının etkisiyle 0,3 puan artarak % 11,4 düzeyine ulaşmıştır. Çin ekonomisinde hızlı büyüme esnasında artan iç talep nedeniyle fiyat yükselişi ve cari açık gözlenmektedir. Konut fiyatlarının ve enflasyon oranlarının artmış olması ekonomideki ısınmanın süreceğini göstermektedir. Çin Merkez Bankası'nın faiz artırma kararı ve Çin'in ticaret ortağı olan ABD ekonomisinin 2008 yılında durgunluğa girme ihtimali doğrultusunda, Çin ekonomisinin büyüme hızının gerileyeceği tahmin edilmektedir.

Endonezya, Malezya, Filipinler, Tayland ve Singapur'un oluşturduğu ASEAN-5 ülkelerinin 2006 yılında % 5,7 olan büyüme hızları, 2007 yılında gelişmekte olan ülkelerin genel büyüme eğilimleri ile paralel olarak % 6,3'e yükselmiştir.

2005 yılında dünya genelinde görülen ekonomik durgunluğun etkisiyle % 4,6'ya gerileyen Latin Amerika ekonomilerinin büyüme hızı, para ve maliye politikalarının gevşetilmesi ve artan petrol fiyatlarının da etkisi ile 2006 yılında % 5,5'e yükselmiştir. 2007 yılında güçlü iç talep, Asya ülkelerinin sürüklediği dünya ticaretindeki canlılık, dış talep ve emtia fiyatlarındaki artışın etkisiyle bu ülkelerin büyüme hızı % 5,6'ya yükselmiştir. Bölgenin büyük ekonomileri arasında yer alan Brezilya'nın büyüme hızı 2007 yılında 1,6 puan artarak % 5,4 olmuştur.

Rusya'nın da içinde bulunduğu geçiş süreci ülkelerinin büyüme hızları 2007 yılında geçen yıla göre 0,3 puanlık artışla % 8,5'e yükselmiştir. Bölge ekonomilerinin toplam hasılasının büyük bölümünü oluşturan Rusya'nın büyüme hızı 2007 yılında bir önceki yıla göre 0,7 puan artarak % 8,1'e yükselmiştir. Rusya'da yaşanan bu gelişme üzerinde özellikle, reel gelir artışlarının ve krediye kolay erişimin desteklediği tüketim artışı ve güçlü sermaye akımları etkili olmuştur. Bölge ekonomisinin büyüme oranının, 2008 yılında kredi koşullarındaki daralma ve zayıflayan dış çevrenin etkisiyle % 7'ye gerileyeceği tahmin edilmektedir.

2006 yılında % 9,2 olan dünya ticaret hacmi artış hızı, 2007 yılında dünya üretimindeki yavaşlamanın da etkisi ile % 6,8'e gerilemiştir. Gelişmiş ülkelerin ihracat artış hızı % 8,2'den % 5,8'e, ithalat artış hızı da % 7,4'den % 4,2'ye gerilemiştir. Gelişmekte olan ülkelerin ihracat artış hızı % 10,9'dan % 8,9'a, ithalat artış hızı da % 14,4'den % 12,8'e düşmüştür. 2007 yılında dünya ticaret hacmi artışında yaşanan yavaşlamanın 2008 yılında da devam edeceği öngörülmektedir (Tablo 3).

TABLO 3: DÜNYA TİCARET HACMI

	(Değişim, %)			
	2005	2006	2007	2008 (1)
Dünya Ticaret Hacmi (2)	7,6	9,2	6,8	5,6
(Mal ve Hizmet Ticareti)				
İhracat				
Gelişmiş Ülkeler	6,0	8,2	5,8	4,5
Gelişmekte Olan Ülkeler	11,1	10,9	8,9	7,1
İthalat				
Gelişmiş Ülkeler	6,3	7,4	4,2	3,1
Gelişmekte Olan Ülkeler	12,0	14,4	12,8	11,8

Kaynak: IMF World Economic Outlook, April 2008

(1): Tahmin.

(2): Dünya ihracatı ve ithalatındaki yıllık yüzde değişimin ortalaması.

B. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

Türkiye’de 2000 ve 2001 yıllarında yaşanan iki ekonomik krizin ardından Uluslararası Para Fonu (IMF) ile 4 Şubat 2002 tarihinde 18. stand-by düzenlemesi yapılmıştır. Güçlendirilmiş orta vadeli bir ekonomik programı içeren 18. stand-by düzenlemesi, öngörüldüğü gibi üç yıllık sürenin sonu olan 3 Şubat 2005 tarihinde tamamlanmıştır. Programın uygulandığı üç yıllık süre içinde ekonomik istikrar sağlanarak öngörülen hedeflerin büyük çoğunluğu gerçekleştirilmiştir.

18. stand-by düzenlemesi kapsamında elde edilen başarıları devam ettirmek amacıyla 11 Mayıs 2005 tarihinde IMF ile 19. stand-by düzenlemesi yapılarak Mayıs 2005-Mayıs 2008 tarihleri arasındaki üç yıllık süreyi kapsayan ekonomik program yürürlüğe konmuştur. Programın düzenli gözden geçirmeler, ön koşullar, sayısal performans kriterleri ve gösterge niteliğindeki hedefler, yapısal performans kriterleri vasıtası ile izlenmesine karar verilmiştir.

19. stand-by düzenlemesiyle üç yıllık dönemde 12 eşit dilimde toplam 6,662 milyar SDR (yaklaşık 10 milyar ABD Doları) tutarında kaynak kullanılması öngörülmüş ve bu kaynağın 555,17 milyon SDR’lik (yaklaşık 837,5 milyon ABD Doları) ilk dilimi kullanılmak üzere serbest bırakılmıştır. Buna ilave olarak 2006 yılına ilişkin 2,52 milyar SDR tutarındaki (yaklaşık 3,80 milyar ABD Doları) geri ödeme planı, erken ödeme yerine normal ödeme takvimine alınarak 2007 yılına kaydırılmıştır.

Stand-by düzenlemesinin 1. ve 2. gözden geçirmeleri birleştirilerek 9 Aralık 2005 tarihinde, 3. ve 4. gözden geçirmeleri birleştirilerek 28 Temmuz 2006 tarihinde, 5. gözden geçirmesi de 13 Aralık 2006 tarihinde tamamlanmıştır. Bu gözden geçirmeler kapsamında toplam 3.109 milyon SDR (yaklaşık 4,6 milyar ABD Doları) tutarında kredi dilimi serbest bırakılmıştır.

2007 yılında IMF ile yürütülmekte olan 19. stand-by düzenlemesine ilişkin çalışmalara devam edilmiştir. Bu kapsamda stand-by düzenlemesinin 6. gözden geçirmesine ilişkin olarak hazırlanan niyet mektubu 1 Mayıs 2007 tarihinde IMF'ye iletilmiştir. Niyet mektubunun 18 Mayıs 2007 tarihinde IMF İcra Direktörleri Kurulu tarafından görüşülerek onaylanmasıyla 6. gözden geçirme tamamlanmış ve 749,5 milyon SDR (yaklaşık 1.135,3 milyon ABD Doları) tutarındaki kredi dilimi serbest bırakılmıştır.

Mayıs 2008'de sona erecek mevcut stand-by düzenlemesinin 7. gözden geçirme çalışmaları kapsamında Türkiye'ye gelen IMF heyeti ile 4-17 Ekim 2007 tarihlerinde çalışmalar yapılmıştır. Söz konusu çalışmalara Washington D.C.'de IMF/Dünya Bankası Yıllık Guvernörler Kurulu toplantıları sırasında devam edilmiştir. 7. gözden geçirme çalışmalarına Türkiye'ye gelen IMF heyeti ile 17 Aralık 2007 tarihinde tekrar başlanmıştır. 21 Aralık 2007 tarihinde 7. gözden geçirme kapsamında IMF ile yürütülen değerlendirme çalışmaları tamamlanmıştır.

Gözden geçirme çalışmaları kapsamında son ekonomik gelişmeler, yapısal reformlarda kaydedilen aşamalar ve 2008 yılı hedefleri üzerinde durulmuştur. Makro ekonomik performans, kamu maliyesi ve para politikası uygulamaları ile sosyal güvenlik, vergi idaresi ve mali sektör alanlarındaki reform çalışmaları değerlendirilmiştir. Niyet mektubu taslağı üzerinde büyük ölçüde mutabakat sağlanmıştır.

Stand-by düzenlemesinin 7. gözden geçirme çalışmalarına 4 Nisan 2008 tarihinde tekrar başlanmış ve sözkonusu çalışmalar 14 Nisan 2008 tarihinde tamamlanmıştır. Gözden geçirme çalışmaları sonucu hazırlanan niyet mektubu 28 Nisan 2008 tarihinde IMF'ye iletilmiştir. Niyet mektubu IMF İcra Direktörleri Kurulunca 9 Mayıs 2008 tarihinde görüşülerek onaylanmış ve 2.248 milyon SDR (yaklaşık 3.644 milyon ABD Doları) tutarındaki kredi dilimi serbest bırakılmıştır. Böylece 11 Mayıs 2005 tarihinden bu yana IMF ile yürütülmekte olan stand-by düzenlemesi tamamlanmıştır.

2007 yılında ekonomide sağlanan güven ve istikrarı artırmak ve mali disiplini sürdürmek suretiyle ekonomik büyüme sürecini devam ettirmek, enflasyonu daha aşağılara çekmek, cari açığın sürdürülebilirliğini ve sağlam kaynaklarla finanse edilmesini sağlamak ve istihdamı artırmak makroekonomik politikaların temel amaçları olarak öne çıkmıştır. Bu hedeflere ulaşabilmek için 19. stand-by düzenlemesi kapsamında politika uygulamalarına devam edilmiştir.

2007 yılında uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanmalar, iç siyasetteki belirsizlik ve seçimler, mevsim normalleri üzerinde seyreden hava sıcaklıkları ve buna bağlı olarak yaşanan kuraklık, yapısal reformlardaki gecikme ve ekonominin gündemin alt sıralarına kayması Türkiye ekonomisini olumsuz yönde etkileyen unsurlar olarak öne çıkmıştır.

2001 yılında yaşanan kriz sonrasında uygulamaya konan ekonomik program ve yapısal reformların etkisiyle 2002 yılında Türkiye ekonomisinde başlayan hızlı büyüme süreci 2004 yılında en üst düzeyine ulaşmıştır. 2005 yılında ekono-

minin büyüme hızında yavaşlama başlamış ve yavaşlama yılları itibariyle git-tikçe belirginleşmiştir. Büyüme hızı 2007 yılında son 6 yılın en düşük düzeyine inmiştir.

Güncellenen yeni seri büyüme verilerine göre 2001 yılında gerçekleşen % 5,7'lik küçülmenin ardından 2002 yılında % 6,2, 2003 yılında % 5,3 ve 2004 yılında % 9,4 olan büyüme hızı, 2005 yılında % 8,4, 2006 yılında % 6,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise büyüme hızı % 4,5 ile son 6 yılın en düşük seviyesine gerilerken, aynı zamanda 2002 yılından itibaren ilk defa hedeflenen değerin altında kalmıştır. Böylece 2002-2006 döneminde yılda ortalama % 7,2 büyüyen Türkiye ekonomisi, 2007 yılında nispeten zayıf bir performans sergilemiştir.

Ekonomik büyüme hızında yaşanan yavaşlamada üretim yönünden, tarım sektöründeki yüksek oranlı daralma, imalat sanayi, enerji, inşaat, ticaret, mali aracı kuruluş faaliyetleri, konut sahipliği ve eğitim sektörlerinin katma değer artış hızında meydana gelen düşüşler etkili olmuştur. Madencilik, oteller ve lokantalar, ulaştırma, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri sektörlerindeki katma değer artışları ise GSYH artışını olumlu şekilde etkilemiştir. Harcamalar yönünden ise büyümenin hız kesmesinde devletin nihai tüketim harcamaları ile özel kesim sabit sermaye yatırımları artış hızındaki düşüş etkili olurken, kamu kesimi sabit sermaye yatırımları ve stok değişimi GSYH artışında olumlu etki yapmıştır.

Mevsim normalleri üzerinde seyreden hava sıcaklıkları ve buna bağlı olarak yaşanan kuraklık tarım sektörünü olumsuz şekilde etkilemiştir. Balıkçılık sektörü % 8,3 büyürken, tarım, avcılık ve ormancılık sektörü % 7,3 küçülmüştür. Böylece 2006 yılında % 1,4 gibi sınırlı bir artış gösteren toplam tarım sektörü katma değeri, 2007 yılında % 6,8 azalmıştır.

Madencilik ve taşocakçılığı sektörünün büyüme hızı bir önceki yıla göre artarken, imalat sanayi ve enerji sektörünün büyüme hızında önemli düşüş görülmüştür. Böylece sanayi sektörü katma değer artış hızı, imalat sanayi ve enerji sektörleri katma değer artış hızlarındaki gerilemeye bağlı olarak 2,8 puanlık düşüşle % 5,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Madencilik ve taşocakçılığı sektörü katma değeri % 8,1, imalat sanayi sektörü katma değeri % 5,4 ve enerji sektörü katma değeri % 6,2 artmıştır.

2007 yılında büyüme bakımından tarım ve sanayi sektörlerinde olduğu gibi hizmetler sektöründe de olumsuz bir yıl yaşanmıştır. Hizmetler sektörü katma değer artış hızı 2,1 puanlık düşüşle % 6,1'e gerilemiştir. Bu değişimde özellikle inşaat, ticaret, mali aracı kuruluşların katma değer artış hızındaki düşüşler belirleyici olmuştur. İnşaat sektörü katma değer artış hızı % 18,5'den % 5'e, ticaret sektörü katma değer artış hızı % 6,3'den % 5,5'e, mali aracı kuruluşlar sektörü katma değer artış hızı % 14'den % 9,6'ya gerileyerek, 2006 yılına göre büyüme hızlarında belirgin yavaşlama yaşanan sektörler olarak dikkat çekmiştir.

2007 yılında kamu tüketim harcamaları % 2,8 artarken, GSYH'nin en büyük bileşeni olan yerleşik hanhalklarının tüketim harcamaları % 4,6 artmıştır. Böylece toplam tüketim harcamalarında % 4,4 artış olmuştur.

Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları makine-teçhizat yatırımlarındaki % 16,5'lik ve inşaat yatırımlarındaki % 5,2'lik artışın etkisiyle % 7,6 büyürken, özel sektör sabit sermaye yatırımları makine-teçhizat yatırımlarındaki % 0,7'lik ve bina inşaatındaki % 6,3'lük artışın etkisiyle % 2,7 artmış, toplam sabit sermaye yatırımlarında % 3,3 artış meydana gelmiştir. Böylece önceki yıla göre kamu sektörü sabit sermaye yatırımları büyüme hızında 5 puanlık artış, özel sektör sabit sermaye yatırımları büyüme hızında ise 12,3 puanlık düşüş gerçekleşmiştir.

2007 yılı gayri safi yurtiçi hasılası içinde tarım sektörünün payı % 7,7, sanayi sektörünün payı % 19,6 ve hizmetler sektörünün payı % 72,7 olmuştur.

Kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla cari fiyatlarla 12.132 YTL, ABD Doları cinsinden 9.333 dolar olarak hesaplanmıştır.

2006 yılında % 81 olan imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2007 yılında özel kesim kapasite kullanımındaki yükselişin etkisiyle 0,8 puan artarak % 81,8'e yükselmiştir. Kapasite kullanım oranı kamu kesiminde 1 puanlık düşüşle % 88,4, özel kesimde ise 1,1 puanlık artışla % 80,7 olmuştur.

2006 yılında imalat sanayi genelinde üretimde çalışan kişi başına verimlilik % 6,3, üretimde çalışılan saat başına verimlilik % 6,7 artarken, bu oranlar 2007 yılında sırasıyla % 2,6 ve % 2,5 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Son yıllarda yüksek katma değer artışıyla milli gelir büyümesine önemli katkı yapan inşaat sektörü, 2007 yılında küresel ekonomiden kaynaklanan dalgalanmalar ve talep daralmasıyla durgunluğa girmiştir. İnşaat sektöründe yaşanan gelişmelere bağlı olarak belediyeler tarafından yapı kullanma izin belgesi ve yapı ruhsatı verilen yapıların yüzölçümlerinin artış hızında önemli ölçüde düşüş gerçekleşmiştir. 2006 yılında % 15,5 artan belediyeler tarafından yapı ruhsatı verilen yapıların toplam inşaat alanı 2007 yılında % 1'lik artışla 124.132 bin m²'ye yükselmiştir. Yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların toplam inşaat alanı artış hızı ise % 13,7'den % 10,4'e gerilerken, 63.150 bin m²'lik inşaata yapı kullanma izin belgesi verilmiştir.

2007 yılında teşvik belgesine bağlanan yatırım tutarı, 2006 yılına göre % 15,8'lik artışla 26.330,6 milyon YTL'ye yükselirken, üretici fiyatları endeksine göre reel olarak % 8,9 artış göstermiştir. Yıl içinde 2.364 adet teşvik belgeli yatırım ile 133.094 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır.

2007 yılında teşvik belgesine bağlanan yatırımlar içinde % 47,2'lik pay ile imalat sanayi sektörü ilk sırada yer alırken, hizmetler sektörünün payı % 33,4, enerji sektörünün payı % 15,6, madencilik sektörünün payı % 2,4 ve tarım sektörünün payı % 1,3 olmuştur. 2006 yılına göre enerji sektörünün payı artarken, tarım, madencilik, imalat sanayi ve hizmetler sektörlerinin payı azalmıştır.

İstikrar ve güven ortamının sağlanması, para politikasının kurumsal alt yapısının oluşturulması ve enflasyonla mücadelede ciddi mesafe kaydedilmesinden hareketle, para politikası altında 2006 yılı başında yürürlüğe konulan tüketici fiyatları endeksi (TÜFE) yıllık değişimi ile ölçülen açık enflasyon hedeflemesi rejimi uygulamasına 2007 yılında da devam edilmiştir.

2007 yılı başında daha önce belirlenmiş olan % 4'lük enflasyon hedefi korunmuştur. 2007 yılı Mart ayı sonu itibariyle % 9,2, Haziran ayı sonu itibariyle % 6,7, Eylül ayı sonu itibariyle % 5,3 ve Aralık ayı sonu itibariyle % 4 olmak üzere hedefle uyumlu patika oluşturulmuş, patikanın her iki yönünde 2 puanlık belirsizlik aralığı ilan edilmiştir.

Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yürütülen ekonomik program çerçevesinde para politikası altında, enflasyon patikasının yanı sıra net uluslararası rezervler için 2007 yılı 30 Nisan, 31 Ağustos ve 31 Aralık tarihleri itibariyle performans kriteri niteliğinde alt sınır hedefler belirlenmiştir.

Enflasyon Mart ayı sonunda yıllık bazda 2006 yılı sonuna göre yükselme eğilimi göstererek % 10,86 düzeyinde gerçekleşirken, hedefle uyumlu patikanın üzerinde, belirsizlik aralığı üst sınırının ise altında kalmıştır. Haziran ve Eylül ayları sonu itibariyle kademeli olarak gerileyen enflasyon sırasıyla % 8,60 ve % 7,12 düzeyinde gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemlerde enflasyon, hedefle uyumlu patikanın üzerinde gerçekleşmekle birlikte belirsizlik aralığı üst sınırının altında kalmıştır. İkinci ve üçüncü üç aylık dönemde enflasyonda görülen düşüş eğilimi son üç aylık dönemde tersine dönmüş ve yıl sonu enflasyonu % 8,39'luk düzeyiyle belirsizlik aralığı üst sınırı olan % 6 seviyesini aşmıştır. Böylece TÜFE enflasyonu bir önceki yıla göre 1,26 puan iyileşmekle birlikte yıl sonu hedefinin 4,39 puan, belirsizlik aralığı üst sınırının ise 2,39 puan üstünde gerçekleşmiştir. Oniki aylık ortalamalara göre de TÜFE artış hızı % 8,75 olmuştur.

2007 yılında mevsim normalleri üzerindeki hava sıcaklıkları ve kuraklığın etkisiyle gıda fiyatlarındaki artış, enerji ve yönetilen/yönlendirilen ürünlerin fiyatlarındaki yükseliş enflasyondaki düşüşü yavaşlatan temel unsurlar olarak öne çıkmıştır.

Üretici fiyatları endeksi (ÜFE) artış hızı bir önceki yıla göre 5,64 puanlık düşüşle % 11,58'den % 5,94'e gerilemiştir. Oniki aylık ortalamalara göre de 2006 yılında % 9,33 olan ÜFE artış hızı, 2007 yılında 3,02 puanlık düşüşle % 6,31'e gerilemiştir. Yıl sonu itibariyle ÜFE'nin ana alt kalemleri olan tarım sektörü fiyatları % 15,70, sanayi sektörü fiyatları % 3,78 artmıştır. Sanayi sektörünün ana alt kalemlerini oluşturan madencilik sektöründe % 15,49, imalat sanayi sektöründe % 4,27 fiyat artışı olurken, enerji sektöründe fiyatlar % 5,59 düşmüştür. Oniki aylık ortalamalara göre ise tarım sektörü fiyatları % 7,58, sanayi sektörü fiyatları % 6,02, madencilik sektörü fiyatları % 9,34, imalat sanayi sektörü fiyatları % 5,58 ve enerji sektörü fiyatları % 10,93 artmıştır.

2007 yılında net uluslararası rezervlere ilişkin olarak 30 Nisan, 31 Ağustos ve 31 Aralık tarihleri itibariyle belirlenen hedefler tutturulmuştur. Yıl sonunda net uluslararası rezervler 43,7 milyar dolar ile performans kriteri niteliğindeki 31,8 milyar dolarlık alt sınırın üzerinde gerçekleşmiştir.

Merkez Bankası 2007 yılında para politikası altında kısa vadeli faiz oranlarını, beklentileri yönlendirmek ve fonlama maliyetini etkilemek amacıyla temel politika aracı olarak kullanmaya devam etmiştir.

Merkez Bankası Para Politikası Kurulu 2007 yılının Ocak-Ağustos aylarını kapsayan sekiz aylık dönemde orta vadede enflasyon hedefine ulaşılması için

para politikasındaki sıkı duruşun devam etmesinin gerektiği değerlendirilmesini yaparak gecelik borçlanma faiz oranını % 17,50 düzeyinde sabit tutmuştur. Eylül ayında gıda ve enerji fiyatlarında süregelen olumsuz gelişmelere rağmen temel enflasyon göstergelerindeki belirgin yavaşlamanın para politikasındaki sıkılaştırmanın kademeli olarak azaltılabilmesine elverişli bir ortam sağlamasından hareketle ölçülü faiz indirimini başlatmıştır. Bu çerçevede gecelik borçlanma faiz oranını Eylül ayında % 17,25'e, Ekim ayında % 16,75'e, Kasım ayında % 16,25'e, Aralık ayında % 15,75'e düşürmüştür. Böylece 2007 yılında gecelik borçlanma faiz oranı toplamda 175 baz puan indirilerek % 17,50 seviyesinden % 15,75 seviyesine düşürülmüştür.

Yıl içinde gerçekleştirilen para politikası uygulamaları çerçevesinde, para arzı artışları 2006 yılına göre daha düşük oranlı olmuştur. 2007 yılı sonunda M1 para arzı % 7,6, M2 para arzı % 16, M3 para arzı % 15,7 artış göstermiştir. TÜFE'nin 2007 yılında % 8,39 arttığı dikkate alındığında reel olarak M1 para arzı % 0,7 küçülürken, M2 para arzında % 7, M3 para arzında % 6,7 artış olmuştur.

Mevduat bankalarındaki Yeni Türk Lirası cinsinden toplam mevduat % 23,1, yabancı para cinsinden mevduat (DTH) % 2,8 artarken, mevduat bankalarındaki toplam mevduatta % 15,5'lik artış olmuştur. Reel olarak Yeni Türk Lirası cinsinden mevduatlar % 13,6 artarken, döviz tevdiat hesapları % 5,2 küçülmüştür. Böylece toplam mevduatta reel olarak % 6,6 artış gerçekleşmiştir.

Mevduat bankaları kredileri % 25,9, kalkınma ve yatırım bankaları kredileri % 19,5 artarken, yurtiçi net kredi hacminde % 25,7 artış gerçekleşmiştir. Reel olarak mevduat banka kredilerinde % 16,2, kalkınma ve yatırım bankaları kredilerinde % 10,3, yurtiçi net kredi hacminde % 16 artış olmuştur.

Mevduat bankacılığı ağırlıklı olan Türk bankacılık sektöründe 2007 yılında 33'ü mevduat, 13'ü de kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 46 banka faaliyet göstermiştir. Sektördeki toplam şube sayısı 769 adet artarak 7.618'e yükselmiştir. Bankaların şube sayısındaki artışla birlikte personel sayıları da artmaya devam etmiş ve 2006 yılında 143.143 kişi olan bankacılık sisteminde çalışan sayısı, 2007 yılında 15.416 kişi artarak 158.559 kişiye yükselmiştir.

Yüksek oranda faiz dışı fazla vermek suretiyle kamu borç stokunu düşürmek, makro ekonomik istikrarın tesisi ve sürdürülebilirliğine katkı yapmak, enflasyonla mücadelede destek olmak ve para politikası ile uyum içinde mali disiplini sağlamak 2007 yılında maliye politikasının temel amaçları arasında yer almıştır.

Kamu kesimi gelirleri ve harcamaları içinde en büyük paya sahip olan merkezi yönetim bütçesinin 2007 yılında gerek hazırlanması, gerekse uygulanmasında yüksek oranda faiz dışı fazla vermek ve böylece kamu borç stokunun sürdürülebilirliğine katkı sağlamak temel hedef olarak benimsenmiştir.

2007 yılında merkezi yönetim bütçe harcamalarının 204.989 milyon YTL, bütçe gelirlerinin 188.159 milyon YTL olması hedeflenmiştir. Böylece bütçe dengesinin 16.830 milyon YTL açık vermesi, faiz dışı dengenin ise 36.116 milyon YTL olması öngörülmüştür.

Yıl sonunda merkezi yönetim bütçe gelirleri % 9,3'lük artışla 189.617 milyon YTL'ye yükselirken, öngörülen hedefin 1.458 milyon YTL üzerinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçe gelirlerini, katma değer vergisi (KDV) ve özel tüketim vergisi (ÖTV) tahsilatının hedeflerin altında gerçekleşmesi olumsuz yönde etkilerken, gelir ve kurumlar vergisi tahsilatındaki olumlu performans, kamu bankalarından elde edilen temettü gelirleri, Türk Telekom A.Ş.'nin özelleştirme taksitlerinden kalan 5,8 milyar YTL'nin yıl içinde peşin olarak ödenmesi, faiz gelirleri ile gayrimenkul satış ve kira gelirleri olumlu yönde etkilemiştir.

2007 yılında merkezi yönetim bütçe giderleri 2006 yılına göre % 14,2'lik artışla 203.501 milyon YTL düzeyine yükselmekle birlikte bütçe hedefinin 1.488 milyon YTL altında gerçekleşmiştir.

Bu gelişmelere bağlı olarak merkezi yönetim bütçe açığı % 199'lük artışla 13.883 milyon YTL'ye yükselmekle birlikte hedeflenen değer 2.947 milyon YTL altında kalmıştır. Faiz dışı fazla % 15,7 küçülerek 34.848 milyon YTL'ye gerilerken, hedefin 1.268 milyon YTL altında gerçekleşmiştir. Böylece bütçe dengesi, 2007 yılında bir önceki yıla göre mali disiplinde görülen gevşemeye bağlı olarak bozulmakla birlikte öngörülen hedef içinde kalırken, faiz dışı fazlada hedeflenen değere ulaşamamıştır.

2007 yılında para ve maliye politikaları ile uyumlu, sürdürülebilir, saydam ve hesap verilebilir bir borçlanma politikası uygulanmasına devam edilmiş, borçlanmanın makul risk seviyesinde en düşük maliyetle karşılanması ve daha etkin ikincil piyasaların oluşumu hedeflenmiştir. Faiz ve döviz kuru risklerini hafifletmek amacıyla ağırlıklı olarak sabit faizli ve YTL cinsinden senetlerle borçlanmaya gidilmesi, dövize endekli borçlanma yapılmaması, iç borçlanmada ortalama vadenin piyasa koşullarının imkân tanıdığı ölçüde uzatılması, borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla yeterli düzeyde rezerv tutulması borçlanma politikasının ana unsurları olarak öne çıkmış ve uygulanmıştır.

2007 yılında merkezi yönetim borç stoku 2006 yılına göre % 3,4 küçülerek 333.481 milyon YTL düzeyinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim iç borç stoku % 1,5'lik artışla 255.310 milyon YTL'ye yükselirken, merkezi yönetim dış borç stoku % 16,5'lik düşüşle 78.171 milyon YTL'ye gerilemiştir. Merkezi yönetim borç stoku içinde iç borç stokunun payı % 72,9'dan % 76,6'ya yükselirken, dış borç stokunun payı % 27,1'den % 23,4'e düşmüştür.

Uygulanmakta olan ekonomik program çerçevesinde 2002 yılından bu yana iç borçlanma faiz oranlarında görülen düşüş eğilimi, 2007 yılında sınırlı düzeyde kalmıştır. 2006 yılında % 7,8 olan yıllık bileşik reel faiz 2007 yılında % 7,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. İç borç stokunun vadesinde 2005 yılında başlayan iyileşme 2007 yılında da devam etmiştir. 2004 yılında 20,6 ay olan

iç borç stokunun vadesi, 2005 yılında 23,5 aya, 2006 yılında 24 aya, 2007 yılında da 25,7 aya yükselmiştir.

Son yıllarda ihracatta sağlanan yüksek performans, Yeni Türk Lirası'nın güçlü konumundan kaynaklanan olumsuzluğa rağmen 2007 yılında da devam etmiş ve ihracat gelirleri % 25,3'lük artışla 107.214 milyon dolara yükselmiştir. Bu gelişmede dünya hasılasındaki olumlu seyir, ihracatımızın yarından fazlasının AB ülkelerine euro cinsinden yapılması ve bu ülkelerdeki canlı talep, euro/dolar paritesinin euro lehine gelişmesi, hızı yavaşlamakla birlikte verimlilik artışlarından kaynaklanan rekabet avantajı ve ihracat fiyatlarındaki yüksek oranlı artış belirleyici olmuştur.

2007 yılında bir önceki yıla göre tarım ve ormancılık ürünleri ihracatında % 7, balıkçılık ürünleri ihracatında % 20,6, madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ihracatında % 44,9, imalat sanayi ürünleri ihracatında % 25,9 artış olmuştur. Bu sektörlerin toplam ihracat içindeki payları sırasıyla % 3,5, % 0,1, % 1,5 ve % 94,2 düzeyinde gerçekleşmiştir.

İhracattaki ve sanayi üretimindeki artışın ara malı ithalatını artırması, yurt içi talepteki toparlanma ve YTL'nin güçlü konumunu sürdürmesiyle özellikle yılın ikinci yarısından itibaren sermaye malı ve tüketim malı ithalatının hız kazanması, başta petrol fiyatları olmak üzere ithalat birim değerlerindeki artışın etkisiyle yıl sonunda ithalat % 21,8 artış göstererek 170.057 milyon dolar seviyesine çıkmıştır.

2007 yılında ana mal grupları itibariyle sermaye (yatırım) malları ithalatında % 15,9, ara (hammadde) malları ithalatında % 24,1, tüketim malları ithalatında % 16 artış olmuştur. Toplam ithalat içinde bu mal gruplarının payı sırasıyla % 15,9, % 72,7 ve % 11 düzeyinde gerçekleşmiştir.

İhracat artış hızının ithalat artış hızından yüksek olması dış ticaret açığı üzerinde olumlu etki yapmıştır. 2006 yılında % 24,8 olan dış ticaret açığı artış hızı 2007 yılında % 16,3'e gerilerken, dış ticaret 62.843 milyon dolar açık vermiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı % 61,3'den % 63'e yükselmiştir. Dış ticaret hacmi % 23,2 artarak 277.271 milyon dolar düzeyinde gerçekleşmiştir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2007 yılında dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam etmiştir. Merkez Bankası'nın dalgalı döviz kuru rejiminde herhangi bir kur hedefi bulunmamakta, döviz kurunu bir politika aracı olarak kullanmamaktadır. Döviz kurları piyasada arz ve talep koşulları tarafından belirlenmektedir. Ancak, Merkez Bankası döviz kurundaki oynaklığı her zaman yakından takip etmekte ve kurlarda her iki yönde oluşabilecek aşırı oynaklık durumunda piyasaya doğrudan dış yada satış yönünde müdahale edebilmektedir.

Bunun yanı sıra Merkez Bankası, iç ve dış şokların olumsuz etkilerinin giderilmesi ve ülkemize duyulan güvenin artırılabilmesi, dış borç ödemelerinin gerçekleştirilebilmesi ve işçi dövizini hesaplarının aşamalı olarak azaltılabilmesi amacıyla döviz arzının döviz talebine kıyasla arttığı dönemlerde rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihaleleri gerçekleştirmektedir. Ancak döviz arzına ilişkin öngörülerin dışında önemli gelişmeler olması durumunda önceden

kamuoyuna duyurmak suretiyle kısa ya da uzun süreli olarak döviz alım ihalelerine ara verebilmektedir.

2007 yılında kur politikası bu ilkeler çerçevesinde yürütülmüştür. Merkez Bankası ihaleler yoluyla toplam 9.906 milyon dolarlık alım yapmıştır. Döviz piyasasına doğrudan alım ve satım müdahalesinde bulunmamıştır.

Uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler ve yurtdışında uygulanmakta olan kur politikası altında 2007 yılına düşüşle başlayan döviz kurları, yılın genelinde bu eğilimini sürdürmüş ve Yeni Türk Lirası nominal ve reel olarak değer kazanmıştır.

Cari işlemler açığı 2007 yılında 2006 yılına göre % 17,8 artarak 31.893 milyon dolardan 37.575 milyon dolara yükselmiştir. Hizmetler hesabındaki iyileşmeye rağmen, dış ticaret açığı ve gelir hesabı açığındaki artış cari işlemler açığını olumsuz yönde etkilemiştir. İhracattaki olumlu performans ve turizm gelirlerindeki toparlanma, cari işlemler açığındaki genişlemeyi telafi edememiştir.

2007 yılında turizm gelirleri % 9,7'lik artışla 18.487 milyon dolara, faiz gelirleri de % 48,5'lik artışla 2.158 milyon dolara yükselmiştir. Turizm giderleri % 18,8'lik artışla 3.260 milyon dolar, faiz giderleri de % 18,2'lik artışla 7.491 milyon dolar olmuştur. İşçi gelirleri % 8,8 artarak 1.209 milyon dolara yükselmiştir.

2006 yılında 42.691 milyon dolar olan net sermaye girişi, 2007 yılında 48.518 milyon dolara yükselmiştir. Doğrudan yatırımlarda (net) 19.924 milyon dolar, portföy yatırımlarında (net) 717 milyon dolar, diğer yatırımlarda (net) 27.877 milyon dolar giriş olmuştur.

2005 ve 2006 yıllarında yüksek oranda artan uluslararası doğrudan sermaye girişi, 2007 yılında hızı görece olarak küçülmekle birlikte artmaya devam etmiştir. 2006 yılında 17.639 milyon dolar olan uluslararası doğrudan sermaye girişi 2007 yılında % 9,1'lik artışla 19.247 milyon dolara yükselirken, 743 milyon dolarlık sermaye çıkışı olmuştur. Böylece 18.504 milyon dolarlık net sermaye girişi, uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları 501 milyon dolarlık net kredi ve 2.952 milyon dolarlık net gayrimenkul satışı ile birlikte 2007 yılında toplam 21.957 milyon dolarlık uluslararası doğrudan sermaye girişi gerçekleşmiştir. Mali aracı kuruluş faaliyetleri, ulaştırma-haberleşme ve depolama hizmetleri, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri yabancı sermaye girişlerinin en yoğun olduğu sektörler olmuştur.

2007 yılında dış borç stoku artış hızı ve borcun vade yapısında iyileşme kaydedilmiştir. 2006 yılında % 21,8 artan toplam dış borç stoku 2007 yılında % 20,3'lük artışla 247.200 milyon dolara yükselmiştir. Kısa vadeli dış borçlar % 3,6'lık artışla 41.803 milyon dolara, uzun vadeli dış borçlar da % 24,3'lük artışla 205.397 milyon dolara yükselmiştir. Toplam dış borç stoku içinde kısa vadeli borçların payı % 19,6'dan % 16,9'a gerilerken, uzun vadeli borçların payı % 80,4'den % 83,1'e yükselmiştir.

İlk defa uygulanan adrese dayalı nüfus kayıt sistemine göre ülkemiz nüfusu 31 Aralık 2007 tarihi itibarıyla 35.377 bini (% 50,1) erkek, 35.210 bini (% 49,9)

kadın olmak üzere toplam 70.586 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu nüfusun 49.748 bini (% 70,5) şehirlerde (il ve ilçe merkezlerinde), 20.838 bini (% 29,5) köylerde yaşamaktadır.

2007 yılında büyümenin yavaşlaması ve tarım sektörü istihdamındaki daralma istihdam artışının sınırlı kalmasına neden olmuştur. İstihdam artışı, çalışma çağındaki nüfus ve işgücü artışının gerisinde kalmıştır. Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus % 1,5'lik artışla 49.215 bin kişiye, işgücü % 1,2'lik artışla 23.523 bin kişiye, istihdam edilenlerin sayısı % 1,1'lik artışla 21.189 bin kişiye yükselmiştir. İşsiz sayısı % 1,7'lik artışla 2.333 bin kişi olmuştur. 2006 yılında % 9,9 olan işsizlik oranı, 2007 yılında değişmeyerek aynı seviyede kalmıştır.

Ekonomik ve sosyal alandaki yapısal dönüşüm sürecine bağlı olarak tarım sektöründe yaşanmakta olan istihdam düşüşü 2007 yılında da devam etmiştir. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 2'lik düşüşle 5.601 bin kişiye gerilerken, sanayi sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 1,2'lik artışla 4.185 bin kişiye, hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 2,7'lik artışla 11.403 bin kişiye yükselmiştir. Toplam istihdam içinde tarım sektörünün payı % 26,4, sanayi sektörünün payı % 19,8, hizmetler sektörünün payı % 53,8 olmuştur.

Kanuni aylık brüt asgari ücret 1 Ocak 2007-30 Haziran 2007 döneminde, 16 yaşını dolduranlar için 562,50 YTL, 16 yaşını doldurmamayanlar için 476,70 YTL, 1 Temmuz 2007-31 Aralık 2007 döneminde 16 yaşını dolduranlar için 585,00 YTL, 16 yaşını doldurmamayanlar için 491,40 YTL olarak uygulanmıştır.

II. RAKAMLARLA TÜRKİYE EKONOMİSİ

A. MİLLİ GELİR

1. Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Ülkemizin Avrupa Birliği adaylığı sürecinde Avrupa İstatistik Sistemine uyumun gerçekleştirilebilmesi ve 1987 yılından bugüne kadar ekonomide ortaya çıkan yeniliklerin hesaplara yansıtılabilmesi için gayri safi yurtiçi hasılanın (GSYH) güncellenmesi gereği doğmuştur. Bu ihtiyaçlardan hareketle 2004 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından başlatılan güncelleme çalışmaları Mart 2008 tarihi itibarıyla tamamlanmıştır. TÜİK tarafından yapılan güncelleme çalışmaları sonucunda, Birleşmiş Milletler Ulusal Hesaplar Sistemine (SNA 68) göre hesaplanmakta olan 1987 bazlı GSYH serisi yerine, Avrupa Hesaplar Sistemine (ESA-95) uygun olarak 1998 baz yıllı yeni seri hazırlanmıştır. Bu kapsamda GSYH 1998 yılına kadar revize edilerek, 2007 yılı dördüncü döneminden itibaren yeni seri açıklanmaya başlamıştır.

2001 yılında yaşanan kriz sonrasında uygulamaya konan ekonomik program ve yapısal reformların etkisiyle 2002 yılında Türkiye ekonomisinde başlayan hızlı büyüme süreci 2004 yılında en üst düzeyine ulaşmıştır. 2005 yılında ekonominin büyüme hızında yavaşlama başlamış ve yavaşlama yıllar itibarıyla gittikçe belirginleşerek 2007 yılında son 6 yılın en alt noktasına inmiştir.

Güncellenen yeni seri büyüme verilerine göre, 2001 yılında gerçekleşen % 5,7'lik küçülmenin ardından 2002 yılında % 6,2, 2003 yılında % 5,3 ve 2004 yılında % 9,4'e yükselen büyüme hızı, 2005 yılında % 8,4, 2006 yılında % 6,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2007 yılında ise büyüme hızı % 4,5 ile son 6 yılın en düşük seviyesine gerilerken, aynı zamanda 2002 yılından itibaren ilk defa hedeflenen değerin altında kalmıştır. Böylece 2002-2006 döneminde yılda ortalama % 7,2 büyüyen Türkiye ekonomisi, 2007 yılında nispeten zayıf bir performans sergilemiştir.

Ekonomik büyüme hızında yaşanan bu yavaşlamada genel olarak, dünya piyasalarından kaynaklanan sorunlar, yapısal reformların geciktirilerek bir türlü tamamlanamaması, mevsim normallerinin üzerinde seyreden hava sıcaklıkları ve kuraklık, değerli Yeni Türk Lirası'nın ve önceki yıllara oranla verimlilikteki durağanlığın rekabet gücü üzerinde oluşturduğu olumsuz etki, iç siyasetteki belirsizlik ve seçimler etkili olmuştur.

Ekonomik büyümenin hız kesmesinde üretim yönünden, tarım sektöründeki yüksek oranlı daralma, imalat sanayi, enerji, inşaat, ticaret, mali aracı kuruluş faaliyetleri, konut sahipliği ve eğitim sektörlerinin katma değer artış hızında meydana gelen düşüşler etkili olmuştur. Madencilik, oteller ve lokantalar, ulaştırma, gayrimenkul, kiralama ve iş faaliyetleri sektörlerindeki katma değer artışları ise GSYH artışını olumlu şekilde etkilemiştir.

Harcamalar yönünden ise büyüme hızının küçülmesinde, devletin nihai tüketim harcamaları ile özel kesim sabit sermaye yatırımları artış hızlarındaki düşüş etkili olurken, kamu kesimi sabit sermaye yatırımları ve stok değişimi GSYH artışında olumlu etki yapmıştır.

2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 7,6 düzeyinde gerçekleşen GSYH büyüme hızı, ikinci üç aylık dönemde uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanma, siyasi alanda yaşanan belirsizlikler ve güçlü baz yılı etkisiyle % 4'e gerilemiştir. Üçüncü üç aylık dönemde seçimlere ilişkin belirsizliğin ortadan kalkmasına rağmen, global piyasalardaki dalgalanma ve tarım sektöründeki daralmanın etkisiyle ekonomi zayıf bir performans göstermiş ve GSYH büyüme hızı % 3,4'e düşmüştür. Dördüncü üç aylık dönemde de GSYH büyüme hızı % 3,4 düzeyinde kalmıştır. Böylece Türkiye ekonomisinde 2002 yılının birinci üç aylık döneminde başlayan büyüme süreci 24 dönemdir kesintisiz olarak devam etmekle birlikte, son iki dönemde gerçekleşen % 3,4'lük büyüme hızı, 2002 yılının ikinci üç aylık döneminden itibaren kaydedilen en düşük oranlı büyüme olmuştur. 2007 yılı genelinde GSYH 1998 temel fiyatlarına göre % 4,5'lik artışla 101.046 milyon YTL'ye yükselmiştir (Tablo 4).

Mevsim normalleri üzerinde seyreden hava sıcaklıkları ve buna bağlı olarak yaşanan kuraklık tarım sektörünü olumsuz şekilde etkilemiştir. Tarım sektörünün alt sektörlerinden balıkçılık sektörü % 8,3 büyürken, tarım, avcılık ve ormancılık sektörü % 7,3 küçülmüştür. Böylece 2006 yılında % 1,4 gibi sınırlı bir artış gösteren toplam tarım sektörü katma değeri, 2007 yılında % 6,8 azalmıştır.

Sanayi sektörü alt sektörlerinden madencilik ve taşocakçılığı sektörünün büyüme hızı bir önceki yıla göre artarken, imalat sanayi ve enerji sektörünün büyüme hızında önemli düşüş görülmüştür. Sanayi sektörü katma değer artış hızı, imalat sanayi ve enerji sektörleri katma değer artış hızlarındaki gerilemeye bağlı olarak 2,8 puanlık düşüşle % 5,5 düzeyinde gerçekleşmiştir. Madencilik ve taşocakçılığı sektörü katma değeri % 8,1, imalat sanayi sektörü katma değeri % 5,4 ve enerji sektörü katma değeri % 6,2 artmıştır.

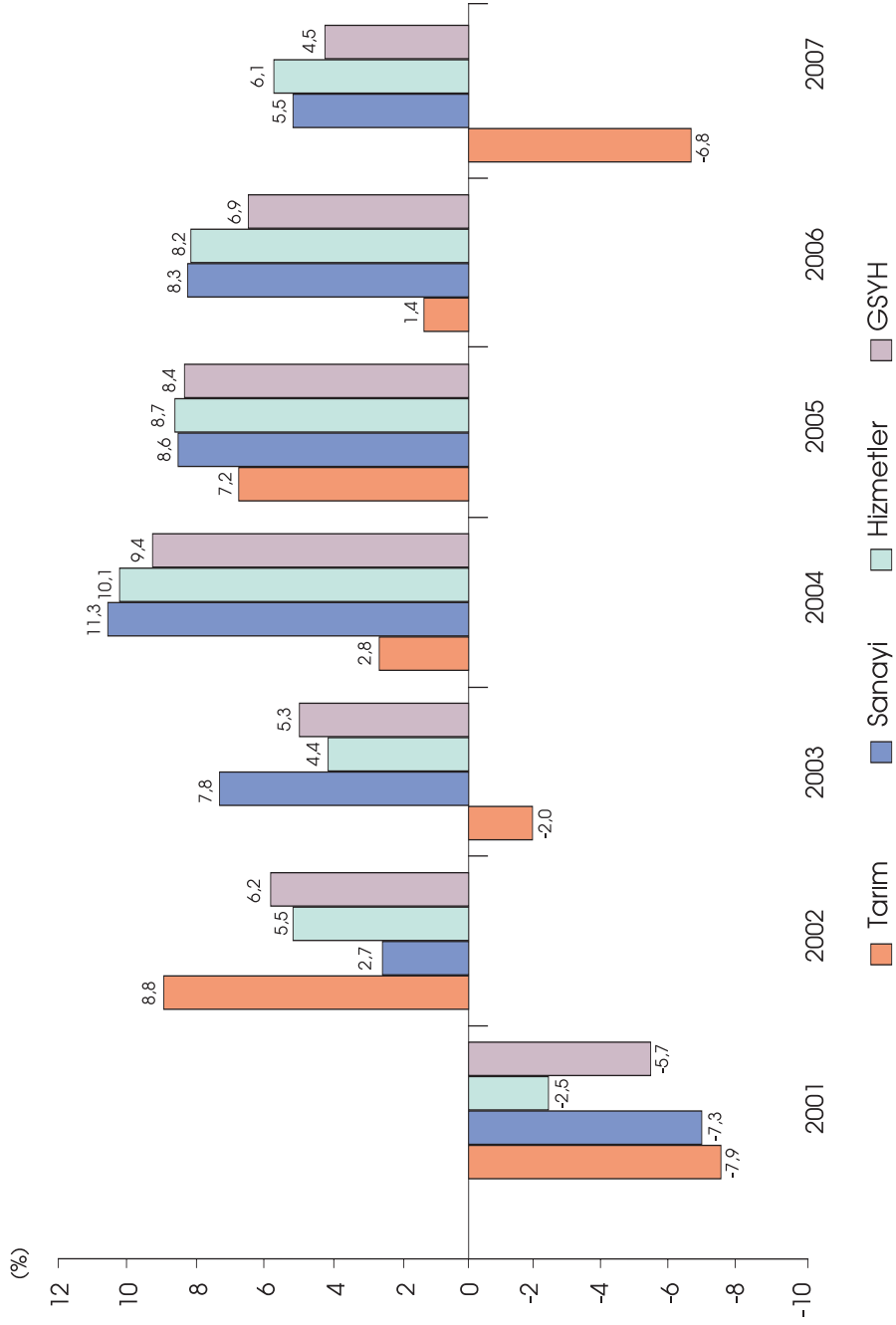
2007 yılında büyüme bakımından tarım ve sanayi sektörlerinde olduğu gibi hizmetler sektöründe de olumsuz bir yıl yaşanmıştır. Hizmetler sektörü katma değer artış hızı 2,1 puanlık düşüşle % 6,1'e gerilemiştir. Bu değişimde özellikle inşaat, ticaret, mali aracı kuruluşların katma değer artış hızındaki düşüşler belirleyici olmuştur. İnşaat sektörü katma değer artış hızı % 18,5'den % 5'e, ticaret sektörü katma değer artış hızı % 6,3'den % 5,5'e, mali kuruluşlar sektörü katma değer artış hızı % 14'den % 9,6'ya gerileyerek, 2006 yılına göre büyüme hızlarında belirgin olarak azalma yaşanan sektörler olarak dikkat çekmiştir. 2007 yılında bu sektörlerin yanı sıra hizmet sektörünün konut sahipliği, eğitim, sağlık işleri ve sosyal hizmetler, diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri ile eviçi personel çalıştıran hanehalkları alt sektörlerinin katma değer artış hızında düşüş yaşanmıştır. Oteller ve lokantalar, ulaştırma, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri, kamu yönetimi ve savunma, zorunlu sosyal güvenlik sektörlerinin katma değer artış hızında yükseliş kaydedilmiştir.

TABLO 4: SABİT FİYATLARLA GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA

İktisadi Faaliyet Kolları	(İktisadi Faaliyet Kollarına ve 1998 Temel Fiyatlarına Göre)							
	Değer (Bin YTL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2006	2007
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	9.275.244	9.393.296	8.705.964	10,2	9,7	8,6	1,3	-7,3
Balıkçılık	295.508	307.647	333.328	0,3	0,3	0,3	4,1	8,3
Madencilik ve Taşocakçılığı	678.461	714.046	771.958	0,7	0,7	0,8	5,2	8,1
İmalat Sanayi	21.249.692	23.033.310	24.276.367	23,5	23,8	24,0	8,4	5,4
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtım	1.751.352	1.902.611	2.020.463	1,9	2,0	2,0	8,6	6,2
İnşaat	5.250.284	6.220.955	6.530.468	5,8	6,4	6,5	18,5	5,0
Toptan ve Perakende Ticaret	11.955.208	12.708.356	13.401.290	13,2	13,1	13,3	6,3	5,5
Oteller ve Lokantalar	1.835.358	1.880.824	1.948.499	2,0	1,9	1,9	2,5	3,6
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	12.950.854	13.830.467	14.787.849	14,3	14,3	14,6	6,8	6,9
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	7.915.871	9.023.176	9.893.266	8,7	9,3	9,8	14,0	9,6
Konut Sahipliği	4.557.269	4.679.756	4.773.416	5,0	4,8	4,7	2,7	2,0
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	2.539.481	2.859.058	3.251.339	2,8	3,0	3,2	12,6	13,7
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	3.057.765	3.061.672	3.092.619	3,4	3,2	3,1	0,1	1,0
Eğitim	1.799.854	1.892.693	1.968.282	2,0	2,0	1,9	5,2	4,0
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	1.127.274	1.170.868	1.207.597	1,2	1,2	1,2	3,9	3,1
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	1.377.698	1.502.719	1.576.034	1,5	1,6	1,6	9,1	4,9
Eviçi Personel Çalıştıran Hanehalkları	115.880	131.482	146.989	0,1	0,1	0,1	13,5	11,8
Sektörler Toplamı	87.733.053	94.312.936	98.685.728	96,9	97,5	97,7	7,5	4,6
Dolaylı Ölçülen Mali Aracılık Hizmetleri	4.879.828	5.729.267	6.245.647	5,4	5,9	6,2	17,4	9,0
Vergi-Sübvansiyon	7.646.506	8.154.651	8.605.433	8,4	8,4	8,5	6,6	5,5
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Alıcı Fiyatlarıyla)	90.499.731	96.738.320	101.045.514	100,0	100,0	100,0	6,9	4,5

Kaynak: TÜİK

GRAFİK 1: GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA BÜYÜME HIZLARI (1998 Temel Fiyatlarına Göre)

2007 yılında GSYH cari fiyatlarla % 12,9 büyüyerek 856.387 milyon YTL olmuştur. Bunun 65.906 milyon YTL'lik kısmı tarım, 167.703 milyon YTL'lik kısmı sanayi, 622.778 milyon YTL'lik kısmı da hizmetler sektörü tarafından sağlanmıştır (Tablo 5).

TABLO 5: CARİ FİYATLARLA GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA

İktisadi Faaliyet Kolları	(İktisadi Faaliyet Kollarına Göre Temel Fiyatlarla)							
	Değer (Bin YTL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2006	2007
Tarım, Avıcılık ve Ormanlık	59.027.013	60.819.444	63.693.945	9,1	8,0	7,4	3,0	4,7
Balıkçılık	1.686.734	1.843.310	2.212.399	0,3	0,2	0,3	9,3	20,0
Madencilik ve Taşocakçılığı	7.628.517	8.952.359	10.536.592	1,2	1,2	1,2	17,4	17,7
İmalat Sanayi	112.051.658	130.393.077	141.545.056	17,3	17,2	16,5	16,4	8,6
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtımı	11.956.714	13.452.105	15.621.632	1,8	1,8	1,8	12,5	16,1
İnşaat	28.694.134	35.849.263	42.748.155	4,4	4,7	5,0	24,9	19,2
Toptan ve Perakende Ticaret	80.211.869	94.856.320	103.322.066	12,4	12,5	12,1	18,3	8,9
Oteller ve Lokantalar	14.528.348	17.041.942	19.323.297	2,2	2,2	2,3	17,3	13,4
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	89.087.295	104.123.045	117.306.836	13,7	13,7	13,7	16,9	12,7
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	18.293.386	21.860.640	27.233.996	2,8	2,9	3,2	19,5	24,6
Konut Sahipliği	60.120.175	74.467.156	90.963.494	9,3	9,8	10,6	23,9	22,2
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	22.613.950	27.822.912	34.412.573	3,5	3,7	4,0	23,0	23,7
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	26.018.778	29.620.624	33.092.461	4,0	3,9	3,9	13,8	11,7
Eğitim	17.773.360	21.241.900	24.564.624	2,7	2,8	2,9	19,5	15,6
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	10.339.616	12.061.082	14.128.725	1,6	1,6	1,6	16,6	17,1
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	10.687.042	12.784.022	14.533.998	1,6	1,7	1,7	19,6	13,7
Eviçi Personel Çalıştıran Hanehalkları	995.880	1.229.064	1.487.837	0,2	0,2	0,2	23,4	21,1
Sektörler Toplamı	571.714.470	668.418.265	756.727.686	88,1	88,1	88,4	16,9	13,2
Dolaylı Ölçülen Mali Aracılık Hizmetleri	9.353.841	10.490.121	12.928.697	1,4	1,4	1,5	12,1	23,2
Vergi-Sübvansiyon	86.571.083	100.462.642	112.587.743	13,3	13,2	13,1	16,0	12,1
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Alıcı Fiyatlarıyla)	648.931.712	758.390.785	856.386.732	100,0	100,0	100,0	16,9	12,9

Kaynak: TÜİK

2007 yılında % 4,5 oranındaki GSYH büyümesine tarım sektörünün katkısı negatif 0,7 puan olurken, sanayi sektörünün alt sektörlerinden madencilik ve taşocakçılığı sektörünün katkısı 0,1 puan, imalat sanayi sektörünün katkısı 1,3 puan, enerji sektörünün katkısı 0,1 puan olmuştur. GSYH büyümesine hizmetler sektörünün alt sektörlerinden inşaat sektörü 0,3 puan, ticaret sektörü 0,7 puan, ulaştırma sektörü 1 puan, mali aracı kuruluş faaliyetleri sektörü 0,9 puan katkı yapmıştır (Tablo 6).

TABLO 6: GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA SEKTÖR KATKILARI

(İktisadi Faaliyet Kollarına ve 1998 Temel Fiyatlarına Göre, Puan)

İktisadi Faaliyet Kolları	2005	2006	2007
Tarım, Avcılık ve Ormanlık	0,7	0,1	-0,7
Balıkçılık	0,1	0,0	0,0
Madencilik ve Taşocakçılığı	0,1	0,0	0,1
İmalat Sanayi	1,9	2,0	1,3
Elektrik, Gaz, Buhar ve Sıcak Su Üretimi ve Dağıtım	0,3	0,2	0,1
İnşaat	0,5	1,1	0,3
Toptan ve Perakende Ticaret	1,2	0,8	0,7
Oteller ve Lokantalar	0,0	0,1	0,1
Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme	1,6	1,0	1,0
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	1,1	1,2	0,9
Konut Sahipliği	0,2	0,1	0,1
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	0,3	0,4	0,4
Kamu Yönetimi ve Savunma, Zorunlu Sosyal Güvenlik	-0,2	0,0	0,0
Eğitim	0,1	0,1	0,1
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	0,2	0,0	0,0
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	0,1	0,1	0,1
Eviçi Personel Çalıştıran Hanehalkları	0,0	0,0	0,0
Sektörler Toplamı	8,2	7,3	4,5
Dolaylı Ölçülen Mali Aracılık Hizmetleri	0,7	0,9	0,5
Vergi-Sübvansiyon	0,9	0,6	0,5
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (Alıcı Fiyatlarıyla)	8,4	6,9	4,5

Kaynak: TÜİK

2007 yılı gayri safi yurtiçi hasılası içinde tarım sektörünün payı % 7,7, sanayi sektörünün payı % 19,6, hizmetler sektörünün payı da % 72,7 olmuştur (Tablo 7).

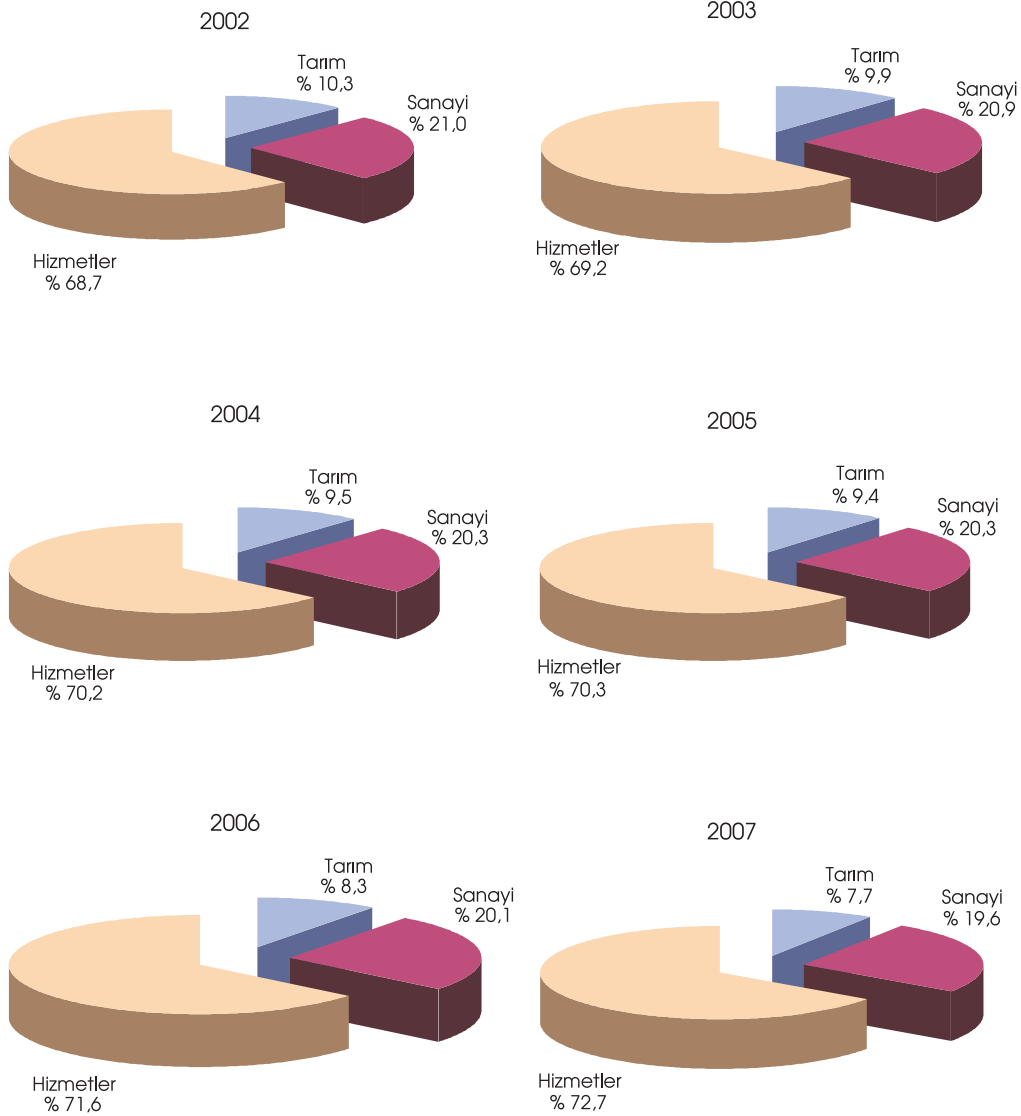
TABLO 7: SEKTÖRLERİN GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA İÇİNDEKİ PAYLARI (1)

Sektörler	(Cari Fiyatlarla)						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Tarım	8,8	10,3	9,9	9,5	9,4	8,3	7,7
Sanayi	22,4	21,0	20,9	20,3	20,3	20,1	19,6
Hizmetler	68,8	68,7	69,2	70,2	70,3	71,6	72,7
GSYH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK

(1): Dolaylı ölçülen mali aracılık hizmetleri ve vergi-sübvansiyonlar hizmetlere dahil edilmiştir.

GRAFİK 2: GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILANIN SEKTÖREL DAĞILIMI (Temel Fiyatlarla)

2007 yılında kamu tüketim harcamaları % 2,8 artarken, GSYH'nin en büyük bileşeni olan yerleşik hanehalklarının tüketim harcamaları % 4,6 artmıştır. Böylece toplam tüketim harcamalarında % 4,4 artış olmuştur (Tablo 8).

TABLO 8: HARCAMALAR YÖNTEMİYLE GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA

(1998 Fiyatlarıyla)

	Değer (Bin YTL)			Pay (%)			Değişim (%)	
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2006	2007
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	90,499,731	96,738,320	101,045,514	100,0	100,0	100,0	6,9	4,5
Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi	63,787,207	66,749,821	69,804,390	70,5	69,0	69,1	4,6	4,6
Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurtiçi Tüketimi	67,704,926	70,792,710	73,467,621	74,8	73,2	72,7	4,6	3,8
(Eksi) Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurtiçi Tüketimi	4,513,068	4,555,409	4,214,372	5,0	4,7	4,2	0,9	-7,5
Yerleşik Hanehalklarının Yurtdışı Tüketimi	595,349	512,520	551,141	0,7	0,5	0,5	-13,9	7,5
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	8,766,884	9,506,407	9,771,180	9,7	9,8	9,7	8,4	2,8
Maaş, Ücret	4,985,096	5,006,997	5,060,735	5,5	5,2	5,0	0,4	1,1
Mal ve Hizmet Alımları	3,781,789	4,499,411	4,710,445	4,2	4,7	4,7	19,0	4,7
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	21,821,588	24,714,467	25,541,277	24,1	25,5	25,3	13,3	3,3
Kamu Sektörü	3,074,058	3,154,521	3,395,268	3,4	3,3	3,4	2,6	7,6
Makine-Teçhizat	826,024	673,013	784,322	0,9	0,7	0,8	-18,5	16,5
İnşaat	2,248,034	2,481,508	2,610,946	2,5	2,6	2,6	10,4	5,2
Özel Sektör	18,747,529	21,559,946	22,146,009	20,7	22,3	21,9	15,0	2,7
Makine-Teçhizat	12,255,011	13,747,899	13,843,669	13,5	14,2	13,7	12,2	0,7
İnşaat	6,492,518	7,812,047	8,302,340	7,2	8,1	8,2	20,3	6,3
Stok Değişimleri (1)	-681,313	-764,038	835,653	-0,8	-0,8	0,8	-	-
Mal ve Hizmet İhracatı	22,095,181	23,563,374	25,130,676	24,4	24,4	24,9	6,6	6,7
(Eksi) Mal ve Hizmet İthalatı	25,289,816	27,031,712	30,037,662	27,9	27,9	29,7	6,9	11,1

Kaynak: TÜİK

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup istatistikî hatayı da içermektedir.

Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları makine-teçhizat yatırımlarındaki % 16,5'lik ve inşaat yatırımlarındaki % 5,2'lik artışın etkisiyle % 7,6 büyürken, özel sektör sabit sermaye yatırımları makine-teçhizat yatırımlarındaki % 0,7'lik ve bina inşaatındaki % 6,3'lük artışın etkisiyle % 2,7 artmış, böylece toplam sabit sermaye yatırımlarında % 3,3 artış meydana gelmiştir.

2007 yılında tüketim harcamalarının GSYH'ye oranı % 82,9, sabit sermaye yatırımlarının GSYH'ye oranı ise % 21,5 olmuştur (Tablo 9).

TABLO 9: HARCAMALAR YÖNTEMİYLE GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA

	(Cari Fiyatlarla)								
	Değer (Bin YTL)			Pay (%)			Değişim (%)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2006	2007	
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	648.931.712	758.390.785	856.386.732	100,0	100,0	100,0	16,9	12,9	
Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi	465.401.759	534.849.206	605.236.277	71,7	70,5	70,7	14,9	13,2	
Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurtiçi Tüketimi	490.692.217	564.897.493	632.730.556	75,6	74,5	73,9	15,1	12,0	
(Eksi) Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurtiçi Tüketimi	29.161.491	34.025.134	31.741.621	4,5	4,5	3,7	16,7	-6,7	
Yerleşik Hanehalklarının Yurtdışı Tüketimi	3.871.033	3.976.846	4.247.342	0,6	0,5	0,5	2,7	6,8	
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	76.498.649	93.525.263	104.465.808	11,8	12,3	12,2	22,3	11,7	
Maaş, Ücret	45.811.549	52.756.008	59.976.995	7,1	7,0	7,0	15,2	13,7	
Mal ve Hizmet Alımları	30.687.100	40.769.255	44.488.814	4,7	5,4	5,2	32,9	9,1	
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	136.475.134	169.044.693	184.125.989	21,0	22,3	21,5	23,9	8,9	
Kamu Sektörü	21.410.353	25.745.598	28.990.937	3,3	3,4	3,4	20,2	12,6	
Makine-Teçhizat	5.046.606	4.551.924	5.133.492	0,8	0,6	0,6	-9,8	12,8	
İnşaat	16.363.747	21.193.674	23.857.446	2,5	2,8	2,8	29,5	12,6	
Özel Sektör	115.064.780	143.299.095	155.135.052	17,7	18,9	18,1	24,5	8,3	
Makine-Teçhizat	76.189.662	92.179.719	92.849.505	11,7	12,2	10,8	21,0	0,7	
İnşaat	38.875.118	51.119.375	62.285.547	6,0	6,7	7,3	31,5	21,8	
Stok Değişimleri (1)	-6.756.351	-1.782.719	5.729.087	-1,0	-0,2	0,7	-	-	
Mal ve Hizmet İhracatı	141.826.467	171.926.483	187.952.710	21,9	22,7	21,9	21,2	9,3	
(Eksi) Mal ve Hizmet İthalatı	164.513.946	209.172.139	231.123.141	25,4	27,6	27,0	27,1	10,5	

Kaynak: TÜİK

(1): Stok değişimleri kalıntı yöntemiyle hesaplanmış olup istatistiki hatayı da içermektedir.

Harcamalar yöntemiyle GSYH büyümesine yerleşik hanehalklarının tüketimi (özel tüketim) 3,2 puan, devletin nihai tüketim harcamaları (kamu tüketimi) 0,3 puan, kamu sektörü gayri safi sabit sermaye oluşumu (kamu yatırımları) 0,2 puan, özel sektör gayri safi sabit sermaye oluşumu (özel yatırım) 0,6 puan katkı yapmıştır. İhracat 1,6 puan katkı yaparken, ithalatın katkısı negatif 3,1 puan olmuş, böylece net ihracat büyümeyi negatif 1,5 puanlık katkı ile olumsuz yönde etkilemiştir (Tablo 10).

TABLO 10: HARCAMALAR YÖNTEMİYLE GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILAYA KATKILAR

	(1998 Fiyatlarıyla, Puan)		
	2005	2006	2007
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	8,4	6,9	4,5
Yerleşik Hanehalklarının Tüketimi	5,6	3,3	3,2
Yerleşik ve Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurtiçi Tüketimi	5,7	3,4	2,8
(Eksi) Yerleşik Olmayan Hanehalklarının Yurtiçi Tüketimi	0,2	0,0	-0,4
Yerleşik Hanehalklarının Yurtdışı Tüketimi	0,0	-0,1	0,0
Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	0,3	0,8	0,3
Maaş, Ücret	0,0	0,0	0,1
Mal ve Hizmet Alımları	0,3	0,8	0,2
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu	3,9	3,2	0,9
Kamu Sektörü	0,7	0,1	0,2
Makine-Teçhizat	0,3	-0,2	0,1
İnşaat	0,5	0,3	0,1
Özel Sektör	3,1	3,1	0,6
Makine-Teçhizat	2,6	1,6	0,1
İnşaat	0,5	1,5	0,5
Stok Değişimleri	0,1	-0,1	1,7
Mal ve Hizmet İhracatı	1,9	1,6	1,6
(Eksi) Mal ve Hizmet İthalatı	3,3	1,9	3,1

Kaynak: TÜİK

2. Sektörel Gelişmeler

a. Tarım

Elverişsiz iklim koşullarına bağlı olarak üretimde yaşanan kayıplardan dolayı tarım sektörü katma değeri, 2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 6,6, ikinci üç aylık döneminde % 2,2, üçüncü üç aylık döneminde % 8,2 ve dördüncü üç aylık döneminde % 7,8 düşüş göstermiştir. Böylece 2007 yılında tarım sektörü katma değerinde % 6,8 küçülme meydana gelmiştir.

2007 yılında ülke genelinde yaşanan kuraklığın etkisiyle bir önceki yıla göre tahıl, meyve ve sebze üretiminde düşüş görülmüştür.

Seçilmiş tarla bitkilerinin tamamının üretim miktarında 2007 yılında düşüş görülmüştür. En yüksek üretim düşüşleri, yaşanan kuraklığa bağlı olarak % 48,3 ile fiğ, yüksek maliyet, düşük fiyat ve prim desteğinin yetersiz olması sebebiyle ekim alanlarındaki daralmaya bağlı olarak % 34 ile soya, ekim alanlarının destek verilen yem bitkilerine kayması sonucunda % 25,9 ile susam, kuraklığın verimi düşürmesi ve ekimin azalmasıyla % 23,6 ile ayçiçeği ve bahar yağışlarının yetersiz ve zamansızlığı, kuraklık ve bazı illerimizdeki ekim alanlarının başka ürünlere kayması nedeniyle % 23,5 ile arpa üretiminde yaşanmıştır (Tablo 11).

TABLO 11: SEÇİLMİŞ TARLA BİTKİLERİ ÜRETİMİ

Ürün Adı	Üretim					Değişim (%)			
	2003	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
Hububat									
Buğday	19.000	21.000	21.500	20.010	17.234	10,5	2,4	-6,9	-13,9
Arpa	8.100	9.000	9.500	9.551	7.307	11,1	5,6	0,5	-23,5
Mısır	2.800	3.000	4.200	3.811	3.535	7,1	40,0	-9,3	-7,2
Çeltik	372	490	600	696	648	31,7	22,4	16,0	-6,9
Bakliyat									
Nohut	600	620	600	552	505	3,3	-3,2	-8,0	-8,5
Mercimek	540	540	570	623	535	0,0	5,6	9,3	-14,1
Fasulye	250	250	210	196	154	0,0	-16,0	-6,7	-21,4
Fiğ	121	130	132	176	91	7,4	1,5	33,3	-48,3
Endüstriyel Bitkiler									
Tütün	112	134	135	98	80	19,6	0,7	-27,4	-18,4
Şeker Pancarı	12.623	13.517	15.181	14.452	12.415	7,1	12,3	-4,8	-14,1
Pamuk (Kütlü)	2.346	2.455	2.240	2.550	2.275	4,6	-8,8	13,8	-10,8
Yağlı Tohumlar									
Ayçiçeği	800	900	975	1.118	854	12,5	8,3	14,7	-23,6
Susam	22	23	26	27	20	4,5	13,0	3,8	-25,9
Soya	85	50	29	47	31	-41,2	-42,0	62,1	-34,0
Yumru Bitkiler									
Patates	5.300	4.800	4.090	4.397	4.246	-9,4	-14,8	7,5	-3,4
Hayvan Pancarı	160	160	165	159	152	0,0	3,1	-3,6	-4,4

Kaynak: TÜİK

Seçilmiş meyvelerde en yüksek üretim artışları, meyve veren ağaç sayısı ve meyve tutumundaki artış sebebiyle % 49,6 ile vişne, var yılı olmasının etkisiyle % 33,1 ile ceviz ve 2006 yılında meydana gelen don olayından dolayı rekoltenin altında gerçekleşen üretimden kaynaklanan baz etkisinin yanı sıra meyve tutumundaki artış ve kuraklığın etkisinin sınırlı düzeyde kalması sonucu % 28,4 ile kiraz üretiminde görülmüştür. Bunları % 22,8 ile elma, % 21,3 ile kayısı ve % 18,6 ile badem üretimindeki artışlar izlemiştir. En yüksek üretim düşüşleri yok yılı olması ve kuraklığın etkisiyle % 39,1 ile zeytin, % 33,6 ile Antep fıstığı ve % 27,6 ile incir de görülmüştür (Tablo 12).

TABLO 12: SEÇİLMİŞ MEYVELER ÜRETİMİ

(Bin Ton)

Ürün Adı	Üretim					Değişim (%)			
	2003	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
Yumuşak Çekirdekli									
Armut	370	320	360	318	356	-13,5	12,5	-11,7	11,9
Elma	2.600	2.100	2.570	2.002	2.458	-19,2	22,4	-22,1	22,8
Ayva	110	80	100	106	95	-27,3	25,0	6,0	-10,4
Taş Çekirdekli									
Erik	210	210	220	214	241	0,0	4,8	-2,7	12,6
Kayısı	460	320	860	460	558	-30,4	168,8	-46,5	21,3
Kiraz	265	245	280	310	398	-7,5	14,3	10,7	28,4
Şeftali	470	372	510	553	539	-20,9	37,1	8,4	-2,5
Vişne	145	138	140	121	181	-4,8	1,4	-13,6	49,6
Zeytin	850	1.600	1.200	1.767	1.076	88,2	-25,0	47,3	-39,1
Turunçgiller									
Greyfurt	135	135	150	180	163	0,0	11,1	20,0	-9,4
Limon	550	600	600	710	652	9,1	0,0	18,3	-8,2
Mandalina	550	670	715	791	744	21,8	6,7	10,6	-5,9
Portakal	1.250	1.300	1.445	1.536	1.427	4,0	11,2	6,3	-7,1
Sert Kabuklular									
Antep Fıstığı	90	30	60	110	73	-66,7	100,0	83,3	-33,6
Badem	41	37	45	43	51	-9,8	21,6	-4,4	18,6
Ceviz	130	126	150	130	173	-3,1	19,0	-13,3	33,1
Findık	480	350	530	661	530	-27,1	51,4	24,7	-19,8
Kestane	48	49	50	54	55	2,1	2,0	8,0	1,9
Üzüksü Meyveler									
İncir	280	275	285	290	210	-1,8	3,6	1,8	-27,6
Üzüm	3.600	3.500	3.850	4.000	3.613	-2,8	10,0	3,9	-9,7
Muz	110	130	150	178	189	18,2	15,4	18,7	6,2
Çay	869	1.105	1.192	1.121	1.145	27,2	7,9	-6,0	2,1

Kaynak: TÜİK

Seçilmiş sebzeler içinde yer alan havuçta hibrit tohumluk kullanımının verimliliği artırmasıyla % 62,5, şekerpancarında kota uygulamasının soğan ekim alanlarını artırmasıyla kuru soğanda % 5,3 ve domateste % 0,9 üretim artışı görülürken, bamya üretimi değişmemiş, diğer seçilmiş sebzelerin üretiminde düşüş görülmüştür. İklim şartlarıyla beraber ekim alanlarındaki daralmanın da etkisiyle en yüksek oranlı üretim düşüşleri % 20 ile pırasa, % 12,2 ile bakla ve % 9,2 ile dolmalık biberde görülmüştür (Tablo 13).

TABLO 13: SEÇİLMİŞ SEBZELER ÜRETİMİ

Ürün Adı	(Bin Ton)									
	Üretim					Değişim (%)				
	2003	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	
Meyvesi Yenen Sebzeler										
Patlıcan	935	900	930	924	864	-3,7	3,3	-0,6	-6,5	
Hıyar	1.780	1.725	1.745	1.800	1.675	-3,1	1,2	3,2	-6,9	
Domates	9.820	9.440	10.050	9.855	9.945	-3,9	6,5	-1,9	0,9	
Bamya	36	43	36	37	37	19,4	-16,3	2,8	0,0	
Biber (Sivri-Salçalık)	1.370	1.325	1.429	1.450	1.402	-3,3	7,8	1,5	-3,3	
Biber (Dolmalık)	420	375	400	393	357	-10,7	6,7	-1,8	-9,2	
Baklagil Sebzeleri										
Fasulye	545	582	555	564	520	6,8	-4,6	1,6	-7,8	
Bakla	44	49	49	49	43	11,4	0,0	0,0	-12,2	
Bezelye	54	58	122	90	88	7,4	110,3	-26,2	-2,2	
Soğans, Yumru, Kök Sebzeler										
Soğan (Taze)	220	207	200	201	185	-5,9	-3,4	0,5	-8,0	
Soğan (Kuru)	1.750	2.040	2.070	1.765	1.859	16,6	1,5	-14,7	5,3	
Havuç	405	438	388	395	642	8,1	-11,4	1,8	62,5	
Yaprağı Yenen Sebzeler										
Lahana (Baş-Kırmızı)	629	605	583	605	566	-3,8	-3,6	3,8	-6,4	
Marul (Kıvrık)	150	162	168	151	141	8,0	3,7	-10,1	-6,6	
Marul (Göbekli)	190	200	204	239	227	5,3	2,0	17,2	-5,0	
İspanak	220	213	238	242	236	-3,2	11,7	1,7	-2,5	
Pırasa	305	295	326	320	256	-3,3	10,5	-1,8	-20,0	
Diğer Sebzeler										
Karnabahar	108	110	117	136	135	1,9	6,4	16,2	-0,7	

Kaynak: TÜİK

Tarımsal destekleme ödemeleri 2007 yılında bir önceki yıla göre % 17,5 artarak 5.577 milyon YTL'ye yükselmiştir. Tarımsal destekleme ödemelerinde en yüksek oranlı artış, % 262,5 ile fark ödemesi destekleme hizmetleri kapsamında hububata verilen desteklerde olurken onu, % 157,1 ile Tarım Reformu Uygulama Projesi kapsamında yapılan destek artışı izlemiştir. Doğrudan gelir desteği ve alan bazlı tarımsal destekleme ödemelerinde % 7,1 düşüş olmuştur (Tablo 14).

TABLO 14: TARIMSAL DESTEKLEME ÖDEMELERİ (1)

	(Cari Fiyatlarla)											
	Değer (Milyon YTL)				Değişim (%)			Pay (%)				
	2004	2005	2006	2007 (2)	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	
Doğrudan Gelir Desteği ve Alan Bazlı Tarımsal Destekleme Ödemeleri	2.480	2.353	2.653	2.465	-5,1	12,7	-7,1	80,4	63,5	55,9	44,2	
DGD	2.125	1.673	2.653	1.640	-21,3	58,6	-38,2	68,9	45,1	55,9	29,4	
Mazot	355	410	0	480	15,5	-	-	11,5	11,1	0,0	8,6	
Gübre	0	270	0	345	-	-	-	0,0	7,3	0,0	6,2	
Fark Ödemesi Destekleme Hizmetleri	334	897	1.292	1.794	168,6	44,0	38,9	10,8	24,2	27,2	32,2	
Arz Açığı Olan Ürünler Ödemeler (3)	294	622	1.085	1.270	111,6	74,4	17,1	9,5	16,8	22,9	22,8	
Hububat	0	205	120	435	-	-41,5	262,5	0,0	5,5	2,5	7,8	
Çay	40	70	87	89	75,0	24,3	2,3	1,3	1,9	1,8	1,6	
Hayvancılık Destek Ödemeleri	209	345	661	711	65,1	91,6	7,6	6,8	9,3	13,9	12,7	
Tarım Reformu Uygulama Projesi (4)	31	29	14	36	-6,5	-51,7	157,1	1,0	0,8	0,3	0,6	
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Destekler	0	0	0	90	-	-	-	0,0	0,0	0,0	1,6	
Tarım Sigortası Destekleme Hizmetleri	0	0	2	50	-	-	-	0,0	0,0	0,0	0,9	
Telafi Edici Ödemeler	0	56	67	76	-	19,6	13,4	0,0	1,5	1,4	1,4	
Kuraklık Desteği	0	0	0	300	-	-	-	0,0	0,0	0,0	5,4	
Diğer	30	28	58	55	-6,7	107,1	-5,2	1,0	0,8	1,2	1,0	
Toplam	3.084	3.708	4.747	5.577	20,2	28,0	17,5	100,0	100,0	100,0	100,0	

Kaynak: DPT

(1): 2004, 2005 ve 2006 yılları Tarım ve Köyişleri Bakanlığı bütçesi kesin hesap verileridir.

(2): Geçici.

(3): KÜtlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola ve dane mısır verilmektedir.

(4): 2004 yılı ödemelerinin 4 milyon YTL'si şeker pancarı için yapılan ödemelerdir.

Tarımsal destekleme ödemeleri içinde en yüksek paylar 2.465 milyon YTL (% 44,2) ile doğrudan gelir desteği ve alan bazlı tarımsal destekleme ödemeleri, 1.794 milyon YTL (% 32,2) ile fark ödemesi destekleme hizmetleri ödemeleri, 711 milyon YTL (% 12,7) ile hayvancılık destek ödemeleri ve 300 milyon YTL (% 5,4) ile kuraklık desteği ödemelerinin olmuştur.

b. Sanayi

2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 10 düzeyinde gerçekleşen sanayi sektörü katma değer artış hızı yılın diğer üç aylık dönemlerinde durağan bir seyir izleyerek, ikinci üç aylık dönemde % 4,3, üçüncü üç aylık dönemde % 4,7, dördüncü üç aylık dönemde % 3,6 olmuştur. Böylece 2007 yılında 2006 yılına göre sanayi sektörü katma değerinde % 5,5 artış gerçekleşmiştir. Alt sektörler itibariyle madencilik ve taşocakçılığı sektörü katma değerinde % 8,1, imalat sanayi sektörü katma değerinde % 5,4 ve enerji sektörü katma değerinde % 6,2 artış meydana gelmiştir (Tablo 15).

Sanayi sektörünün GSYH içindeki payı 2006 yılında % 20,1 iken, 2007 yılında % 19,6'ya gerilemiştir. Alt sektörler itibariyle madencilik ve taşocakçılığı sektörünün payı % 1,2, imalat sanayi sektörünün payı % 16,5 ve enerji sektörünün payı % 1,8 olmuştur (Tablo 16).

TABLO 15: SANAYİ SEKTÖRÜ KATMA DEĞERİ DEĞİŞİM ORANLARI

(1998 Temel Fiyatlarına Göre, %)							
Sektörler	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Madencilik	-6,5	-2,4	-2,2	3,4	9,0	5,2	8,1
İmalat Sanayi	-7,6	2,9	8,4	11,9	8,2	8,4	5,4
Elektrik, Gaz ve Su	-3,4	3,3	4,9	7,1	14,1	8,6	6,2
Toplam Sanayi	-7,3	2,7	7,8	11,3	8,6	8,3	5,5

Kaynak: TÜİK

TABLO 16: SANAYİ SEKTÖRÜ KATMA DEĞERİNİN GSYH İÇERİSİNDEKİ PAYI

(Cari Fiyatlarla, %)							
Sektörler	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Madencilik	1,0	0,9	1,0	1,1	1,2	1,2	1,2
İmalat Sanayi	19,1	17,8	17,7	17,4	17,3	17,2	16,5
Elektrik, Gaz ve Su	2,4	2,3	2,2	1,9	1,8	1,8	1,8
Toplam Sanayi	22,4	21,0	20,9	20,3	20,3	20,1	19,6

Kaynak: TÜİK

Sanayi sektörü üretimi 2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 8,5, ikinci üç aylık dönemde % 3,9, üçüncü üç aylık dönemde % 4,3, dördüncü üç aylık dönemde % 5,2 artış göstermiştir. Yıllık olarak 2006 yılında % 5,8 olan sanayi üretimi artış oranı, 2007 yılında % 5,4'e gerilemiştir (Tablo 17).

TABLO 17: SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ VE DEĞİŞİM ORANLARI

(1997=100)		
Yıllar	Üretim Endeksi	Değişim (%)
2004	123,4	-
2005	130,0	5,3
2006	137,6	5,8
2007	145,0	5,4

Kaynak: TÜİK

b. 1. Madencilik ve Taşocakçılığı

Madencilik ve taşocakçılığı sektörü katma değeri birinci üç aylık dönemde % 9,3, ikinci üç aylık dönemde % 9,4, üçüncü üç aylık dönemde % 10,9, son üç aylık dönemde ise % 2,7 artış göstermiştir. 2007 yılında toplam olarak sektörün katma değerinde % 8,1'lik büyüme gerçekleşmiştir.

Madencilik sektörü üretimi 2007 yılının ilk üç aylık döneminde % 8, ikinci üç aylık dönemde % 12,3, üçüncü üç aylık dönemde % 13, dördüncü üç aylık dönemde % 4,3 artış göstermiştir. Yıl sonu itibarıyla 2006 yılında % 4,4 olan toplam madencilik sektörü üretimi artış hızı 2007 yılında % 9,6'ya yükselmiştir (Tablo 18).

TABLO 18: MADENCİLİK VE TAŞOCAKÇILIĞI ÜRETİM ENDEKSİ VE DEĞİŞİM ORANLARI

Alt Sektörler	(1997=100)						
	Üretim Endeksi				Değişim (%)		
	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Madencilik ve Taşocakçılığı	82,6	94,0	98,1	107,5	13,8	4,4	9,6
Maden Kömürü, Linyit ve Turba Sanayi	73,5	98,0	104,0	118,1	33,3	6,1	13,6
Ham Petrol ve Tabii Gaz Üretimi	73,4	79,7	69,3	67,4	8,6	-13,0	-2,7
Metal Cevheri Madenciliği	49,4	53,8	65,5	83,9	8,9	21,7	28,1
Diğer Madencilik	121,1	118,7	125,8	131,1	-2,0	6,0	4,2

Kaynak: TÜİK

Metal cevheri madenciliği üretimi % 28,1, maden kömürü, linyit ve turba sanayi üretimi % 13,6 artarken, ham petrol ve tabii gaz üretiminde % 2,7 düşüş kaydedilmiştir. Bunların dışında kalan madenlerin üretiminde ise % 4,2 artış gerçekleşmiştir.

b. 2. İmalat Sanayi

İmalat sanayi katma değeri birinci üç aylık dönemde % 10,2, ikinci üç aylık dönemde % 3,9, üçüncü üç aylık dönemde % 4,3, dördüncü üç aylık dönemde % 3,6 artmıştır. Yıl sonu itibarıyla imalat sanayi katma değerinde % 5,4 artış olmuştur.

İmalat sanayi üretiminde 2007 yılının ilk üç aylık döneminde % 8,5, ikinci üç aylık dönemde % 2,9, üçüncü üç aylık dönemde % 3,3, son üç aylık dönemde de % 5,1 artış meydana gelmiştir. Böylece 2006 yılında % 5,6 olan toplam imalat sanayi üretim artış oranı, 2007 yılında % 4,8'e gerilemiştir (Tablo 19).

2006 yılında % 81 olan imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 2007 yılında 0,8 puanlık artışla % 81,8'e yükselmiştir. Kapasite kullanım oranı kamu kesiminde 1 puanlık düşüşle % 88,4, özel kesimde ise 1,1 puanlık artışla % 80,7 olmuştur (Tablo 20).

2006 yılında imalat sanayi genelinde çalışan kişi başına verimlilik % 6,3, çalışılan saat başına verimlilik % 6,7 artarken, bu oranlar 2007 yılında sırasıyla % 2,6 ve % 2,5 olmuştur (Tablo 21).

TABLO 19: İMALAT SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ VE DEĞİŞİM ORANLARI

(1997=100)

İmalat Sanayi ve Bazı Alt Sektörleri	Üretim Endeksi				Değişim (%)		
	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Toplam İmalat Sanayi	123,6	129,6	136,8	143,3	4,9	5,6	4,8
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	112,1	119,0	126,1	129,1	6,2	6,0	2,4
Tekstil Ürünleri İmalatı	102,9	90,7	89,8	91,8	-11,9	-1,0	2,2
Giyim Eşyası İmalatı	114,6	100,4	95,5	97,6	-12,4	-4,9	2,2
Derinin İşlenmesi, Bavul, Çanta vb.	92,5	75,0	85,7	85,2	-18,9	14,3	-0,6
Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı	133,7	154,9	158,7	186,4	15,9	2,5	17,5
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	113,6	119,1	120,2	128,8	4,8	0,9	7,2
Kimyasal Madde Ürünleri İmalatı	139,9	148,6	158,0	173,2	6,2	6,3	9,6
Plastik-Kauçuk Ürünleri İmalatı	160,0	191,6	169,1	188,0	19,8	-11,7	11,2
Ana Metal Sanayi	133,7	138,2	152,9	170,8	3,4	10,6	11,7
Taşıt Araçları ve Karoseri İmalatı	182,6	200,2	219,5	242,0	9,6	9,6	10,3

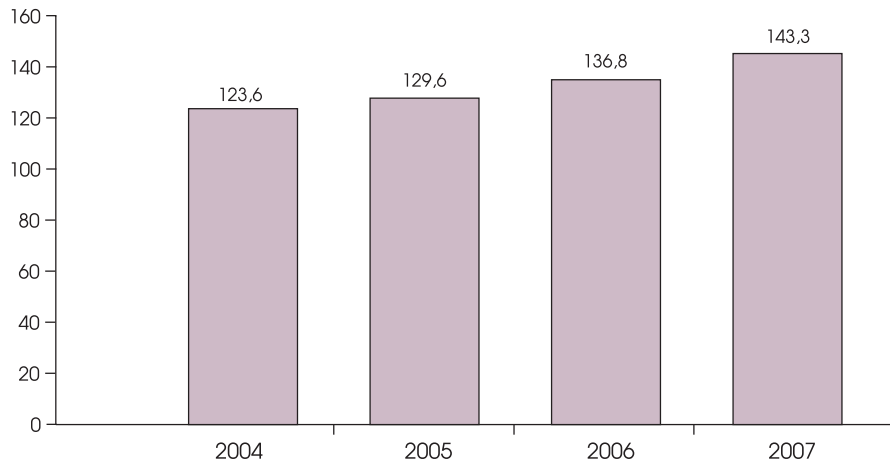
Kaynak: TÜİK

TABLO 20: İMALAT SANAYİ KAPASİTE KULLANIM ORANLARI

(Üretim Değeri Ağırlıklı, %)

İmalat Sanayi ve Bazı Alt Sektörleri	2005			2006			2007		
	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam	Devlet	Özel	Toplam
Toplam İmalat Sanayi	86,0	78,8	80,3	89,4	79,6	81,0	88,4	80,7	81,8
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	79,2	70,1	71,0	77,9	70,7	71,2	79,0	72,3	72,6
Tekstil Ürünleri İmalatı	41,8	80,8	80,8	74,9	80,5	80,5	70,8	81,5	81,5
Giyim Eşyası İmalatı	0,0	81,7	81,7	0,0	82,5	82,5	0,0	83,5	83,5
Derinin İşlenmesi, Bavul, Çanta vb.	0,0	66,4	66,4	0,0	67,8	67,8	0,0	68,0	68,0
Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı	0,0	83,9	83,9	0,0	85,9	85,9	0,0	85,7	85,7
Kağıt ve Kağıt Ürünleri İmalatı	83,3	84,6	84,7	44,3	83,3	83,3	84,2	85,4	85,5
Kimyasal Madde Ürünleri İmalatı	73,6	75,6	75,1	89,0	74,9	76,9	90,3	74,7	77,1
Plastik-Kauçuk Ürünleri İmalatı	0,0	80,9	80,9	0,0	80,3	80,3	0,0	81,1	81,1
Ana Metal Sanayi	90,2	80,1	82,2	86,4	82,8	83,6	91,4	84,6	85,7
Taşıt Araçları ve Karoseri İmalatı	0,0	83,6	83,6	0,0	85,4	85,4	0,0	88,0	88,0

Kaynak: TÜİK

GRAFİK 3: İMALAT SANAYİ ÜRETİM ENDEKSİ (1997=100)

TABLO 21: İMALAT SANAYİNDE VERİMLİLİK

Yıllar	Kısmi Verimlilik Endeksi (1997=100)		Değişim (%)	
	Üretimde Çalışan Kişi Başına	Üretimde Çalışan Saat Başına	Üretimde Çalışan Kişi Başına	Üretimde Çalışan Saat Başına
2002	124,7	127,0		
2003	133,8	136,1	7,3	7,1
2004	144,7	146,1	8,2	7,4
2005	152,8	154,8	5,6	6,0
2006	162,5	165,2	6,3	6,7
2007	166,6	169,4	2,6	2,5

Kaynak: TÜİK

Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı

Gıda ürünleri ve içecek üretimi, 2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 6,4, ikinci ve üçüncü üç aylık döneminde % 2,3 artış gösterirken, dördüncü üç aylık dönemde % 0,6 düşüş göstermiştir. 2006 yılında % 6 olan gıda ürünleri ve içecek üretimi artışı 2007 yılında % 2,4'e düşmüştür. 2006 yılında % 71,2 olan kapasite kullanım oranı, 2007 yılında % 72,6'ya yükselmiştir.

Tekstil Ürünleri İmalatı

Tekstil ürünleri üretimi, 2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 10,3, ikinci üç aylık dönemde % 7,1 artış gösterirken, üçüncü üç aylık dönemde % 2,1, dördüncü üç aylık dönemde % 5,1 düşüş göstermiştir. 2006 yılında % 1 azalan tekstil ürünleri üretimi, 2007 yılında % 2,2 artmıştır. 2006 yılında % 80,5 olan kapasite kullanım oranı, 2007 yılında % 81,5'e yükselmiştir.

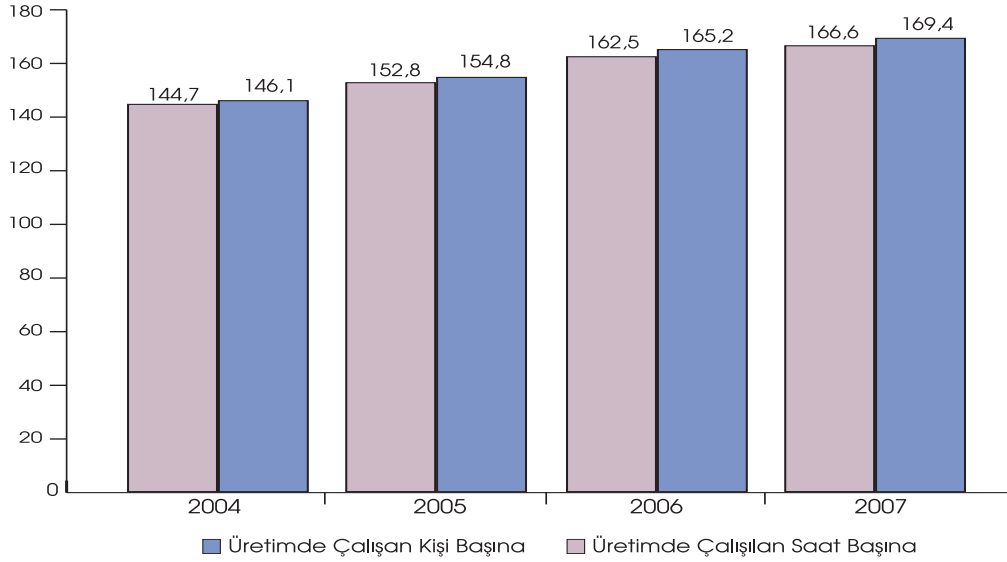
Giyim Eşyası İmalatı

Giyim eşyası üretimi, 2007 yılının ilk üç aylık döneminde % 6,3 düşüş gösterirken, ikinci üç aylık dönemde % 3,4, üçüncü üç aylık dönemde % 6,1 ve son üç aylık dönemde ise % 6,4 artış göstermiştir. Bu değişiklikler sonucu 2006 yılında % 4,9 azalan giyim eşyası üretimi, 2007 yılında % 2,2 artmıştır. Kapasite kullanım oranı 2006 yılında % 82,5 iken 2007 yılında % 83,5'e yükselmiştir.

Derinin İşlenmesi, Bavul, Çanta İmalatı

Derinin işlenmesi-bavul-çanta üretimi, 2007 yılının ilk üç aylık döneminde % 5,5, ikinci üç aylık dönemde % 5,3 artarken, üçüncü üç aylık dönemde % 1,9, son üç aylık dönemde % 10,8 azalmıştır. Böylece 2006 yılında % 14,3 artan derinin işlenmesi-bavul-çanta üretimi, 2007 yılında % 0,6 azalmıştır. 2006 yılında % 67,8 olan kapasite kullanım oranı 2007 yılında % 68'e yükselmiştir.

GRAFİK 4: İMALAT SANAYİİNDE KISMI VERİMLİLİK ENDEKSİ (1997=100)

Ağaç ve Mantar Ürünleri İmalatı

Ağaç ve mantar ürünleri üretiminde 2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 25,3, ikinci üç aylık döneminde % 19,8, üçüncü üç aylık döneminde % 23,8, dördüncü üç aylık döneminde % 3,2 oranında artış kaydedilmiştir. Bu gelişmeler sonucu 2006 yılında % 2,5 artan ağaç ve mantar ürünleri üretimi, 2007 yılında % 17,5 artmıştır. 2006 yılında % 85,9 olan kapasite kullanım oranı, 2007 yılında % 85,7'ye gerilemiştir.

Kâğıt ve Kâğıt Ürünleri İmalatı

Kâğıt ve kâğıt ürünleri üretimi 2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 7,9, ikinci üç aylık döneminde % 6,9, üçüncü üç aylık döneminde % 7,4 ve dördüncü üç aylık döneminde % 6,7 artış göstermiştir. 2006 yılında % 0,9 büyüyen kâğıt ve kâğıt ürünleri üretimi, 2007 yılında % 7,2 büyümüştür. 2006 yılında % 83,3 olan kapasite kullanım oranı, 2007 yılında % 85,5'e yükselmiştir.

Kimyasal Madde Ürünleri İmalatı

Kimyasal madde ürünleri üretimi, 2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 5,4, ikinci üç aylık döneminde % 0,8, üçüncü üç aylık döneminde % 14,7, dördüncü üç aylık döneminde % 20,1 artmıştır. 2006 yılında % 6,3 büyüyen kimyasal madde ürünleri üretimi, 2007 yılında % 9,6 büyümüştür. Kimya sanayiinde 2006 yılında % 76,9 olan kapasite kullanım oranı, 2007 yılında % 77,1'e yükselmiştir.

Plastik ve Kauçuk Ürünleri İmalatı

Plastik ve kauçuk ürünleri üretiminde 2007 yılının ilk üç aylık döneminde % 16,1, ikinci üç aylık döneminde % 14,2, üçüncü üç aylık döneminde % 5,6, dördüncü üç aylık döneminde de % 9,2 artış olmuştur. 2006 yılında % 11,7 azalan plastik ve kauçuk ürünleri üretimi, 2007 yılında % 11,2 artmıştır. 2006 yılında % 80,3 olan kapasite kullanım oranı, 2007 yılında % 81,1'e yükselmiştir.

Ana Metal Sanayi

Ana metal sanayi üretimi 2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 19,6, ikin-

ci üç aylık döneminde % 12,3, üçüncü üç aylık döneminde % 8,6, dördüncü üç aylık döneminde de % 7,4 artmıştır. Bu gelişmeler sonucu 2006 yılında % 10,6 büyüyen ana metal sanayi üretiminde, 2007 yılında % 11,7'lik büyüme kaydedilmiştir. 2006 yılında % 83,6 olan kapasite kullanım oranı 2007 yılında % 85,7'ye yükselmiştir.

Taşıt Araçları ve Karoseri İmalatı

Taşıt araçları ve karoseri üretimi 2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 6,2, ikinci üç aylık döneminde % 5,3, üçüncü üç aylık döneminde % 6,8, dördüncü üç aylık döneminde de % 22,3 artmıştır. Bu gelişmeler sonucu 2006 yılında % 9,6 artış gösteren taşıt araçları ve karoseri üretimi, 2007 yılında % 10,3 oranında artmıştır. 2006 yılında % 85,4 olan kapasite kullanım oranı 2007 yılında % 88'e yükselmiştir.

Seçilmiş Sanayi Maddelerinin Üretimi ve Dayanıklı Tüketim Mallarının Satışları

2007 yılında seçilmiş sanayi maddelerinde en yüksek üretim artışı % 563,9 ile küp şeker üretiminde gerçekleşirken, onu % 81,6 ile pik, % 27,9 ile bakır teller, % 16,7 ile alümina ve % 15,8 ile linyit üretimindeki artışlar takip etmiştir. En fazla üretim düşüşü % 33 ile sentetik dokuma üretiminde olurken, onu % 22,2 ile normal benzin, % 14 ile kristal şeker, % 11,3 ile teneke rulo sac ve % 8,2 ile filtreli sigara üretimindeki düşüşler izlemiştir (Tablo 22).

TABLO 22: SEÇİLMİŞ SANAYİ MADDELERİ ÜRETİMİ

Maddeler	Üretim (Ton)			Değişim (%)	
	2005	2006	2007	2006	2007
Taş Kömürü	3.049.699	3.070.793	3.233.330	0,7	5,3
Linyit (Bin Ton)	55.626	61.006	70.619	9,7	15,8
Ham Petrol	2.280.764	2.175.353	2.134.260	-4,6	-1,9
Doğal Gaz (Bin m ³)	483.525	307.136	287.500	-36,5	-6,4
Buğday Unu	2.296.341	2.192.794	2.372.330	-4,5	8,2
Kristal Şeker	1.923.890	1.861.600	1.601.054	-3,2	-14,0
Küp Şeker	4.013	4.355	28.911	8,5	563,9
Rakı (45) (Bin Litre)	44.062	37.839	37.755	-14,1	-0,2
Şarap (Bin Litre)	25.993	25.078	25.156	-3,5	0,3
Bira (Bin Litre)	893.557	905.886	920.470	1,4	1,6
Filtreli Sigara	104.106	130.269	119.579	25,1	-8,2
Pamuk İpliği	460.376	526.456	536.280	14,4	1,9
Sentetik İplik	569.533	567.809	571.476	-0,3	0,6
Pamuklu Dokuma (Bin Metre)	603.349	645.232	699.283	6,9	8,4
Sentetik Dokuma (Bin Metre)	251.589	258.990	173.433	2,9	-33,0
Yazı Kağıdı	279.815	285.064	272.471	1,9	-4,4
Karton	259.440	258.848	283.934	-0,2	9,7
Normal Benzin	64.898	64.189	49.935	-1,1	-22,2
Kurşunsuz Benzin	3.313.107	3.695.380	4.097.371	11,5	10,9
Motorin	7.549.248	7.616.527	7.338.368	0,9	-3,7
Fuel Oil 6	6.388.568	6.192.261	6.023.314	-3,1	-2,7
LPG	767.290	800.674	761.223	4,4	-4,9
Polietilen	273.588	384.565	393.890	40,6	2,4
PVC+PCC Kompound	133.266	135.097	155.014	1,4	14,7
Binek Oto Dış Lastiği (Bin Adet)	17.535	17.488	17.557	-0,3	0,4
Karo Fayans (Bin m ²)	477.009	452.447	436.144	-5,1	-3,6
Çimento	41.669.151	47.977.425	49.628.720	15,1	3,4
Pik	178.395	159.733	290.102	-10,5	81,6
Teneke Rulo Sac	140.906	133.042	117.989	-5,6	-11,3
Alümina	112.558	140.089	163.435	24,5	16,7
Bakır Teller	94.920	110.201	140.893	16,1	27,9
Elektrik (Milyon KWS)	161.741	175.896	189.961	8,8	8,0

Kaynak: TÜİK

2007 yılında seçilmiş dayanıklı tüketim mallarında en yüksek üretim artışı % 53,7 ile bulaşık makinesi üretiminde olurken, onu % 20,2 ile otomobil, % 15,4 ile kamyonet ve % 5,9 ile elektrik süpürgesi üretimindeki artışlar izlemiştir. En fazla üretim düşüşü % 30,9 ile televizyon üretiminde görülürken, onu % 17,7 ile midibüs-minibüs, % 15,5 ile kamyon ve % 11,9 ile traktör üretimindeki düşüşler takip etmiştir (Tablo 23).

TABLO 23: SEÇİLMİŞ DAYANIKLI TÜKETİM MALLARI ÜRETİMİ

Mallar	Adet			Değişim (%)	
	2005	2006	2007	2006	2007
Buzdolabı	5.098.866	6.222.690	6.160.335	22,0	-1,0
Bulaşık Makinesi	783.278	1.192.314	1.832.608	52,2	53,7
Çamaşır Makinesi	4.433.810	5.410.212	5.407.789	22,0	0,0
Elektrik Süpürgesi	1.206.693	1.487.791	1.575.867	23,3	5,9
Fırın	5.859.311	6.567.175	6.472.196	12,1	-1,4
Televizyon	20.908.706	18.283.948	12.642.537	-12,6	-30,9
Otomobil	635.137	712.564	856.244	12,2	20,2
Midibüs - Minibüs	59.070	46.510	38.264	-21,3	-17,7
Otobüs	5.160	5.837	6.115	13,1	4,8
Kamyonet	128.426	136.594	157.677	6,4	15,4
Kamyon	39.324	35.142	29.702	-10,6	-15,5
Traktör	38.155	42.496	37.456	11,4	-11,9

Kaynak: TÜİK

2007 yılında seçilmiş dayanıklı tüketim mallarının satışlarında en yüksek oranlı artış % 54,9 ile bulaşık makinesi, % 17 ile otobüs, % 16,9 ile kamyonet ve % 13,2 ile otomobil satışında görülürken, en yüksek oranlı düşüş % 29,5 ile televizyon, % 14,4 ile kamyon ve % 9 ile traktör satışlarında görülmüştür (Tablo 24).

TABLO 24: SEÇİLMİŞ DAYANIKLI TÜKETİM MALLARI SATIŞI

Mallar	Adet			Değişim (%)	
	2005	2006	2007	2006	2007
Buzdolabı	5.262.380	6.105.794	6.109.402	16,0	0,1
Bulaşık Makinesi	870.103	1.179.821	1.827.136	35,6	54,9
Çamaşır Makinesi	4.360.994	5.375.490	5.298.519	23,3	-1,4
Elektrik Süpürgesi	1.280.076	1.538.833	1.575.952	20,2	2,4
Fırın	5.873.331	5.597.413	5.813.923	-4,7	3,9
Televizyon	20.658.153	18.032.788	12.721.613	-12,7	-29,5
Otomobil	641.970	755.471	855.402	17,7	13,2
Midibüs - Minibüs	59.859	44.878	42.713	-25,0	-4,8
Otobüs	5.250	5.572	6.518	6,1	17,0
Kamyonet	130.471	136.215	159.282	4,4	16,9
Kamyon	43.795	35.876	30.725	-18,1	-14,4
Traktör	38.802	43.260	39.379	11,5	-9,0

Kaynak: TÜİK

b. 3. Enerji

Enerji sektörü katma değeri birinci üç aylık dönemde % 7, ikinci üç aylık dönemde % 7,8, üçüncü üç aylık dönemde % 7, dördüncü üç aylık dönemde % 3,9 artmıştır. 2007 yılında enerji sektörü katma değerinde % 6,2 artış olmuştur.

Enerji sektörü üretimi 2007 yılının birinci üç aylık döneminde % 8,9, ikinci üç aylık döneminde % 9,9, üçüncü üç aylık döneminde % 10,2, dördüncü üç aylık döneminde % 5,9 artmıştır. 2006 yılında % 9,1 olan enerji sektörü üretimi artış hızı 2007 yılında % 8,7'ye gerilemiştir (Tablo 25).

TABLO 25: ENERJİ ÜRETİM ENDEKSİ VE DEĞİŞİM ORANLARI

Yıllar	(1997=100)	
	Üretim Endeksi	Değişim Oranları (%)
2004	145,3	-
2005	156,3	7,6
2006	170,5	9,1
2007	185,4	8,7

Kaynak: TÜİK

2007 yılında elektrik üretiminin % 48,3'ü doğal gaz yakıtlı santrallerden, % 21'i linyit yakıtlı santrallerden, % 18,6'sı hidrolik santrallerden, % 7,5'i taş kömürü yakıtlı santrallerden, % 4,1'i akaryakıt yakıtlı santrallerden, % 0,3'ü jeotermal-rüzgar enerji santrallerinden ve % 0,1'i biyogaz-atık yakıtlı santrallerden sağlanmıştır. Toplam enerji üretimi % 7,8 artarak 176.300 GWh'den 190.100 GWh'ye yükselmiştir (Tablo 26).

Elektrik enerjisi tüketimi (brüt), 2007 yılında bir önceki yıla göre % 7,9 artarak 174.637 GWh'den, 188.400 GWh'ye yükselmiştir. Bunun % 38,5'i sanayide, % 19,3'ü konutlarda, % 13'ü ticarethanelerde, % 3,1'i resmi dairelerde, % 2,2'si genel aydınlatmada ve % 6,1'i diğer kesimlerde tüketilmiştir. Toplam tüketimin % 17,8'ini kayıplar oluşturmuştur. Toplam elektrik enerjisi tüketimi içinde genel aydınlatmada kullanılan elektrik enerjisi tüketiminin payı değişmezken, ticarethaneler ve sanayide kullanılan elektrik enerjisi tüketiminin payı artmış, konutlar ve resmi dairelerde kullanılan elektrik enerjisi tüketimi ile kayıpların payı azalmıştır (Tablo 27).

TABLO 26: ELEKTRİK ENERJİSİ ÜRETİMİNİN ENERJİ KAYNAKLARINA GÖRE DAĞILIMI

Yıllar	Termik														Genel Toplam			
	Taş Kömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğal Gaz		Biyogaz-Atık ve Diğer		Toplam		Hidrolik			Jeotermal-Rüzgar		
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)		Miktar	Pay (%)	Miktar
2001	4.046	3,3	34.372	28,0	10.366	8,4	49.549	40,4	230	0,2	98.563	80,3	24.010	19,6	152	0,1	122.725	100,0
2002	4.093	3,2	28.056	21,7	10.744	8,3	52.496	40,6	174	0,1	95.563	73,9	33.684	26,0	153	0,1	129.400	100,0
2003	8.663	6,2	23.590	16,8	9.196	6,5	63.536	45,2	116	0,1	105.101	74,8	35.329	25,1	150	0,1	140.580	100,0
2004	11.998	8,0	22.449	14,9	7.670	5,1	62.242	41,3	104	0,1	104.463	69,3	46.084	30,6	151	0,1	150.698	100,0
2005	12.100	7,4	28.600	17,6	8.000	4,9	72.700	44,7	150	0,1	121.550	74,8	40.800	25,1	150	0,1	162.500	100,0
2006	14.217	8,1	32.433	18,4	4.340	2,5	80.691	45,8	154	0,1	131.835	74,8	44.244	25,1	221	0,1	176.300	100,0
2007 (1)	14.300	7,5	40.000	21,0	7.800	4,1	91.800	48,3	280	0,1	154.180	81,1	35.300	18,6	620	0,3	190.100	100,0

Kaynak: DPT

(1): Geçici

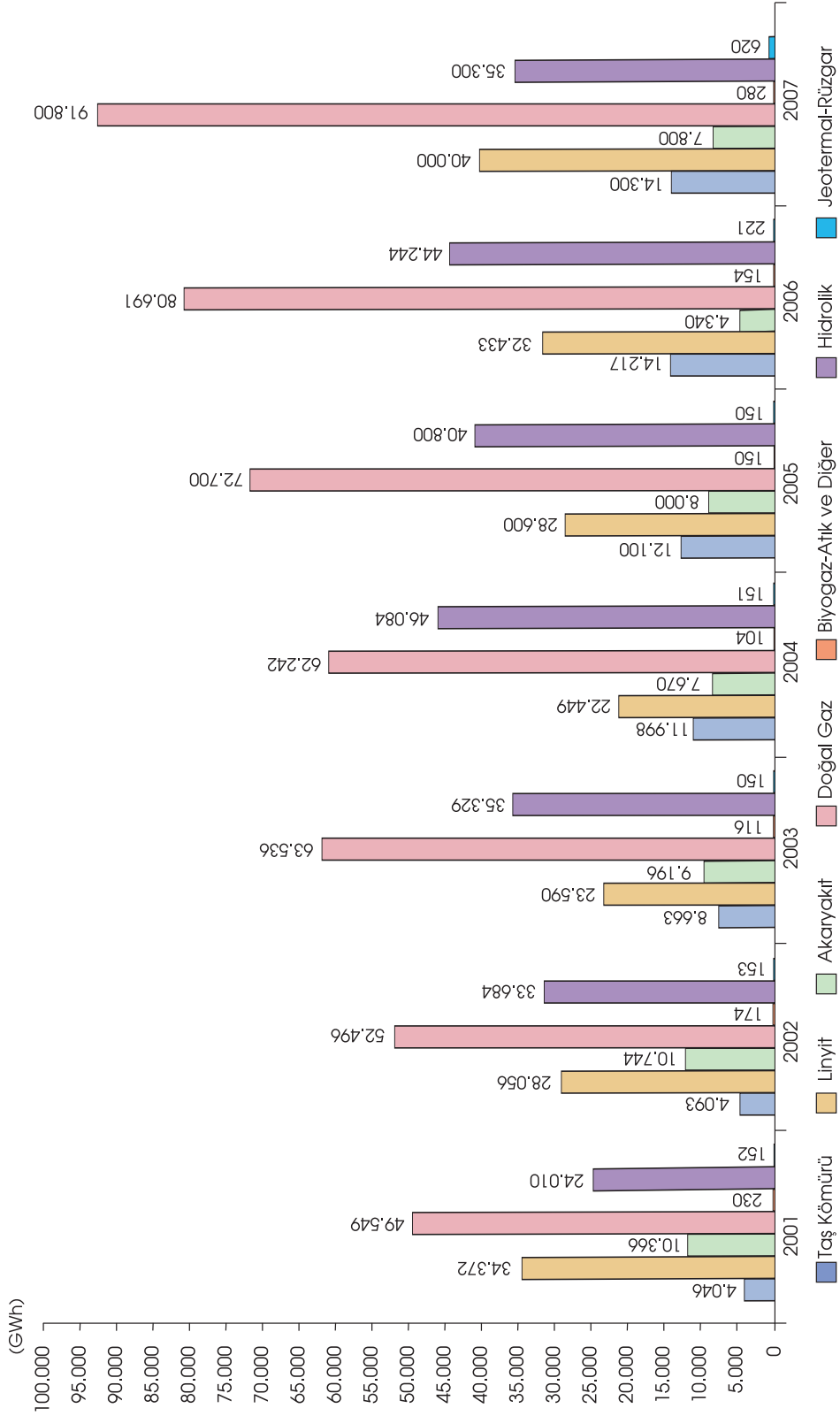
TABLO 27: ELEKTRİK ENERJİSİ TÜKETİMİNİN KULLANICI GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

Yıllar	(GWh)														Toplam Brüt Tüketim	
	Konuflar		Ticaretihaneler		Resmi Daireler		Genel Aydınlama		Sanayi		Diğer		Kayıplar			
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)		Miktar
2001	24.800	19,5	9.800	7,7	4.300	3,4	4.800	3,8	45.600	35,9	7.600	6,0	29.972	23,6	126.872	100,0
2002	26.500	20,0	10.200	7,7	4.600	3,5	5.200	3,9	49.200	37,1	7.900	6,0	28.953	21,8	132.553	100,0
2003	29.400	20,8	11.200	7,9	5.000	3,5	5.600	4,0	54.500	38,6	8.400	6,0	27.051	19,2	141.151	100,0
2004	27.619	18,4	15.656	10,4	4.531	3,0	4.433	3,0	59.566	39,7	9.337	6,2	28.876	19,2	150.018	100,0
2005	30.000	18,7	18.200	11,3	4.600	2,9	4.500	2,8	63.700	39,6	9.700	6,0	30.094	18,7	160.794	100,0
2006	34.800	19,9	21.100	12,1	6.000	3,4	3.900	2,2	67.000	38,4	10.200	5,8	31.637	18,1	174.637	100,0
2007 (1)	36.400	19,3	24.500	13,0	5.800	3,1	4.100	2,2	72.600	38,5	11.400	6,1	33.600	17,8	188.400	100,0

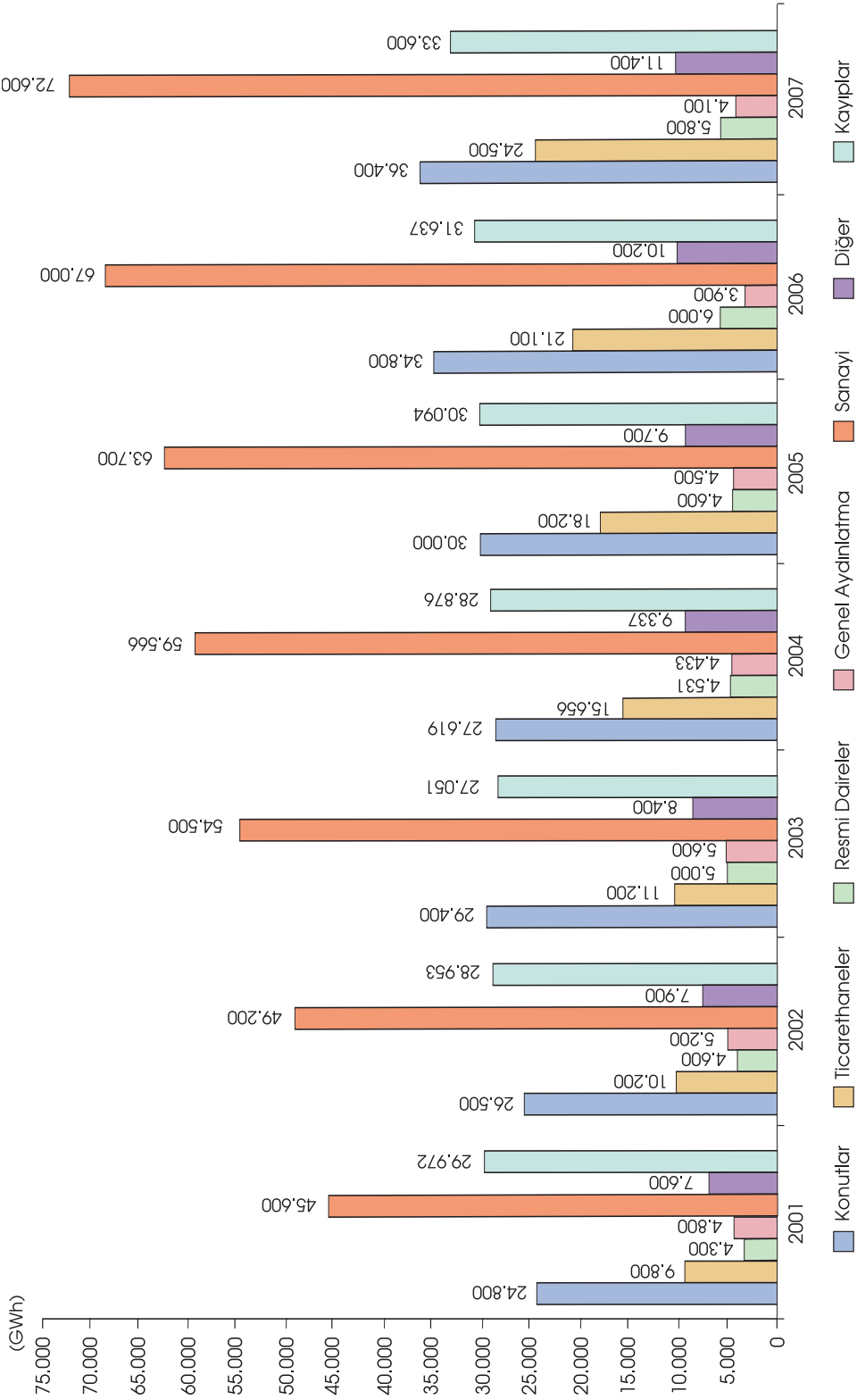
Kaynak: DPT

(1): Geçici

GRAFİK 5: ELEKTRİK ENERJİ ÜRETİMİNİN ENERJİ KAYNAKLARINA GÖRE DAĞILIMI

GRAFİK 6: ELEKTRİK ENERJİSİ TÜKETİMİNİN KULLANICI GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

c. Hizmetler

c. 1. Ticaret

Ticaret borsaları işlem hacmi 2007 yılında geçen yıla göre % 16,5 artarak 53.244 milyon YTL'den 62.031,9 milyon YTL'ye yükselmiştir. Reel olarak ise ticaret borsaları işlem hacminde % 9,6'lık artış meydana gelmiştir (Tablo 28).

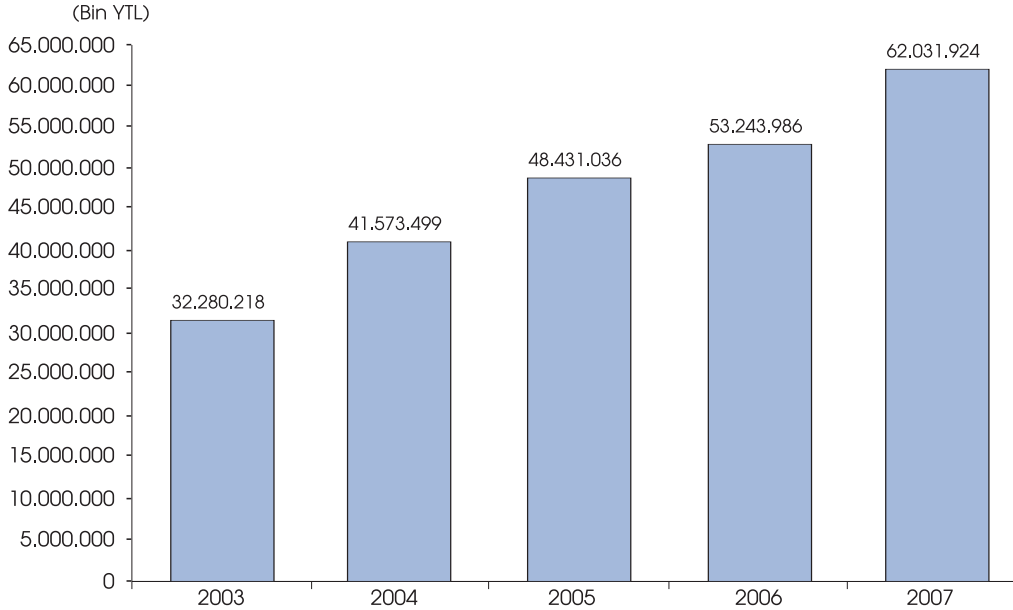
TABLO 28: TİCARET BORSALARI İŞLEM HACMİ

Yıllar	İşlem Hacmi		TEFE/ÜFE	İşlem Hacmi
	(Bin YTL)	Değişim (%)	Değişim (%) (1)	Reel Değişim (%)
2003	32.280.218	-	25,6	-
2004	41.573.499	28,8	14,6	12,4
2005	48.431.036	16,5	5,9	10,0
2006	53.243.986	9,9	9,3	0,6
2007	62.031.924	16,5	6,3	9,6

Kaynak: TOBB

(1): 2003 yılı için 1994 temel yıllı TEFE, 2004 ve sonraki yıllar için 2003=100 temel yıllı ÜFE, 12 aylık ortalama yüzde değişim.

GRAFİK 7: TİCARET BORSALARI İŞLEM HACMİ

Seçilmiş borsalar itibariyle 2007 yılında işlem hacminin en yüksek olduğu borsa 7.511,8 milyon YTL ile İstanbul Ticaret Borsası olurken, onu 3.335,6 milyon YTL ile İzmir, 2.320,2 milyon YTL ile Konya ve 2.292,9 milyon YTL ile Adana Ticaret Borsaları takip etmiştir. İşlem hacmi geçen yıla oranla en çok % 56,9 ile Diyarbakır, % 34,8 ile Aydın, % 30,9 ile Gaziantep ve % 27,5 ile Tekirdağ Ticaret Borsaları'nda artmıştır (Tablo 29).

TABLO 29: SEÇİLMİŞ TİCARET BORSALARI İŞLEM HACİMLERİ

Borsalar	(Bin YTL)									
	İşlem Hacmi					Değişim (%)				
	2003	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	
Adana	1.489.800	1.712.592	1.676.316	2.134.482	2.292.948	15,0	-2,1	27,3	7,4	
Adapazarı	640.821	1.439.470	1.529.273	1.354.525	1.594.255	124,6	6,2	-11,4	17,7	
Afyonkarahisar	405.728	502.241	642.736	925.702	1.054.300	23,8	28,0	44,0	13,9	
Ankara	1.071.465	1.100.340	1.404.365	1.373.092	1.627.984	2,7	27,6	-2,2	18,6	
Antakya	717.533	677.708	656.349	711.771	680.099	-5,6	-3,2	8,4	-4,4	
Antalya	312.448	371.207	431.040	480.139	592.455	18,8	16,1	11,4	23,4	
Aydın	536.198	537.523	753.132	647.415	872.393	0,2	40,1	-14,0	34,8	
Balıkesir	404.864	488.119	921.305	909.796	968.511	20,6	88,7	-1,2	6,5	
Bursa	410.533	475.717	496.147	779.191	642.379	15,9	4,3	57,0	-17,6	
Denizli	313.803	321.133	310.718	423.010	483.967	2,3	-3,2	36,1	14,4	
Diyarbakır	613.633	622.816	805.675	1.009.100	1.583.374	1,5	29,4	25,2	56,9	
Edirne	406.347	562.973	551.960	554.590	591.237	38,5	-2,0	0,5	6,6	
Eskişehir	336.644	362.880	476.317	557.402	519.852	7,8	31,3	17,0	-6,7	
Gaziantep	813.995	1.118.685	1.138.300	1.622.706	2.124.600	37,4	1,8	42,6	30,9	
Giresun	567.886	1.329.162	1.095.327	1.205.184	1.327.506	134,1	-17,6	10,0	10,1	
İstanbul	5.689.262	6.427.194	5.625.983	6.257.608	7.511.821	13,0	-12,5	11,2	20,0	
İzmir	2.590.082	2.668.059	2.867.372	3.138.479	3.335.595	3,0	7,5	9,5	6,3	
Kahramanmaraş	304.019	381.453	387.665	432.842	521.891	25,5	1,6	11,7	20,6	
Kayseri	192.657	328.735	443.340	479.864	585.566	70,6	34,9	8,2	22,0	
Konya	1.119.682	1.430.593	1.453.210	1.965.449	2.320.213	27,8	1,6	35,2	18,1	
Malatya	179.960	965.289	1.345.837	640.966	800.978	436,4	39,4	-52,4	25,0	
Mersin	872.452	941.072	1.061.420	1.234.939	1.463.320	7,9	12,8	16,3	18,5	
Ordu	583.607	770.155	1.369.536	1.394.165	1.462.071	32,0	77,8	1,8	4,9	
Rize	307.653	428.620	517.278	562.955	644.503	39,3	20,7	8,8	14,5	
Samsun	258.542	307.930	464.469	486.599	579.178	19,1	50,8	4,8	19,0	
Tekirdağ	313.775	441.850	487.906	557.039	710.220	40,8	10,4	14,2	27,5	
Trabzon	347.741	566.374	696.394	738.064	779.084	62,9	23,0	6,0	5,6	
Diğerleri	10.479.088	14.293.608	18.821.665	20.666.912	24.361.624	36,4	31,7	9,8	17,9	
Toplam	32.280.218	41.573.499	48.431.036	53.243.986	62.031.924	28,8	16,5	9,9	16,5	

Kaynak: TOBB

2007 yılında 9'u kolektif şirket, 1'i komandit şirket, 50.658'i limited şirket, 3.381'i anonim şirket, 1.301'i kooperatif olmak üzere toplam sermayesi 12.605,9 milyon YTL olan 55.350 şirket kurulmuştur. 2006 yılına göre kurulan şirket sayısında % 5'lik, sermaye miktarında da % 32,2'lik artış olmuştur (Tablo 30).

TABLO 30: YENİ KURULAN ŞİRKETLER

Yıllar	Kolektif Şirket		Komandit Şirket		Limited Şirket		Anonim Şirket		Kooperatifler		Toplam	
	Sayı	Sermaye YTL	Sayı	Sermaye YTL	Sayı	Sermaye YTL	Sayı	Sermaye YTL	Sayı	Sermaye YTL	Sayı	Sermaye YTL
2001	101	64.192.540	3	356.500	26.651	960.202.351	2.053	1.401.833.545	857	3.563.550	29.665	2.430.148.486
2002	117	7.359.281	3	120.070	27.929	874.570.414	1.973	1.235.217.023	820	1.233.123	30.842	2.118.499.911
2003	171	12.232.001	3	185.500	29.095	1.175.453.955	2.282	1.683.777.244	708	1.303.746	32.259	2.872.952.446
2004	98	5.811.453	2	175.000	36.647	2.451.303.768	2.767	2.362.499.853	1.405	1.183.327	40.919	4.820.973.401
2005	22	1.143.500	2	22.000	42.671	4.408.119.411	3.041	3.286.431.220	1.665	21.556.409	47.401	7.717.272.540
2006	22	1.169.012	1	990.000	48.012	5.846.801.944	2.918	3.660.011.051	1.746	25.753.840	52.699	9.534.725.847
2007	9	1.635.507	1	1.000.000	50.658	7.552.340.710	3.381	5.041.644.691	1.301	9.252.278	55.350	12.605.873.186

Kaynak: TÜİK

2007 yılında 118'i kolektif şirket, 7'si komandit şirket, 8.385'i limited şirket, 1.126'sı anonim şirket, 318'i kooperatif olmak üzere toplam 9.954 şirket kapanmıştır. Geçen yıla göre kapanan şirket sayısında % 5,1, sermaye miktarında da % 85,1 artış olmuştur (Tablo 31).

TABLO 31: KAPANAN ŞİRKETLER

Yıllar	Kolektif Şirket		Komandit Şirket		Limited Şirket		Anonim Şirket		Kooperatifler		Toplam	
	Sayı	Sermaye	Sayı	Sermaye	Sayı	Sermaye	Sayı	Sermaye	Sayı	Sermaye	Sayı	Sermaye
		YTL		YTL		YTL		YTL		YTL		YTL
2001	194	144.000	23	1.272	1.849	1.007.150	350	9.664.436	48	7.969	2.464	10.824.827
2002	168	127.211	17	17	2.742	3.077.282	568	3.108.870	172	171	3.667	6.313.551
2003	198	101.388	14	14	4.110	2.628.791	850	11.228.927	264	11.269	5.436	13.970.389
2004	195	39.197	21	3.119	6.132	4.253.932	953	14.641.352	359	458	7.660	18.938.058
2005	152	125.351	13	17	7.258	4.511.570	1.065	36.138.098	398	404	8.886	40.775.440
2006	178	365.177	9	9	7.898	1.770.247	1.008	29.538.765	378	378	9.471	31.674.576
2007	118	375.126	7	100.006	8.385	3.778.906	1.126	54.384.204	318	318	9.954	58.638.560

Kaynak: TÜİK

Gerçek kişilerde tescil sayısı 2006 yılına göre % 7,2 azalarak 53.568'den 49.736'ya, ticareti terk eden kişi sayısı da % 2,7 azalarak 22.719'dan 22.105'e gerilemiştir (Tablo 32).

TABLO 32: GERÇEK KİŞİLERDE TESCİL VE TERKİNLER

Yıllar	Tescil		Terkin		Terkin/Tescil Oranı
	Sayı	Değişim (%)	Sayı	Değişim (%)	
2001	19.412	-	15.870	-	0,8
2002	25.634	32,1	16.752	5,6	0,7
2003	33.337	30,0	15.259	-8,9	0,5
2004	41.671	25,0	17.868	17,1	0,4
2005	49.526	18,9	17.774	-0,5	0,4
2006	53.568	8,2	22.719	27,8	0,4
2007	49.736	-7,2	22.105	-2,7	0,4

Kaynak: TOBB

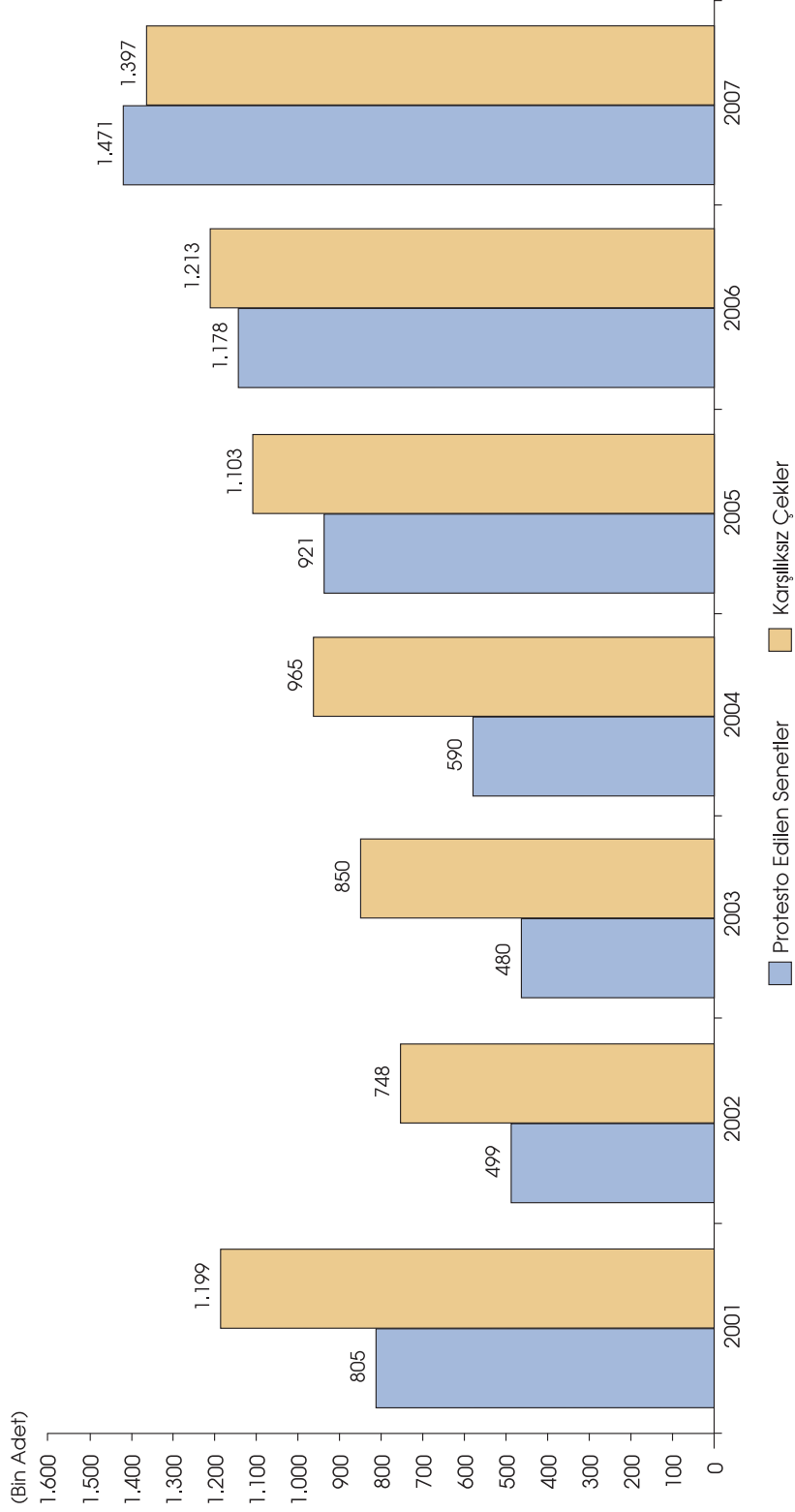
2007 yılında protesto edilen senet sayısı % 24,9 artarak 1.471 bine yükselirken, protestolu senetlerin tutarı da % 41,4 artarak 5.732,4 milyon YTL olmuştur. Karşılıksız çıkan çeklerin sayısı da % 15,2 artarak 1.397 bine yükselmiştir (Tablo 33).

TABLO 33: PROTESTO EDİLEN SENETLER VE KARŞILIKSIZ ÇEKLER

Yıllar	Protesto Edilen Senetler				Karşılıksız Çekler	
	Adet (Bin)	Değişim (%)	Tutar		Adet (Bin)	Değişim (%)
			Bin YTL	Değişim (%)		
2001	805	-	1.114.794	-	1.199	-
2002	499	-38,0	816.175	-26,8	748	-37,6
2003	480	-3,8	907.941	11,2	850	13,6
2004	590	22,9	1.652.306	82,0	965	13,5
2005	921	56,1	2.803.142	69,7	1.103	14,3
2006	1.178	27,9	4.054.905	44,7	1.213	10,0
2007	1.471	24,9	5.732.371	41,4	1.397	15,2

Kaynak: TCMB

GRAFİK 8: PROTESTO EDİLEN SENETLER VE KARŞILIKSIZ ÇEKLER

c. 2. Turizm

2007 yılında bir önceki yıla göre ülkemize gelen yabancılar % 17,8 artarak 23.341 bin kişiye, yurt dışına çıkan vatandaşlar da % 22 artarak 4.957 bin kişiye yükselmiştir (Tablo 34).

TABLO 34: GELEN YABANCI VE ÇIKAN VATANDAŞ SAYISI

Yıllar	(Bin Kişi)			
	Gelen Yabancı	Değişim (%)	Çıkan Vatandaş	Değişim (%)
2001	11.620	-	2.542	-
2002	13.248	14,0	2.686	5,7
2003	13.956	5,3	3.415	27,1
2004	17.548	25,7	3.845	12,6
2005	21.125	20,4	4.125	7,3
2006	19.820	-6,2	4.063	-1,5
2007	23.341	17,8	4.957	22,0

Kaynak: DPT, TÜİK

Ülkemize gelen toplam 23.341 bin yabancıların 22.141 binini turistler, 1.200 binini de günübirlikçiler oluştururken, yurt dışına çıkan toplam 4.957 bin vatandaşın 4.832 binini turizm, 125 binini de hac amacıyla gidenler oluşturmuştur (Tablo 35).

TABLO 35: GELEN YABANCI VE ÇIKAN VATANDAŞLARIN AMAÇLARINA GÖRE DAĞILIMI

Yıllar	(Bin Kişi)					
	Gelen Yabancılar			Çıkan Vatandaşlar		
	Turist	Günübirlikçi	Toplam	Turist	Hac	Toplam
2001	10.785	835	11.620	2.452	90	2.542
2002	12.782	466	13.248	2.586	100	2.686
2003	13.270	686	13.956	3.313	102	3.415
2004	16.835	713	17.548	3.735	110	3.845
2005	20.273	852	21.125	4.010	115	4.125
2006	18.870	950	19.820	3.943	120	4.063
2007	22.141	1.200	23.341	4.832	125	4.957

Kaynak: DPT, TÜİK

2007 yılında turizm gelirleri geçen yıla oranla % 9,7 artarak 16.853 milyon dolardan 18.487 milyon dolara, turizm giderleri % 18,8 artarak 2.743 milyon dolardan 3.260 milyon dolara yükselmiş, böylece net turizm gelirleri de % 7,9 artarak 14.110 milyon dolardan 15.227 milyon dolara yükselmiştir. Yabancı başına ortalama harcama % 6,8 azalarak 792 dolara, vatandaş başına ortalama harcama da % 2,5 azalarak 658 dolara gerilemiştir (Tablo 36).

TABLO 36: TURİZM GELİR-GİDER DENGESİ VE ORTALAMA HARCAMALAR

Yıllar	Gelir (Milyon \$)	Yabancı Başına		Vatandaş Başına		Net Gelir (Milyon \$)
		Ortalama Harcama (\$)	Gider (Milyon \$)	Ortalama Harcama (\$)		
2001	8.090	696	1.738	684	6.352	
2002	8.479	640	1.880	700	6.599	
2003	13.203	946	2.113	619	11.090	
2004	15.888	905	2.524	656	13.364	
2005	18.152	859	2.872	696	15.280	
2006	16.853	850	2.743	675	14.110	
2007	18.487	792	3.260	658	15.227	

Kaynak: DPT, TÜİK

Türkiye Kalkınma Bankası tarafından turizm sektörüne tahsis edilen krediler 2007 yılında bir önceki yıla göre % 17,8'lik düşüşle 68.824 bin YTL'ye gerilerken, yapılan ödemeler % 33,5'lik artışla 47.305 bin YTL'den 63.147 bin YTL'ye yükselmiştir (Tablo 37).

TABLO 37: TÜRKİYE KALKINMA BANKASINCA TURİZM SEKTÖRÜNE TAHSİS EDİLEN VE KULLANDIRILAN KREDİLER

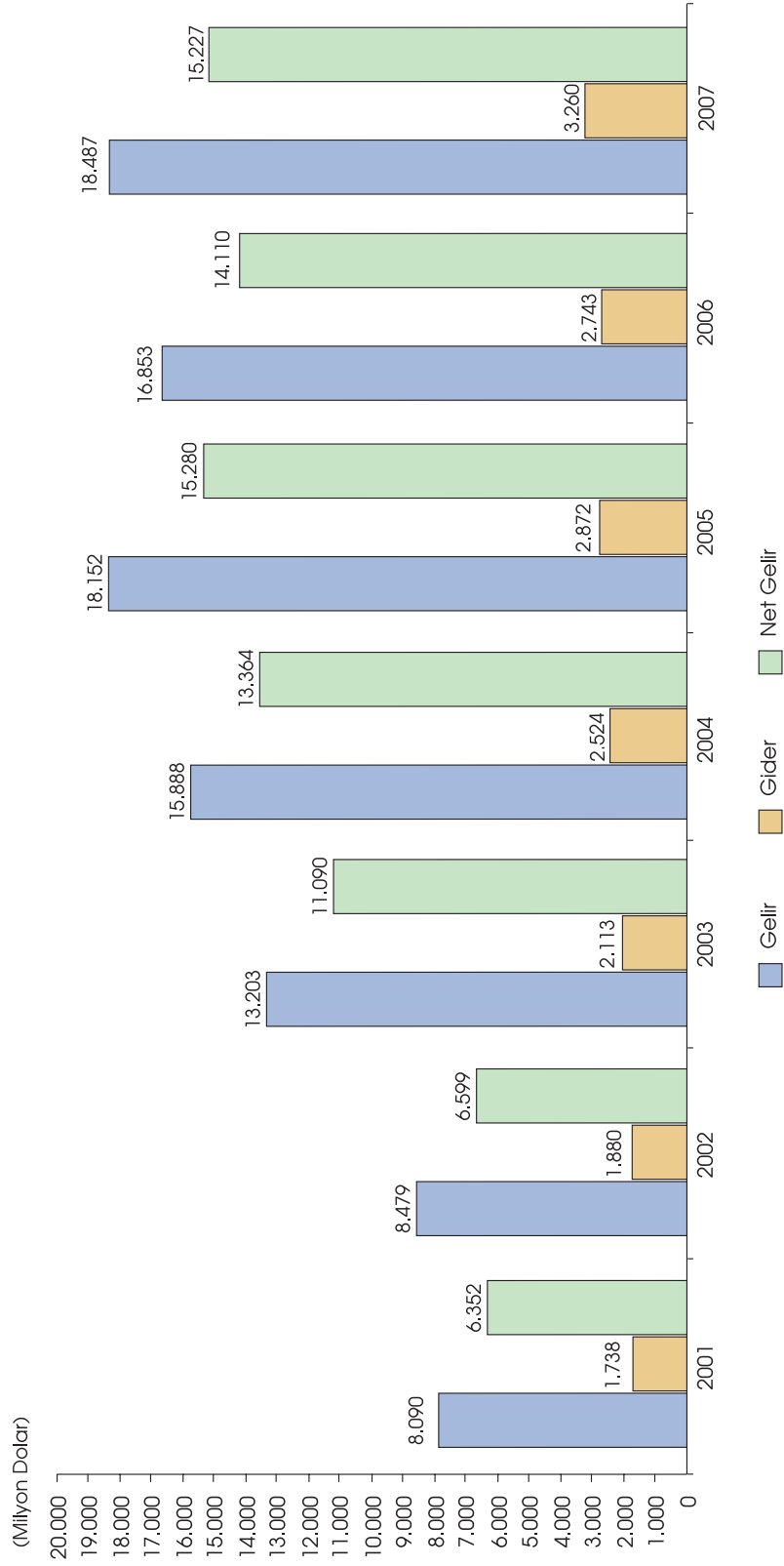
Yıllar	(Bin YTL)	
	Toplam Tahsis Tutarı	Yapılan Ödeme
2001	9.118	5.131
2002	22.076	4.861
2003	168.609	21.007
2004	92.065	24.273
2005	12.686	59.623
2006	83.694	47.305
2007	68.824	63.147

Kaynak: TKB

c. 3. Ulaştırma

2007 yılında 2006 yılına göre yurt içi yolcu taşımada % 3,8, yurt dışı yolcu taşımada % 20 artış olurken, yurt içi yük taşımada % 4,4, yurt dışı yük taşımada da boru hattı ile BOTAŞ tarafından ithalatı yapılan doğal gaz taşımaları hariç % 16,4 artış kaydedilmiştir (Tablo 38).

GRAFİK 9: TURİZM GELİR VE GİDERLERİ

TABLO 38: ULAŞTIRMA İSTATİSTİKLERİ

Alt Sektör	Yolcu Taşıma								
	(Milyon Yolcu-Km)			Değişim (%)		Pay (%)			
	2005	2006	2007 (1)	2006	2007	2005	2006	2007	
Yurt İçi									
Karayolu (2)	182.152	187.593	194.159	3,0	3,5	96,0	95,4	95,1	
Demiryolu	3.602	3.802	3.878	5,6	2,0	1,9	1,9	1,9	
Havayolu (3)	4.016	5.265	6.177	31,1	17,3	2,1	2,7	3,0	
Toplam	189.770	196.660	204.214	3,6	3,8	100,0	100,0	100,0	
Yurt Dışı									
Havayolu (3)	17.301	20.099	24.124	16,2	20,0	100,0	100,0	100,0	
Toplam	17.301	20.099	24.124	16,2	20,0	100,0	100,0	100,0	
Alt Sektör	Yük Taşıma								
	(Milyon Ton-Km)			Değişim (%)		Pay (%)			
	2005	2006	2007 (1)	2006	2007	2005	2006	2007	
Yurt İçi									
Karayolu (2)	166.831	177.399	185.382	6,3	4,5	91,3	91,4	91,5	
Demiryolu	7.997	8.227	8.638	2,9	5,0	4,4	4,2	4,3	
Denizyolu (4)	5.225	5.518	5.965	5,6	8,1	2,9	2,8	2,9	
Boruhattı									
Ham Petrol (5)	2.712	2.842	2.518	4,8	-11,4	1,5	1,5	1,2	
Toplam	182.765	193.986	202.503	6,1	4,4	100,0	100,0	100,0	
Yurt Dışı									
Demiryolu	1.081	1.318	1.581	21,9	20,0	0,2	0,2	0,2	
Denizyolu (4)	680.000	775.500	884.800	14,0	14,1	99,7	98,7	96,7	
Boruhattı									
Ham Petrol (Transit) (5)	1.141	9.118	28.806	699,1	215,9	0,2	1,2	3,1	
Toplam	682.222	785.936	915.187	15,2	16,4	100,0	100,0	100,0	
Doğal Gaz (Milyon Sm ³)(6)	26.735	30.308	36.651	13,4	20,9	-	-	-	

Kaynak: DPT

(1): Geçici.

(2): Karayolları Genel Müdürlüğü'nün sorumluluğu altındaki yol ağındaki taşımalardır.

(3): Yalnız THY tarafından yapılan taşımalardır.

(4): Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

(5): Yalnız ham petrol taşımalardır.

(6): Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir, Azerbaycan ve İran'dan BOTAŞ tarafından ithalatı yapılan toplam doğal gaz taşımalardır.

Ülkemizde yıllardır süregelen yurt içi yolcu ve yük taşımalarında karayolu, yurt dışı yolcu taşımalarında havayolu, yurt dışı yük taşımalarında denizyolunun ağırlıkları 2007 yılında da devam etmiştir.

2007 yılında yurt içi yolcu taşımalarının % 95,1'i karayolu, % 1,9'u demiryolu, % 3'ü de havayolu ile yapılırken yurt dışı yolcu taşımalarının tamamı havayolu ile yapılmıştır.

Yurt içi yük taşımalarında karayolu % 91,5, demiryolu % 4,3, denizyolu % 2,9, boru hattı % 1,2 pay almıştır. Yurt dışı yük taşımalarının % 96,7'si denizyolu, % 0,2'si demiryolu, % 3,1'i de boru hattı (BOTAŞ tarafından ithalatı yapılan doğal gaz taşımaları hariç) ile yapılmıştır.

B. YATIRIMLAR

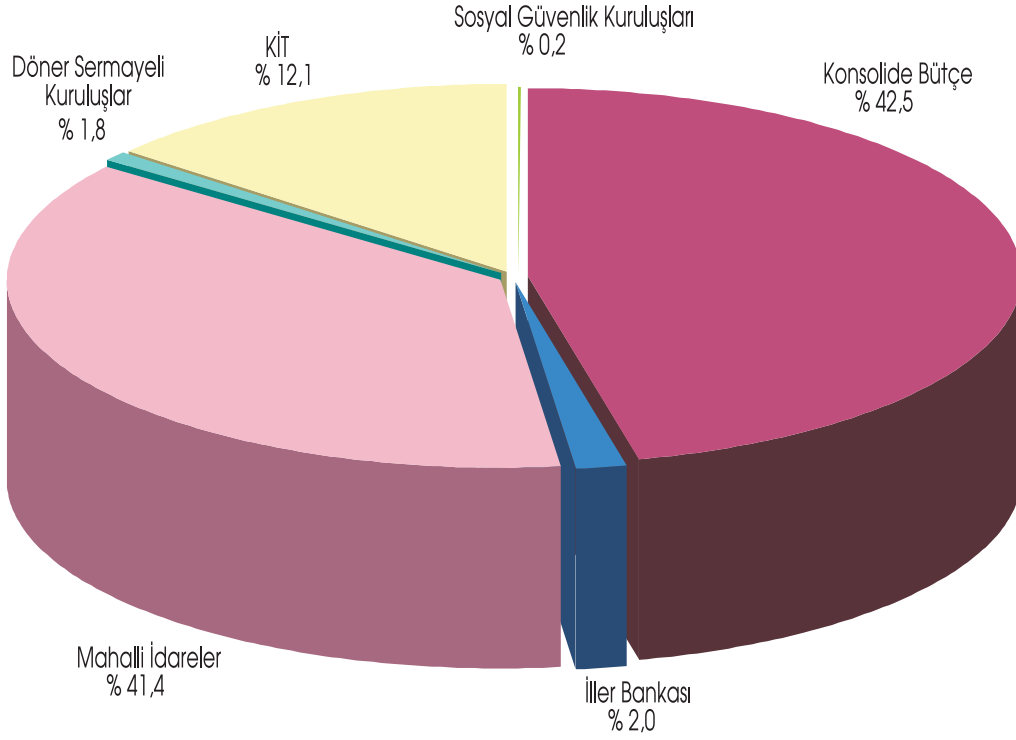
2007 yılında sabit sermaye yatırımları artış hızında bir önceki yıla göre önemli düşüş olmuştur. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımları % 10'luk artışla 30.409 milyon YTL'den 33.435 milyon YTL'ye, özel sektör sabit sermaye yatırımları % 14,7'lik artışla 93.159 milyon YTL'den 106.855 milyon YTL'ye, toplam sabit sermaye yatırımları % 13,5'lik artışla 123.568 milyon YTL'den 140.290 milyon YTL'ye yükselmiştir (Tablo 39).

TABLO 39: SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)								
				Değişim (%)		Pay (%)			
	2005	2006	2007 (1)	2006	2007	2005	2006	2007	
Konsolide Bütçe	12.133	13.952	14.209	15,0	1,8	49,4	45,9	42,5	
KİT	3.593	3.672	4.054	2,2	10,4	14,6	12,1	12,1	
İşletmeci	2.204	2.785	3.028	26,4	8,7	9,0	9,2	9,1	
Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	1.388	887	1.025	-36,1	15,6	5,6	2,9	3,1	
İller Bankası	526	540	660	2,7	22,2	2,1	1,8	2,0	
Mahalli İdareler	7.969	11.940	13.841	49,8	15,9	32,4	39,3	41,4	
Döner Sermayeli Kuruluşlar	280	283	597	1,1	111,0	1,1	0,9	1,8	
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	66	17	74	-74,2	335,3	0,3	0,1	0,2	
Fonlar	12	5	0	-58,3	-100,0	0,0	0,0	0,0	
Toplam Kamu Sektörü	24.579	30.409	33.435	23,7	10,0	100,0	100,0	100,0	
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları	97.648	123.568	140.290	26,5	13,5	100,0	100,0	100,0	
Kamu Sektörü	24.579	30.409	33.435	23,7	10,0	25,2	24,6	23,8	
Özel Sektör	73.069	93.159	106.855	27,5	14,7	74,8	75,4	76,2	

Kaynak: DPT
(1): Geçici

GRAFİK 10: KAMU KESİMİ SABİT SERMAYE YATIRIMLARI (2007)

Üretici fiyatları endeksine göre reel olarak hesaplanan kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarında % 3,5, özel kesim sabit sermaye yatırımlarında % 7,9, toplam sabit sermaye yatırımlarında da % 6,8'lik artış gerçekleşmiştir.

Toplam sabit sermaye yatırımları içinde kamu sektörü sabit sermaye yatırımlarının payı % 23,8, özel sektör sabit sermaye yatırımlarının payı % 76,2 olmuştur.

Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının % 42,5'i genel ve katma bütçeli kuruluşlar, % 12,1'i KİT'ler, % 2'si İller Bankası, % 41,4'ü mahallî idareler, % 1,8'i döner sermayeli kuruluşlar, % 0,2'si sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirilmiştir.

2007 yılında özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde tarım, konut, eğitim ve sağlık sektörlerinin payı artarken, imalat, enerji, ulaştırma sektörlerinin payı azalmış, madencilik ve turizm sektörlerinin payı değişmemiştir (Tablo 40).

TABLO 40: SEKTÖRLER İTİBARIYLA SABİT SERMAYE YATIRIMLARI

Sektörler	(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Özel Sektör							
Tarım	2,1	2,1	2,7	4,0	3,1	3,4	3,5
Madencilik	1,6	1,8	2,2	2,0	1,9	1,7	1,7
İmalat	24,8	35,6	39,2	42,2	42,0	42,2	41,4
Enerji	9,8	4,5	3,1	1,7	2,1	2,7	2,6
Ulaştırma	23,6	18,4	16,8	18,8	17,4	16,3	15,6
Turizm	6,3	6,9	8,5	7,6	7,9	7,4	7,4
Konut	19,6	17,2	15,1	13,3	15,2	15,6	16,9
Eğitim	1,9	1,5	1,6	1,2	1,1	1,0	1,1
Sağlık	4,0	4,0	4,0	4,1	5,0	5,7	5,8
Diğer Hizmetler	6,4	8,1	6,8	5,2	4,4	4,0	4,0
Kamu Sektörü							
Tarım	10,1	9,2	7,9	9,2	8,0	6,8	8,5
Madencilik	1,4	0,7	1,0	1,5	1,5	1,8	2,0
İmalat	4,0	3,2	2,6	2,7	1,7	2,0	1,3
Enerji	15,1	20,8	16,7	13,4	12,4	9,7	10,2
Ulaştırma	30,1	27,4	27,2	33,7	34,4	34,1	30,2
Turizm	0,5	0,8	0,8	0,7	0,4	0,4	0,4
Konut	0,9	0,8	1,0	1,0	1,7	1,5	1,6
Eğitim	12,2	12,3	14,2	13,5	11,4	10,7	11,0
Sağlık	4,9	5,1	5,7	5,0	5,8	5,7	6,3
Diğer Hizmetler	20,9	19,7	23,0	19,4	22,7	27,2	28,4
Toplam							
Tarım	4,8	4,7	4,2	5,2	4,3	4,2	4,7
Madencilik	1,5	1,4	1,8	1,9	1,8	1,7	1,8
İmalat	17,7	23,8	28,2	33,2	31,9	32,3	31,8
Enerji	11,6	10,4	7,2	4,3	4,7	4,4	4,4
Ulaştırma	25,8	21,7	19,9	22,2	21,7	20,7	19,1
Turizm	4,3	4,6	6,2	6,0	6,0	5,7	5,7
Konut	13,3	11,2	10,9	10,5	11,8	12,1	13,3
Eğitim	5,3	5,4	5,4	4,0	3,7	3,4	3,4
Sağlık	4,3	4,4	4,5	4,3	5,2	5,7	5,9
Diğer Hizmetler	11,3	12,3	11,7	8,4	9,0	9,7	9,8

Kaynak: DPT
(1): Geçici.

Özel sektör sabit sermaye yatırımları içinde en ağırlıklı sektör % 41,4'lük pay ile imalat sektörü olurken onu % 16,9'luk pay ile konut sektörü, % 15,6'lık pay ile ulaştırma sektörü izlemiştir. Eğitim sektörü % 1,1, madencilik sektörü % 1,7 ve enerji sektörü % 2,6'lık pay ile özel sektörün en az yatırım yaptığı alanlar olmuştur.

Kamu sektörü sabit sermaye yatırımları içinde tarım, madencilik, enerji, konut, eğitim ve sağlık sektörlerinin payı artarken, imalat ve ulaştırma sektörlerinin payı azalmış, turizm sektörünün payı ise değişmemiştir.

Ulaştırma sektörü % 30,2'lik, eğitim sektörü % 11'lik ve enerji sektörü % 10,2'lik pay ile kamu sektörü sabit sermaye yatırımları içinde en ağırlıklı sektörler olurken, turizm sektörü % 0,4'lük, imalat sektörü % 1,3'lük ve konut sektörü % 1,6'lık pay ile kamu tarafından en az yatırım yapılan sektörler olmuştur.

Toplam sabit sermaye yatırımları içinde tarım, madencilik, konut ve sağlık sektörlerinin payı artarken, imalat ve ulaştırma sektörlerinin payı azalmış, enerji, turizm ve eğitim sektörlerinin payı aynı kalmıştır.

Son yıllarda yüksek katma değer artışıyla milli gelir büyümesine önemli katkı yapan inşaat sektörü, 2007 yılında küresel ekonomiden kaynaklanan dalgalanmalar ve talep daralmasıyla durgunluğa girmiştir. Belediyeler tarafından özellikle yapı kullanma izin belgesi ve yapı ruhsatı verilen yapıların yüzölçümlerinin artış hızında önemli ölçüde düşüş gerçekleşmiştir.

2006 yılında % 15,5 artan belediyeler tarafından yapı ruhsatı verilen yapıların toplam inşaat alanı 2007 yılında % 1'lik artışla 124.132 bin m²'ye yükselmiştir. Yapı ruhsatı verilen yapıların toplam inşaat alanında en yüksek oranlı artış % 46,1 ile otel vb. binalarda olurken, sanayi binaları ve depoların inşaat alanı % 20,8, toptan ve perakende ticaret binalarının inşaat alanı % 5,9 ve ofis (işyeri) binalarının inşaat alanı % 4,2 artmıştır. Bir dairesel ikametgâh amaçlı binaların inşaat alanı % 23,1, iki ve daha fazla dairesel ikametgâh amaçlı binaların inşaat alanı % 2,7 küçülmüştür. Yapı ruhsatı verilen yapıların toplam inşaat alanı içinde en yüksek pay % 68,3 ile iki ve daha fazla dairesel ikametgâh amaçlı binaların olurken, onu % 8,5 ile sanayi binaları ve depolar, % 6 ile toptan ve perakende ticaret binaları, % 3,8 ile ofis (işyeri) binaları, % 3,6 ile bir dairesel ikamet amaçlı binalar ve % 2,5 ile oteller vb. binalar takip etmiştir (Tablo 41-42).

TABLO 41: YAPI RUHSATINA GÖRE BİNA İNŞAATI

Kullanım Amaçları	(Yüzölçümü, m ²)		
	2005	2006	2007
Bir Dairesel İkamet Amaçlı Binalar	6.392.661	5.792.310	4.455.382
İki ve Daha Fazla Dairesel İkamet Amaçlı Binalar	75.905.337	87.149.466	84.826.258
Otel vb. Binalar	2.294.077	2.149.512	3.139.626
Ofis (İşyeri) Binaları	2.368.295	4.574.876	4.768.111
Toptan ve Perakende Ticaret Binaları	5.595.632	7.030.834	7.444.405
Sanayi Binaları ve Depolar	7.966.094	8.721.263	10.535.144
Diğerleri	5.902.491	7.491.625	8.963.434
Toplam	106.424.587	122.909.886	124.132.360

Kaynak: TÜİK

TABLO 42: YAPI RUHSATINA GÖRE BİNA İNŞAATI DEĞİŞİM VE PAYI

Kullanım Amaçları	Değişim (%)		Pay (%)		
	2006	2007	2005	2006	2007
Bir Daireli İkamet Amaçlı Binalar	-9,4	-23,1	6,0	4,7	3,6
İki ve Daha Fazla Daireli İkamet Amaçlı Binalar	14,8	-2,7	71,3	70,9	68,3
Otel vb. Binalar	-6,3	46,1	2,2	1,7	2,5
Ofis (işyeri) Binaları	93,2	4,2	2,2	3,7	3,8
Toptan ve Perakende Ticaret Binaları	25,6	5,9	5,3	5,7	6,0
Sanayi Binaları ve Depolar	9,5	20,8	7,5	7,1	8,5
Diğerleri	26,9	19,6	5,5	6,1	7,2
Toplam	15,5	1,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK

2007 yılında belediyeler tarafından yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların toplam inşaat alanı artış hızı % 13,7'den % 10,4'e gerilerken, 63.150 bin m²'lik yapıya yapı kullanma izin belgesi verilmiştir. Yapı kullanma izin belgesi verilen bir daireli ikâmet amaçlı binaların inşaat alanı % 20,2 ve ofis (işyeri) binalarının inşaat alanı % 2,4 düşüş gösterirken diğer binaların inşaat alanı artmıştır. En yüksek oranlı artış % 18,8 ile otel vb. binaların inşaat alanında görülürken, onu % 13,2 ile iki ve daha fazla daireli ikametgâh amaçlı binaların inşaat alanı, % 9,5 ile toptan ve perakende ticaret binalarının inşaat alanı ve % 3,4 ile sanayi binaları ve depoların inşaat alanındaki artışlar izlemiştir (Tablo 43-44).

TABLO 43: YAPI KULLANMA İZİN BELGESİNE GÖRE BİNA İNŞAATI

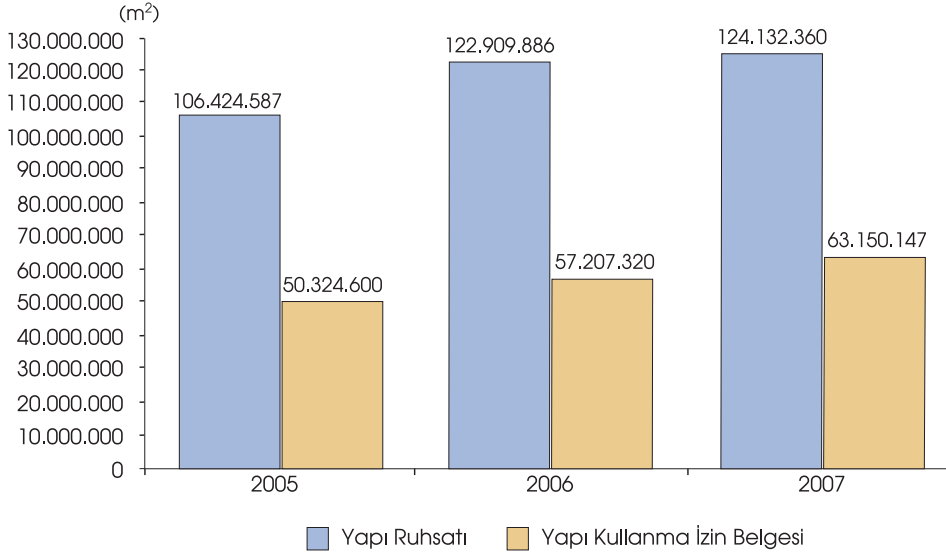
Kullanım Amaçları	(Yüzölçümü, m ²)		
	2005	2006	2007
Bir Daireli İkamet Amaçlı Binalar	3.886.755	3.721.305	2.970.331
İki ve Daha Fazla Daireli İkamet Amaçlı Binalar	32.478.768	38.776.662	43.898.480
Otel vb. Binalar	972.862	928.768	1.103.048
Ofis (işyeri) Binaları	1.374.206	2.219.454	2.166.990
Toptan ve Perakende Ticaret Binaları	4.247.349	3.582.127	3.921.738
Sanayi Binaları ve Depolar	5.807.237	5.440.646	5.624.274
Diğerleri	1.557.423	2.538.358	3.465.286
Toplam	50.324.600	57.207.320	63.150.147

Kaynak: TÜİK

TABLO 44: YAPI KULLANMA İZİN BELGESİNE GÖRE BİNA İNŞAATI DEĞİŞİM VE PAYI

Kullanım Amaçları	Değişim (%)		Pay (%)		
	2006	2007	2005	2006	2007
Bir Daireli İkamet Amaçlı Binalar	-4,3	-20,2	7,7	6,5	4,7
İki ve Daha Fazla Daireli İkamet Amaçlı Binalar	19,4	13,2	64,5	67,8	69,5
Otel vb. Binalar	-4,5	18,8	1,9	1,6	1,7
Ofis (işyeri) Binaları	61,5	-2,4	2,7	3,9	3,4
Toptan ve Perakende Ticaret Binaları	-15,7	9,5	8,4	6,3	6,2
Sanayi Binaları ve Depolar	-6,3	3,4	11,5	9,5	8,9
Diğerleri	63,0	36,5	3,1	4,4	5,5
Toplam	13,7	10,4	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK

GRAFİK 11: YAPI RUHSATI VE YAPI KULLANMA İZİN BELGESİNE GÖRE BİNA İNŞAATI

Yapı kullanma izin belgesi verilen yapıların toplam inşaat alanı içinde en yüksek pay % 69,5 ile iki ve daha fazla daireli ikametgâh amaçlı binaların olurken, onu % 8,9 ile sanayi binaları ve depolar, % 6,2 ile toptan ve perakende ticaret binaları, % 4,7 ile bir daireli ikametgâh amaçlı binalar, % 3,4 ile ofis (işyeri) binaları ve % 1,7 ile otel vb. binalar izlemiştir.

2007 yılında teşvik belgesine bağlanan yatırım tutarı, 2006 yılına göre % 15,8 artarak 22.737,6 milyon YTL'den 26.330,6 milyon YTL'ye yükselmiştir. Teşvik belgesine bağlanan yatırımlarda üretici fiyatları endeksinde göre reel olarak % 8,9 artış olmuştur (Tablo 45).

TABLO 45: YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sektörler	Belge Sayısı		Toplam Yatırım (Bin YTL)				İstihdam (Kişi)		
	2006	2007	2006 Pay (%)	2007 Pay (%)	Değişim (%)	2006	2007		
Tarım	94	62	524.092	2,3	344.591	1,3	-34,2	4.006	2.325
Madencilik	132	131	608.974	2,7	637.936	2,4	4,8	4.406	3.961
İmalat Sanayi	1.614	1.426	11.865.911	52,2	12.434.734	47,2	4,8	62.800	69.377
Enerji	55	102	1.889.452	8,3	4.105.979	15,6	117,3	1.452	4.928
Hizmetler	1.195	643	7.849.154	34,5	8.807.318	33,4	12,2	50.019	52.503
Toplam	3.090	2.364	22.737.583	100,0	26.330.558	100,0	15,8	122.683	133.094

Kaynak: HM

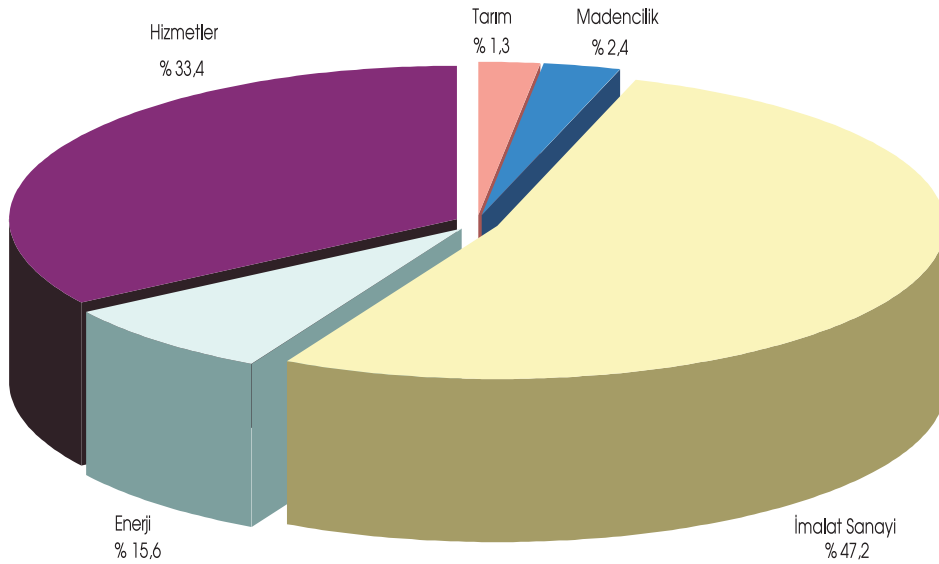
Tarım sektörüne verilen teşvikler % 34,2 azalarak 344,6 milyon YTL'ye gerilerken, enerji sektörüne verilen teşvikler % 117,3 artarak 4.106 milyon YTL'ye, hizmetler sektörüne verilen teşvikler % 12,2 artarak 8.807,3 milyon YTL'ye, madencilik sektörüne verilen teşvikler % 4,8 artarak 637,9 milyon YTL'ye, imalat sanayi sektörüne verilen teşvikler % 4,8 artarak 12.434,7 milyon YTL'ye yükselmiştir.

2007 yılında teşvik belgesine bağlanan yatırımlar içinde % 47,2'lik pay ile imalat sanayi sektörü ilk sırada yer alırken, hizmetler sektörünün payı % 33,4, enerji sektörünün payı % 15,6, madencilik sektörünün payı % 2,4 ve tarım sektörünün payı % 1,3 olmuştur. 2006 yılına göre enerji sektörünün payı artarken, tarım, madencilik, imalat sanayi ve hizmetler sektörlerinin payı azalmıştır.

2007 yılında toplam 2.364 adet teşvik belgeli yatırım ile 133.094 kişiye istihdam sağlanması amaçlanmıştır. Bunların 69.377'sinin imalat sanayi, 52.503'ünün hizmetler, 4.928'inin enerji, 3.961'inin madencilik ve 2.325'inin tarım sektöründe istihdam edilmesi hedeflenmiştir.

Teşvik belgesine bağlanan yatırımların % 71,9'luk kısmını komple yeni yatırımlar oluştururken, onu % 20,5 ile tevsi yatırımları, % 2,7 ile finansal kiralama

GRAFİK 12: YATIRIM TEŞVİKLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI (2007)

yatırımları ve % 1,8 ile tamamlama yatırımları izlemiştir. Komple yeni yatırımlar için verilen 1.430 adet teşvik belgesinin tutarı 18.922,2 milyon YTL olurken, tevsi yatırımlarına 444 adet toplam 5.401,1 milyon YTL tutarında, finansal kiralama yatırımlarına 345 adet toplam 700,5 milyon YTL tutarında, tamamlama yatırımlarına 46 adet toplam 471,5 milyon YTL tutarında teşvik belgesi verilmiştir. 2006 yılına göre yenileme, darboğaz giderme ve entegrasyon yatırımlarına verilen teşvik belgeleri tutarında düşüş olurken, komple yeni yatırım, tevsi, tamamlama, kalite düzeltme, modernizasyon, finansal kiralama ve ürün çeşitlendirme yatırımlarına verilen teşvik belgelerinin tutarlarında artış olmuştur (Tablo 46).

TABLO 46: YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN MAHİYETLERİNE GÖRE DAĞILIMI

Yatırımın Mahiyeti	Belge Sayısı		Toplam Yatırım (Bin YTL)				İstihdam (Kişi)		
	2006	2007	2006	Pay (%)	2007	Pay (%)	Değişim (%)	2006	2007
Komple Yeni Yatırım	1.911	1.430	17.204.506	75,7	18.922.165	71,9	10,0	90.073	105.425
Tevsi	580	444	3.708.917	16,3	5.401.085	20,5	45,6	20.498	20.482
Tamamlama	72	46	313.746	1,4	471.512	1,8	50,3	3.484	2.234
Yenileme	143	30	428.927	1,9	175.151	0,7	-59,2	6.102	2.129
Kalite Düzeltme	18	10	52.957	0,2	87.859	0,3	65,9	222	89
Darboğaz Giderme	15	10	104.691	0,5	25.492	0,1	-75,7	281	221
Modernizasyon	49	35	317.872	1,4	441.034	1,7	38,7	1.323	1.074
Entegrasyon	15	5	77.374	0,3	10.030	0,0	-87,0	499	72
Finansal Kiralama	276	345	511.866	2,3	700.539	2,7	36,9	-	-
Ürün Çeşitlendirme	11	9	16.727	0,1	95.691	0,4	472,1	201	1.368
Toplam	3.090	2.364	22.737.583	100,0	26.330.558	100,0	15,8	122.683	133.094

Kaynak: HM

2007 yılında verilen toplam 26.330,6 milyon YTL tutarındaki yatırım teşvik belgeleri içinde ilk üç sırayı 8.003,5 milyon YTL ile (% 30,4) Marmara Bölgesi, 4.104,7 milyon YTL ile (% 15,6) Akdeniz Bölgesi ve 3.782,9 milyon YTL ile (% 14,4) İç Anadolu Bölgesi almıştır. Teşvik belgesine bağlanan yatırımların en az olduğu bölge ise 1.055,7 milyon YTL ile (% 4) Doğu Anadolu Bölgesi olmuştur (Tablo 47).

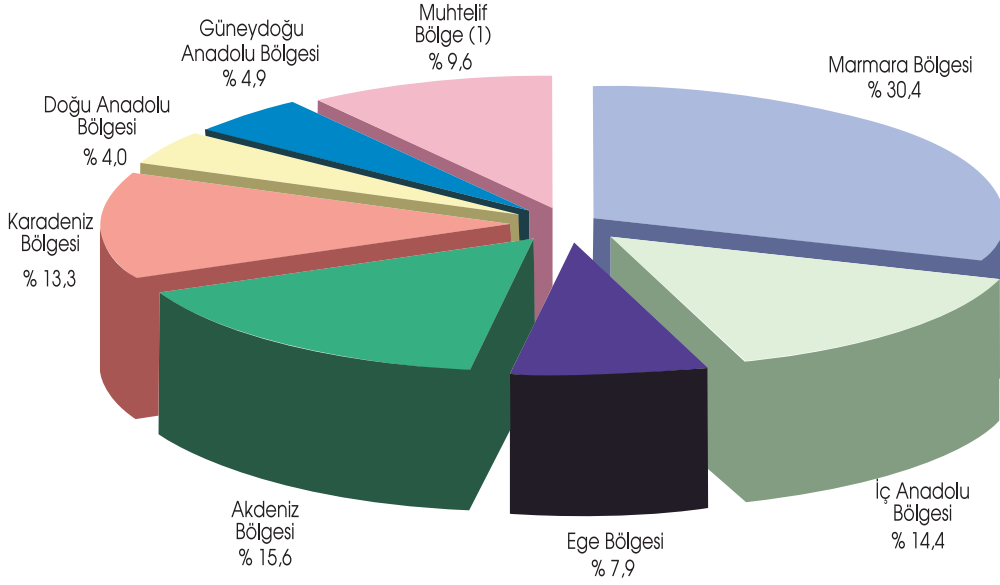
TABLO 47: YATIRIM TEŞVİK BELGELERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI

Bölgeler	Belge Sayısı		Toplam Yatırım (Bin YTL)				İstihdam (Kişi)		
	2006	2007	2006	Pay (%)	2007	Pay (%)	Değişim (%)	2006	2007
Marmara	954	772	8.463.562	37,2	8.003.490	30,4	-5,4	33.755	52.935
İç Anadolu	515	357	3.368.665	14,8	3.782.887	14,4	12,3	26.865	16.371
Ege	487	316	2.300.567	10,1	2.085.295	7,9	-9,4	18.502	13.140
Akdeniz	434	335	3.539.612	15,6	4.104.681	15,6	16,0	20.577	22.537
Karadeniz	331	282	2.243.105	9,9	3.496.668	13,3	55,9	10.844	15.468
Doğu Anadolu	137	114	683.491	3,0	1.055.741	4,0	54,5	4.328	4.741
Güneydoğu Anadolu	216	175	1.369.878	6,0	1.285.601	4,9	-6,2	7.092	7.205
Muhtelif Bölge (1)	16	13	768.703	3,4	2.516.195	9,6	227,3	720	697
Toplam	3.090	2.364	22.737.583	100,0	26.330.558	100,0	15,8	122.683	133.094

Kaynak: HM

(1): Birden fazla ili kapsayan yatırım.

GRAFİK 13: YATIRIM TEŞVİKLERİNİN BÖLGESEL DAĞILIMI (2007)

(1): Birden fazla ili kapsayan yatırım.

C. PARASAL VE MALİ GELİŞMELER

1. Fiyat Hareketleri ve Enflasyon

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası istikrar ve güven ortamının sağlanması, para politikasının kurumsal alt yapısının oluşturulması ve enflasyonla mücadelede ciddi mesafe kaydedilmesinden hareketle, 2006 yılı başında dört yıldır uygulamakta olduğu örtük enflasyon hedeflemesi rejimini bırakarak, TÜFE yıllık değişimi ile ölçülen açık enflasyon hedeflemesi rejimini uygulamaya koymuştur. Bu çerçevede nokta hedef şeklinde üç yıllık enflasyon hedefi ilan edilerek 2006, 2007 ve 2008 yılları için yıl sonu enflasyon hedefleri sırasıyla % 5, % 4 ve % 4 olarak belirlenmiştir. 2006 yılı sonunda TÜFE enflasyonu % 5'lik hedefin 4,65 puan üstüne çıkarak % 9,65 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2007 yılı başında daha önce belirlenmiş olan % 4'lük enflasyon hedefi korunmuştur. 2007 yılı Mart ayı sonu itibariyle % 9,2, Haziran ayı sonu itibariyle % 6,7, Eylül ayı sonu itibariyle % 5,3 ve Aralık ayı sonu itibariyle % 4 olmak üzere hedefle uyumlu patika oluşturulmuş, patikanın her iki yönünde 2 puanlık belirsizlik aralığı ilan edilmiştir.

2006 yılında, Haziran ayından itibaren para politikasında yapılan sıkılaştırmanın etkisiyle son üç aylık dönemde düşüş eğilimi gösteren tüketici fiyatları yıllık artış oranı, 2007 yılının birinci üç aylık döneminde yükselişe geçerek Mart ayı sonu itibariyle % 10,86 düzeyinde gerçekleşmiştir. Böylece hedefle uyumlu patikanın üzerinde, belirsizlik aralığı üst sınırının ise altında kalmıştır. İşlenmemiş gıda ürünleri fiyatlarında yaşanan yüksek oranlı artış, tütün ürünleri fiyatlarında vergi ayarlamalarından kaynaklanan yükseliş ve Yeni Türk Lirası'nda yaşanan değer kaybının etkileri söz konusu artışta belirleyici olmuştur.

Enflasyonda ikinci üç aylık dönemde düşüş yaşanmıştır. Hizmet ve dayanıklı tüketim malları grubu fiyatlarında yaşanan iyileşme bu düşüşte belirleyici olmuştur. Haziran ayı sonu itibariyle % 8,60 olarak gerçekleşen TÜFE enflasyonu % 8,7 olan belirsizlik aralığı üst sınırının 0,1 puan altında kalmıştır.

2007 yılının üçüncü üç aylık döneminde 2006 yılında yapılan güçlü parasal sıkılaştırmanın enflasyon üzerindeki gecikmeli etkileri belirginleşmiştir. Yıllık TÜFE enflasyonu, mevsim normalleri üzerinde seyreden hava sıcaklıkları ve kuraklığa bağlı olarak gıda fiyatlarında yaşanan artışa rağmen, hizmetler ve dayanıklı tüketim malları fiyatlarındaki düşüş eğiliminin etkisiyle % 7,12 seviyesine gerilemiştir. Böylece enflasyon % 7,3 olan belirsizlik aralığı üst sınırının 0,18 puan altında gerçekleşmiştir.

Yılın son üç aylık döneminde, ikinci ve üçüncü üç aylık dönemde enflasyonda yaşanan düşüş eğilimi sona ermiş ve enflasyon tekrar yükselişe geçmiştir. Gıda fiyatlarında kuraklık ve küresel konjonktürden kaynaklanan artışların devam etmesi, yönetilen/yönlendirilen fiyatlardaki ayarlamalar ve enerji fiyatları enflasyondaki artışta büyük rol oynamıştır. 2007 yılı Aralık ayı sonu itibariyle TÜFE yıllık artış oranı % 8,39 olarak gerçekleşirken, % 6 olarak belirlenmiş olan belirsizlik aralığı üst sınırını 2,39 puan aşmıştır.

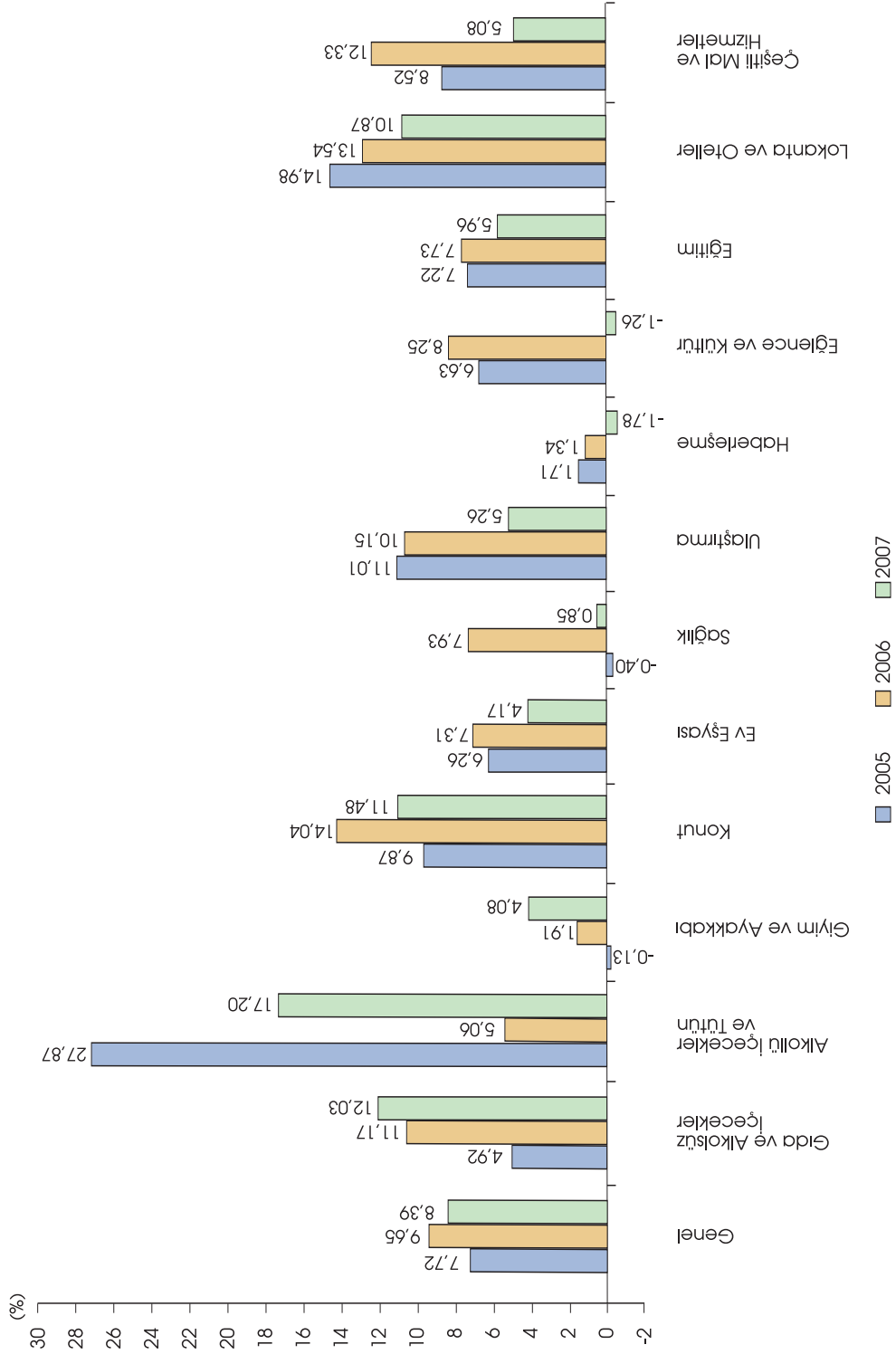
Böylece 2006 yılında % 9,65 olan TÜFE enflasyonu 2007 yılında 1,26 puanlık düşüşle % 8,39'a gerilemekle birlikte % 4 olan yıl sonu hedefinin 4,39 puan üstünde gerçekleşmiştir. Oniki aylık ortalamalara göre de 2006 yılında % 9,60 olan TÜFE artış hızı 2007 yılında % 8,75'e gerilemiştir (Tablo 48).

TABLO 48: TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

Ana Harcama Grupları	(2003=100)					
	2005	Değişim (%)	2006	Değişim (%)	2007	Değişim (%)
	On iki Aylık Ortalama					
Genel	117,48	8,18	128,76	9,60	140,03	8,75
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	112,08	4,92	122,95	9,70	138,21	12,41
Alkollü İçecekler ve Tütün	135,18	13,50	163,54	20,98	179,77	9,92
Giyim ve Ayakkabı	110,44	3,56	110,35	-0,08	115,33	4,51
Konut	120,00	10,66	135,18	12,65	150,34	11,21
Ev Eşyası	113,64	7,19	120,01	5,61	129,13	7,60
Sağlık	112,64	4,25	116,95	3,83	122,53	4,77
Ulaştırma	123,73	15,30	136,44	10,27	144,09	5,61
Haberleşme	104,89	1,67	107,61	2,59	106,71	-0,84
Eğlence ve Kültür	117,06	7,48	122,88	4,97	127,38	3,66
Eğitim	135,16	13,27	145,65	7,76	156,14	7,20
Lokanta ve Oteller	133,49	14,36	152,08	13,93	169,10	11,19
Çeşitli Mal ve Hizmetler	117,71	6,80	137,05	16,43	144,66	5,55
	Yıl Sonu					
Genel	122,65	7,72	134,49	9,65	145,77	8,39
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	116,08	4,92	129,05	11,17	144,57	12,03
Alkollü İçecekler ve Tütün	155,93	27,87	163,82	5,06	192,00	17,20
Giyim ve Ayakkabı	116,52	-0,13	118,74	1,91	123,59	4,08
Konut	126,06	9,87	143,76	14,04	160,26	11,48
Ev Eşyası	116,61	6,26	125,13	7,31	130,35	4,17
Sağlık	111,75	-0,40	120,61	7,93	121,63	0,85
Ulaştırma	127,35	11,01	140,27	10,15	147,65	5,26
Haberleşme	105,88	1,71	107,30	1,34	105,39	-1,78
Eğlence ve Kültür	118,62	6,63	128,41	8,25	126,79	-1,26
Eğitim	140,69	7,22	151,56	7,73	160,60	5,96
Lokanta ve Oteller	141,29	14,98	160,42	13,54	177,85	10,87
Çeşitli Mal ve Hizmetler	125,41	8,52	140,87	12,33	148,02	5,08

Kaynak: TÜİK

GRAFİK 14: ANA HARCAMA GRUPLARI İTİBARIYLA TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ DEĞİŞİM ORANLARI (Yıl Sonuna Göre)

Yıl sonu itibariyle giyim ve ayakkabı, ev eşyası, sağlık, ulaştırma, haberleşme, eğlence ve kültür, eğitim alt sektörlerindeki fiyat artışları TÜFE genel endeks artış hızının altında kalmıştır. Gıda ve alkolsüz içecekler, alkollü içecekler ve tütün, konut, lokanta ve oteller alt sektörlerindeki fiyat artış hızları ise TÜFE genel endeks artış hızının üzerinde gerçekleşmiştir. Eğlence ve kültür fiyatlarında % 1,26, haberleşme fiyatlarında % 1,78 düşüş olmuş, diğer harcama grupları fiyatları ise artmıştır. En düşük fiyat artışları % 0,85 ile sağlık ve % 4,08 ile giyim ve ayakkabı grubu fiyatlarında gerçekleşirken, en yüksek fiyat artışları % 17,20 ile alkollü içecekler ve tütün, % 12,03 ile gıda ve alkolsüz içecekler, % 11,48 ile konut ve % 10,87 ile lokanta ve oteller harcama grubu fiyatlarında kaydedilmiştir.

Özel kapsamlı TÜFE içinde yer alan mevsimlik ürünler hariç TÜFE enflasyonu % 8,18, işlenmemiş gıda ürünleri hariç TÜFE enflasyonu % 7,96, enerji hariç TÜFE enflasyonu % 7,91 olmuştur (Tablo 49).

TABLO 49: ÖZEL KAPSAMLI TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

Grup/Kapsam	(2003=100)					
	2005	Değişim (%)	2006	Değişim (%)	2007	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
A Mevsimlik ürünler hariç	119,44	9,22	131,02	9,70	142,03	8,40
B İşlenmemiş gıda ürünleri hariç	118,65	8,74	129,30	8,98	139,46	7,86
C Enerji hariç	117,52	7,63	128,64	9,46	140,19	8,98
D (B) ve (C)	118,95	8,22	129,30	8,70	139,57	7,94
E (C) ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç	116,53	7,28	126,71	8,74	138,03	8,93
F (E) ve fiyatları yönetilen/yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç	117,12	7,34	128,97	10,12	141,76	9,92
G (F) ve (B)	118,55	7,91	129,64	9,35	141,24	8,95
H (D) ve alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç	118,06	7,98	126,40	7,06	136,35	7,87
	Yıl Sonu					
A Mevsimlik ürünler hariç	123,81	8,39	136,24	10,04	147,38	8,18
B İşlenmemiş gıda ürünleri hariç	123,59	7,78	134,97	9,21	145,71	7,96
C Enerji hariç	122,85	7,75	134,53	9,51	145,17	7,91
D (B) ve (C)	124,04	7,84	135,14	8,95	145,01	7,30
E (C) ve alkollü içkiler ile tütün ürünleri hariç	121,02	6,58	132,90	9,82	142,64	7,33
F (E) ve fiyatları yönetilen/yönlendirilen diğer ürünler, dolaylı vergiler hariç	121,98	6,75	135,70	11,25	147,18	8,46
G (F) ve (B)	123,01	6,61	136,53	10,99	147,32	7,90
H (D) ve alkollü içkiler, tütün ürünleri ile altın hariç	121,79	6,32	132,62	8,89	141,36	6,59

Kaynak: TÜİK

ÜFE artış hızı bir önceki yıla göre 5,64 puanlık düşüşle % 11,58'den % 5,94'e gerilemiştir. Oniki aylık ortalamalara göre de 2006 yılında % 9,33 olan ÜFE artış hızı, 2007 yılında 3,02 puanlık düşüşle % 6,31'e gerilemiştir (Tablo 50-51).

TABLO 50: AYLAR İTİBARIYLA ÜRETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

(2003=100)													
Yıllar	Aylar	GENEL		TARIM		SANAYİ							
		Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Toplam		Madencilik		İmalat Sanayi		Enerji	
						Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)	Endeks	Değişim (%)
2006	I	124,70	1,96	132,41	1,90	122,69	1,97	130,04	1,39	123,69	0,97	107,06	17,67
	II	125,02	0,26	133,17	0,57	122,92	0,19	135,46	4,17	123,81	0,10	107,35	0,27
	III	125,33	0,25	132,69	-0,36	123,41	0,40	132,37	-2,28	124,40	0,48	107,52	0,16
	IV	127,76	1,94	135,73	2,29	125,69	1,85	134,58	1,67	126,84	1,96	107,92	0,37
	V	131,30	2,77	139,42	2,72	129,19	2,78	137,90	2,47	130,64	3,00	107,93	0,01
	VI	136,58	4,02	139,07	-0,25	135,75	5,08	144,97	5,13	137,66	5,37	108,91	0,91
	VII	137,76	0,86	136,29	-2,00	137,82	1,52	151,20	4,30	139,73	1,50	110,09	1,08
	VIII	136,73	-0,75	134,55	-1,28	136,97	-0,62	152,52	0,87	138,76	-0,69	110,12	0,03
	IX	136,41	-0,23	135,35	0,59	136,39	-0,42	150,14	-1,56	138,11	-0,47	110,72	0,54
	X	137,03	0,45	134,79	-0,41	137,27	0,65	145,72	-2,94	138,02	-0,07	123,97	11,97
	XI	136,63	-0,29	134,67	-0,09	136,81	-0,34	145,24	-0,33	137,52	-0,36	124,00	0,02
	XII	136,46	-0,12	133,23	-1,07	136,94	0,10	145,67	0,30	137,60	0,06	124,55	0,44
2007	I	136,39	-0,05	135,60	1,78	136,31	-0,46	151,80	4,21	136,80	-0,58	124,46	-0,07
	II	137,68	0,95	138,28	1,98	137,28	0,71	148,97	-1,86	137,70	0,66	127,02	2,06
	III	139,02	0,97	138,57	0,21	138,86	1,15	148,78	-0,13	139,06	0,99	131,41	3,46
	IV	140,13	0,80	139,49	0,66	140,01	0,83	150,53	1,18	140,45	1,00	129,66	-1,33
	V	140,68	0,39	143,53	2,90	139,77	-0,17	151,86	0,88	140,64	0,14	124,07	-4,31
	VI	140,53	-0,11	145,05	1,06	139,23	-0,39	152,22	0,24	140,30	-0,24	121,19	-2,32
	VII	140,62	0,06	145,60	0,38	139,22	-0,01	152,93	0,47	139,92	-0,27	125,32	3,41
	VIII	141,82	0,85	146,64	0,71	140,46	0,89	157,99	3,31	140,76	0,60	130,13	3,84
	IX	143,26	1,02	151,05	3,01	141,21	0,53	156,03	-1,24	141,66	0,64	129,89	-0,18
	X	143,07	-0,13	152,99	1,28	140,54	-0,47	161,99	3,82	141,81	0,11	118,28	-8,94
	XI	144,35	0,89	153,35	0,24	142,03	1,06	163,84	1,14	143,38	1,11	118,68	0,34
	XII	144,57	0,15	154,15	0,52	142,11	0,06	168,24	2,69	143,48	0,07	117,59	-0,92

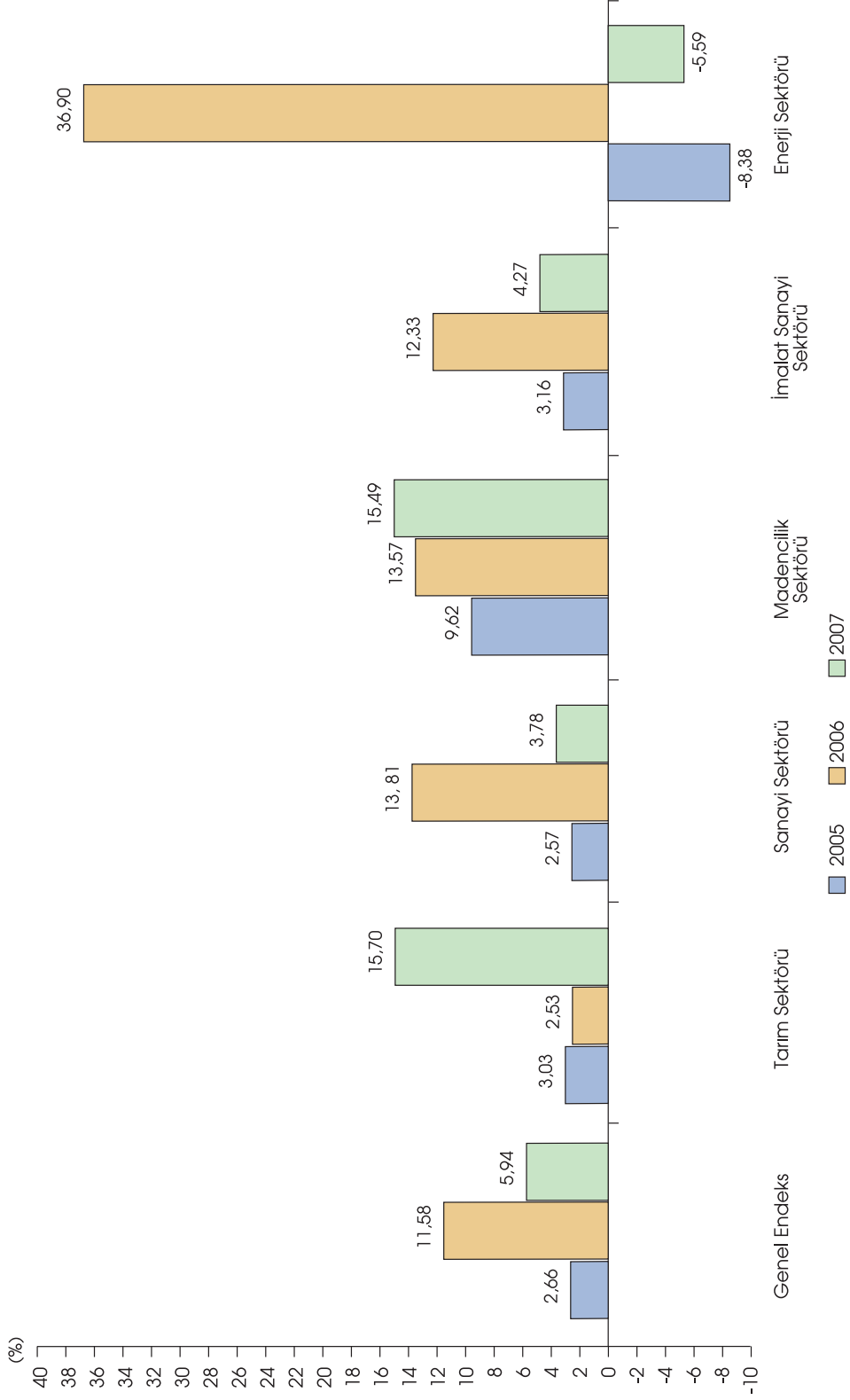
Kaynak: TÜİK

TABLO 51: ÜRETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ

(2003=100)						
Sektörler	2005	Değişim (%)	2006	Değişim (%)	2007	Değişim (%)
	Oniki Aylık Ortalama					
Genel Endeks	121,32	5,89	132,64	9,33	141,01	6,31
Tarım Sektörü	125,93	1,71	135,11	7,29	145,36	7,58
Sanayi Sektörü	120,12	7,10	131,82	9,74	139,75	6,02
Madencilik Sektörü	124,07	11,20	142,15	14,57	155,43	9,34
İmalat Sanayi Sektörü	121,70	7,58	133,07	9,34	140,50	5,58
Enerji Sektörü	99,26	-0,88	112,51	13,35	124,81	10,93
Yıl Sonu						
Genel Endeks	122,30	2,66	136,46	11,58	144,57	5,94
Tarım Sektörü	129,94	3,03	133,23	2,53	154,15	15,70
Sanayi Sektörü	120,32	2,57	136,94	13,81	142,11	3,78
Madencilik Sektörü	128,26	9,62	145,67	13,57	168,24	15,49
İmalat Sanayi Sektörü	122,50	3,16	137,60	12,33	143,48	4,27
Enerji Sektörü	90,98	-8,38	124,55	36,90	117,59	-5,59

Kaynak: TÜİK

GRAFİK 15: SEKTÖRLER İTİBARIYLA ÜRETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ DEĞİŞİM ORANLARI (Yıl Sonuna Göre)

Yıl sonu itibariyle ÜFE'nin ana alt kalemleri olan tarım sektörü fiyatları % 15,70, sanayi sektörü fiyatları % 3,78 artmıştır. Sanayi sektörü ana alt kalemlerini oluşturan madencilik sektöründe % 15,49, imalat sanayi sektöründe % 4,27 fiyat artışı olurken, enerji sektöründe fiyatlar % 5,59 düşmüştür.

Oniki aylık ortalamalara göre ise tarım sektörü fiyatları % 7,58, sanayi sektörü fiyatları % 6,02, madencilik sektörü fiyatları % 9,34, imalat sanayi sektörü fiyatları % 5,58 ve enerji sektörü fiyatları % 10,93 artmıştır.

2. Para, Banka ve Sermaye Piyasası

Para, Banka

Para politikası stratejisi olarak 2006 yılı başından itibaren açık enflasyon hedeflemesi rejimini uygulamaya başlayan Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, 2007 yılında da para politikası uygulamalarını bu çerçevede yürütmüştür.

Bu uygulama kapsamında enflasyon hedefleri nokta hedef olarak 2003 temel yıllık tüketici fiyatları endeksinin yıllık yüzde değişimi ile tanımlanmaya devam edilmiş ve 3 yıllık hedef ufku korunmuştur. Ekonomideki yapısal dönüşüm, yüksek enflasyondan düşük enflasyona geçiş ve gelişmiş ülkelere yakınsama süreci göz önüne alınarak, daha önce % 4 olarak açıklanan 2007 ve 2008 yılı enflasyon hedefleri değiştirilmezken, 2009 yılı hedefi de % 4 olarak ilan edilmiştir.

Enflasyon hedeflemesi rejimine geçiş aşamasında 2006 yılı için üçer aylık dönem sonları itibariyle yıl sonu hedefi ile uyumlu enflasyon patikası ve patika etrafında belirsizlik aralıkları oluşturan Merkez Bankası, bu uygulamanın 2007 yılında para ve kur politikası altında devam ettirilmesini kararlaştırmıştır. Bu çerçevede hedefle uyumlu patika Mart ayı sonu için % 9,2, Haziran ayı sonu için % 6,7, Eylül ayı sonu için % 5,3 ve Aralık ayı sonu için % 4 olarak tespit edilirken, belirsizlik aralığı da hedefle uyumlu patikanın her iki yönünde 2 puan olarak belirlenmiştir. Enflasyon patikasının aynı zamanda Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yürütülmekte olan ekonomik program çerçevesindeki gözden geçirmelerde performans kriteri olarak kullanılmasına karar verilmiştir (Tablo 52).

2006 yılında başlatılan enflasyon rakamlarının belirlenen aralığın altında veya üstünde gerçekleşmesi durumunda Merkez Bankasının bu durumun nedenlerini ve hedefe tekrar yakınmasa sağlanmasına ilişkin olarak alınan tedbirleri açık mektup ile Hükümete anlatarak kamuoyunu bilgilendirme ve aynı mektubu program gereği olarak IMF'ye göndermesi uygulamasına 2007 yılında da devam edilmiştir.

TABLO 52: PARA POLİTİKASI HEDEFLERİ (2007)

Hedefle Uyumlu Enflasyon Patikası ve Belirsizlik Aralığı (Performans Kriteri)					(%)
	31 Mart	30 Haziran	30 Eylül	31 Aralık	
Belirsizlik Aralığı Üst Sınır	11,2	8,7	7,3	6,0	
Hedefle Uyumlu Patika	9,2	6,7	5,3	4,0	
Belirsizlik Aralığı Alt Sınır	7,2	4,7	3,3	2,0	
Gerçekleşme	10,86	8,60	7,12	8,39	
Net Uluslararası Rezervler (Performans Kriteri)					(Milyar Dolar)
		30 Nisan	31 Ağustos	31 Aralık	
Alt Sınır		28,7 (1)	31,3	31,8	
Gerçekleşme		40,6	44,0	43,7	

Kaynak: TCMB

(1):Özelleştirme geliriyle ayarlanmış alt sınır.

Uluslararası Para Fonu (IMF) ile yürütülen ekonomik program çerçevesinde, enflasyon patikasının yanı sıra net uluslararası rezervler için 2007 yılı 30 Nisan, 31 Ağustos ve 31 Aralık tarihleri itibariyle performans kriteri niteliğinde alt sınır hedefler belirlenmiştir. Bu çerçevede net uluslararası rezervler alt sınır hedeflerinin 30 Nisan tarihi için 28,7 milyar dolar, 31 Ağustos tarihi için 31,3 milyar dolar, 31 Aralık tarihi için de 31,8 milyar dolar olması öngörülmüştür.

Enflasyon 2007 yılının ilk üç aylık döneminde yükseliş eğilimine girmiş olmasına rağmen, Mart ayı sonunda yıllık bazda % 10,86 düzeyinde gerçekleşerek hedefle uyumlu patika etrafında oluşturulan belirsizlik aralığının içinde kalmıştır. 2006 yılı Haziran ayından itibaren sürdürülen sıkı para politikasının etkilerini ikinci üç aylık dönemden itibaren göstermeye başlamasıyla enflasyon Mart ayından sonra tekrar düşüş eğilimine girmiştir. Haziran ve Eylül ayları sonu itibariyle kademeli olarak gerileyerek sırasıyla % 8,60 ve % 7,12 düzeyinde gerçekleşmiş ve hedefle uyumlu patika etrafında oluşturulan belirsizlik aralığının içinde kalmıştır. İkinci ve üçüncü üç aylık dönemde enflasyonda görülen düşüş eğilimi, son üç aylık dönemde tersine dönmüş ve yıl sonu enflasyonu % 8,39'luk düzeyiyle belirsizlik aralığının üst sınırı olan % 6 seviyesini aşmıştır.

2007 yılında net uluslararası rezervlere ilişkin olarak 30 Nisan, 31 Ağustos ve 31 Aralık itibariyle belirlenen hedefler tutturulmuştur. Yıl sonunda net uluslararası rezervler 43,7 milyar dolar ile performans kriteri niteliğindeki 31,8 milyar dolarlık alt sınırın üzerinde gerçekleşmiştir.

Merkez Bankası 2007 yılında para politikasını enflasyon hedeflemesi rejimi esasları çerçevesinde uygulamaya devam etmiştir. Kısa vadeli faiz oranlarını, beklentileri yönlendirmek ve fonlama maliyetini etkilemek amacıyla temel politika aracı olarak kullanmıştır.

Para Politikası Kurulu toplantıları önceden duyurulmuş yıllık toplantı takvimi dahilinde yapılmış ve kararlar aylık toplantılarda oylama yoluyla alınmıştır. Para Politikası Kurulu faiz kararlarını alırken enflasyon tahminlerinin hedefle tutarlılığını göz önünde bulundurmuş ve enflasyonun orta vadeli görünümüne odaklanmaya devam etmiştir.

Merkez Bankası Para Politikası Kurulu, 2007 yılının Ocak-Ağustos aylarını kapsayan sekiz aylık dönemde orta vadede enflasyon hedefine ulaşılması için para politikasındaki sıkı duruşun devam etmesinin gerektiği değerlendirmesini yaparak gecelik borçlanma faiz oranını % 17,50 düzeyinde sabit tutmuştur. Eylül ayında gıda ve enerji fiyatlarında süregelen olumsuz gelişmelere rağmen temel enflasyon göstergelerindeki belirgin yavaşlamanın para politikasındaki sıkılaştırmanın kademeli olarak azaltılabilmesine elverişli bir ortam sağlamasından hareketle ölçülü faiz indirimini başlatmıştır. Bu çerçevede gecelik borçlanma faiz oranını Eylül ayında % 17,25'e, Ekim ayında % 16,75'e, Kasım ayında % 16,25'e ve Aralık ayında % 15,75'e düşürmüştür. Böylece 2007 yılında gecelik borçlanma faiz oranı toplamda 175 baz puan indirilerek % 17,50 seviyesinden % 15,75 seviyesine düşürülmüştür (Tablo 53).

TABLO 53: PARA POLİTİKASI KURULU FAİZ KARARLARI (2007)

Para Politikası Kurulu Toplantı Tarihleri	Faiz Kararı	Gecelik Borçlanma Faiz Oranı (%)
16 Ocak 2007	Değişiklik yapılmadı	17,50
15 Şubat 2007	Değişiklik yapılmadı	17,50
15 Mart 2007	Değişiklik yapılmadı	17,50
18 Nisan 2007	Değişiklik yapılmadı	17,50
14 Mayıs 2007	Değişiklik yapılmadı	17,50
14 Haziran 2007	Değişiklik yapılmadı	17,50
12 Temmuz 2007	Değişiklik yapılmadı	17,50
14 Ağustos 2007	Değişiklik yapılmadı	17,50
13 Eylül 2007	-0,25	17,25
16 Ekim 2007	-0,50	16,75
14 Kasım 2007	-0,50	16,25
13 Aralık 2007	-0,50	15,75

Kaynak: TCMB

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, para ve sermaye piyasalarındaki gelişmeler sonucu önem kazanan finansal işlemleri istatistiklere yansıtma ve Avrupa Hesaplar Sistemi 1995 ve Avrupa Merkez Bankası istatistik mevzuatına uyum sağlamak amacıyla 2005 yılı Aralık ayından başlamak üzere üretmekte olduğu para ve banka istatistiklerinin kapsamını genişletmiştir. Parasal sektör tanımı Merkez Bankası ile mevduat bankalarına ilave olarak kalkınma ve yatırım bankaları, katılım bankaları ve B-tipi likit yatırım fonlarını da kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Yapılan düzenleme para arzı kalemlerinde önemli değişikliklere neden olmuştur. Bugüne kadar kullanılan M2Y, M2YR, M3, M3Y, M3YR tanımları kaldırılarak M1, M2 ve M3 için yeni tanımlar oluşturulmuştur.

Yıl içinde gerçekleştirilen para politikası uygulamaları çerçevesinde, para arzı artışları 2006 yılına göre daha düşük oranlı olmuştur. 2007 yılında dolaşımdaki para 2006 yılına göre % 6'lık artışla 26.072,5 milyon YTL'ye, vadesiz YTL mevduat % 22,8'lik artışla 29.427,7 milyon YTL'ye yükselirken, vadesiz yabancı para cinsinden mevduat (YP) mevduat % 6,1'lik düşüşle 22.174,6 milyon YTL'ye gerilemiştir. TÜFE'nin 2007 yılında % 8,39 arttığı dikkate alındığında reel olarak vadesiz YTL mevduat % 13,3 artarken, dolaşımdaki para % 2,2, vadesiz yabancı para mevduatı % 13,4 düşüş göstermiştir. Böylece dar tanımlı para arzı M1 % 7,6'lık artışla 77.674,8 milyon YTL'ye yükselirken, reel olarak % 0,7 küçülmüştür (Tablo 54).

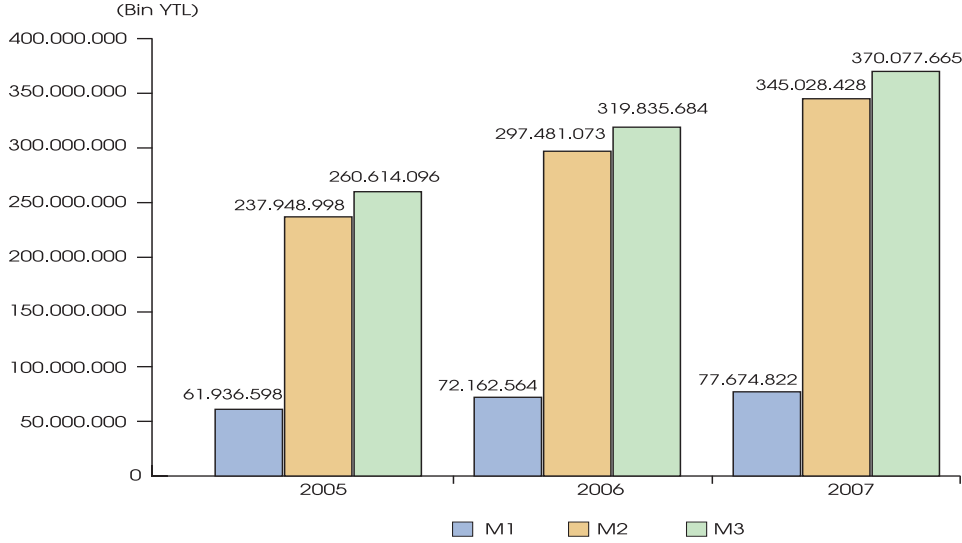
TABLO 54: PARA ARZLARI (1)

	(Bin YTL)				
	2005	2006	2007	Değişim (%)	
				2006	2007
M1	61.936.598	72.162.564	77.674.822	16,5	7,6
Dolaşımdaki Para	18.203.299	24.589.947	26.072.505	35,1	6,0
Vadesiz Mevduat (YTL)	24.531.406	23.967.479	29.427.691	-2,3	22,8
Vadesiz Mevduat (YP)	19.201.893	23.605.138	22.174.626	22,9	-6,1
M2	237.948.998	297.481.073	345.028.428	25,0	16,0
Vadesiz Mevduat (YTL)	114.790.408	141.744.828	178.863.316	23,5	26,2
Vadesiz Mevduat (YP)	61.221.992	83.573.682	88.490.290	36,5	5,9
M3	260.614.096	319.835.684	370.077.665	22,7	15,7
Repo	2.903.561	3.538.510	4.293.366	21,9	21,3
Para Piyasası Fonları	19.761.537	18.816.101	20.755.872	-4,8	10,3

Kaynak: TCMB

(1): Yeni sunum, veriler yılın son Cuma günü itibarıyla.

GRAFİK 16: PARA ARZLARI

M2 para arzının alt kalemi olan YTL cinsinden vadeli mevduat % 26,2'lik artışla 178.863,3 milyon YTL'ye, yabancı para cinsinden mevduat % 5,9'luk artışla 88.490,3 milyon YTL'ye yükselmiştir. M2 para arzı vadeli YTL mevduattaki yüksek oranlı artışın etkisiyle % 16'lık artışla 345.028,4 milyon YTL olmuştur. M2 para arzında reel olarak % 7'lik artış meydana gelmiştir. M3 para arzı % 15,7'lik artışla 370.077,7 milyon YTL'ye yükselirken, reel olarak da % 6,7 artmıştır.

Bankalardaki Yeni Türk Lirası cinsinden toplam mevduat % 23,1'lik artışla 209.845,7 milyon YTL'ye, yabancı para cinsinden mevduat (DTH) % 2,8'lik artışla 104.196,1 milyon YTL'ye yükselmiştir. Böylece mevduat bankalarındaki toplam mevduat % 15,5'lik artışla 314.041,8 milyon YTL olmuştur. Reel olarak Yeni Türk Lirası cinsinden mevduatlar % 13,6 artarken döviz tevdiat hesapları % 5,2 küçülmüş, böylece toplam mevduat % 6,6 artmıştır (Tablo 55).

TABLO 55: MEVDUAT BANKALARINDAKİ MEVDUAT (1) (2)

					(Bin YTL)		
					Değişim (%)		
	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007
YTL Mevduatı	103,240,239	145,191,416	170,474,497	209,845,693	40,6	17,4	23,1
Tasarruf Mevduatı	61,463,036	86,813,210	109,295,339	136,403,291	41,2	25,9	24,8
Vadeli	56,258,543	78,526,030	100,125,894	125,478,394	39,6	27,5	25,3
Vadesiz	5,204,493	8,287,180	9,169,445	10,924,897	59,2	10,6	19,1
Ticari Mevduat	21,841,482	31,520,227	31,654,960	40,196,901	44,3	0,4	27,0
Vadeli	13,169,585	19,548,113	21,538,607	27,046,729	48,4	10,2	25,6
Vadesiz	8,671,897	11,972,114	10,116,353	13,150,172	38,1	-15,5	30,0
Resmi Mevduat	6,344,337	10,322,484	10,007,716	12,121,030	62,7	-3,0	21,1
Vadeli	3,344,489	5,116,959	4,614,344	7,077,819	53,0	-9,8	53,4
Vadesiz	2,999,848	5,205,525	5,393,372	5,043,211	73,5	3,6	-6,5
Diğer Mevduat	13,591,384	16,535,495	19,516,482	21,124,471	21,7	18,0	8,2
Vadeli	10,447,251	13,313,131	15,989,548	18,546,712	27,4	20,1	16,0
Vadesiz	3,144,133	3,222,364	3,526,934	2,577,759	2,5	9,5	-26,9
Yabancı Para (DTH) Mevduatı	76,074,113	76,440,441	101,399,057	104,196,142	0,5	32,7	2,8
Vadeli	57,036,083	58,267,392	79,167,636	83,004,647	2,2	35,9	4,8
Vadesiz	19,038,030	18,173,049	22,231,421	21,191,495	-4,5	22,3	-4,7
Toplam Mevduat	179,314,352	221,631,857	271,873,554	314,041,835	23,6	22,7	15,5

Kaynak: TCMB

(1): Yurtiçi Yerleşikler Toplam YTL ve Yabancı Para Mevduatı.

(2): Veriler yılın son Cuma günü itibarıyla.

Toplam mevduat içinde en yüksek paya sahip olan vadeli tasarruf mevduatı % 25,3'lük artışla 125.478,4 milyon YTL'ye, vadesiz tasarruf mevduatı % 19,1'lik artışla 10.924,9 milyon YTL'ye yükselmiş, böylece toplam tasarruf mevduatı % 24,8'lik artışla 136.403,3 milyon YTL olmuştur. Ticari mevduat % 27'lik artışla 40.196,9 milyon YTL, resmi mevduat % 21,1'lik artışla 12.121 milyon YTL'ye, bunların dışında kalan mevduatlar % 8,2'lik artışla 21.124,5 milyon YTL'ye yükselmiştir.

2006 yılına göre mevduat bankalarındaki mevduat içinde YTL cinsinden mevduatın payı % 62,7'den % 66,8'e yükselirken, döviz tevdiat hesaplarının payı % 37,3'den % 33,2'ye gerilemiştir (Tablo 56).

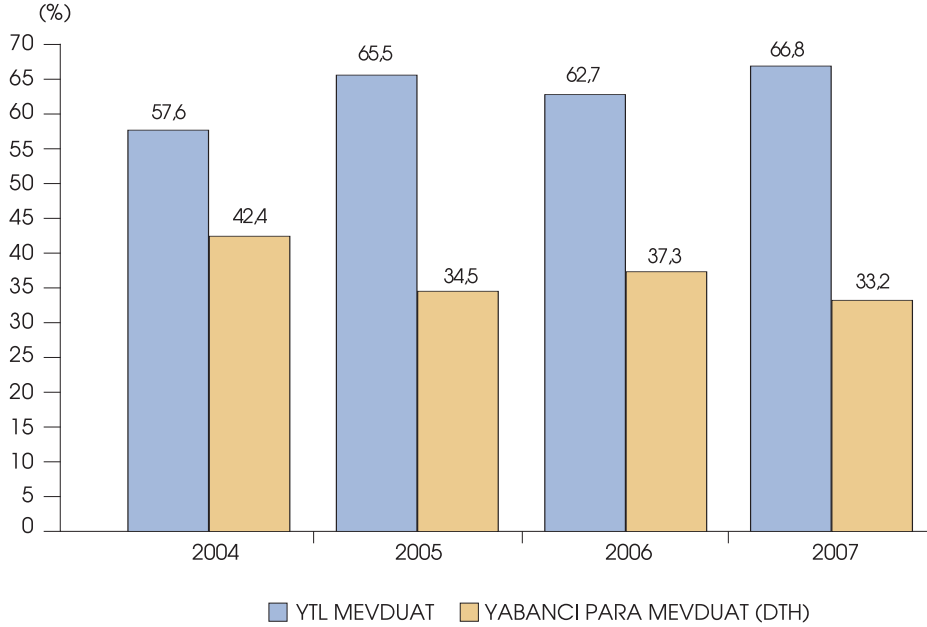
TABLO 56: YTL VE YABANCI PARA MEVDUATIN TOPLAM MEVDUAT İÇİNDEKİ PAYI

Yıllar	Mevduat Bankalarındaki Mevduat			Pay (%)	
	YTL Mevduat	Yabancı Para	Toplam	YTL	DTH
		Mevduat (DTH)			
2004	103.240.239	76.074.113	179.314.352	57,6	42,4
2005	145.191.416	76.440.441	221.631.857	65,5	34,5
2006	170.474.497	101.399.057	271.873.554	62,7	37,3
2007	209.845.693	104.196.142	314.041.835	66,8	33,2

Kaynak: TCMB

Mevduat bankaları kredileri % 25,9'luk artışla 214.829,7 milyon YTL'ye yükselirken, reel olarak da % 16,2 artmıştır. Bunun içinde yer alan ticari ve bireysel krediler % 26,4'lük artışla 200.640,5 milyon YTL'ye, ihtisas kredileri de % 19,6'lık artışla 14.189,3 milyon YTL'ye yükselmiştir. İhtisas kredileri içinde yer alan tarımsal krediler % 18,8'lik artışla 6.171,4 milyon YTL, küçük esnaf ve sanatkâr kredileri % 19,5'lik artışla 5.858,3 milyon YTL, konut kredileri % 8,2'lik artışla 1.216,6 milyon YTL, bunların dışında kalan ihtisas kredileri % 47,9'luk artışla 943 milyon YTL olmuştur (Tablo 57).

Kalkınma ve yatırım bankaları kredileri % 19,5'lik artışla 8.002,9 milyon YTL'ye yükselmiştir. Bunun içinde yer alan Türkiye İhracat Kredi Bankası kredileri % 1,8'lik düşüşle 1.184,8 milyon YTL'ye gerilemiş, diğer kalkınma ve yatırım bankaları kredileri % 24,1'lik artışla 6.818,1 milyon YTL'ye yükselmiştir.

GRAFİK 17: MEVDUAT BANKALARINDAKİ YTL MEVDUAT VE YABANCI PARA MEVDUAT ORANI**TABLO 57: BANKA KREDİLERİ (1) (2)**

	(Bin YTL)				Değişim (%)		
	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Mevduat Bankaları Kredileri	78.247.697	120.994.175	170.578.290	214.829.745	54,6	41,0	25,9
Ticari ve Bireysel Krediler	70.810.387	111.238.954	158.719.297	200.640.461	57,1	42,7	26,4
İhtisas Kredileri	7.437.310	9.755.221	11.858.993	14.189.284	31,2	21,6	19,6
Tarımsal Krediler	3.738.504	5.083.920	5.194.385	6.171.350	36,0	2,2	18,8
Küçük Esnaf ve Sanatkar Kredileri	2.776.994	3.280.726	4.902.961	5.858.298	18,1	49,4	19,5
Konut Kredileri	723.556	1.068.083	1.124.159	1.216.616	47,6	5,3	8,2
Diğer	198.256	322.492	637.488	934.020	62,7	97,7	47,9
Kalkınma ve Yatırım Bankaları Kredileri	4.583.828	5.496.950	6.699.149	8.002.851	19,9	21,9	19,5
Türkiye İhracat Kredi Bankası	1.318.486	1.284.244	1.206.703	1.184.774	-2,6	-6,0	-1,8
Diğer	3.265.342	4.212.706	5.492.446	6.818.077	29,0	30,4	24,1
Yurtiçi Net Kredi Hacmi	82.831.525	126.491.125	177.277.439	222.832.596	52,7	40,2	25,7

Kaynak: TCMB

(1): Yurtiçi Krediler.

(2): Veriler yılın son Cuma günü itibarıyla.

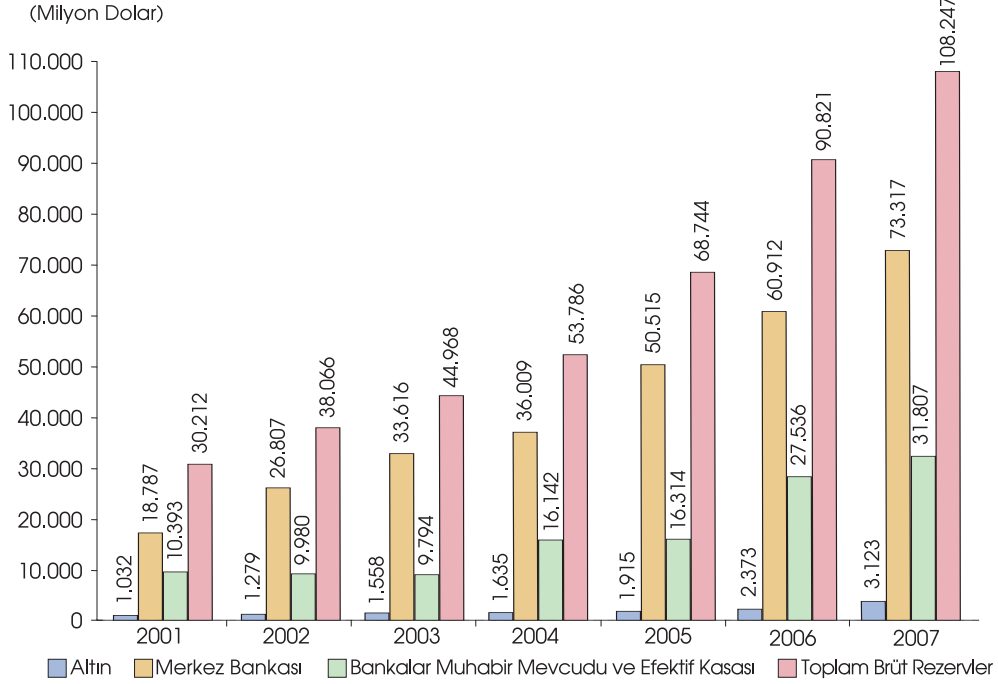
Bu değişikliklere bağlı olarak 2007 yılında yurtiçi net kredi hacmi % 25,7'lik artışla 222.832,6 milyon YTL'ye yükselirken, reel olarak da % 16 artmıştır.

2007 yılında Merkez Bankası döviz rezervleri % 20,4 artarak 73.317 milyon dolara, altın rezervi % 31,6 artarak 3.123 milyon dolara, bankalar muhabir mevcudu % 15,5 artarak 31.807 milyon dolara yükselmiştir. Bu değişikliklere bağlı olarak brüt uluslararası rezervler % 19,2 artarak 108.247 milyon dolar olmuştur (Tablo 58).

TABLO 58: ULUSLARARASI REZERVLER

Yıllar	(Milyon \$)							
	Altın	Brüt Döviz Rezervleri			Toplam	Brüt Uluslararası Rezervler	Muhabir Açıkları	Net Uluslararası Rezervler
		Merkez Bankası	Bankalar Muhabir Mevcudu ve Efektif Kasası					
2001	1.032	18.787	10.393	29.180	30.212	20	30.192	
2002	1.279	26.807	9.980	36.787	38.066	15	38.051	
2003	1.558	33.616	9.794	43.410	44.968	11	44.957	
2004	1.635	36.009	16.142	52.151	53.786	1	53.785	
2005	1.915	50.515	16.314	66.829	68.744	1	68.743	
2006	2.373	60.912	27.536	88.448	90.821	1	90.820	
2007	3.123	73.317	31.807	105.124	108.247	1	108.246	

Kaynak: TCMB

GRAFİK 18: ULUSLARARASI REZERVLER

2005 ve 2006 yıllarında 5,2 ay olan Merkez Bankası döviz rezervlerinin ithalatı karşılama oranı, 2007 yılında da 5,2 ay düzeyinde gerçekleşmiştir (Tablo 59).

TABLO 59: MERKEZ BANKASI REZERVLERİ VE İTHALATI KARŞILAMA ORANI

Yıllar	T.C. Merkez Bankası		İthalat	İthalatı Karşılama Oranı (Ay)
	Döviz Mevcudu			
2001	18.787	41.399	5,4	
2001	26.807	51.554	6,2	
2002	33.616	69.340	5,8	
2003	36.009	97.540	4,4	
2004	50.518	116.774	5,2	
2005	60.912	139.576	5,2	
2007	73.317	170.057	5,2	

Kaynak: TCMB, TÜİK

Mevduat bankacılığı ağırlıklı olan Türk bankacılık sektöründe 2007 yılında 33'ü mevduat, 13'ü de kalkınma ve yatırım bankası olmak üzere toplam 46 banka faaliyet göstermiştir. Mevduat bankalarının 3'ü kamu, 11'i özel, 18'i yabancı ve 1'i Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu kapsamında bulunan bankalardan oluşurken, kalkınma ve yatırım bankalarının 3'ü kamu, 6'sı özel ve 4'ü yabancı sermayeli bankalardan oluşmuştur (Tablo 60).

TABLO 60: TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDE BANKA, ŞUBE VE PERSONEL BİLGİLERİ

	Banka Sayısı			Şube Sayısı			Personel Sayısı		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Mevduat Bankaları	34	33	33	6.228	6.804	7.570	127.857	138.570	153.237
Kamu Sermayeli Bankalar	3	3	3	2.035	2.149	2.203	38.046	39.223	41.056
Özel Sermayeli Bankalar	17	14	11	3.799	3.582	3.625	78.806	73.220	75.149
TMSF'ye Devredilen Bankalar	1	1	1	1	1	1	395	333	325
Yabancı Sermayeli Bankalar	13	15	18	393	1.072	1.741	10.610	25.794	36.707
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	13	13	13	19	45	48	4.401	4.573	5.322
Kamu Sermayeli Bankalar	3	3	3	4	22	23	3.657	3.728	4.273
Özel Sermayeli Bankalar	8	6	6	13	11	12	697	596	687
Yabancı Sermayeli Bankalar	2	4	4	2	12	13	47	249	362
Toplam	47	46	46	6.247	6.849	7.618	132.258	143.143	158.559

Kaynak: TBB

Bankacılık sektöründeki toplam şube sayısı 2007 yılında 769 adet artarak 7.618'e yükselmiştir. Kamu sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı 54 adet, özel sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı 43 adet, yabancı sermayeli mevduat bankalarının şube sayısı 669 adet artarken, Fon kapsamındaki bankanın şube sayısı değişmemiştir. Kamu sermayeli, yabancı sermayeli ve özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının şube sayılarında birer artış olmuştur.

Bankaların şube sayısındaki artışla birlikte personel sayıları da artmaya devam etmiştir. 2006 yılında 143.143 kişi olan bankacılık sisteminde çalışan sayısı, 2007 yılında 15.416 kişi artarak 158.559 kişiye yükselmiştir. Çalışan sayısı, kamu sermayeli mevduat bankalarında 1.833 kişi, özel sermayeli mevduat bankalarında 1.929 kişi, yabancı sermayeli mevduat bankalarında 10.913

kişi artarken, Fon kapsamındaki bankada 8 kişi azalmıştır. Kamu sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının çalışan sayısı 545 kişi, özel sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının çalışan sayısı 91 kişi, yabancı sermayeli kalkınma ve yatırım bankalarının çalışan sayısı 113 kişi artmıştır.

Sermaye Piyasası

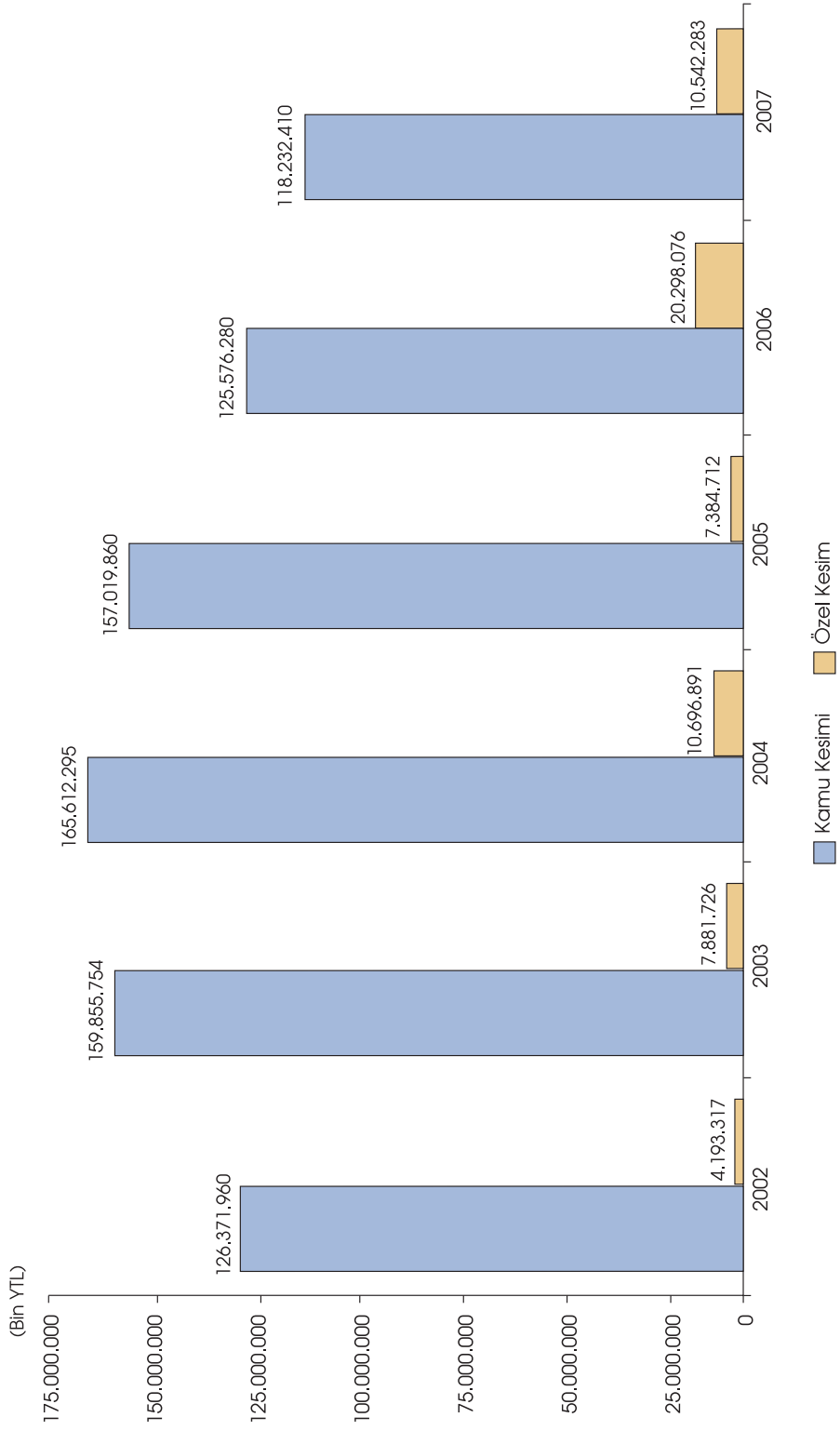
2007 yılında ihraç edilen toplam menkul kıymet tutarı 2006 yılına göre % 11,7 azalarak 145.874,4 milyon YTL'den 128.774,7 milyon YTL'ye gerilemiştir. İhraç edilen menkul kıymetlerin 118.232,4 milyon YTL'lik kısmı (% 91,8) kamu kesimi, 10.542,3 milyon YTL'lik kısmı (% 8,2) özel kesim menkul kıymet ihraçlarından oluşmuştur (Tablo 61).

TABLO 61: MENKUL KIYMET İHRAÇ İZİNLERİ

	(Bin YTL)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2006	2007
Kamu Kesimi	157.019.860	125.576.280	118.232.410	100,0	100,0	100,0	-20,0	-5,8
Devlet Tahvili	115.404.060	107.046.700	102.129.410	73,5	85,2	86,4	-7,2	-4,6
Hazine Bonoları	40.115.800	18.529.580	15.903.000	25,5	14,8	13,5	-53,8	-14,2
Özelleştirme Tahvili	1.500.000	0	200.000	1,0	0,0	0,2	-	-
Özel Kesim	7.384.712	20.298.076	10.542.283	100,0	100,0	100,0	174,9	-48,1
Hisse Senedi	3.991.870	10.880.574	7.863.768	54,1	53,6	74,6	172,6	-27,7
Tahvil	0	150.000	150.210	0,0	0,7	1,4	-	0,1
Finansman Bonusu	13.000	0	230.000	0,2	0,0	2,2	-	-
MKYF Katılma Belgesi	2.390.990	3.356.209	1.848.305	32,4	16,5	17,5	40,4	-44,9
Emeklilik YF Katılma Belgesi	929.187	5.900.000	450.000	12,6	29,1	4,3	535,0	-92,4
Yabancı Yatırım Fonu Katılma Belgeleri	59.666	11.293	0	0,8	0,1	0,0	-81,1	-
Toplam	164.404.572	145.874.356	128.774.693	-	-	-	-11,3	-11,7

Kaynak: SPK

GRAFİK 19: MENKUL KIYMET İHRAÇ İZİNLERİ

Kamu kesimi devlet tahvili ihraçları % 4,6, hazine bonusu ihraçları % 14,2 düşüş göstermiştir. 2006 yılında özelleştirme tahvili ihraç edilmezken 2007 yılında 200 milyon YTL'lik özelleştirme tahvili ihraç edilmiştir. Bu gelişmelere bağlı olarak kamu kesimi menkul kıymet ihraçları toplamı % 5,8'lik düşüşle 118.232,4 milyon YTL'ye gerilemiştir. Bunun 102.129,4 milyon YTL'lik kısmı (% 86,4) devlet tahvili, 15.903 milyon YTL'lik kısmı (% 13,5) hazine bonusu, 200 milyon YTL'lik kısmı (% 0,2) özelleştirme tahvili ihraçlarından oluşmuştur.

2006 yılında yüksek oranda artış gösteren özel kesim menkul kıymet ihraçları, 2007 yılında % 48,1 azalarak 10.542,3 milyon YTL'ye gerilemiştir. Bu gelişmede hisse senedi, menkul kıymet yatırım fonu katılma belgesi ve emeklilik yatırım fonu katılma belgesi ihraçlarındaki düşüş etkili olmuştur. Özel kesim menkul kıymet ihracının 7.863,8 milyon YTL'lik kısmını (% 74,6) hisse senedi, 150,2 milyon YTL'lik kısmını (% 1,4) tahvil, 230 milyon YTL'lik kısmını (% 2,2) finansman bonusu, 1.848,3 milyon YTL'lik kısmını (% 17,5) menkul kıymet yatırım fonu katılma belgesi, 450 milyon YTL'lik kısmını (% 4,3) emeklilik yatırım fonu katılma belgesi oluşturmuştur.

Aylar itibarıyla özel kesim menkul kıymet ihracı en çok 2.773 milyon YTL ile Nisan ayında yapılırken, onu 1.491,3 milyon YTL ile Kasım ayında, 1.299,7 milyon YTL ile de Ekim ayında yapılan ihraçlar izlemiştir. Hisse senedi ihraçlarının en yoğun olduğu aylar Nisan, Haziran, Ekim ve Kasım, menkul kıymet yatırım fonu katılma belgeleri ihraçlarının en yoğun olduğu aylar Mart, Ağustos, Kasım ve Aralık ayları olmuştur. Ayrıca Temmuz ve Aralık aylarında tahvil, Temmuz, Eylül ve Aralık aylarında finansman bonusu, Şubat ve Nisan aylarında emeklilik yatırım fonu katılma belgesi ihracı yapılmıştır (Tablo 62).

Menkul kıymetler ikinci el piyasa işlem hacmi kamu kesimi menkul kıymetler ihracındaki azalmaya karşın özel kesim hisse senedi ihracındaki artışın etkisiyle 2007 yılında % 2,8 artarak 964.409 milyon YTL'den 991.700,4 milyon YTL'ye yükselmiştir (Tablo 63).

TABLO 63: İKİNCİ EL PİYASALARDA İŞLEM HACMI

	(Bin YTL)							
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)	
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2006	2007
Kamu Kesimi	755.196.603	637.830.771	603.924.292	100,0	100,0	100,0	-15,5	-5,3
Devlet Tahvili	651.206.678	586.922.206	561.183.234	86,2	92,0	92,9	-9,9	-4,4
Hazine Bonusu	103.989.924	50.908.565	42.741.058	13,8	8,0	7,1	-51,0	-16,0
Özel Kesim	327.004.089	326.578.222	387.776.132	100,0	100,0	100,0	-0,1	18,7
Hisse Senedi	327.004.089	326.578.222	387.776.132	100,0	100,0	100,0	-0,1	18,7
Toplam	1.082.200.692	964.408.993	991.700.424	-	-	-	-10,9	2,8

Kaynak: SPK

TABLO 62: ÖZEL KESİM MENKUL KIYMET İHRAÇ İZİNLERİ

(Bin YTL)

Yıllar	Aylar	Hisse Senedi	Tahvil	Finansman Bonusu	MKYF Katılma Belgeleri	Emeklilik Yatırım Fonu Katılma Belgeleri	Yabancı YF Katılma Belgeleri	Genel Toplam
2005	I	32.809	-	-	478.774	-	-	511.583
	II	8.598	-	-	30.000	310.580	45.984	395.161
	III	16.051	-	-	648.305	-	-	664.356
	IV	118.241	-	-	97.720	-	-	215.961
	V	17.211	-	-	216.064	-	-	233.275
	VI	23.748	-	-	147.821	-	-	171.569
	VII	504.719	-	-	110.579	-	-	615.298
	VIII	122.068	-	-	453.637	198.087	-	773.792
	IX	23.231	-	-	71.442	320.170	-	414.843
	X	140.580	-	13.000	68.874	100.350	13.682	336.486
	XI	2.703.300	-	-	-	-	-	2.703.300
	XII	281.314	-	-	67.774	-	-	349.088
	Toplam	3.991.870	-	13.000	2.390.990	929.187	59.666	7.384.712
2006	I	85.355	-	-	1.346.409	-	-	1.431.764
	II	342.533	-	-	54.078	600.000	-	996.611
	III	93.638	-	-	192.928	-	-	286.566
	IV	1.822.308	-	-	118.161	3.900.000	-	5.840.469
	V	431.290	-	-	134.498	-	-	565.788
	VI	141.287	-	-	-	400.000	-	541.287
	VII	285.432	100.000	-	24.808	-	-	410.240
	VIII	113.422	-	-	50.000	-	-	163.422
	IX	3.331.025	50.000	-	293.252	1.000.000	11.293	4.685.570
	X	58.474	-	-	447.886	-	-	506.360
	XI	1.943.147	-	-	510.000	-	-	2.453.147
	XII	2.232.663	-	-	184.190	-	-	2.416.853
	Toplam	10.880.574	150.000	-	3.356.209	5.900.000	11.293	20.298.076
2007	I	12.800	-	-	5.000	-	-	17.800
	II	830.750	-	-	-	300.000	-	1.130.750
	III	29.296	-	-	153.606	-	-	182.902
	IV	2.582.717	-	-	40.313	150.000	-	2.773.030
	V	190.536	-	-	82.552	-	-	273.088
	VI	1.136.678	-	-	-	-	-	1.136.678
	VII	118.462	130.210	60.000	-	-	-	308.672
	VIII	346.444	-	-	160.705	-	-	507.149
	IX	338.066	-	65.000	7.483	-	-	410.550
	X	1.194.822	-	-	104.887	-	-	1.299.709
	XI	985.790	-	-	505.550	-	-	1.491.340
	XII	97.406	20.000	105.000	788.210	-	-	1.010.616
	Toplam	7.863.768	150.210	230.000	1.848.305	450.000	-	10.542.283

Kaynak: SPK

Kamu kesimi menkul kıymetlerinin ikinci el satışı % 5,3'lük düşüşle 637.830,8 milyon YTL'den 603.924,3 milyon YTL'ye gerilerken, özel sektör menkul kıymetlerinin ikinci el satışı % 18,7'lik artışla 326.578,2 milyon YTL'den 387.776,1 milyon YTL'ye yükselmiştir. 2007 yılında da ikinci el piyasada hisse senedi dışında hiç bir özel sektör menkul kıymet yatırım aracı işlem görmemiştir.

Toplam ikinci el piyasa işlemleri içinde bir önceki yıla göre kamu kesimi menkul kıymetlerinin payı % 66,1'den % 60,9'a düşerken, özel kesim menkul kıymetlerinin payı ise % 33,9'dan % 39,1'e yükselmiştir.

2007 yılında İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) endeksi uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler ile yurt içinde yaşanan siyasi gelişmelerden etkilenmiştir. 2006 yılı sonunda 39.117,5 seviyesinde kapanan İMKB endeksi 2007 yılına yükselişle başlamıştır. Borsa endeksindeki artış eğilimi dalgalı bir seyir izlemekle birlikte iç ve dış piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak Temmuz ayı sonuna kadar devam etmiştir. İMKB endeksinin özellikle Temmuz ayındaki yükselişinde, genel seçimler öncesinde elverişli global likidite koşulları ve seçimlerin tek parti iktidarının devamı ile sonuçlanmasından kaynaklanan olumlu havanın da etkisi olmuştur. Temmuz ayının sonlarında ABD konut piyasasında yaşanan sorunlara bağlı olarak küresel finans piyasalarında ortaya çıkan dalgalanmanın etkisiyle Ağustos ayını düşüşle kapatmıştır. ABD Merkez Bankası ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın uygulamaya koyduğu faiz indirimlerinin piyasalarda oluşturduğu olumlu etki ile Eylül ayında yükselmeye başlayan endeks, bu eğilimini Ekim ayında da devam ettirmiştir. Kasım ayında, uluslararası piyasalarda yaşanan yüksek riskli konut kredisi kaynaklı sorunların etkisiyle bir kez daha düşüş göstermiştir. Aralık ayında biraz toparlanmakla birlikte Ekim ayı sonu itibarıyla ulaştığı düzeyin oldukça altında kalmıştır. Böylece İMKB endeksi 2007 yılını 2006 yılı sonuna göre % 42'lik artışla 55.538,1 puan seviyesinde kapatmıştır (Tablo 64).

İstanbul Menkul Kıymetler Borsası işlem hacmi 2006 yılına göre % 19,3 artarak 325.131,3 milyon YTL'den 387.777,4 milyon YTL'ye yükselmiştir. 2007 yılında en yüksek işlem hacmi 45.103 milyon YTL ile Temmuz ayında, en düşük işlem hacmi ise 21.544,1 milyon YTL ile Aralık ayında gerçekleşmiştir.

3. Kamu Maliyesi

Yüksek oranda faiz dışı fazla vermek suretiyle kamu borç stokunu düşürmek, makro ekonomik istikrarın tesisi ve sürdürülebilirliğine katkı yapmak, enflasyonla mücadeleye destek olmak ve para politikası ile uyum içinde mali disiplini sağlamak 2007 yılında maliye politikasının temel amaçları arasında yer almıştır.

TABLO 64: İSTANBUL MENKUL KIYMETLER BORSASI

Yıl	Ay	İşlem Hacmi (Bin YTL)	İMKB Endeksi (1986 Ocak=1)	Üretici Fiyatları Endeksi		İşlem Hacmi	
				2003=100	Değişim (%)	Nominal Değişim (%)	Reel Değişim (%)
2006	I	27.654.302	44.590,2	124,70	2,0	-3,5	-5,4
	II	33.553.231	47.015,9	125,02	0,3	21,3	21,0
	III	37.027.932	42.911,3	125,33	0,2	10,4	10,1
	IV	28.128.599	43.880,4	127,76	1,9	-24,0	-25,5
	V	32.824.478	38.132,2	131,30	2,8	16,7	13,5
	VI	31.258.544	35.453,3	136,58	4,0	-4,8	-8,5
	VII	21.627.426	36.067,9	137,76	0,9	-30,8	-31,4
	VIII	21.505.359	37.285,9	136,73	-0,7	-0,6	0,2
	IX	23.391.129	36.924,9	136,41	-0,2	8,8	9,0
	X	23.710.766	40.582,3	137,03	0,5	1,4	0,9
	XI	23.274.835	38.168,5	136,63	-0,3	-1,8	-1,6
	XII	21.174.737	39.117,5	136,46	-0,1	-9,0	-8,9
2007	I	27.836.926	41.182,6	136,39	-0,1	31,5	31,5
	II	30.812.419	41.431,0	137,68	0,9	10,7	9,7
	III	28.881.853	43.661,1	139,02	1,0	-6,3	-7,2
	IV	31.382.353	44.984,5	140,13	0,8	8,7	7,8
	V	31.435.064	47.081,5	140,68	0,4	0,2	-0,2
	VI	22.014.016	47.093,7	140,53	-0,1	-30,0	-29,9
	VII	45.103.019	52.824,9	140,62	0,1	104,9	104,8
	VIII	36.130.324	50.198,6	141,82	0,9	-19,9	-20,6
	IX	33.762.645	54.044,2	143,26	1,0	-6,6	-7,5
	X	42.802.461	57.615,7	143,07	-0,1	26,8	26,9
	XI	36.072.223	54.213,8	144,35	0,9	-15,7	-16,5
	XII	21.544.118	55.538,1	144,57	0,2	-40,3	-40,4

Kaynak: İMKB, SPK, TÜİK

Genel devlet gelirlerinin artış hızı 2007 yılında önemli ölçüde küçülmüştür. 2006 yılında % 24,6 artan genel devlet gelirleri 2007 yılında % 6,1'lik artışla 282.634 milyon YTL'ye yükselmiştir (Tablo 65).

Genel devlet gelirlerinin yarıdan fazlasını oluşturan vergi gelirleri 2007 yılında % 9,8'lik artışla 154.054 milyon YTL olmuştur. Vergi dışı normal gelirler % 12,5'lik düşüşle 18.862 milyon YTL'ye gerilerken, faktör gelirleri % 3,5'lik artışla 49.850 milyon YTL'ye, sosyal fonlar % 8,8'lik artışla 48.287 milyon YTL'ye yükselmiştir.

Genel devlet gelirleri içinde vergilerin payı % 52,7'den % 54,5'e, sosyal fonların payı % 16,7'den % 17,1'e yükselirken, faktör gelirlerinin payı % 18,1'den % 17,6'ya, vergi dışı normal gelirlerin payı % 8,1'den % 6,7'ye düşmüştür.

TABLO 65: GENEL DEVLET GELİRLERİ

(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)

Gelirler	2005	2006 (1)	2007 (1)	Değişim (%)		Pay (%)			GSYH'ye Oranlar (%)		
				2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Vergiler	120,935	140,275	154,054	16,0	9,8	56,6	52,7	54,5	18,6	18,5	18,0
Vasıtasız	36,283	40,092	46,890	10,5	17,0	17,0	15,1	16,6	5,6	5,3	5,5
Vasıtalı	80,972	95,441	101,790	17,9	6,7	37,9	35,8	36,0	12,5	12,6	11,9
Servet	3,680	4,742	5,374	28,9	13,3	1,7	1,8	1,9	0,6	0,6	0,6
Vergi Dışı Normal Gelirler	16,388	21,550	18,862	31,5	-12,5	7,7	8,1	6,7	2,5	2,8	2,2
Faktör Gelirleri	38,815	48,167	49,850	24,1	3,5	18,2	18,1	17,6	6,0	6,4	5,8
Sosyal Fonlar	33,607	44,399	48,287	32,1	8,8	15,7	16,7	17,1	5,2	5,9	5,6
Toplam	209,745	254,391	271,053	21,3	6,5	98,1	95,5	95,9	32,3	33,5	31,7
Özelleştirme Gelirleri	3,984	11,958	11,581	200,2	-3,2	1,9	4,5	4,1	0,6	1,6	1,4
Toplam Gelir	213,729	266,349	282,634	24,6	6,1	100,0	100,0	100,0	32,9	35,1	33,0

Kaynak: DPT, TÜİK
(1): Geçici.

Genel devlet gelirlerinin GSYH'ye oranı bir önceki yıla göre 2,1 puanlık düşüşle % 33'e gerilemiştir. Vergi gelirlerinin oranı 0,5 puanlık düşüşle % 18'e, vergi dışı normal gelirlerin oranı 0,6 puanlık düşüşle % 2,2'ye, faktör gelirlerinin oranı 0,6 puanlık düşüşle % 5,8'e, sosyal fonların oranı 0,3 puanlık düşüşle % 5,6'ya, özelleştirme gelirlerinin oranı 0,2 puanlık düşüşle % 1,4'e gerilemiştir.

2006 yılında % 20,1 artan genel devlet harcamaları, 2007 yılında % 10,7'lik artışla 282.366 milyon YTL'ye yükselmiştir. Cari harcamalar % 14,7'lik artışla 125.305 milyon YTL olmuştur. 2006 yılında % 30,9 artan genel devlet sabit sermaye yatırımları, 2007 yılında % 9,4'lük artışla 26.681 milyon YTL'ye yükselmiştir. Kamu stoklarında 90 milyon YTL'lik artış olmuştur. Böylece 2006 yılında % 31,1 artan genel devlet yatırım harcamaları, 2007 yılında % 8,8'lik artışla 26.772 milyon YTL'ye ulaşmıştır. 2006 yılında % 11,7 artan genel devlet transfer harcamaları 2007 yılında % 7,5'lik artışla 130.289 milyon YTL'ye yükselmiştir. Transfer harcamalarının büyük bir kısmını oluşturan cari transferler % 12,5'lik artışla 126.134 milyon YTL olmuştur. 2006 yılında % 243,9 artan sermaye transferleri ise 2007 yılında % 54,6'lık düşüşle 4.155 milyon YTL'ye gerilemiştir (Tablo 66).

Genel devlet harcamaları içinde cari harcamaların payı % 42,8'den % 44,4'e yükselirken, transfer harcamalarının payı % 47,5'den % 46,1'e, yatırım harcamalarının payı % 9,6'dan % 9,5'e düşmüştür.

TABLO 66: GENEL DEVLET HARCAMALARI

Harcamalar	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)										
				Değişim (%)		Pay (%)			GSYH'ye Oranlar (%)		
	2005	2006 (1)	2007 (1)	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Cari Harcamalar	85,217	109,276	125,305	28,2	14,7	40,1	42,8	44,4	13,1	14,4	14,6
Yatırım Harcamaları	18,761	24,597	26,772	31,1	8,8	8,8	9,6	9,5	2,9	3,2	3,1
Sabit Sermaye	18,645	24,398	26,681	30,9	9,4	8,8	9,6	9,4	2,9	3,2	3,1
Stok Değişmesi	116	198	90	70,7	-54,5	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	108,530	121,252	130,289	11,7	7,5	51,1	47,5	46,1	16,7	16,0	15,2
Cari Transferler	105,868	112,097	126,134	5,9	12,5	49,8	43,9	44,7	16,3	14,8	14,7
Sermaye Transferleri	2,662	9,154	4,155	243,9	-54,6	1,3	3,6	1,5	0,4	1,2	0,5
Stok Değişim Fonu	0	0	0	-	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Toplam Harcama	212,508	255,125	282,366	20,1	10,7	100,0	100,0	100,0	32,7	33,6	33,0

Kaynak: DPT, TÜİK

(1): Geçici.

Genel devlet harcamalarının GSYH'ye oranı bir önceki yıla göre 0,6 puanlık düşüşle % 33 olmuştur. Cari harcamaların oranı 0,2 puanlık artışla % 14,6'ya yükselirken, yatırım harcamalarının oranı 0,1 puanlık düşüşle % 3,1'e, transfer harcamalarının oranı 0,8 puanlık düşüşle % 15,2'ye gerilemiştir.

a. Merkezi Yönetim Bütçesi

Kamu kesimi gelirleri ve harcamaları içinde en büyük paya sahip olan merkezi yönetim bütçesinin 2007 yılında gerek hazırlanması, gerekse uygulanmasında yüksek oranda faiz dışı fazla vermek ve böylece kamu borç stokunun sürdürülebilirliğine katkı sağlamak temel hedef olarak benimsenmiştir.

Bu hedef doğrultusunda 2007 yılında merkezi yönetim bütçe harcamalarının 204.989 milyon YTL, bütçe gelirlerinin 188.159 milyon YTL olması hedeflenmiştir. Böylece bütçe dengesinin 16.830 milyon YTL açık vermesi, faiz dışı dengenin ise 36.116 milyon YTL olması öngörülmüştür.

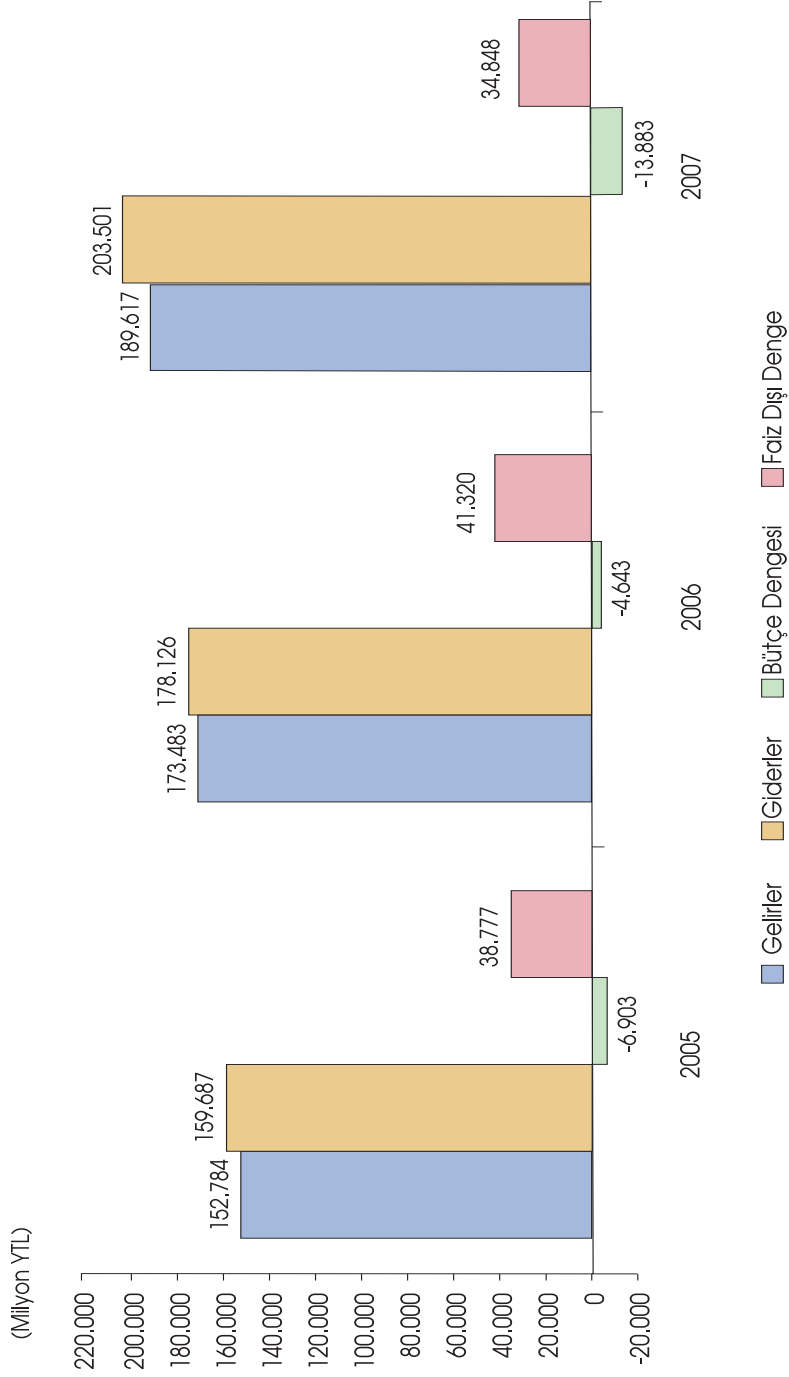
Yıl sonunda merkezi yönetim bütçe gelirleri % 9,3'lük artışla 189.617 milyon YTL'ye, bütçe harcamaları % 14,2'lik artışla 203.501 milyon YTL'ye yükselmiştir. Merkezi yönetim bütçesi faiz dışı fazlası % 15,7'lik düşüşle 34.848 milyon YTL'ye gerilerken, toplam bütçe açığı % 199'lük artışla 13.883 milyon YTL'ye yükselmiştir. 2006 yılında % 97,4 olan bütçe gelirlerinin giderleri karşılama oranı, 2007 yılında % 93,2'ye gerilemiştir (Tablo 67).

TABLO 67: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GERÇEKLEŞMELERİ

	(Milyon YTL)								
				Değişim (%)		GSYH'ye Oranlar (%)			
	2005	2006	2007	2006	2007	2005	2006	2007	
Bütçe Giderleri	159,687	178,126	203,501	11,5	14,2	24,6	23,5	23,8	
Faiz Hariç Giderler	114,007	132,163	154,769	15,9	17,1	17,6	17,4	18,1	
Faiz Harcamaları	45,680	45,963	48,732	0,6	6,0	7,0	6,1	5,7	
Bütçe Gelirleri	152,784	173,483	189,617	13,5	9,3	23,5	22,9	22,1	
Bütçe Dengesi	-6,903	-4,643	-13,883	-32,7	199,0	-1,1	-0,6	-1,6	
Faiz Dışı Denge	38,777	41,320	34,848	6,6	-15,7	6,0	5,4	4,1	

Kaynak: MB, TÜİK

GRAFİK 20: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GERÇEKLEŞMELERİ

Harcamalar hedefin 1.488 milyon YTL altında kalırken, gelirler 1.458 milyon YTL üzerinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim bütçe açığı hedeflenen değerin 2.947 milyon YTL altında kalırken, faiz dışı denge de hedefin 1.268 milyon YTL altında gerçekleşmiştir. Böylece 2007 yılında bir önceki yıla göre bütçe dengesi bir miktar bozulmuş olmakla birlikte öngörülen hedef tutturulurken, faiz dışı fazla ise hedefin altında kalmıştır.

Merkezi yönetim bütçe gelirlerinin GSYH'ye oranı % 22,9'dan % 22,1'e gerilerken, merkezi yönetim bütçe giderlerinin GSYH'ye oranı % 23,5'den % 23,8'e yükselmiştir. Merkezi yönetim bütçe açığının GSYH'ye oranı % 0,6'dan % 1,6'ya yükselirken, faiz dışı merkezi yönetim bütçe fazlasının GSYH'ye oranı % 5,4'den % 4,1'e gerilemiştir.

Gelirler

2007 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerini, katma değer vergisi (KDV) ve özel tüketim vergisi (ÖTV) tahsilâtının hedeflerin altında gerçekleşmesi olumsuz yönde etkilerken, gelir ve kurumlar vergisi tahsilâtındaki olumlu performans, kamu bankalarından elde edilen temettü gelirleri, Türk Telekom A.Ş.'nin özelleştirme taksitlerinden kalan 5,8 milyar YTL'nin yıl içinde peşin olarak ödenmesi, faiz gelirleri ile gayrimenkul satış ve kira gelirleri olumlu yönde etkilemiştir.

Yıl sonunda merkezi yönetim bütçe gelirleri % 9,3'lük artışla 189.617 milyon YTL'ye yükselirken, öngörülen hedefin 1.458 milyon YTL üzerinde gerçekleşmiştir (Tablo 68).

TABLO 68: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GELİRLERİ

			Değişim (%)	(Milyon YTL)	
	2006	2007		Pay (%)	
Merkezi Yönetim Bütçe Gelirleri	173.483	189.617	9,3	100,0	100,0
A- Genel Bütçe Gelirleri	168.547	184.235	9,3	97,2	97,2
1- Vergi Gelirleri	137.480	152.832	11,2	79,2	80,6
Gelir ve Kazanç Üzerinden Alınan Vergiler	40.141	48.197	20,1	23,1	25,4
Gelir Vergisi	28.983	34.447	18,9	16,7	18,2
Kurumlar Vergisi	11.158	13.751	23,2	6,4	7,3
Mülkiyet Üzerinden Alınan Vergiler	3.117	3.645	16,9	1,8	1,9
Veraset ve İntikal Vergisi	119	125	5,0	0,1	0,1
Motorlu Taşıtlar Vergisi	2.998	3.521	17,4	1,7	1,9
Dahilde Alınan Mal ve Hizmet Vergileri	59.408	63.589	7,0	34,2	33,5
Dahilde Alınan Katma Değer Vergisi	15.911	16.793	5,5	9,2	8,9
Özel Tüketim Vergisi	36.926	39.111	5,9	21,3	20,6
Diğerleri	6.571	7.685	17,0	3,8	4,1
Uluslararası Ticaret ve Muamelelerden Alınan Vergiler	27.563	28.970	5,1	15,9	15,3
İthalde Alınan Katma Değer Vergisi	25.426	26.493	4,2	14,7	14,0
Diğerleri	2.137	2.477	15,9	1,2	1,3
Damga Vergisi	3.149	3.642	15,7	1,8	1,9
Harçlar	3.958	4.742	19,8	2,3	2,5
Başka Yerde Sınıflandırılmayan Diğer Vergiler	144	46	-68,1	0,1	0,0
2- Teşebbüs ve Mülkiyet Gelirleri	7.531	7.904	5,0	4,3	4,2
3- Alınan Bağışlar ve Yardımlar ile Özel Gelirler	2.255	1.801	-20,1	1,3	0,9
4- Faizler, Paylar ve Cezalar	19.439	15.621	-19,6	11,2	8,2
5- Sermaye Gelirleri	1.841	6.077	230,1	1,1	3,2
B- Özel Bütçeli İdarelerin Gelirleri	3.530	3.795	7,5	2,0	2,0
C- Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri	1.407	1.587	12,8	0,8	0,8

Kaynak: MB

Merkezi yönetim bütçe gelirleri içinde en büyük paya sahip olan vergi gelirleri % 11,2'lik artışla 152.832 milyon YTL'ye yükselmiştir. Bununla birlikte vergi gelirleri hedeflenen düzeyin 5.321 milyon YTL altında gerçekleşmiştir. Yurtiçi talepteki durgunluk, seçim süreci nedeniyle gelir artırıcı politika tedbirlerinin etkinlikle uygulamaya konulamaması ve KİT ürünlerine yönelik zamların ertelenmesi, vergi gelirlerindeki artışı sınırlandırmıştır. Kasım ayında tütün ve petrol ürünlerinde yapılan vergi artışları ile bu kayıp telafi edilmeye çalışılmıştır.

Vergi gelirleri içinde gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler ile mülkiyet üzerinden alınan vergilerin toplamından oluşan dolaysız vergiler % 19,8'lik artışla 51.842 milyon YTL'ye yükselirken, dahilde alınan mal ve hizmet vergileri ile uluslararası ticaret ve muamelelerden alınan vergilerden oluşan dolaylı vergiler % 6,4'lük artışla 92.559 milyon YTL'ye yükselmiştir.

Vergi dışı gelirler % 1,1'lik artışla 31.403 milyon YTL'ye yükselmiştir. Vergi dışı gelirlerin içinde yer alan teşebbüs ve mülkiyet gelirleri % 5'lik artışla 7.904 milyon YTL'ye, sermaye gelirleri % 230,1'lik artışla 6.077 milyon YTL'ye yükselirken, alınan bağış ve yardımlar ile özel gelirler % 20,1'lik düşüşle 1.801 milyon YTL'ye, faizler, paylar ve cezalar % 19,6'lık düşüşle 15.621 milyon YTL'ye gerilemiştir.

2007 yılında özel bütçeli idarelerin gelirleri % 7,5'lik artışla 3.795 milyon YTL'ye, düzenleyici ve denetleyici kurumların gelirleri % 12,8'lik artışla 1.587 milyon YTL'ye yükselmiştir.

Toplam vergi gelirlerinin gayri safi yurtiçi hasılaya oranı olarak tanımlanan toplam vergi yükü 2007 yılında % 17,8 olmuştur (Tablo 69).

TABLO 69: VERGİ YÜKÜ

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Toplam Vergi Yükü	17,2	18,1	17,9	18,4	18,1	17,8

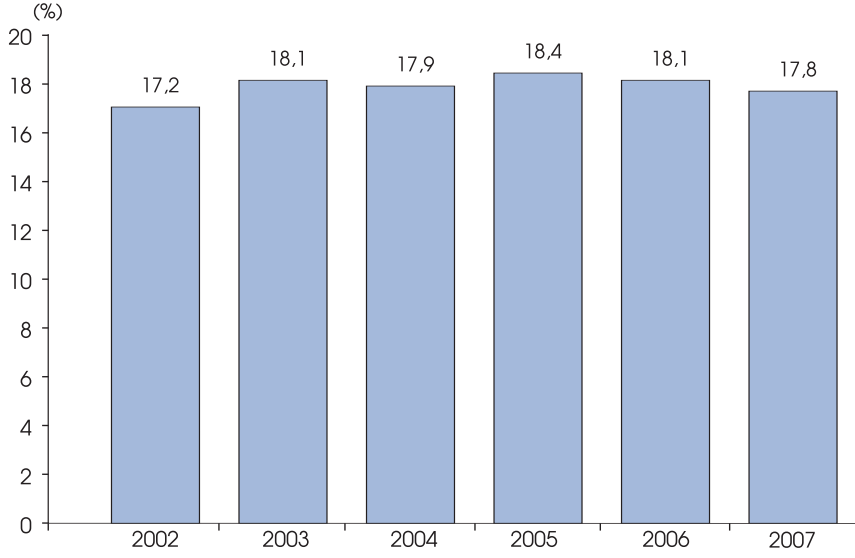
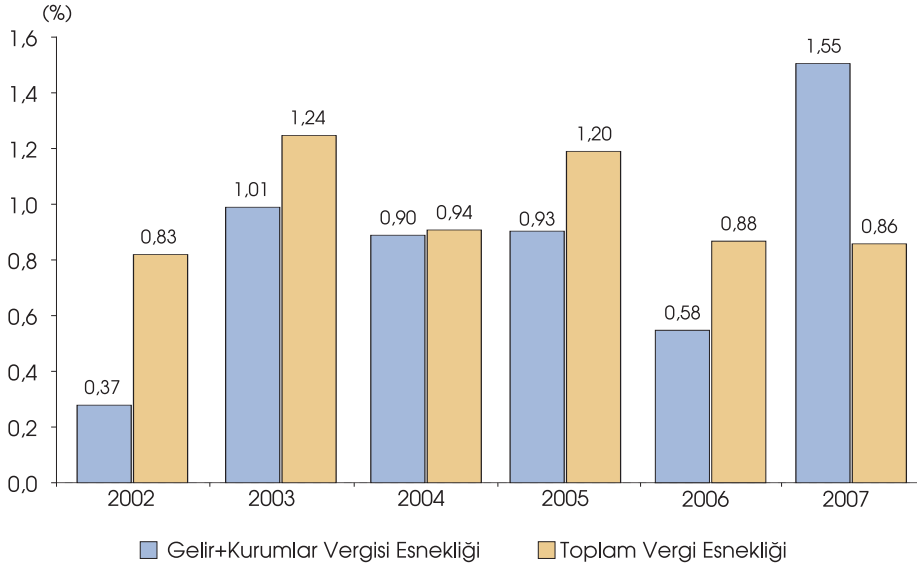
Kaynak: MB, TÜİK

Vergi gelirlerinin gayri safi yurtiçi hasıladaki değişmelere karşı duyarlılığını gösteren vergi esnekliği katsayısı % 0,86 olmuştur (Tablo 70).

TABLO 70: VERGİ ESNEKLİĞİ KATSAYILARI

	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Toplam Vergi Esnekliği	0,83	1,24	0,94	1,20	0,88	0,86
Gelir+Kurumlar Vergisi Esnekliği	0,37	1,01	0,90	0,93	0,58	1,55

Kaynak: MB, TÜİK

GRAFİK 21: VERGİ YÜKÜ**GRAFİK 22: VERGİ ESNEKLİĞİ KATSAYILARI**

Giderler

2007 yılında merkezi yönetim bütçe giderleri 2006 yılına göre % 14,2'lik artışla 203.501 milyon YTL düzeyine yükselirken bütçe hedefinin 1.488 milyon YTL altında gerçekleşmiştir. Faiz dışı giderler % 17,1'lik artışla 154.769 milyon YTL olurken, bütçe ödeneğinin 2.726 milyon YTL üzerine çıkmıştır. Faiz dışı giderlerin alt harcama kalemlerini oluşturan personel giderleri % 15,2'lik artışla 43.555 milyon YTL, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri % 14,3'lük

artışla 5.801 milyon YTL, mal ve hizmet alımları % 16,6'lık artışla 22.154 milyon YTL, cari transferler % 26,9'luk artışla 63.249 milyon YTL, sermaye giderleri % 6,8'lik artışla 12.915 milyon YTL, sermaye transferleri de % 34,4'lük artışla 3.543 milyon YTL olmuştur. Faiz giderleri % 6'lık artışla 48.732 milyon YTL'ye yükselirken, bütçe ödeneğinin 4.214 milyon YTL altında kalmıştır. Böylece 2007 yılında merkezi yönetim faiz giderlerinde bütçe ödeneğinin % 92'si kullanılmıştır (Tablo 71).

TABLO 71: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇE GİDERLERİ

	(Milyon YTL)				
				Pay (%)	
	2006	2007	Değişim (%)	2006	2007
Merkezi Yönetim Bütçe Giderleri	178.126	203.501	14,2	100,0	100,0
Faiz Hariç Giderler	132.163	154.769	17,1	74,2	76,1
Personel Giderleri	37.812	43.555	15,2	21,2	21,4
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Devlet Primi Giderleri	5.075	5.801	14,3	2,8	2,9
Mal ve Hizmet Alım Giderleri	19.001	22.154	16,6	10,7	10,9
Savunma ve Güvenlik	7.630	7.576	-0,7	4,3	3,7
Sağlık Giderleri	5.350	6.624	23,8	3,0	3,3
Devlet Borçları Genel Giderleri	85	59	-30,6	0,0	0,0
Diğer Mal ve Hizmet Giderleri	5.935	7.895	33,0	3,3	3,9
Cari Transferler	49.851	63.249	26,9	28,0	31,1
Görev Zararları	7.245	1.401	-80,7	4,1	0,7
Hazine Yardımları	21.760	36.273	66,7	12,2	17,8
Sosyal Güvenlik Kurumlarına Hazine Yardımları	19.201	808	-95,8	10,8	0,4
Sağlık, Emeklilik ve Sosyal Yardım Giderleri	0	33.063	-	0,0	16,2
Mahalli İdarelere Hazine Yardımları	1.509	1.706	13,1	0,8	0,8
Diğer Hazine Yardımları	1.050	696	-33,7	0,6	0,3
Kar Amacı Götmeyen Kuruluşlara Yapılan Transferler	185	681	268,1	0,1	0,3
Hane Halkına Yapılan Transferler	797	994	24,7	0,4	0,5
Tarımsal Amaçlı Transferler	4.747	5.555	17,0	2,7	2,7
Hane Halkına Yapılan Diğer Transferler	347	618	78,1	0,2	0,3
Sosyal Amaçlı Transferler	26	67	157,7	0,0	0,0
Yurtdışına Yapılan Transferler	620	501	-19,2	0,3	0,2
Gelirlerden Ayrılan Paylar	14.124	17.158	21,5	7,9	8,4
Sermaye Giderleri	12.098	12.915	6,8	6,8	6,3
Sermaye Transferleri	2.637	3.543	34,4	1,5	1,7
Borç Verme	5.689	3.552	-37,6	3,2	1,7
Yedek Ödenekler	0	0	-	0,0	0,0
Faiz Giderleri	45.963	48.732	6,0	25,8	23,9

Kaynak: MB

Merkezi yönetim bütçe giderleri içinde bir önceki yıla göre faiz dışı giderlerin payı % 74,2'den % 76,1'e yükselirken, faiz giderlerinin payı % 25,8'den % 23,9'a gerilemiştir.

b. Fonlar

Fon dengesi kapsamında bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu, Savunma Sanayii Destekleme Fonu ve Özelleştirme Fonu olmak üzere 4 fonun takip edilmesine 2007 yılında da devam edilmiştir. Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fon gelirleri, vergi dışı normal gelirler ve net sermaye transferlerindeki azalmanın etkisiyle 2006 yılına göre % 21,7 azalarak 9.302 milyon YTL'ye, giderleri de büyük ölçüde net cari transferlerdeki yüksek oranlı düşüşün etkisiyle % 18,9 azalarak 2.174 milyon YTL'ye gerilemiştir (Tablo 72).

TABLO 72: FON DENGESİ (1)

				(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)		
	2005	2006	2007 (2)	GSYH'ye Oranlar (%)		
	2005	2006	2007 (2)	2005	2006	2007
FON GELİRLERİ	4.917	11.881	9.302	0,8	1,6	1,1
Vergi Gelirleri	2.319	2.632	3.086	0,4	0,3	0,4
Vergi Dışı Normal Gelirler	584	498	484	0,1	0,1	0,1
Faktör Gelirleri (Net)	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Cari Transferler (Net)	0	0	0	0,0	0,0	0,0
Sermaye Transferleri (Net)	2.014	8.752	5.732	0,3	1,2	0,7
FON GİDERLERİ	1.829	2.680	2.174	0,3	0,4	0,3
Cari Giderler	1.063	1.357	1.244	0,2	0,2	0,1
Faktör Giderleri (Net)	324	225	167	0,0	0,0	0,0
Sabit Sermaye Yatırımları	12	5	0	0,0	0,0	0,0
Cari Transferler (Net)	430	1.092	763	0,1	0,1	0,1
Sermaye Transferleri (Net)	0	0	0	0,0	0,0	0,0
GELİR-GİDER FARKI	3.088	9.201	7.128	0,5	1,2	0,8
FİNANSMAN	-3.088	-9.201	-7.128	-0,5	-1,2	-0,8
Dış Borç Kullanımı	56	150	200	0,0	0,0	0,0
Dış Borç Ödemesi	-140	-103	-60	0,0	0,0	0,0
İç Borç-Alacak İlişkisi (Net)	-2.238	-8.351	-4.670	-0,3	-1,1	-0,5
Kasa-Banka Değişimi	-766	-897	-2.598	-0,1	-0,1	-0,3

Kaynak: DPT

(1): İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2): Geçici.

c. Kamu İktisadi Teşebbüsleri

2007 yılında işletmecî kamu iktisadi teşebbüslerinin gelirleri % 3'lük artışla 52.641 milyon YTL'ye, giderleri de % 4,7'lik artışla 52.122 milyon YTL'ye yükselmiştir. Gelirlerin önemli kısmını işletme gelirleri altında yer alan mal ve hizmet satış hasılatı, giderlerin önemli kısmını da işletme giderleri altında toplanan mal ve hizmet satış maliyetleri oluşturmuştur (Tablo 73).

TABLO 73: İŞLETMECİ KİT FİNANSMAN DENGESİ

	(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)		
	2005	2006	2007 (1)
A. Toplam Gelirler	37.668	51.090	52.641
I. İşletme Gelirleri	33.993	45.062	47.253
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	31.481	40.696	44.445
2. Diğer Gelirler	2.512	4.367	2.808
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	2.234	3.403	3.128
1. Amortismanlar	1.870	2.497	2.941
2. Enflasyon Düzeltme Kârı/Zararı	0	0	0
3. Karşılıklar	364	906	187
III. Bütçe ve Fonlar	1.441	2.624	2.259
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. Toplam Giderler	37.049	49.763	52.122
I. İşletme Giderleri	33.896	45.244	46.314
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	29.379	37.629	39.425
2. Diğer Giderler	4.517	7.615	6.888
II. Yatırım Harcamaları	2.204	2.785	3.028
III. Stok Artışı	679	268	853
IV. Sabit Kıymet Artışı	-425	631	705
V. Dolaysız Vergiler	290	533	610
VI. Temettü Ödemeleri	337	288	607
VII. Diğer Giderler	69	12	4
C. Borçlanma Gereği	619	1.327	519
D. Finansman	-619	-1.327	-519
I. Kasa Banka Değişimi	-1.166	-72	-551
II. İç Borçlanma (Net)	-1.703	-1.194	-316
III. Dış Borçlanma (Net)	2.250	-61	348

Kaynak: DPT

(1): Geçici.

d. Kamu Finansman Açığı

2006 yılında 14.949 milyon YTL olan kamu finansman fazlası, 2007 yılında 1.265 milyon YTL'ye gerilerken, 2006 yılında 60.912 milyon YTL olan bütçe faiz ödemeleri hariç kamu kesimi finansman fazlası, 2007 yılında % 17,9 azalarak 49.997 milyon YTL'ye gerilemiştir. Merkezi yönetim bütçe açığı ile özelleştirme kapsamındaki KİT'ler ve sosyal güvenlik kuruluşları finansman dengelerinde kaydedilen olumsuz gelişmeler, kamu kesimi borçlanma gereğindeki bozulmada belirleyici olmuştur (Tablo 74).

Kamu kesimi açığı içinde en yüksek paya sahip olan merkezi yönetim bütçe açığı 13.883 milyon YTL olurken, özelleştirme kapsamındaki KİT'ler 525 milyon YTL, sosyal güvenlik kuruluşları 472 milyon YTL açık, işletmeciler 519 milyon YTL, mahalli idareler 92 milyon YTL, döner sermayeler 1.317 milyon YTL, İşsizlik Sigortası Fonu 7.087 milyon YTL, fonlar 7.129 milyon YTL fazla vermiştir.

2007 yılında kamu finansmanı GSYH'nin % 0,1'i oranında fazla vermiştir. Merkezi yönetim bütçesi finansman dengesi GSYH'nin % 1,6'sı, sosyal güvenlik kuruluşlarının finansman dengesi GSYH'nin % 0,1'i oranında açık verirken, döner sermayelerin finansman dengesi GSYH'nin % 0,2'si, İşsizlik Sigortası Fonunun ve fonların finansman dengesi GSYH'nin % 0,8'i oranında fazla vermiştir.

TABLO 74: KAMU KESİMİ BORÇLANMA GEREĞİ

(Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)

	2005	2006	2007 (1)	GSYH'ye Oranlar (%)		
				2005	2006	2007
Merkezi Yönetim Bütçesi (2)	8,117	4,643	13,883	1,3	0,6	1,6
KİT	-872	-3,725	5	-0,1	-0,5	0,0
İşletmeciler	-678	-1,327	-519	-0,1	-0,2	-0,1
Özelleştirme Kap. Kur.	-194	-2,398	525	0,0	-0,3	0,1
Mahalli İdareler	-449	1,204	-92	-0,1	0,2	0,0
Döner Sermaye	-1,226	-1,263	-1,317	-0,2	-0,2	-0,2
Sosyal Güvenlik Kuruluşları	138	-889	472	0,0	-0,1	0,1
İşsizlik Sigortası Fonu	-4,713	-5,717	-7,087	-0,7	-0,8	-0,8
Fonlar	-3,087	-9,202	-7,129	-0,5	-1,2	-0,8
Borçlanma Gereği	-2,092	-14,949	-1,265	-0,3	-2,0	-0,1
Bütçe Faiz Ödemeleri	45,680	45,963	48,732	7,0	6,1	5,7
Faiz Dışı Borçlanma Gereği	-47,772	-60,912	-49,997	-7,4	-8,0	-5,8

Kaynak: DPT, MB

(1): Geçici.

(2): 2005 yılı için konsolide bütçe tanımı kullanılmıştır.

e. Özelleştirme

1984 yılında kamuya ait yarım kalmış tesislerin tamamlanması veya yerine yeni bir tesis kurulması amacıyla özel sektöre devri uygulaması ile başlatılan özelleştirme uygulamaları 2005 yılından itibaren hız kazanmıştır.

Özelleştirme uygulamaları ile 1985 yılından itibaren 246 kuruluştaki kamu hisseleri, 22 yarım kalmış tesis, 393 taşınmaz, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü, 103 tesis, 6 liman, şans oyunları lisans hakkı ile araç muayene istasyonları özelleştirme kapsamına alınmıştır. 23 kuruluştaki kamu payı ile 4 taşınmaz daha sonra özelleştirme işlemine tabi tutulmaksızın özelleştirme kapsamından çıkarılmıştır.

Tamamı kamuya ait veya kamu iştiraki olan kuruluşlardaki kamu paylarının özelleştirme kapsamına alınması yoluyla yürütülen program çerçevesinde, 196 kuruluşta hisse senedi veya varlık satış/devir işlemi yapılmış ve bu kuruluşlardan 187'sinde hiç kamu payı kalmamıştır. Halen özelleştirme kapsamında 2, kapsam ve programda 15 olmak üzere toplam 17 kuruluş bulunmaktadır. Bu kuruluşların 11 tanesinde % 50'nin üzerinde kamu payı vardır. Ayrıca, özelleştirme kapsamında 62 taşınmaz, 77 tesis, 5 liman, 8 otoyol, 2 boğaz köprüsü ve şans oyunları lisans hakkı yer almaktadır.

2005 ve 2006 yıllarında önemli değerlere ulaşan özelleştirme gelirlerinde 2007 yılında gerileme olmuştur. 2005 yılında 8.222 milyon dolarlık, 2006 yılında da 8.096 milyon dolarlık özelleştirme gerçekleştirilirken 2007 yılında 4.259 milyon dolarlık özelleştirme gerçekleştirilmiştir. Bunun 2.296 milyon doları tesis/varlık satışı, 1.839 milyon doları halka arz, 124 milyon doları bedelli devir yöntemiyle yapılmıştır. 1986-2007 yıllarında gerçekleştirilen özelleştirme uygulamaları tutarı 30.041 milyon dolar olmuştur (Tablo 75).

TABLO 75: ÖZELLEŞTİRME İŞLEMLERİ

	1986-2006	2007	1986-2007
Blok Satış	18.158.793	0	18.158.793
Tesis/Varlık Satışı	2.525.240	2.295.983	4.821.223
Halka Arz	3.341.560	1.838.643	5.180.203
İMKB'de Satış	1.261.054	0	1.261.054
Yarım Kalmış Tesis Satışı	4.369	0	4.369
Bedelli Devirler	491.726	124.004	615.730
Toplam	25.782.742	4.258.630	30.041.372

Kaynak: ÖİB

f. Merkezi Yönetim Borç Stoku

2007 yılında para ve maliye politikaları ile uyumlu, sürdürülebilir, saydam ve hesap verilebilir bir borçlanma politikası uygulanmasına devam edilmiş, borçlanmanın makul risk seviyesinde en düşük maliyetle karşılanması ve daha etkin ikincil piyasaların oluşumu hedeflenmiştir. Faiz ve döviz kuru risklerini hafifletmek amacıyla ağırlıklı olarak sabit faizli ve YTL cinsinden senetlerle borçlanmaya gidilmesi, dövize endeksli borçlanma yapılmaması, iç borçlanmada ortalama vadenin piyasa koşullarının imkân tanıdığı ölçüde uzatılması, borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla yeterli düzeyde rezerv tutulması borçlanma politikasının ana unsurları olarak öne çıkmış ve uygulanmıştır.

2007 yılında merkezi yönetim borç stoku 2006 yılına göre % 3,4 küçülerek 333.481 milyon YTL düzeyinde gerçekleşmiştir. Merkezi yönetim iç borç stoku % 1,5'lik artışla 255.310 milyon YTL'ye yükselirken, dış borç stoku % 16,5'lik düşüşle 78.171 milyon YTL'ye gerilemiştir. Merkezi yönetim borç stoku içinde iç borç stokunun payı % 72,9'dan % 76,6'ya yükselirken, dış borç stokunun payı % 27,1'den % 23,4'e düşmüştür. 2007 yılında merkezi yönetim borç stokunun GSYH'ye oranı, son yıllardaki düşüş eğilimini devam ettirerek % 38,9 düzeyinde gerçekleşirken, iç borç stokunun GSYH'ye oranı % 29,8, dış borç stokunun GSYH'ye oranı % 9,1 olmuştur (Tablo 76).

TABLO 76: MERKEZİ YÖNETİM TOPLAM BORÇ STOKU

	2003	2004	2005	2006	2007
	Milyon YTL				
İç Borç Stoku	194,387	224,483	244,782	251,470	255,310
Dış Borç Stoku	88,420	92,046	86,738	93,580	78,171
Toplam Borç Stoku	282,807	316,529	331,520	345,050	333,481
	Milyon Dolar				
İç Borç Stoku	139,262	167,262	182,428	178,906	219,207
Dış Borç Stoku	63,346	68,583	64,643	66,576	67,117
Toplam Borç Stoku	202,608	235,845	247,071	245,482	286,324
	Pay (%)				
İç Borç Stoku	68,7	70,9	73,8	72,9	76,6
Dış Borç Stoku	31,3	29,1	26,2	27,1	23,4
Toplam Borç Stoku	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	GSYH'ye Oran (%)				
İç Borç Stoku	42,7	40,2	37,7	33,2	29,8
Dış Borç Stoku	19,4	16,5	13,4	12,3	9,1
Toplam Borç Stoku	62,2	56,6	51,1	45,5	38,9

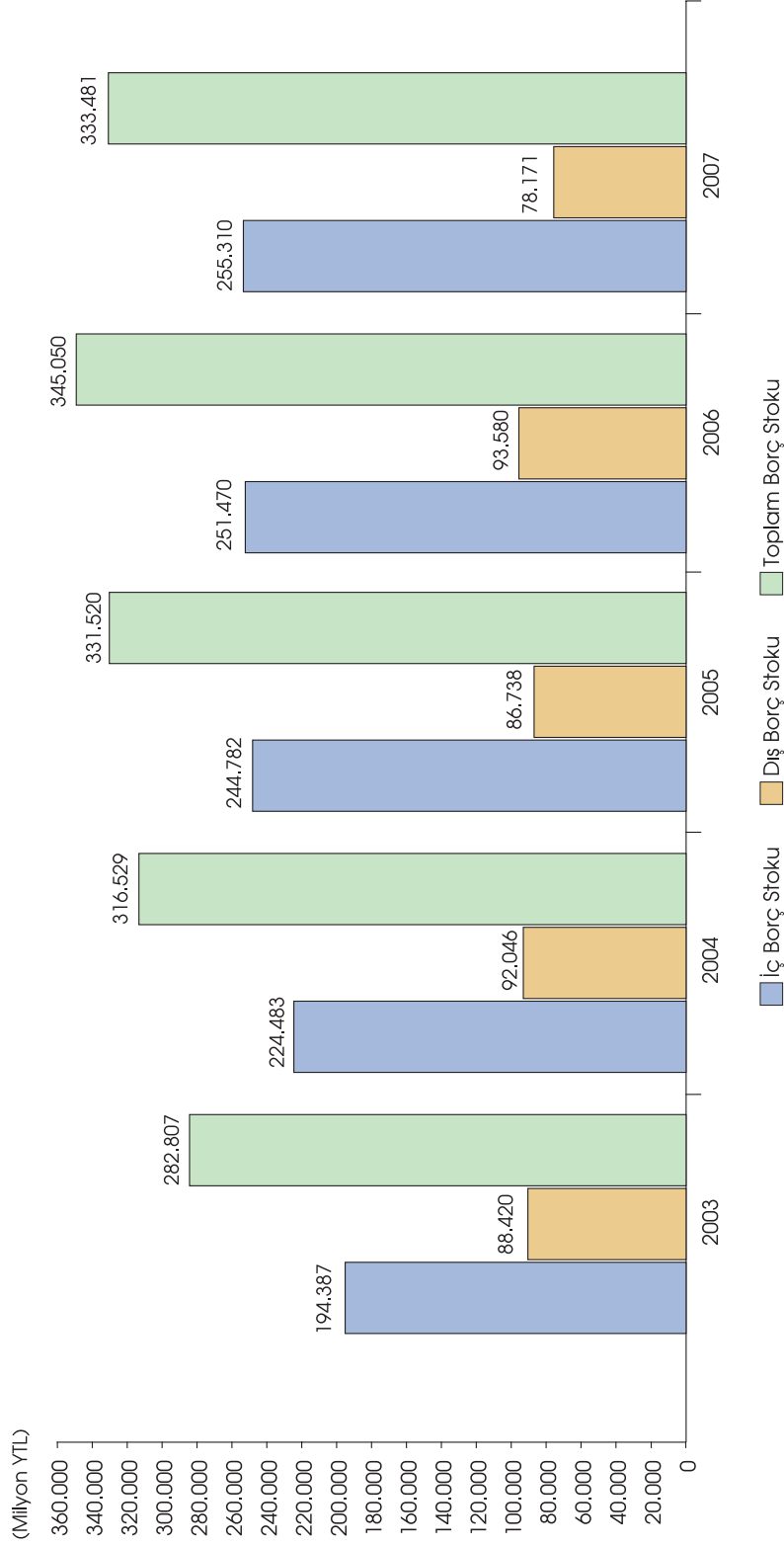
Kaynak: HM

2004 yılında iç borç stoku artış hızında başlayan düşüş eğilimi 2007 yılında da devam etmiştir. 2003 yılında % 29,7 olan iç borç stoku artış oranı, 2004 yılında %15,5'e, 2005 yılında % 9'a, 2006 yılında % 2,7'ye, 2007 yılında da % 1,5'e gerilemiştir. Toplam iç borç stoku 3.840 milyon YTL'lik artışla 255.310 milyon YTL'ye yükselmiştir. Bunun 249.176 milyon YTL'si (% 97,6) tahvil, 6.134 milyon YTL'si (% 2,4) bonolardan oluşmuştur (Tablo 77).

2007 yılında 102.130 milyon YTL'lik kısmı tahvil, 15.903 milyon YTL'lik kısmı bono satışından olmak üzere 118.033 milyon YTL'lik borçlanma yapılmıştır. Buna karşılık 94.831 milyon YTL'si anapara, 39.693 milyon YTL'si faiz olmak üzere toplam 134.524 milyon YTL'lik tahvil, 19.363 milyon YTL'si anapara, 1.846 milyon YTL'si faiz olmak üzere toplam 21.209 milyon YTL'lik bono ödemesi yapılmıştır. Böylece 2007 yılında 114.194 milyon YTL'si anapara, 41.539 milyon YTL'si faiz olmak üzere toplam 155.733 milyon YTL tutarında iç borç ödemesi gerçekleştirilmiştir.

Uygulanmakta olan ekonomik program çerçevesinde 2002 yılından bu yana iç borçlanma faiz oranlarında görülen düşüş eğilimi, 2007 yılında yurtdışı piyasalarda ABD'deki riskli kredi piyasası kaynaklı yaşanan dalgalan-

GRAFİK 23: MERKEZİ YÖNETİM TOPLAM BORÇ STOKU

maların etkisiyle sınırlı düzeyde kalmıştır. 2006 yılında % 7,8 olan yıllık bileşik reel faiz 2007 yılında % 7,6 olarak gerçekleşmiştir. İç borç stokunun vade yapısında 2005 yılında başlayan iyileşme 2007 yılında da devam etmiştir. 2004 yılında 20,6 ay olan iç borç stokunun vadesi, 2005 yılında 23,5 aya, 2006 yılında 24 aya, 2007 yılında da 25,7 aya yükselmiştir (Tablo 78).

TABLO 77: İÇ BORÇ STOKU

(Milyon YTL)

Yıllar	Borcun Türü	Ödemeler			Borçlanma	Borç Stoku
		Anapara	Faiz	Toplam		
2001	Devlet Tahvili	96.419	34.608	131.027	164.183	102.128
	Hazine Bonosu	27.458	5.876	33.334	45.430	20.029
	Toplam	123.877	40.484	164.361	209.613	122.157
2002	Devlet Tahvili	48.178	30.991	79.169	58.900	112.850
	Hazine Bonosu	49.413	12.477	61.890	66.403	37.020
	Toplam	97.591	43.469	141.059	125.303	149.870
2003	Devlet Tahvili	45.653	35.495	81.149	101.777	168.974
	Hazine Bonosu	68.068	17.141	85.209	56.461	25.413
	Toplam	113.721	52.636	166.357	158.238	194.387
2004	Devlet Tahvili	76.803	39.171	115.973	102.040	194.211
	Hazine Bonosu	56.698	10.882	67.580	61.557	30.272
	Toplam	133.500	50.053	183.553	163.596	224.483
2005	Devlet Tahvili	82.651	33.088	115.739	115.404	226.964
	Hazine Bonosu	52.571	6.181	58.752	40.116	17.818
	Toplam	135.222	39.269	174.491	155.520	244.782
2006	Devlet Tahvili	92.139	36.207	128.347	107.052	241.876
	Hazine Bonosu	26.754	2.451	29.205	18.530	9.594
	Toplam	118.893	38.659	157.552	125.581	251.470
2007 (1)	Devlet Tahvili	94.831	39.693	134.524	102.130	249.176
	Hazine Bonosu	19.363	1.846	21.209	15.903	6.134
	Toplam	114.194	41.539	155.733	118.033	255.310

Kaynak: HM
(1): Geçici.

TABLO 78: İÇ BORÇ STOKUNUN VADESİ VE YILLIK BİLEŞİK REEL FAİZİ

	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
Vade (Ay)	25,1	20,6	23,5	24,0	25,7
Faiz (%)	11,9	9,5	8,0	7,8	7,6

Kaynak: HM
(1): Geçici.

2007 yılında nakit iç borç stoku % 5,9'luk artışla 220.582 milyon YTL'ye yükselirken, nakit dışı iç borç stoku % 19,4'lük düşüşle 34.728 milyon YTL'ye gerilemiştir. Toplam iç borç stoku içinde nakit iç borç stokunun payı % 82,9'dan % 86,4'e yükselmiş, nakit dışı iç borç stokunun payı % 17,1'den % 13,6'ya düşmüştür (Tablo 79).

TABLO 79: İÇ BORÇ STOKU DÖVİZ/FAİZ YAPISI

	(Milyon YTL)					
	2005		2006		2007 (1)	
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)
Nakit	194.153	79,3	208.377	82,9	220.582	86,4
YTL-Sabit Getirili	101.444	41,4	111.457	44,3	116.793	45,7
YTL-Değişken Faizli	57.907	23,7	63.993	25,4	78.858	30,9
Döviz Cinsinden	30.762	12,6	32.927	13,1	24.931	9,8
Döviz Endeksli	4.040	1,7	-	-	-	-
Nakit Dışı	50.629	20,7	43.094	17,1	34.728	13,6
YTL-Sabit Getirili	-	-	-	-	200	0,2
YTL-Değişken Faizli	47.501	19,4	41.350	16,4	33.317	13,0
Döviz Cinsinden	1.598	0,7	-	-	-	-
Döviz Endeksli	1.530	0,6	1.744	0,7	1.211	0,5
Toplam Stok	244.782	100,0	251.471	100,0	255.310	100,0
YTL-Sabit Getirili	101.444	41,4	111.457	44,3	116.993	45,8
YTL-Değişken Faizli	105.408	43,1	105.343	41,9	112.175	43,9
Döviz Cinsinden	32.360	13,2	32.927	13,1	24.931	9,8
Döviz Endeksli	5.570	2,3	1.744	0,7	1.211	0,5

Kaynak: HM

(1): Geçici.

İç borç stoku içerisinde YTL cinsi sabit getirili ve değişken faizli borç senetlerinin payı artarken, döviz cinsi ve döviz endeksli borçlanma araçlarının payı azalmıştır. 2006 yılında iç borç stokunun % 44,3'ü sabit faizli, % 41,9'u değişken faizli, % 13,1'i döviz cinsinden ve % 0,7'si döviz endeksli senetlerden oluşurken, 2007 yılında % 45,8'i sabit faizli, % 43,9'u değişken faizli, % 9,8'i döviz cinsinden ve % 0,5'i döviz endeksli senetlerden oluşmuştur.

İç borç stokunun alıcılara göre dağılımında piyasa payı % 71,6'dan % 73,8'e yükselirken, kamunun payı % 28,4'ten % 26,2'ye gerilemiştir (Tablo 80).

TABLO 80: İÇ BORÇ STOKUNUN ALICILARA GÖRE DAĞILIMI

	(Milyon YTL, Milyar \$)								
	2005			2006			2007 (1)		
	YTL	Dolar	Pay (%)	YTL	Dolar	Pay (%)	YTL	Dolar	Pay (%)
Genel Toplam	244.782	182,4	100,0	251.470	178,9	100,0	255.310	219,2	100,0
Kamu	75.468	56,2	30,8	71.410	50,8	28,4	66.876	57,4	26,2
Merkez Bankası	18.427	13,7	7,5	17.778	12,6	7,1	16.028	13,8	6,3
Kamu Bankaları (2)	25.037	18,7	10,2	19.865	14,1	7,9	15.765	13,5	6,2
TMSF	4.496	3,4	1,8	4.499	3,2	1,8	3.757	3,2	1,5
Diğer Kamu (3)	27.508	20,5	11,2	29.267	20,8	11,6	31.326	26,9	12,3
Piyasa (4)	169.314	126,2	69,2	180.060	128,1	71,6	188.434	161,8	73,8

Kaynak: HM

(1): Geçici

(2): Sadece kamu bankalarına yapılan nakit dışı ihraçları ve bu ihraçlardan yapılan faiz ödemeleri yerine verilen senetleri içermektedir.

(3): Kamuya yapılan ortalama satışlar dahildir.

(4): İmar Bankası mevduatları için TMSF'ye ihraç edilen senetler (6,7 katrilyon TL), 2004 yılı Ocak ayından itibaren piyasa içerisinde gösterilmiştir.

D. DIŞ EKONOMİK GELİŞMELER

1. Diő Ticaret

Son yıllarda ihracatta sağlanan yüksek performans, Yeni Türk Lirası'nın güçlü konumundan kaynaklanan olumsuzluğa rağmen 2007 yılında da devam etmiştir. Bu gelişmede dünya hasılasındaki olumlu seyir, ihracatımızın yarıdan fazlasının AB ülkelerine euro cinsinden yapılması ve bu ülkelerdeki canlı talep, euro/dolar paritesinin euro lehine gelişmesi, hızı yavaşlamakla birlikte verimlilik artışlarından kaynaklanan rekabet avantajı, ihracat fiyatlarındaki yüksek oranlı artış belirleyici olmuş ve ihracat gelirleri % 25,3'lük artışla 107.214 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 81).

TABLO 81: DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ

	(Milyon \$)						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
İhracat	31.334	36.059	47.253	63.167	73.476	85.535	107.214
İthalat	41.399	51.554	69.340	97.540	116.774	139.576	170.057
Diő Ticaret Hacmi	72.733	87.613	116.593	160.707	190.250	225.111	277.271
Diő Ticaret Açığı	10.065	15.495	22.087	34.373	43.298	54.041	62.843
İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	75,7	69,9	68,1	64,8	62,9	61,3	63,0
Diő Ticaret Açığı/İhracat (%)	32,1	43,0	46,7	54,4	58,9	63,2	58,6

Kaynak: TÜİK

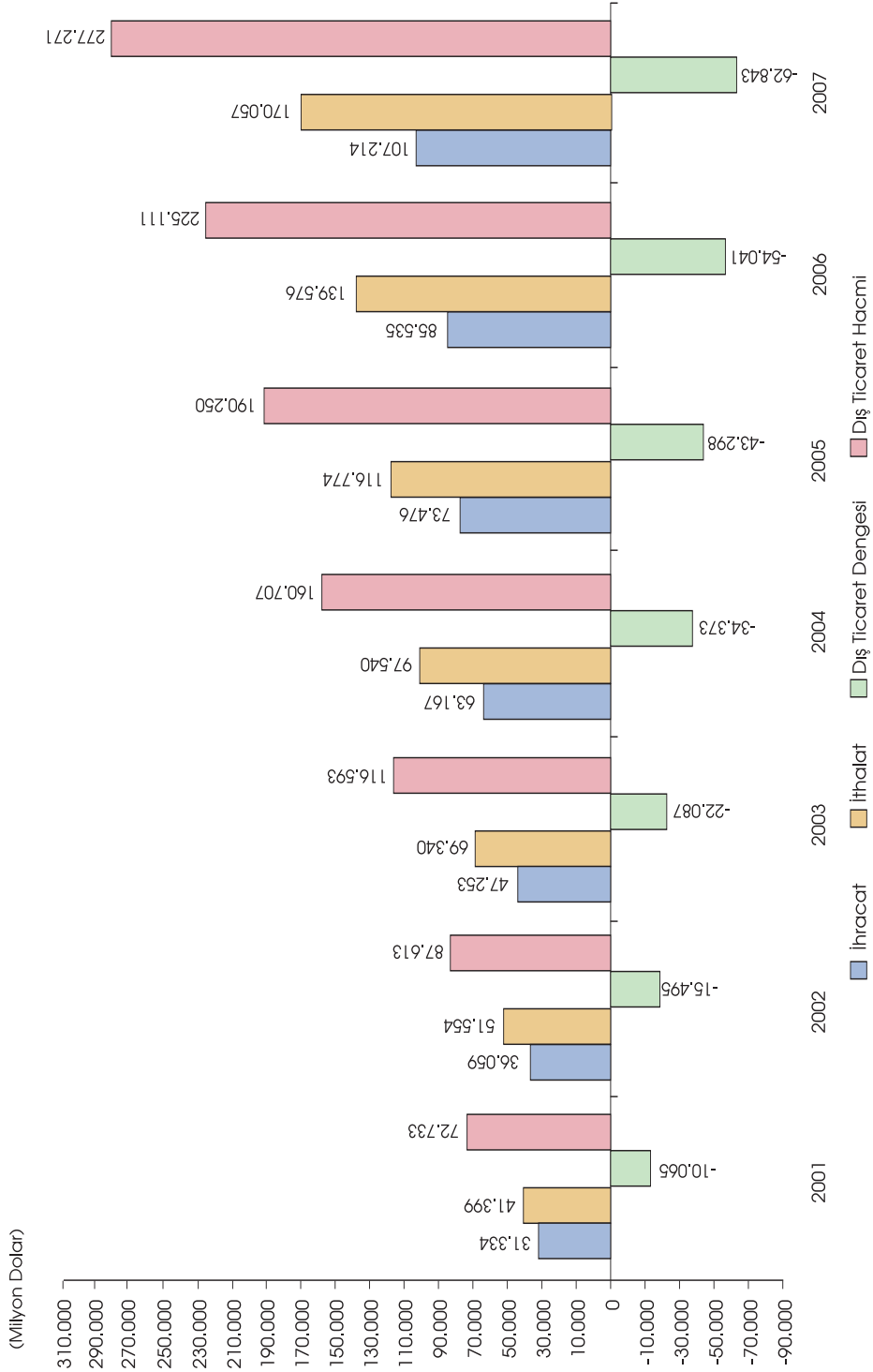
İthalat 2007 yılında % 21,8'lik artışla 170.057 milyon dolar seviyesine çıkmıştır. İhracattaki ve sanayi üretimindeki artışın ara malı ithalatını artırması, yurtdışı talepteki toparlanma ve YTL'nin güçlü konumunu sürdürmesiyle özellikle yılın ikinci yarısından itibaren sermaye malı ve tüketim malı ithalatının hız kazanması, başta petrol fiyatları olmak üzere ithalat birim değerlerindeki artış toplam ithalat artışında etkili olmuştur.

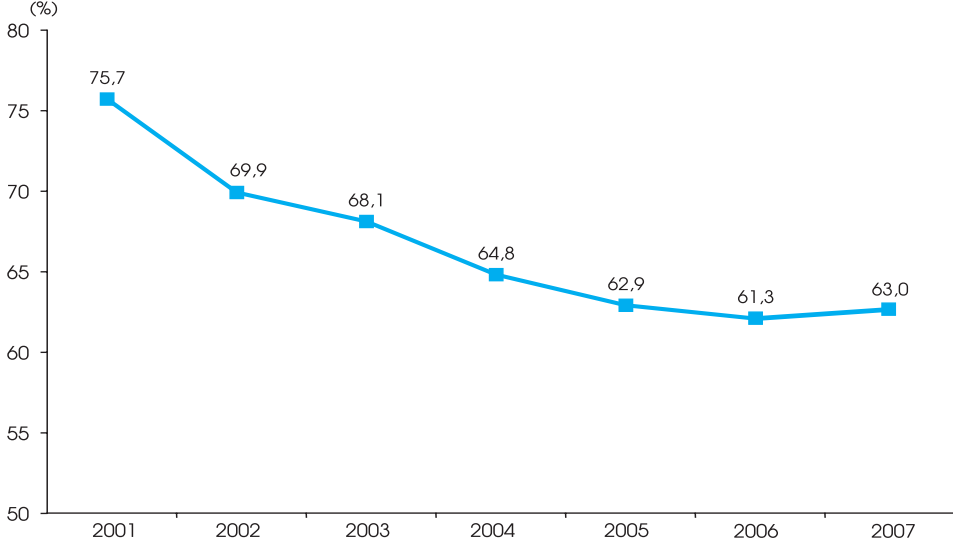
İhracat artış hızının ithalat artış hızından yüksek olması diő ticaret açığı üzerinde olumlu etki yapmıştır. 2006 yılında % 24,8 olan diő ticaret açığı artış hızı 2007 yılında % 16,3'e gerilerken diő ticaret 62.843 milyon dolar açık vermiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı % 61,3'ten % 63'e yükselmiştir. Diő ticaret hacmi % 23,2 artarak 277.271 milyon dolar olmuştur.

a. İhracat

2007 yılında ihracat 2006 yılına göre % 25,3'lük artışla 85.535 milyon dolardan 107.214 milyon dolara yükselmiştir. Madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ihra-

GRAFİK 24: DIŞ TİCARET GÖSTERGELERİ

GRAFİK 25: İHRACATIN İTHALATI KARŞILAMA ORANI

catı % 44,9'luk artışla 1.661 milyon dolara, imalat sanayi ürünleri ihracatı % 25,9'luk artışla 101.024 milyon dolara, balıkçılık ürünleri ihracatı % 20,6'luk artışla 158 milyon dolara, tarım ve ormancılık ürünleri ihracatı % 7'lik artışla 3.725 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 82).

TABLO 82: SEKTÖRLERE GÖRE İHRACAT

(Milyon \$)

Sektörler	Değer				Pay (%)				Değişim (%)		
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Tarım ve Ormancılık	2.542	3.329	3.481	3.725	4,0	4,5	4,1	3,5	31,0	4,6	7,0
Balıkçılık	103	140	131	158	0,2	0,2	0,2	0,1	35,9	-6,4	20,6
Madencilik ve Taşocakçılığı	649	810	1.146	1.661	1,0	1,1	1,3	1,5	24,8	41,5	44,9
İmalat	59.579	68.813	80.246	101.024	94,3	93,7	93,8	94,2	15,5	16,6	25,9
Diğer	294	384	531	646	0,5	0,5	0,6	0,6	30,6	38,3	21,7
Toplam	63.167	73.476	85.535	107.214	100,0	100,0	100,0	100,0	16,3	16,4	25,3

Kaynak: TÜİK

Toplam ihracat içinde madencilik ve taşocakçılığı ile imalat sanayi ürünlerinin payı artarken, tarım ve ormancılık ürünleri ile balıkçılık ürünlerinin payı azalmıştır. 2007 yılında toplam ihracat içinde tarım ve ormancılık ürünlerinin payı % 4,1'den % 3,5'e, balıkçılık ürünlerinin payı % 0,2'den % 0,1'e gerilerken, imalat sanayi ürünlerinin payı % 93,8'den % 94,2'ye, madencilik ve taşocakçılığı ürünlerinin payı % 1,3'ten % 1,5'e yükselmiştir.

Ana mal grupları itibariyle 2007 yılında sermaye (yatırım) malları ihracatı % 45,9'luk artışla 13.751 milyon dolara, ara (hammadde) malları ihracatı % 30,6'luk artışla 49.358 milyon dolara, tüketim malları ihracatı % 15,6'luk artışla 43.686 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 83).

TABLO 83: ANA MAL GRUPLARINA GÖRE İHRACAT

Mal Grupları	(Milyon \$)										
	Değer				Pay (%)				Değişim (%)		
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007
Sermaye (Yatırım) Malları	6.531	7.998	9.423	13.751	10,3	10,9	11,0	12,8	22,5	17,8	45,9
Ara (Hammadde) Malları	25.946	30.290	37.788	49.358	41,1	41,2	44,2	46,0	16,7	24,8	30,6
Tüketim Malları	30.502	34.835	37.790	43.686	48,3	47,4	44,2	40,7	14,2	8,5	15,6
Diğerleri	188	353	534	419	0,3	0,5	0,6	0,4	87,8	51,3	-21,5
Toplam	63.167	73.476	85.535	107.214	100,0	100,0	100,0	100,0	16,3	16,4	25,3

Kaynak: TÜİK

Toplam ihracat içinde tüketim mallarının payı azalırken, sermaye (yatırım) mallarının ve ara (hammadde) mallarının payı artmıştır. 2007 yılında toplam ihracat içinde sermaye mallarının payı % 11'den % 12,8'e, ara mallarının payı % 44,2'den % 46'ya yükselirken, tüketim mallarının payı % 44,2'den % 40,7'ye düşmüştür.

2007 yılında ihracata mal grupları itibariyle en büyük katkısı sırasıyla motorlu kara taşıtları-traktör-bisiklet-motosiklet ve diğer taşıtlar, makineler-mekanik cihazlar-kazanlar, demir ve çelik, örme giyim eşyası ve aksesuarları ile elektrikli makine ve cihazlar ihracatı yapmıştır.

Fasillara göre yapılan ihracat sıralamasında, 15.904 milyon dolar ile motorlu kara taşıtları-traktör- bisiklet-motosiklet ve diğer taşıtlar ihracatı ilk sırada yer alırken, onu 8.777 milyon dolar ile makineler-mekanik cihazlar-kazanlar, 8.352 milyon dolar ile demir ve çelik, 8.022 milyon dolar ile örme giyim eşyası ve aksesuarları, 7.421 milyon dolar ile elektrikli makine ve cihazlar ihracatı takip etmiştir. Toplam ihracat içinde bu fasılların payları sırasıyla % 14,8, % 8,2, % 7,8, % 7,5 ve % 6,9 olmuştur (Tablo 84).

TABLO 84: İHRACATIMIZDA İLK ON FASIL (2007 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

Fasıllar	(Milyon \$)									
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)			
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	9.566	11.886	15.904	13,0	13,9	14,8	24,3	33,8		
Makineler, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam, parçalar	5.246	6.517	8.777	7,1	7,6	8,2	24,2	34,7		
Demir ve çelik	4.973	6.273	8.352	6,8	7,3	7,8	26,1	33,1		
Örme giyim eşyası ve aksesuarları	6.590	6.938	8.022	9,0	8,1	7,5	5,3	15,6		
Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	5.423	6.328	7.421	7,4	7,4	6,9	16,7	17,3		
Örülmemiş giyim eşyası ve aksesuarları	4.862	4.711	5.444	6,6	5,5	5,1	-3,1	15,6		
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar	2.641	3.567	5.148	3,6	4,2	4,8	35,1	44,3		
Demir veya çelikten eşya	2.731	3.336	4.125	3,7	3,9	3,8	22,2	23,7		
Plastik ve plastikten mamul eşya	1.722	2.214	2.818	2,3	2,6	2,6	28,6	27,3		
Yenilen meyveler, kabuklu yemişler, turunçgil ve kavun kabuğu	2.501	2.388	2.671	3,4	2,8	2,5	-4,5	11,9		
Toplam ihracat	73.476	85.535	107.214	100,0	100,0	100,0	16,4	25,3		

Kaynak: TÜİK

b. İthalat

2007 yılında ithalat 2006 yılına göre % 21,8'lik artışla 139.576 milyon dolardan 170.057 milyon dolara yükselmiştir. Balıkçılık ürünleri ithalatı % 6,1'lik düşüşle 31 milyon dolara gerilerken, tarım ve ormancılık ürünleri ithalatı % 59,9'luk artışla 4.641 milyon dolara, imalat sanayi ürünleri ithalatı % 21,3'lük artışla 133.933 milyon dolara, madencilik ve taşocakçılığı ürünleri ithalatı % 14,9'luk artışla 25.314 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 85).

TABLO 85: SEKTÖRLERE GÖRE İTHALAT

Sektörler	(Milyon \$)											
	Değer				Pay (%)				Değişim (%)			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007	
Tarım ve Ormancılık	2.757	2.801	2.902	4.641	2,8	2,4	2,1	2,7	1,6	3,6	59,9	
Balıkçılık	8	24	33	31	0,0	0,0	0,0	0,0	200,0	37,5	-6,1	
Madencilik ve Taşocakçılığı	10.981	16.321	22.034	25.314	11,3	14,0	15,8	14,9	48,6	35,0	14,9	
İmalat	80.447	94.208	110.379	133.933	82,5	80,7	79,1	78,8	17,1	17,2	21,3	
Diğer	3.347	3.420	4.228	6.138	3,4	2,9	3,0	3,6	2,2	23,6	45,2	
Toplam	97.540	116.774	139.576	170.057	100,0	100,0	100,0	100,0	19,7	19,5	21,8	

Kaynak: TÜİK

Toplam ithalat içinde tarım ve ormancılık ürünlerinin payı artarken, madencilik ve taşocakçılığı ile imalat sanayi ürünlerinin payı azalmıştır. 2007 yılında toplam ithalat içinde tarım ve ormancılık ürünlerinin payı % 2,1'den % 2,7'ye yükselmiş, madencilik ve taşocakçılığı ürünlerinin payı % 15,8'den % 14,9'a, imalat sanayi ürünlerinin payı % 79,1'den % 78,8'e düşmüştür.

2007 yılında ana mal grupları itibariyle bir önceki yıla göre toplam ithalatın belirleyicisi konumunda olan ara (hammadde) malları ithalatı % 24,1'lik artışla 123.634 milyon dolara, tüketim malları ithalatı % 16'lık artışla 18.694 milyon dolara, sermaye (yatırım) malları ithalatı % 15,9'luk artışla 27.054 milyon dolara yükselmiştir (Tablo 86).

TABLO 86: ANA MAL GRUPLARINA GÖRE İTHALAT

Mal Grupları	(Milyon \$)											
	Değer				Pay (%)				Değişim (%)			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2005	2006	2007	
Sermaye (Yatırım) Malları	17.397	20.363	23.348	27.054	17,8	17,4	16,7	15,9	17,0	14,7	15,9	
Ara (hammadde) Malları	67.549	81.868	99.605	123.634	69,3	70,1	71,4	72,7	21,2	21,7	24,1	
Tüketim Malları	12.100	13.975	16.116	18.694	12,4	12,0	11,5	11,0	15,5	15,3	16,0	
Diğerleri	494	568	507	675	0,5	0,5	0,4	0,4	15,0	-10,7	33,1	
Toplam	97.540	116.774	139.576	170.057	100,0	100,0	100,0	100,0	19,7	19,5	21,8	

Kaynak: TÜİK

Toplam ithalat içinde sermaye (yatırım) malları ve tüketim mallarının payı azalırken, ara (hammadde) mallarının payı artmıştır. 2007 yılında toplam ithalat içinde sermaye mallarının payı % 16,7'den % 15,9'a, tüketim mallarının payı % 11,5'den % 11'e düşerken, ara mallarının payı % 71,4'den % 72,7'ye yükselmiştir.

2007 yılında mal grupları itibariyle ithalat en çok mineral yakıtlar-mineral yağlar ve müstahsalları, makineler-mekanik cihazlar-kazanlar, demir ve çelik, elektrikli makine ve cihazlar ile motorlu kara taşıtları-traktör-bisiklet-motosiklet ve diğer taşıtlar ithalatı artışından etkilenmiştir.

Fasillara göre yapılan ithalat sıralamasında, 33.881 milyon dolar ile mineral yakıtlar-mineral yağlar ve müstahsalları ilk sırada yer alırken, onu 22.570 milyon dolar ile makineler-mekanik cihazlar-kazanlar, 16.182 milyon dolar ile demir ve çelik, 13.295 milyon dolar ile elektrikli makine ve cihazlar, 12.397 milyon dolar ile motorlu kara taşıtları-traktör-bisiklet-motosiklet ve diğer taşıtlar ithalatı izlemiştir. Toplam ithalat içinde bu fasılların payları sırasıyla % 19,9, % 13,3, % 9,5, % 7,8 ve % 7,3 olmuştur (Tablo 87).

TABLO 87: İTHALATIMIZDA İLK ON FASIL (2007 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

Fasıllar	(Milyon \$)								
	Değer			Pay (%)			Değişim (%)		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2006	2007	
Mineral yakıtlar, mineral yağlar ve müstahsalları, mumlar	21.256	28.859	33.881	18,2	20,7	19,9	35,8	17,4	
Makineler, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksam, parçalar	16.400	18.999	22.570	14,0	13,6	13,3	15,8	18,8	
Demir ve çelik	9.458	11.525	16.182	8,1	8,3	9,5	21,9	40,4	
Elektrikli makine ve cihazlar, aksam ve parçaları	9.664	10.881	13.295	8,3	7,8	7,8	12,6	22,2	
Motorlu kara taşıtları, traktör, bisiklet, motosiklet ve diğer	10.553	11.408	12.397	9,0	8,2	7,3	8,1	8,7	
Plastik ve plastikten mamul eşya	5.796	6.918	8.688	5,0	5,0	5,1	19,4	25,6	
İnciler, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni paralar	4.227	4.406	5.906	3,6	3,2	3,5	4,2	34,0	
Organik kimyasal müstahsallar	3.532	3.642	3.995	3,0	2,6	2,3	3,1	9,7	
Eczacılık ürünleri	2.849	3.036	3.524	2,4	2,2	2,1	6,6	16,1	
Bakır ve bakırdan eşya	1.458	2.469	3.152	1,2	1,8	1,9	69,3	27,7	
Toplam İthalat	116.774	139.576	170.057	100,0	100,0	100,0	19,5	21,8	

Kaynak: TÜİK

c. Ülke Gruplarına Göre Dış Ticaret

2007 yılında bir önceki yıla göre Avrupa Birliği (AB) ülkelerine yapılan ihracat % 26, diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelere yapılan ihracat % 26,7 artarken, Türkiye Serbest Bölgelerine yapılan ihracat % 0,8 düşüş göstermiştir. Toplam 107.214 milyon dolarlık ihracatın 60.397 milyon dolarlık kısmı AB ülkelerine, 2.943 milyon dolarlık kısmı Türkiye Serbest Bölgelerine, 43.874 milyon dolarlık kısmı diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelere yapılmıştır.

Toplam ihracat içinde AB ülkelerinin payı % 56,3, Türkiye Serbest Bölgelerinin payı % 2,7, diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelerin payı % 40,9 olmuştur (Tablo 88).

TABLO 88: ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACAT VE İTHALAT

ÜLKE GRUPLARI	(Milyon \$)									
	İHRACAT					İTHALAT				
	2006		2007		Değişim (%)	2006		2007		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	(%)	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	(%)
GENEL TOPLAM	85.535	100,0	107.214	100,0	25,3	139.576	100,0	170.057	100,0	21,8
A- AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ (AB 27)	47.935	56,0	60.397	56,3	26,0	59.401	42,6	68.611	40,3	15,5
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	2.967	3,5	2.943	2,7	-0,8	944	0,7	1.224	0,7	29,7
C- DİĞER ÜLKELER	34.633	40,5	43.874	40,9	26,7	79.231	56,8	100.222	58,9	26,5
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	7.962	9,3	10.843	10,1	36,2	25.695	18,4	34.253	20,1	33,3
2- Afrika Ülkeleri	4.566	5,3	5.977	5,6	30,9	7.404	5,3	6.784	4,0	-8,4
Kuzey Afrika	3.097	3,6	4.030	3,8	30,1	4.878	3,5	3.616	2,1	-25,9
Diğer Afrika	1.469	1,7	1.947	1,8	32,5	2.526	1,8	3.168	1,9	25,4
3- Amerika Ülkeleri	6.328	7,4	5.601	5,2	-11,5	9.402	6,7	12.149	7,1	29,2
Kuzey Amerika	5.439	6,4	4.538	4,2	-16,6	6.936	5,0	9.030	5,3	30,2
Orta Amerika ve Karayipler	548	0,6	549	0,5	0,2	335	0,2	448	0,3	33,7
Güney Amerika	341	0,4	514	0,5	50,7	2.131	1,5	2.671	1,6	25,3
4- Asya Ülkeleri	15.258	17,8	20.254	18,9	32,7	36.226	26,0	46.298	27,2	27,8
Yakın ve Orta Doğu	11.316	13,2	15.027	14,0	32,8	10.568	7,6	12.640	7,4	19,6
Diğer Asya	3.942	4,6	5.227	4,9	32,6	25.658	18,4	33.658	19,8	31,2
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	327	0,4	343	0,3	4,9	399	0,3	672	0,4	68,4
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	192	0,2	856	0,8	345,8	105	0,1	66	0,0	-37,1

Kaynak: TÜİK

Diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelere yapılan ihracatın 10.843 milyon dolarlık kısmını AB dışındaki Avrupa ülkelerine, 5.977 milyon dolarlık kısmını Afrika ülkelerine, 5.601 milyon dolarlık kısmını Amerika ülkelerine, 20.254 milyon dolarlık kısmını Asya ülkelerine, 343 milyon dolarlık kısmını Avustralya ve Yeni Zelanda'ya yapılan ihracat oluşturmuştur. Toplam ihracat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerinin payı % 10,1, Afrika ülkelerinin payı % 5,6, Amerika ülkelerinin payı % 5,2, Asya ülkelerinin payı % 18,9, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın payı % 0,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Seçilmiş ülke grupları içinde yer alan Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkelerine 65.671 milyon dolarlık, Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA) ülkelerine 1.328 milyon dolarlık, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelere 16.784 milyon dolarlık, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelere 4.646 milyon dolarlık, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelere 10.088 milyon dolarlık, Türk Cumhuriyetleri'ne 2.874 milyon dolarlık, İslam Konferansı Teşkilatı ülkelere 20.257 milyon dolarlık ihracat yapılmıştır. Toplam ihracat içinde OECD ülkelere yapılan ihracatın payı % 61,3, EFTA ülkelere yapılan ihracatın payı % 1,2, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelere yapılan ihracatın payı % 15,7, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelere yapılan ihracatın payı % 4,3,

Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerine yapılan ihracatın payı % 9,4, Türk Cumhuriyetleri'ne yapılan ihracatın payı % 2,7, İslam Konferansı Teşkilatı ülkelerine yapılan ihracatın payı da % 18,9 olmuştur (Tablo 89).

TABLO 89: SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARINA GÖRE İHRACAT VE İTHALAT

ÜLKE GRUPLARI	(Milyon \$)									
	İHRACAT					İTHALAT				
	2006		2007		Değişim	2006		2007		Değişim
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	(%)	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	(%)
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	54.481	63,7	65.671	61,3	20,5	77.813	55,7	91.854	54,0	18,0
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	1.189	1,4	1.328	1,2	11,7	4.522	3,2	5.775	3,4	27,7
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	11.584	13,5	16.784	15,7	44,9	27.021	19,4	34.809	20,5	28,8
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	3.341	3,9	4.646	4,3	39,1	8.102	5,8	9.971	5,9	23,1
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	6.993	8,2	10.088	9,4	44,3	23.373	16,7	31.262	18,4	33,8
Türk Cumhuriyetleri	1.982	2,3	2.874	2,7	45,0	1.967	1,4	2.669	1,6	35,7
İslam Konferansı Teşkilatı (İKT)	15.007	17,5	20.257	18,9	35,0	19.111	13,7	21.523	12,7	12,6

Kaynak: TÜİK

2007 yılında AB ülkelerinden yapılan ithalat % 15,5, Türkiye Serbest Bölgelerinden yapılan ithalat % 29,7, diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelerden yapılan ithalat % 26,5 artış göstermiştir. Toplam 170.057 milyon dolarlık ithalatın 68.611 milyon dolarlık kısmı AB ülkelerinden, 1.224 milyon dolarlık kısmı Türkiye Serbest Bölgelerinden, 100.222 milyon dolarlık kısmı diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelerden yapılmıştır. Toplam ithalat içinde AB ülkelerinin payı % 40,3, Türkiye Serbest Bölgelerinin payı % 0,7, diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelerin payı % 58,9 olmuştur.

Diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelerden yapılan ithalatın 34.253 milyon dolarlık kısmını AB dışındaki Avrupa ülkelerinden, 6.784 milyon dolarlık kısmını Afrika ülkelerinden, 12.149 milyon dolarlık kısmını Amerika ülkelerinden, 46.298 milyon dolarlık kısmını Asya ülkelerinden, 672 milyon dolarlık kısmını Avustralya ve Yeni Zelanda'dan yapılan ithalat oluşturmuştur. Toplam ithalat içinde AB dışındaki Avrupa ülkelerinin payı % 20,1, Afrika ülkelerinin payı % 4, Amerika ülkelerinin payı % 7,1, Asya ülkelerinin payı % 27,2, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın payı % 0,4 olmuştur.

Seçilmiş ülke grupları içinde yer alan OECD ülkelerinden 91.854 milyon dolarlık, EFTA ülkelerinden 5.775 milyon dolarlık, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden 34.809 milyon dolarlık, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden 9.971 milyon dolarlık, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden 31.262 milyon dolarlık, Türk Cumhuriyetleri'nden 2.669 milyon dolarlık, İslam

Konferansı Teşkilatı ülkelerinden 21.523 milyon dolarlık ithalat yapılmıştır. Toplam ithalat içinde OECD ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 54, EFTA ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 3,4, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 20,5, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 5,9, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinden yapılan ithalatın payı % 18,4, Türk Cumhuriyetleri'nden yapılan ithalatın payı % 1,6, İslam Konferansı Teşkilatı ülkelerinden yapılan ithalatın payı da % 12,7 olmuştur.

2007 yılında 277.271 milyon dolarlık dış ticaret hacminin 129.008 milyon dolarlık kısmı AB ülkeleriyle, 4.167 milyon dolarlık kısmı Türkiye Serbest Bölgeleriyle, 144.096 milyon dolarlık kısmı diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelerle yapılmıştır. Toplam dış ticaret hacmi içinde AB ülkelerinin payı % 46,5, Türkiye Serbest Bölgelerinin payı % 1,5, diğer ülkeler grubu altında yer alan ülkelerin payı % 52 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 90).

TABLO 90: ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DIŞ TİCARET HACMİ

ÜLKE GRUPLARI	2006		2007		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
GENEL TOPLAM	225.111	100,0	277.271	100,0	23,2
A-AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİ (AB 27)	107.336	47,7	129.008	46,5	20,2
B- TÜRKİYE SERBEST BÖLGELERİ	3.911	1,7	4.167	1,5	6,5
C- DİĞER ÜLKELER	113.864	50,6	144.096	52,0	26,6
1- Diğer Avrupa (AB Hariç)	33.657	15,0	45.096	16,3	34,0
2- Afrika Ülkeleri	11.970	5,3	12.761	4,6	6,6
Kuzey Afrika	7.975	3,5	7.646	2,8	-4,1
Diğer Afrika	3.995	1,8	5.115	1,8	28,0
3- Amerika Ülkeleri	15.730	7,0	17.750	6,4	12,8
Kuzey Amerika	12.375	5,5	13.568	4,9	9,6
Orta Amerika ve Karayipler	883	0,4	997	0,4	12,9
Güney Amerika	2.472	1,1	3.185	1,1	28,8
4- Asya Ülkeleri	51.484	22,9	66.552	24,0	29,3
Yakın ve Orta Doğu	21.884	9,7	27.667	10,0	26,4
Diğer Asya	29.600	13,1	38.885	14,0	31,4
5- Avustralya ve Yeni Zelanda	726	0,3	1.015	0,4	39,8
6- Diğer Ülke ve Bölgeler	297	0,1	922	0,3	210,4

Kaynak: TÜİK

Diğer ülkeler grubu altında yer alan AB dışındaki Avrupa ülkeleriyle 45.096 milyon dolarlık, Afrika ülkeleriyle 12.761 milyon dolarlık, Amerika ülkeleriyle 17.750 milyon dolarlık, Asya ülkeleriyle 66.552 milyon dolarlık, Avustralya ve Yeni Zelanda'yla 1.015 milyon dolarlık dış ticaret yapılmıştır. Bu ülke gruplarının toplam dış ticaret hacmi içindeki payları sırasıyla % 16,3, % 4,6, % 6,4, % 24 ve % 0,4 olmuştur.

Seçilmiş ülke gruplarından OECD ülkeleriyle 157.525 milyon dolarlık, EFTA ülkeleriyle 7.103 milyon dolarlık, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkeleriyle 51.593 milyon dolarlık, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı ülkeleriyle 14.617 milyon dolarlık, Bağımsız Devletler Topluluğu ülkeleriyle 41.350 milyon dolarlık, Türk Cumhuriyetleri'yle 5.543 milyon dolarlık, İslam Konferansı Teşkilatı ülkeleriyle 41.780 milyon dolarlık dış ticaret gerçekleştirilmiştir. Bu ülke gruplarının toplam dış ticaret hacmi içindeki payları sırasıyla % 56,8, % 2,6, % 18,6, % 5,3, % 14,9, % 2 ve % 15,1 olmuştur (Tablo 91).

TABLO 91: SEÇİLMİŞ ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DIŞ TİCARET HACMİ

ÜLKE GRUPLARI	2006		2007		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD)	132.294	58,8	157.525	56,8	19,1
Avrupa Serbest Ticaret Birliği (EFTA)	5.711	2,5	7.103	2,6	24,4
Karadeniz Ekonomik İşbirliği (KEİ)	38.605	17,1	51.593	18,6	33,6
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT)	11.443	5,1	14.617	5,3	27,7
Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)	30.366	13,5	41.350	14,9	36,2
Türk Cumhuriyetleri	3.949	1,8	5.543	2,0	40,4
İslam Konferansı Teşkilatı (İKT)	34.118	15,2	41.780	15,1	22,5

Kaynak: TÜİK

İhracat değerleri itibariyle ülkeler arasında yapılan sıralamada 11.993 milyon dolar ile (% 11,2) Almanya ilk sırada yer alırken, 8.626 milyon dolar ile (% 8) İngiltere ikinci, 7.480 milyon dolar ile (% 7) İtalya üçüncü sırada yer almıştır. En çok ihracat yapılan 10 ülke içinde 2006 yılına göre en yüksek oranlı ihracat artışı % 63,2 ile Birleşik Arap Emirlikleri, % 55,1 ile Romanya ve % 46 ile Rusya Federasyonu'na yapılan ihracatta gerçekleşmiştir (Tablo 92).

TABLO 92: EN ÇOK İHRACAT YAPILAN ON ÜLKE (2007 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

Ülkeler	2006		2007		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
Almanya	9.686	11,3	11.993	11,2	23,8
İngiltere	6.814	8,0	8.626	8,0	26,6
İtalya	6.752	7,9	7.480	7,0	10,8
Fransa	4.604	5,4	5.974	5,6	29,8
Rusya Federasyonu	3.238	3,8	4.727	4,4	46,0
İspanya	3.720	4,3	4.580	4,3	23,1
ABD	5.061	5,9	4.168	3,9	-17,6
Romanya	2.350	2,7	3.644	3,4	55,1
Birleşik Arap Emirlikleri	1.986	2,3	3.241	3,0	63,2
Hollanda	2.539	3,0	3.019	2,8	18,9

Kaynak: TÜİK

İthalat değerleri itibariyle ülkeler arasından yapılan sıralamada Rusya Federasyonu 23.508 milyon dolar ile (% 13,8) ilk sırada yer alırken, Almanya 17.540 milyon dolar ile (% 10,3) ikinci, Çin 13.234 milyon dolar ile (% 7,8) üçüncü sırada yer almıştır. En çok ithalat yapılan 10 ülke içinde 2006 yılına göre en yüksek oranlı ithalat artışı % 47,7 ile Ukrayna, % 36,9 ile Çin ve % 32 ile Rusya Federasyonu'ndan yapılan ithalatta görülmüştür (Tablo 93).

TABLO 93: EN ÇOK İTHALAT YAPILAN ON ÜLKE (2007 Yılı Değer Sıralamasına Göre)

Ülkeler	2006		2007		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
	(Milyon \$)				
Rusya Federasyonu	17.806	12,8	23.508	13,8	32,0
Almanya	14.768	10,6	17.540	10,3	18,8
Çin	9.669	6,9	13.234	7,8	36,9
İtalya	8.663	6,2	9.968	5,9	15,1
ABD	6.261	4,5	8.164	4,8	30,4
Fransa	7.240	5,2	7.850	4,6	8,4
İran	5.627	4,0	6.614	3,9	17,5
İngiltere	5.138	3,7	5.477	3,2	6,6
İsviçre	4.015	2,9	5.269	3,1	31,2
Ukrayna	3.059	2,2	4.519	2,7	47,7

Kaynak: TÜİK

d. Komşu Ülkelerle Dış Ticaret

2007 yılında komşu ülkelere yapılan ihracat % 29,4 artarak 11.047 milyon dolara yükselmiştir. En yüksek oranlı artış % 58,3 ile Gürcistan, % 50,8 ile Azerbaycan-Nahçıvan ve % 41,2 ile Yunanistan'a yapılan ihracatta kaydedilmiştir. 2007 yılında toplam ihracatın % 10,3'ü komşu ülkelere yapılmıştır (Tablo 94).

TABLO 94: KOMŞU ÜLKELERLE İHRACAT VE İTHALAT

Ülkeler	İHRACAT					İTHALAT				
	2006		2007		Değişim (%)	2006		2007		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)		Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
(Milyon \$)										
Azerbaycan-Nahçıvan	695	0,8	1.048	1,0	50,8	340	0,2	330	0,2	-2,9
Bulgaristan	1.568	1,8	2.060	1,9	31,4	1.663	1,2	1.952	1,1	17,4
Gürcistan	408	0,5	646	0,6	58,3	345	0,2	290	0,2	-15,9
Irak	2.589	3,0	2.845	2,7	9,9	376	0,3	645	0,4	71,5
İran	1.067	1,2	1.387	1,3	30,0	5.627	4,0	6.614	3,9	17,5
Suriye	609	0,7	798	0,7	31,0	187	0,1	377	0,2	101,6
Yunanistan	1.603	1,9	2.263	2,1	41,2	1.045	0,7	950	0,6	-9,1
Komşu Ülkeler Toplamı	8.539	10,0	11.047	10,3	29,4	9.583	6,9	11.158	6,6	16,4
Genel Toplam	85.535	100,0	107.214	100,0	25,3	139.576	100,0	170.057	100,0	21,8

Kaynak: TÜİK

Komşu ülkelerden yapılan ithalat % 16,4 artarak 11.158 milyon dolara yükselmiştir. Gürcistan'dan yapılan ithalat % 15,9, Yunanistan'dan yapılan ithalat % 9,1 ve Azerbaycan-Nahçıvan'dan yapılan ithalat % 2,9 düşüş gösterirken, diğer komşu ülkelerden yapılan ithalat artmıştır. En yüksek oranlı artış % 101,6 ile Suriye'den ve % 71,5 ile Irak'tan yapılan ithalatta görülmüştür.

2007 yılında komşu ülkelerle yapılan dış ticaret hacmi % 22,5 artarak 22.205 milyon dolara yükselirken, toplam dış ticaret içindeki payı % 8 olmuştur. Dış ticaret hacminde en yüksek oranlı artış % 47,6 ile Suriye, % 33,1 ile Azerbaycan-Nahçıvan, % 24,3 ile Gürcistan ve % 24,2 ile Bulgaristan'la yapılan ticarete gerçekleşmiştir (Tablo 95).

TABLO 95: KOMŞU ÜLKELERLE DIŞ TİCARET HACMİ

Ülkeler	(Milyon \$)				
	2006		2007		Değişim (%)
	Değer	Pay (%)	Değer	Pay (%)	
Azerbaycan-Nahçıvan	1.035	0,5	1.378	0,5	33,1
Bulgaristan	3.231	1,4	4.012	1,4	24,2
Gürcistan	753	0,3	936	0,3	24,3
Irak	2.965	1,3	3.490	1,3	17,7
İran	6.694	3,0	8.001	2,9	19,5
Suriye	796	0,4	1.175	0,4	47,6
Yunanistan	2.648	1,2	3.213	1,2	21,3
Komşu Ülkeler Toplamı	18.122	8,1	22.205	8,0	22,5
Genel Toplam	225.111	100,0	272.271	100,0	23,2

Kaynak: TÜİK

2. Döviz Kurları

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası 2007 yılında dalgalı döviz kuru rejimi uygulamasına devam etmiştir. Merkez Bankasının dalgalı döviz kuru rejiminde herhangi bir kur hedefi bulunmamakta, döviz kurunu bir politika aracı olarak kullanmamaktadır. Döviz kurları, uygulanan para ve maliye politikaları, uluslararası gelişmeler ve piyasadaki arz/talep koşulları tarafından belirlenmektedir. Ancak, Merkez Bankası döviz kurundaki oynaklığı her zaman yakından takip etmekte ve kurlarda her iki yönde oluşabilecek aşırı oynaklık durumunda piyasaya doğrudan alış yada satış yönünde müdahale edebilmektedir. Müdahale kararlarını sadece geçmiş verilere göre değil, oluşan ve oluşabilecek potansiyel oynaklıkların nedenlerini bütün yönleri ile değerlendirerek almaktadır.

Bunun yanı sıra Merkez Bankası, iç ve dış şokların olumsuz etkilerinin giderilmesi ve ülkemize duyulan güvenin artırılabilmesi, dış borç ödemelerinin gerçekleştirilebilmesi ve işçi dövizini hesaplarının aşamalı olarak azaltılabilmesi amacıyla döviz arzının döviz talebine kıyasla arttığı dönemlerde rezerv biriktirme amaçlı döviz alım ihaleleri gerçekleştirmektedir. Döviz alım ihalelerine ilişkin olarak yıllık ihale programları açıklamakta ve ihaleleri esas olarak açıklanan program çerçevesinde yürütmektedir. Ancak döviz arzına ilişkin öngörülerin dışında önemli gelişmeler olması durumunda ihale program-

larında önceden duyurarak değişiklikler yapılabilen ve önceden kamuoyuna duyurmak suretiyle kısa yada uzun süreli olarak döviz alım ihalelerine ara verebilmektedir.

Kur politikası altında 2007 yılı için günlük döviz alım ihalelerinde 15 milyon dolar ihale ve 30 milyon dolar opsiyon olmak üzere günlük en fazla 45 milyon dolarlık alım yapılması planlanmıştır. Temmuz ayında yapılan genel seçimlerin ardından ekonomiye ilişkin olumlu beklentilerin artmasıyla ülkemize yönelik sermaye girişlerinin artacağı öngörülerek rezerv birikimini hızlandırmak amacıyla 25 Temmuz 2007 tarihinden itibaren ihalelerde alımı yapılacak tutar günlük 40 milyon doları ihale ve 80 milyon doları opsiyon olmak üzere en fazla 120 milyon dolar olarak artırılmış, diğer ihale koşullarında ise değişiklik yapılmamıştır.

Ancak, gelişmiş ülke konut ve kredi piyasalarındaki olumsuz gelişmelerin etkisiyle diğer gelişmekte olan ülke piyasalarında olduğu gibi ülkemiz piyasalarında da oynaklığın artmasıyla, 15 Ağustos 2007 tarihinden itibaren günlük döviz alım ihalelerinde alımı yapılacak tutar 15 milyon dolar ihale ve 30 milyon dolar opsiyon olmak üzere en fazla 45 milyona düşürülmüştür.

Konut ve kredi piyasalarında yaşanan sorunların azaltılmasına yönelik olarak merkez bankaları tarafından alınan önlemler söz konusu piyasalarda dalgalanmanın göreceli olarak azalmasına ve global risk iştahının yeniden artmasına neden olmuş ve diğer gelişmekte olan ülkelerle birlikte ülkemize yönelik sermaye girişlerinin de güçlenmesini sağlamıştır. Bu nedenle, 9 Ekim 2007 tarihinden itibaren ihalelerde alımı yapılan tutar, günlük 30 milyon doları ihale ve 60 milyon doları opsiyon olmak üzere en fazla 90 milyona yükseltilmiştir.

Merkez Bankası 2007 yılında ihaleler yoluyla Ocak ayında 582 milyon dolar, Şubat ayında 585 milyon dolar, Mart ayında 645 milyon dolar, Nisan ayında 628 milyon dolar, Mayıs ayında 710 milyon dolar, Haziran ayında 760 milyon dolar, Temmuz ayında 986 milyon dolar, Ağustos ayında 1.145 milyon dolar, Eylül ayında 614 milyon dolar, Ekim ayında 1.095 milyon dolar, Kasım ayında 1.229 milyon dolar ve Aralık ayında 928 milyon dolar olmak üzere toplam 9.906 milyon dolarlık alım yapmıştır. Döviz piyasasına doğrudan alım ve satım müdahalesinde bulunmamıştır (Tablo 96).

TABLO 96: MERKEZ BANKASINCA YAPILAN DÖVİZ ALIM-SATIM TUTARLARI

Yıllar	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri	Döviz Satım Müdahaleleri	Toplam Net Döviz Alımları
2002	795	-	16	12	799
2003	5.652	-	4.229	-	9.881
2004	4.104	-	1.283	9	5.378
2005	7.442	-	14.565	-	22.007
2006	4.296	1.000	5.441	2.105	6.632
2007	9.906	-	-	-	9.906
Toplam	32.195	1.000	25.534	2.126	54.603

Kaynak: TCMB

Uluslararası piyasalarda yaşanan gelişmeler ve yurtiçinde uygulanmakta olan kur politikası altında 2007 yılına düşüşle başlayan döviz kurları, bu eğilimini ilk iki ayda devam ettirmiştir. Mart ayında uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanmanın etkisiyle döviz kurlarında yükselme görülmüştür. Nisan ayında piyasaların normale dönmesiyle kurlarda tekrar düşüş süreci başlamış ve bu düşüş Ağustos ayına kadar devam etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) yüksek riskli tut-sat (subprime mortgage) piyasasında yaşanan sorunlar ve bu sorunların ekonominin geneline yansıtacağına dair endişeler, Ağustos ayında uluslararası piyasalarda risk algılamasının artmasına ve likidite sıkışıklığına neden olmuştur. Bu gelişmelerin etkisi altında ABD Doları ve Euro, Yeni Türk Lirası karşısında Ağustos ayında değer kazanmıştır. Piyasaların toparlanmasıyla Eylül ayında kurlarda tekrar düşüş başlamış ve Ekim ayında iyice belirginleşen bu eğilim yıl sonuna kadar devam etmiştir.

2007 yılında yıllık ortalama değerlere göre nominal olarak Yeni Türk Lirası karşısında ABD Doları % 9 değer kaybederek 1,30126 YTL'ye, İngiliz Sterlini % 1,3 değer kaybederek 2,60022 YTL'ye, Japon Yeni % 10,2 değer kaybederek 1,10229 YTL'ye, Euro % 1,1 değer kaybederek 1,77790 YTL'ye gerilemiştir (Tablo 97).

TABLO 97: YILLAR İTİBARIYLA DÖVİZ KURLARI

Yıllar	(Döviz Alış Kuru, Yıllık Ortalama)							
	ABD Doları	Değişim (%)	İngiliz Sterlini	Değişim (%)	Japon Yeni	Değişim (%)	Euro	Değişim (%)
2001	1,22233	-	1,75713	-	1,00150	-	1,09134	-
2002	1,50412	23,1	2,26527	28,9	1,20484	20,3	1,42727	30,8
2003	1,49671	-0,5	2,44121	7,8	1,28873	7,0	1,68771	18,2
2004	1,42184	-5,0	2,60320	6,6	1,31179	1,8	1,76712	4,7
2005	1,34105	-5,7	2,44025	-6,3	1,21837	-7,1	1,67043	-5,5
2006	1,42943	6,6	2,63442	8,0	1,22696	0,7	1,79683	7,6
2007	1,30126	-9,0	2,60022	-1,3	1,10229	-10,2	1,77790	-1,1

Kaynak: TCMB

Reel olarak üretici fiyatları endeksine göre Yeni Türk Lirası karşısında ABD Doları % 14,4, Euro % 7 değer kaybetmiştir (Tablo 98).

Döviz kurlarında meydana gelen değişimler sonucunda 2007 yılı sonu itibarıyla TÜFE bazlı reel efektif kur endeksi 190,3, ÜFE bazlı reel efektif kur endeksi 160,0 olmuştur. Böylece 2007 yılında TÜFE bazında % 18,9, ÜFE bazında da % 14,9 değer kazanmıştır (Tablo 99).

TABLO 98: DÖVİZ KURLARI

(Döviz Alış Kuru, Aylık Ortalama)

Yıllar	Aylar	ABD Doları (\$)	Euro (€)	ÜFE		Nominal Değişim		Reel Değişim	
				2003=100	Değişim	\$	€	\$	€
2006	Ocak	1,32793	1,60669	124,70	2,0	-1,3	0,7	-3,2	-1,3
	Şubat	1,32016	1,57856	125,02	0,3	-0,6	-1,8	-0,8	-2,0
	Mart	1,32873	1,59618	125,33	0,2	0,6	1,1	0,4	0,9
	Nisan	1,33092	1,62887	127,76	1,9	0,2	2,0	-1,7	0,1
	Mayıs	1,41385	1,80346	131,30	2,8	6,2	10,7	3,4	7,7
	Haziran	1,59285	2,01791	136,58	4,0	12,7	11,9	8,3	7,6
	Temmuz	1,55078	1,96718	137,76	0,9	-2,6	-2,5	-3,5	-3,3
	Ağustos	1,46219	1,87294	136,73	-0,7	-5,7	-4,8	-5,0	-4,1
	Eylül	1,47214	1,87612	136,41	-0,2	0,7	0,2	0,9	0,4
	Ekim	1,47624	1,86337	137,03	0,5	0,3	-0,7	-0,2	-1,1
	Kasım	1,45102	1,86637	136,63	-0,3	-1,7	0,2	-1,4	0,5
	Aralık	1,42640	1,88429	136,46	-0,1	-1,7	1,0	-1,6	1,1
Yıllık	1,42943	1,79683	132,64	9,3	6,6	7,6	-2,5	-1,6	
2007	Ocak	1,41980	1,84402	136,39	-0,1	-0,5	-2,1	-0,4	-2,1
	Şubat	1,39025	1,81553	137,68	0,9	-2,1	-1,5	-3,0	-2,5
	Mart	1,40287	1,85669	139,02	1,0	0,9	2,3	-0,1	1,3
	Nisan	1,35528	1,82777	140,13	0,8	-3,4	-1,6	-4,2	-2,3
	Mayıs	1,33186	1,80132	140,68	0,4	-1,7	-1,4	-2,1	-1,8
	Haziran	1,31520	1,76409	140,53	-0,1	-1,3	-2,1	-1,1	-2,0
	Temmuz	1,27597	1,74863	140,62	0,1	-3,0	-0,9	-3,0	-0,9
	Ağustos	1,30828	1,78174	141,82	0,9	2,5	1,9	1,7	1,0
	Eylül	1,26131	1,74874	143,26	1,0	-3,6	-1,9	-4,6	-2,8
	Ekim	1,19659	1,69965	143,07	-0,1	-5,1	-2,8	-5,0	-2,7
	Kasım	1,18475	1,73728	144,35	0,9	-1,0	2,2	-1,9	1,3
	Aralık	1,17296	1,70931	144,57	0,2	-1,0	-1,6	-1,1	-1,8
Yıllık	1,30126	1,77790	141,01	6,3	-9,0	-1,1	-14,4	-6,9	

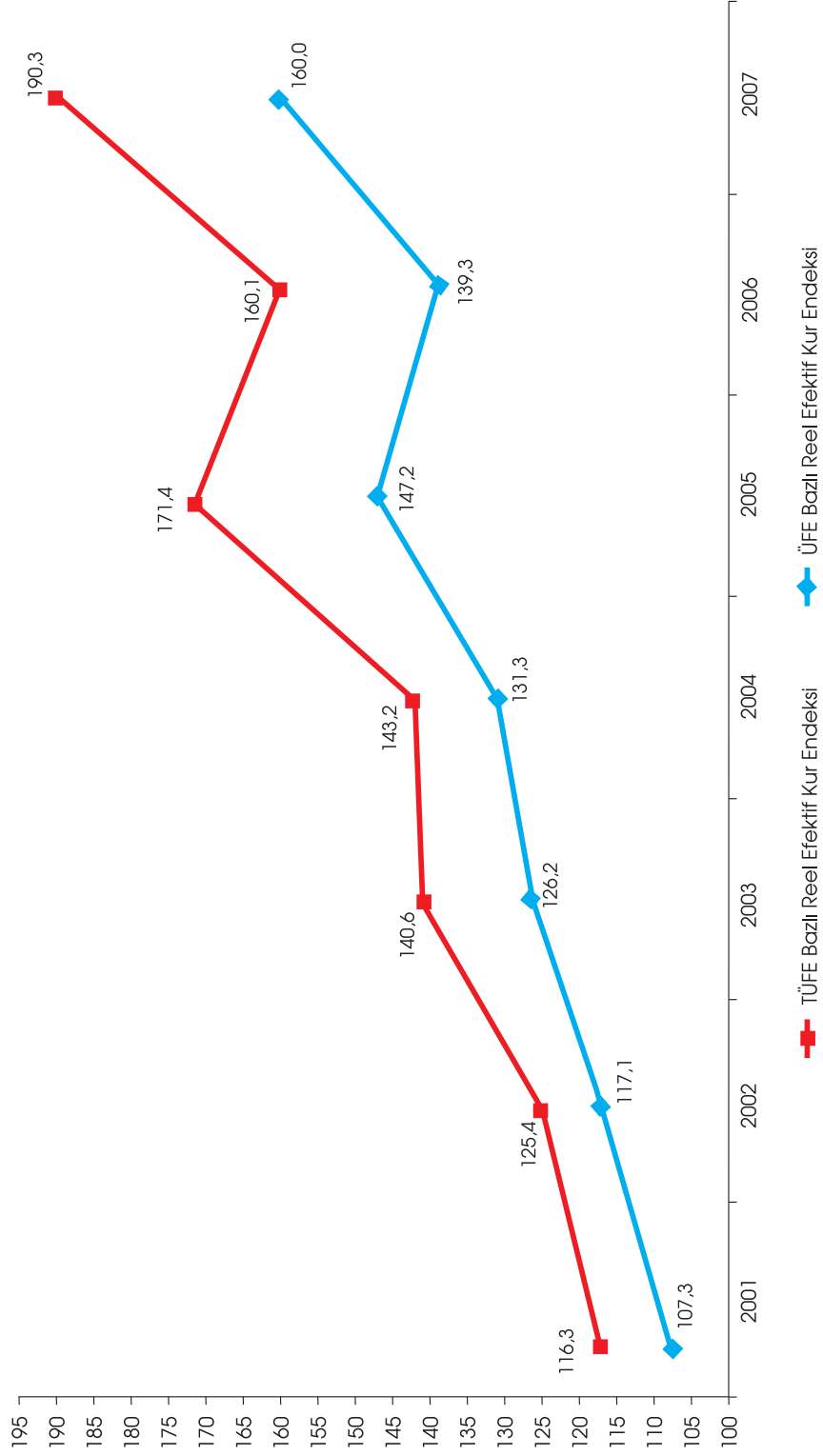
Kaynak: TCMB, TÜİK

TABLO 99: REEL EFEKTİF DÖVİZ KURU ENDEKSLERİ

		(1995=100)	
Yıllar	Aylar	TÜFE Bazlı Reel Efektif Kur Endeksi	ÜFE Bazlı Reel Efektif Kur Endeksi
2001		116,3	107,3
2002		125,4	117,1
2003		140,6	126,2
2004		143,2	131,3
2005		171,4	147,2
2006		160,1	139,3
2007		190,3	160,0
2006	Ocak	172,2	148,3
	Şubat	174,6	150,6
	Mart	173,0	150,9
	Nisan	171,8	150,3
	Mayıs	158,5	139,6
	Haziran	142,1	129,6
	Temmuz	147,0	133,5
	Ağustos	153,7	138,7
	Eylül	155,5	138,8
	Ekim	158,3	140,5
	Kasım	160,7	140,1
	Aralık	160,1	139,3
2007	Ocak	165,0	141,8
	Şubat	167,9	144,9
	Mart	165,6	142,8
	Nisan	170,4	146,1
	Mayıs	173,5	148,4
	Haziran	176,0	150,8
	Temmuz	176,9	152,4
	Ağustos	172,9	150,2
	Eylül	178,3	154,8
	Ekim	187,2	159,5
	Kasım	187,1	157,0
	Aralık	190,3	160,0

Kaynak: TCMB

GRAFİK 26: REEL EFEKTİF DÖVİZ KURU ENDEKSLERİ (1995=100)

3. Ödemeler Dengesi

Cari işlemler açığı 2007 yılında 2006 yılına göre % 17,8 artarak 31.893 milyon dolardan 37.575 milyon dolara yükselmiştir. Hizmetler hesabındaki iyileşmeye rağmen, dış ticaret açığı ve gelir hesabı açığındaki artış cari işlemler açığını olumsuz yönde etkilemiştir. İhracattaki olumlu performans ve turizm gelirlerindeki toparlanma, cari işlemler açığındaki genişlemeyi telafi edememiştir. Doğrudan yatırımlar, reel sektör ve bankaların kullandığı uzun vadeli krediler ile yabancıların hisse senedi alımları ise cari açığın finansmanı ve sürdürülebilirliğine önemli katkı yapmıştır (Tablo 100).

Yeni Türk Lirası'nın güçlü konumunu sürdürmesi ve üretim ve iç talepteki artışa bağlı olarak ithalatta meydana gelen yüksek oranlı artış, 2007 yılında da dış ticaret açığını olumsuz yönde etkilemeye devam etmiştir. Ödemeler dengesi tablosunda yer aldığı şekliyle 2006 yılında 40.941 milyon dolar olan dış ticaret açığı, 2007 yılında % 14,1 artarak 46.727 milyon dolara yükselmiştir. Hizmetler hesabı fazlası turizm gelirlerindeki artışın etkisiyle 2006 yılına göre % 0,3 artarak 13.868 milyon dolara yükselmiştir. Gelir hesabı açığı faiz ödemelerindeki ve kâr transferlerindeki artışın etkisiyle % 3,7 artarak 6.941 milyon dolara yükselmiştir. İşçi gelirleri ve resmi transferlerden oluşan cari transferler % 16,6 artarak 2.225 milyon dolara ulaşmıştır.

2007 yılında turizm gelirleri % 9,7'lik artışla 18.487 milyon dolara, faiz gelirleri ise % 48,5'lik artışla 2.158 milyon dolara yükselmiştir. Turizm giderleri % 18,8'lik artışla 3.260 milyon dolar, faiz giderleri de % 18,2'lik artışla 7.491 milyon dolar olmuştur. İşçi gelirleri % 8,8 artarak 1.209 milyon dolara yükselmiştir.

2006 yılında 42.691 milyon dolar olan net sermaye girişi, 2007 yılında 48.518 milyon dolara yükselmiştir. Doğrudan yatırımlarda (net) 19.924 milyon dolar, portföy yatırımlarında (net) 717 milyon dolar, diğer yatırımlarda (net) 27.877 milyon dolar giriş olmuştur.

2006 yılında 6.114 milyon dolar artan resmi rezervler 2007 yılında 8.032 milyon dolar artmıştır.

Cari işlemler ile net hata ve noksan kalemleri toplamı olarak tanımlanan dış finansman ihtiyacı, 2006 yılına göre 4.437 milyon dolar artarak 36.503 milyon dolara yükselmiştir.

4. Uluslararası Doğrudan Yatırım

2005 ve 2006 yıllarında yüksek oranda artan uluslararası doğrudan sermaye girişi, 2007 yılında hızı görece olarak küçülmekle birlikte artmaya devam etmiştir. 2006 yılında 17.639 milyon dolar olan uluslararası doğrudan sermaye girişi 2007 yılında % 9,1'lik artışla 19.247 milyon dolara yükselirken, 743 milyon

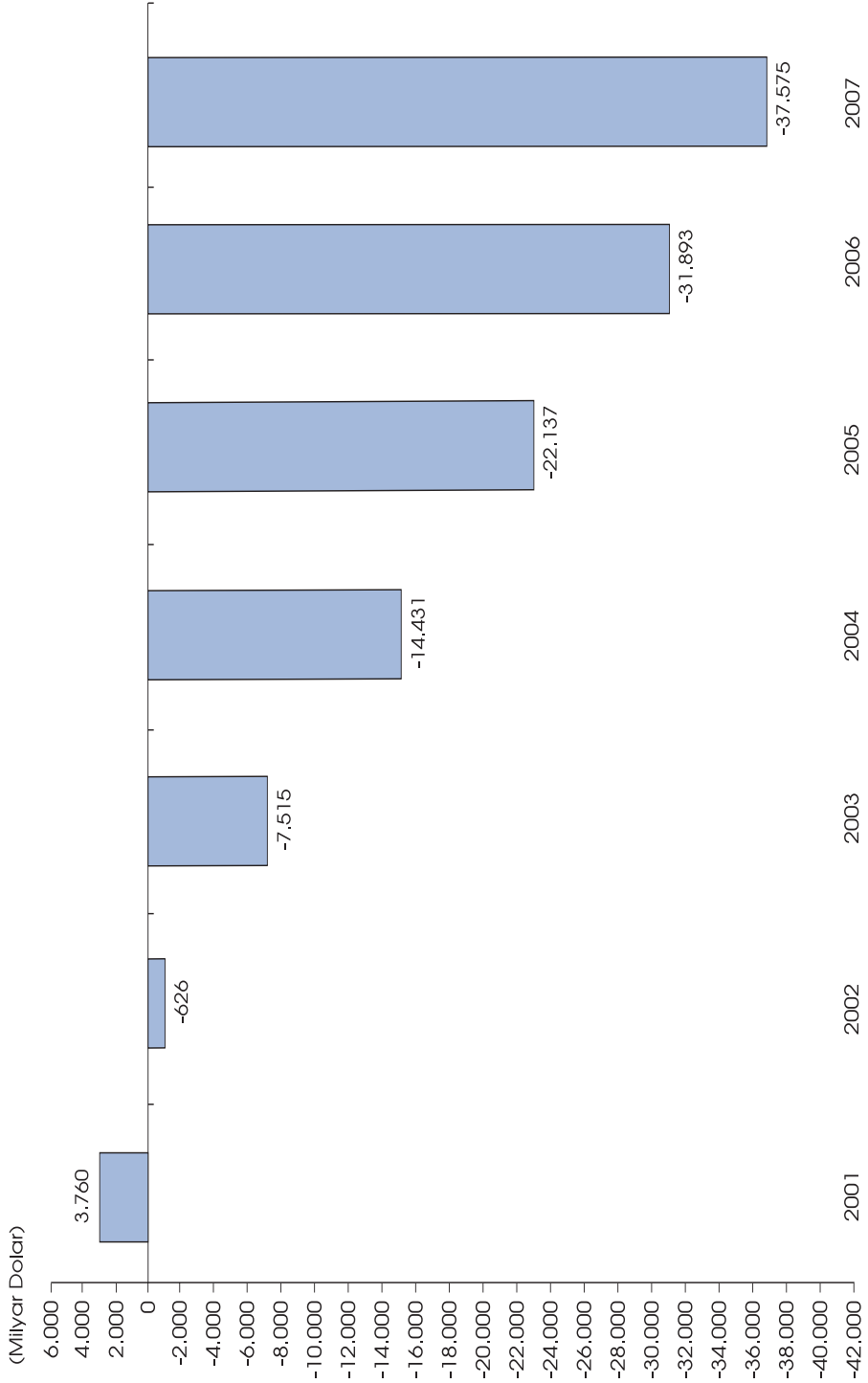
TABLO 100: ÖDEMELER DENGESİ

(Milyon \$)

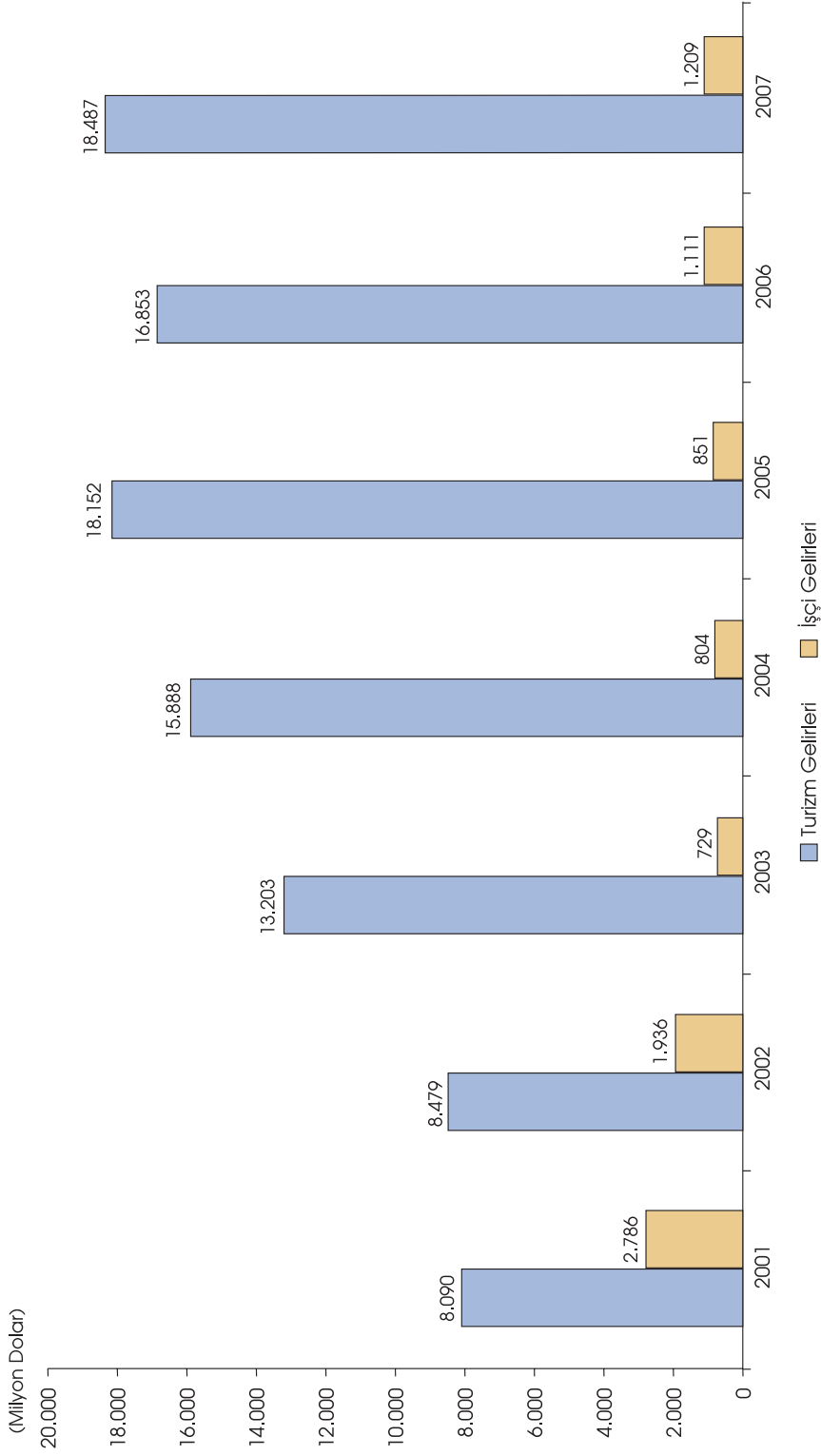
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
CARİ İŞLEMLER HESABI	3.760	-626	-7.515	-14.431	-22.137	-31.893	-37.575
İhracat f.o.b.	34.729	40.719	52.394	68.535	78.365	93.611	115.306
İthalat f.o.b.	-38.092	-47.109	-65.883	-91.271	-111.353	-134.552	-162.033
Mal Dengesi	-3.363	-6.390	-13.489	-22.736	-32.988	-40.941	-46.727
Hizmet Gelirleri	15.203	14.031	17.952	22.941	26.640	25.255	28.729
(Turizm Geliri)	8.090	8.479	13.203	15.888	18.152	16.853	18.487
Hizmet Giderleri	-6.067	-6.146	-7.441	-10.144	-11.368	-11.424	-14.861
(Turizm Gideri)	-1.738	-1.880	-2.113	-2.524	-2.872	-2.743	-3.260
Mal ve Hizmet Dengesi	5.773	1.495	-2.978	-9.939	-17.716	-27.110	-32.859
Gelir Dengesi: Gelir	2.753	2.486	2.246	2.651	3.608	4.383	6.384
(Faiz Geliri)	1.139	784	634	697	1.005	1.453	2.158
Gelir Dengesi: Gider	-7.753	-7.040	-7.803	-8.260	-9.483	-11.074	-13.325
(Faiz Gideri)	-5.497	-4.395	-4.544	-4.312	-5.010	-6.336	-7.491
Mal, Hizmet ve Gelir Dengesi	773	-3.059	-8.535	-15.548	-23.591	-33.801	-39.800
Cari Transferler	2.987	2.433	1.020	1.117	1.454	1.908	2.225
(İşçi Gelirleri)	2.786	1.936	729	804	851	1.111	1.209
SERMAYE HESABI							
FINANS HESABI	-14.557	1.191	7.192	17.730	43.502	42.691	48.518
Yurtdışında Doğrudan Yatırım	-497	-175	-499	-780	-1.064	-924	-2.106
Yurtiçinde Doğrudan Yatırım	3.352	1.133	1.751	2.785	10.031	19.989	22.030
Portföy Hesabı-Varlıklar	-788	-2.096	-1.386	-1.388	-1.233	-4.029	-2.063
Portföy Hesabı-Yükümlülükler	-3.727	1.503	3.851	9.411	14.670	11.402	2.780
Hisse Senetleri	-79	-16	905	1.427	5.669	1.939	5.138
Borç Senetleri	-3.648	1.519	2.946	7.984	9.001	9.463	-2.358
Diğer Yatırımlar-Varlıklar	-601	-777	-986	-6.955	259	-13.437	-4.783
Merkez Bankası	-39	-30	-28	-24	-16	0	2
Bankalar	233	643	348	-5.324	-149	-11.018	-3.335
Diğer Sektörler	-795	-1.390	-1.306	-1.607	424	-2.419	-1.450
Diğer Yatırımlar-Yükümlülükler	-12.296	1.603	4.461	14.657	20.839	29.690	32.660
Merkez Bankası	735	1.336	497	-209	-787	-1.268	-1.450
Genel Hükümet	-1.977	-669	-2.194	-1.163	-2.165	-712	82
Bankalar	-9.644	-2.016	2.846	6.564	10.524	11.704	3.734
Diğer Sektörler	-1.410	2.952	3.312	9.465	13.267	19.966	30.294
Cari, Sermaye ve Finansal Hesaplar	-10.797	-565	-323	3.299	21.365	10.798	10.943
NET HATA VE NOKSAN	-2.127	-777	4.420	1.043	1.835	-173	1.072
GENEL DENGE	-12.924	-212	4.097	4.342	23.200	10.625	12.015
REZERV VARLIKLAR	12.924	212	-4.097	-4.342	-23.200	-10.625	-12.015
Rezerv Varlıklar	2.694	-6.153	-4.047	-824	-17.847	-6.114	-8.032
Uluslararası Para Fonu Kredileri	10.230	6.365	-50	-3.518	-5.353	-4.511	-3.983
Ödemeler Dengesi Finansmanı							

Kaynak: TCMB

GRAFİK 27: CARI İŞLEMLER DENGESİ

GRAFİK 28: TURİZM VE İŞÇİ GELİRLERİ

dolarlık sermaye çıkışı olmuştur. Böylece 18.504 milyon dolarlık net sermaye girişi, uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları 501 milyon dolarlık net kredi ve 2.952 milyon dolarlık net gayrimenkul satışı ile birlikte 2007 yılında toplam 21.957 milyon dolarlık uluslararası doğrudan sermaye girişi gerçekleşmiştir (Tablo 101).

TABLO 101: DOĞRUDAN ULUSLARARASI YATIRIM GİRİŞLERİ (Fili Girişler)

Yıllar	Uluslararası Doğrudan Sermaye						(Milyon \$)
	Sermaye			Diğer Sermaye (1)	Toplam	Gayrimenkul	Toplam
	Giriş	Çıkış	Net				
2001	3.374	-22	3.352	-	3.352	-	3.352
2002	622	-5	617	516	1.133	-	1.133
2003	745	-8	737	17	754	998	1.752
2004	1.190	-98	1.092	351	1.443	1.343	2.786
2005	8.535	-401	8.134	51	8.185	1.841	10.026
2006	17.639	-657	16.982	8	16.990	2.922	19.912
2007 (2)	19.247	-743	18.504	501	19.005	2.952	21.957

Kaynak: HM

(1): Uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredi.

(2): Geçici.

2007 yılında uluslararası sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldıkları kredi miktarları (diğer sermaye) ve gayrimenkul satışları hariç 19.247 milyon dolarlık doğrudan yabancı sermaye girişinin 5 milyon doları (% 0,03) tarım sektöründe, 5.107 milyon doları (% 26,5) sanayi sektöründe, 14.135 milyon doları (% 73,4) hizmetler sektöründe olmuştur (Tablo 102).

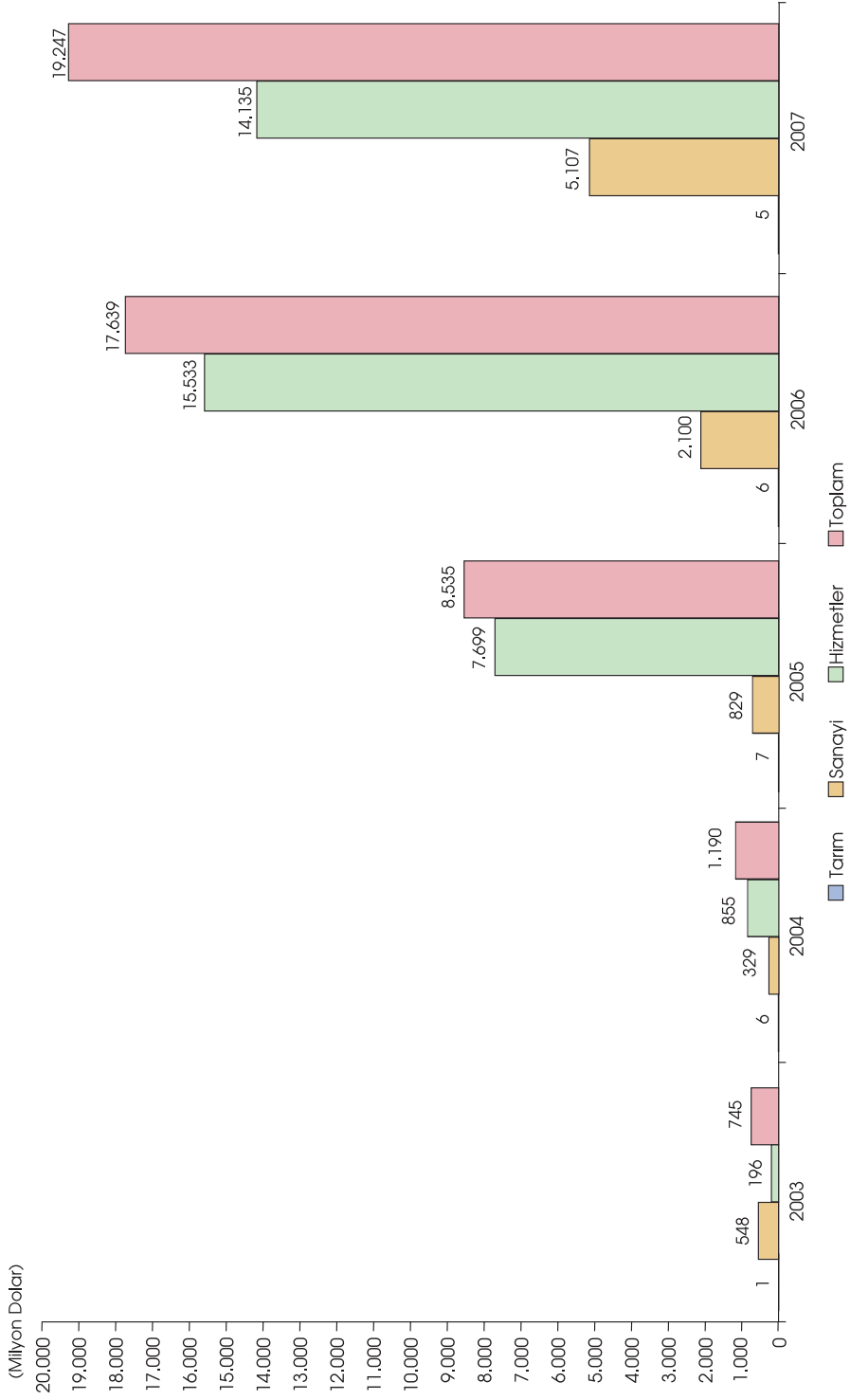
TABLO 102: DOĞRUDAN ULUSLARARASI YATIRIM GİRİŞLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

	(Milyon \$)				
	2003	2004	2005	2006	2007(1)
Tarım, Avcılık ve Ormancılık	1	4	5	5	2
Balıkçılık	0	2	2	1	3
Madencilik ve Taşocakçılığı	14	73	40	122	333
İmalat Sanayii	448	190	785	1.866	4.207
Gıda Ürünleri ve İçecek İmalatı	249	78	68	608	760
Tekstil Ürünleri İmalatı	8	9	180	26	233
Kimyasal Madde ve Ürünlerin İmalatı	9	38	174	601	1.101
B.Y.S. Makine ve Teçhizat İmalatı	17	6	13	54	47
Elektrikli Optik Aletler İmalatı	4	2	13	53	97
Motorlu Kara Taşıtı, Römork ve Yarı-Römork İmalatı	145	27	106	63	65
Diğer İmalat	14	30	231	461	1.904
Elektrik, Gaz ve Su	86	66	4	112	567
İnşaat	8	3	80	222	284
Toptan ve Perakende Ticaret	92	72	68	1.166	182
Otel ve Lokantalar	4	1	42	23	27
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama Hizmetleri	2	639	3.285	6.696	1.117
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	51	69	4.018	6.957	11.439
Gayrimenkul Kiralama ve İş Faaliyetleri	6	3	29	99	898
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	23	35	74	265	176
Diğer Toplumsal, Sosyal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	10	33	103	105	12
Toplam	745	1.190	8.535	17.639	19.247

Kaynak: HM

(1): Geçici.

GRAFİK 29: DOĞRUDAN ULUSLARARASI YATIRIM GİRİŞLERİNİN SEKTÖREL DAĞILIMI

Alt sektörler itibariyle mali aracı kuruluş faaliyetleri 11.439 milyon dolar, ulaştırma-haberleşme ve depolama hizmetleri 1.117 milyon dolar, kimyasal madde ve ürünleri imalatı 1.101 milyon dolar, gayrimenkul kiralama ve iş faaliyetleri 898 milyon dolar ve gıda ürünleri ve içecek imalatı 760 milyon dolar ile yabancı sermaye girişlerinin en yoğun olduğu sektörler olmuştur.

Doğrudan uluslararası sermaye girişlerinin 12.752 milyon dolarlık kısmı (% 66,3) AB ülkeleri, 4.710 milyon dolarlık kısmı (% 24,5) Amerika ülkeleri, 1.373 milyon dolarlık kısmı (% 7,1) Asya ülkeleri, 412 milyon dolarlık kısmı da (% 2,1) bunların dışında kalan diğer ülkeler kaynaklı sermayeden oluşmuştur (Tablo 103).

TABLO 103: DOĞRUDAN ULUSLARARASI YATIRIM GİRİŞLERİNİN ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

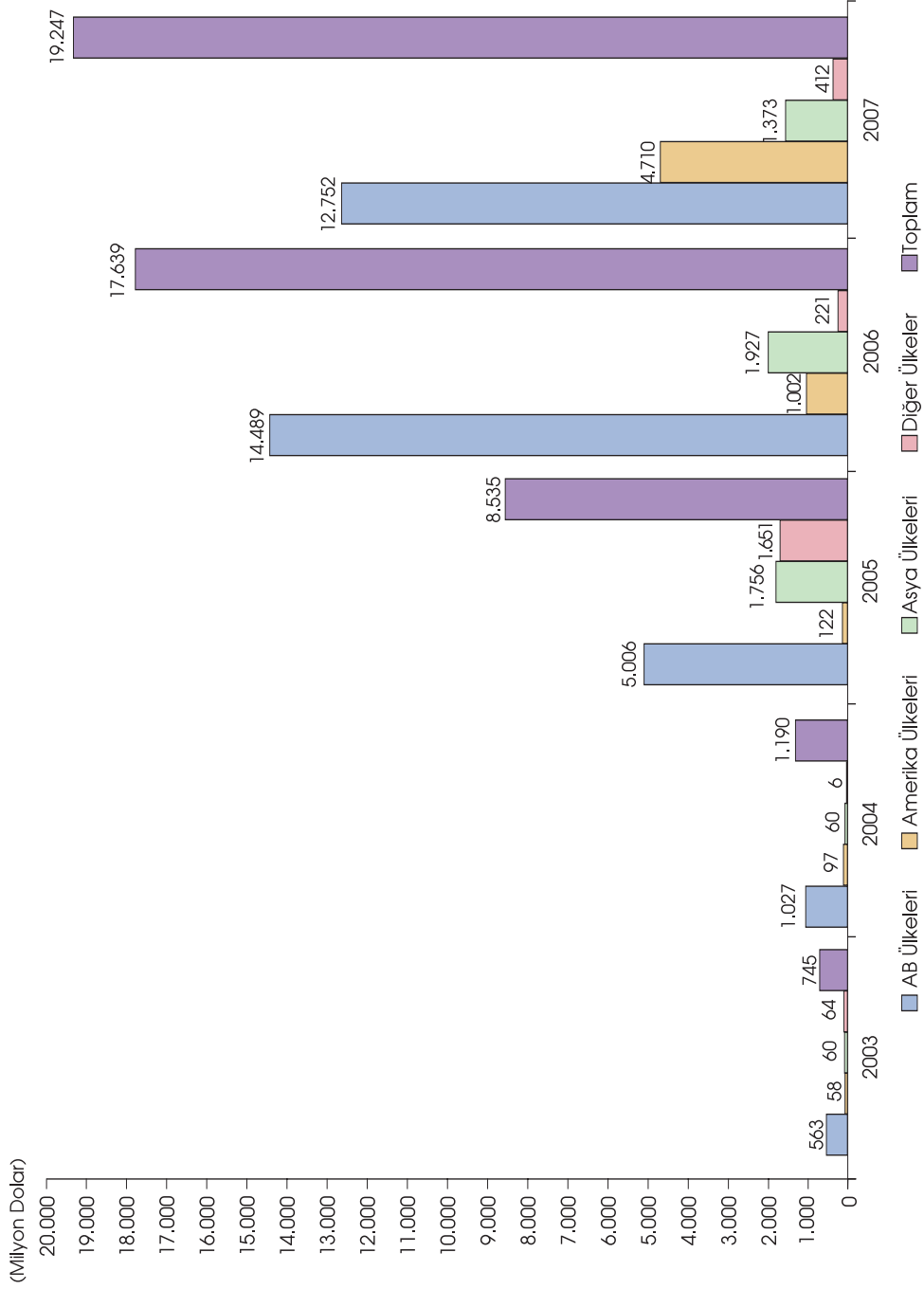
	(Milyon \$)				
	2003	2004	2005	2006	2007 (1)
AB Ülkeleri	563	1.027	5.006	14.489	12.752
Almanya	142	73	391	357	997
Fransa	120	34	2.107	439	347
Hollanda	50	568	383	5.069	5.672
İngiltere	141	126	166	628	689
İtalya	1	14	692	189	79
Diğer AB Ülkeleri	109	212	1.267	7.807	4.968
Diğer Avrupa Ülkeleri (AB Hariç)	62	6	1.646	85	371
Afrika Ülkeleri	0	0	3	21	5
ABD	52	36	88	848	4.208
Kanada	6	61	26	121	11
Orta-Güney Amerika ve Karayipler	0	0	8	33	491
Asya Ülkeleri	60	60	1.756	1.927	1.373
Körfez Ülkeleri	0	43	1.675	1.783	299
Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri	1	11	3	127	298
Diğer Asya Ülkeleri	59	6	78	17	776
Diğer Ülkeler	2	0	2	115	36
Toplam	745	1.190	8.535	17.639	19.247

Kaynak: HM
(1): Geçici.

5. Dış Borçlar

2006 yılında % 21,8 artan toplam dış borç stoku 2007 yılında % 20,3'lük artışla 247.200 milyon dolara yükselmiştir. Kısa vadeli dış borçlar % 3,6'lık artışla 41.803 milyon dolara, uzun vadeli dış borçlar da % 24,3'lük artışla 205.397 milyon dolara yükselmiştir. Toplam dış borç stoku içinde kısa vadeli borçların payı % 19,6'dan % 16,9'a gerilerken, uzun vadeli borçların payı % 80,4'den % 83,1'e yükselmiştir. Böylece dış borç stoku artış hızı ve borcun vade yapısında iyileşme kaydedilmiştir (Tablo 104).

GRAFİK 30: DOĞRUDAN ULUSLARARASI YATIRIM GİRİŞLERİNİN ÜLKE GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI

TABLO 104: DIŞ BORÇ STOKU

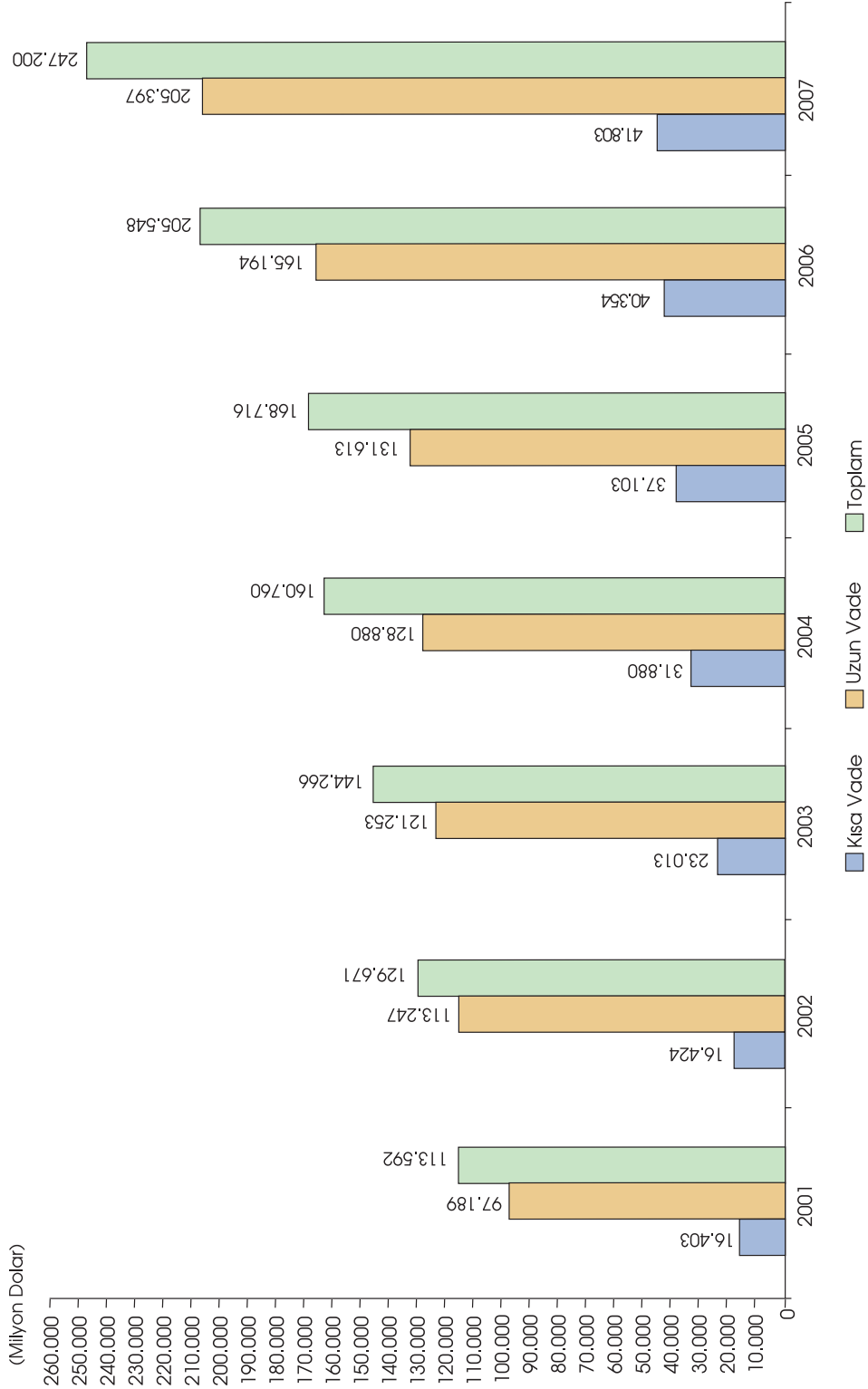
	(Milyon \$)						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Dış Borç Stoku	113.592	129.671	144.266	160.760	168.716	205.548	247.200
Değişim (%)	-	14,2	11,3	11,4	4,9	21,8	20,3
Kısa Vade	16.403	16.424	23.013	31.880	37.103	40.354	41.803
Değişim (%)	-	0,1	40,1	38,5	16,4	8,8	3,6
Pay (%)	14,4	12,7	16,0	19,8	22,0	19,6	16,9
Uzun Vade	97.189	113.247	121.253	128.880	131.613	165.194	205.397
Değişim (%)	-	16,5	7,1	6,3	2,1	25,5	24,3
Pay (%)	85,6	87,3	84,0	80,2	78,0	80,4	83,1
Borçlulara Göre							
Kısa Vade	16.403	16.424	23.013	31.880	37.103	40.354	41.803
Kamu	1.019	915	1.341	1.840	2.133	1.750	2.164
TCMB	752	1.655	2.860	3.287	2.763	2.563	2.282
Özel	14.632	13.854	18.812	26.753	32.207	36.041	37.357
Uzun Vade	97.189	113.247	121.253	128.880	131.613	165.194	205.397
Kamu	46.110	63.619	69.503	73.828	68.280	69.840	71.195
TCMB	23.599	20.348	21.513	18.123	12.662	13.115	13.519
Özel	27.480	29.281	30.237	36.929	50.670	82.239	120.682
Kamu Toplam	47.129	64.534	70.844	75.668	70.413	71.590	73.359
Pay (%)	41,5	49,8	49,1	47,1	41,7	34,8	29,7
TCMB Toplam	24.351	22.003	24.373	21.410	15.425	15.678	15.801
Pay (%)	21,4	17,0	16,9	13,3	9,1	7,6	6,4
Özel Toplam	42.112	43.135	49.049	63.682	82.877	118.280	158.039
Pay (%)	37,1	33,3	34,0	39,6	49,1	57,5	63,9

Kaynak: HM

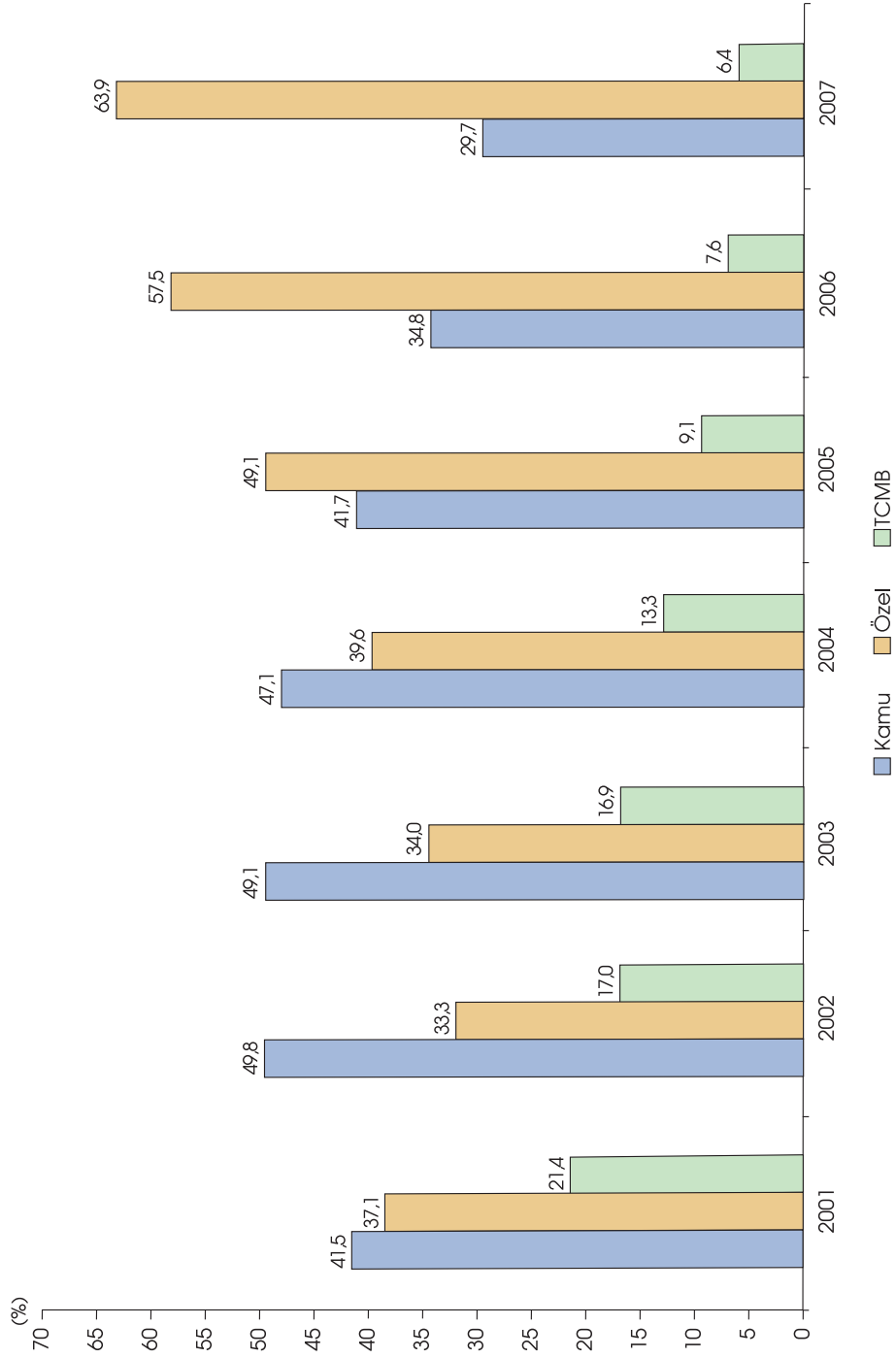
2007 yılında kamu kesimi dış borçları % 2,5'lik artışla 73.359 milyon dolara, özel sektör dış borçları % 33,6'lık artışla 158.039 milyon dolara, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası borçları da % 0,8'lik artışla 15.801 milyon dolara yükselmiştir. Kamu kesimi dış borçlarının 71.195 milyon dolarlık kısmı uzun vadeli, 2.164 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli borçlardan, özel sektör dış borçlarının 120.682 milyon dolarlık kısmı uzun vadeli, 37.357 milyon dolarlık kısmı kısa vadeli borçlardan oluşmuştur.

Toplam dış borç stoku içinde 2007 yılında kamu kesiminin payı % 34,8'den % 29,7'ye, TCMB'nin payı % 7,6'dan % 6,4'e gerilerken, özel kesimin payı % 57,5'ten % 63,9'a yükselmiştir.

GRAFİK 31: DIŞ BORÇ STOKU

GRAFİK 32: DIŞ BORÇ STOKUNUN BORÇLULARA GÖRE DAĞILIMI

III. SOSYAL GELİŞMELER

III. SOSYAL GELİŞMELER

1. Nüfus

Ülkemizde ilki 1927 yılında sonuncusu ise 2000 yılında olmak üzere 14 genel nüfus sayımı yapılmıştır. Bu sayımlarda kişiler, sokağa çıkma yasağı uygulanarak sayım günü buldukları yerde sayılmışlardır. 2006 yılında 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu çıkarılarak nüfus sayımlarının veri kaynağını oluşturacak yeni bir sistem kurulmuştur. Yeni sistem çerçevesinde öncelikle Türkiye'deki tüm adres bilgilerinin kaydedildiği ulusal adres veri tabanı oluşturulmuştur. Ardından bu adreslerde ikamet etmekte olan vatandaşlar T.C. kimlik numaraları, yabancı uyruklu kişiler ise pasaport numaraları vasıtasıyla adresle ilişkilendirilerek kayıt altına alınmışlardır. Böylece, 5490 sayılı Kanun çerçevesinde adrese dayalı nüfus kayıt sistemi (ADNKS) oluşturularak ülkemizin nüfusuna ilişkin bilgilerin, belirli yıllarda yapılan nüfus sayımları yerine, her yıl ikamet adresine dayalı yayınlanmasına imkan tanınmıştır. Yeni sistemle elde edilen ilk nüfus sayım sonuçları Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından 21 Ocak 2008 tarihinde kamuoyuna duyurulmuştur.

Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi 2007 nüfus sayımı sonuçlarına göre ülkemiz nüfusu 31 Aralık 2007 tarihi itibarıyla, 35.377 bini erkek, 35.210 bini kadın olmak üzere toplam 70.586 bin kişi olarak tespit edilmiştir (Tablo 105).

TABLO 105: TÜRKİYE TOPLAM NÜFUSU, YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZI VE NÜFUS YOĞUNLUĞU

Yıllar	Nüfus (Bin Kişi)			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)	Nüfus Yoğunluğu (Kişi/km ²)
	Erkek	Kadın	Toplam		
1980 (1)	22.695	22.042	44.737	-	58
1985 (1)	25.672	24.992	50.664	2,5	65
1990 (1)	28.607	27.866	56.473	2,2	73
2000 (1)	34.347	33.457	67.804	1,8	88
2007 (2)	35.377	35.210	70.586	0,6	92

Kaynak: TÜİK

(1): Genel nüfus sayımı sonuçlarıdır.

(2): Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi kapsamında belirlenmiştir.

ADNKS 2007 nüfus sayımı sonuçlarına göre ülkemizde ikamet eden toplam 70.586 bin kişinin 49.748 bini (% 70,5) şehirlerde (il ve ilçe merkezlerinde), 20.838 bini (% 29,5) köylerde yaşamaktadır (Tablo 106).

TABLO 106: ŞEHİR-KÖY NÜFUSLARI VE YILLIK NÜFUS ARTIŞ HIZLARI

Yıllar	Toplam Nüfus	Şehir			Köy		
		Nüfus	Oranı (%)	Yıllık Artış Hızı (%)	Nüfus	Oranı (%)	Yıllık Artış Hızı (%)
1980 (1)	44.737	19.645	43,9	-	25.092	56,1	-
1985 (1)	50.664	26.866	53,0	6,3	23.799	47,0	-1,1
1990 (1)	56.473	33.326	59,0	4,3	23.147	41,0	-0,6
2000 (1)	67.804	44.006	64,9	2,8	23.798	35,1	0,3
2007 (2)	70.586	49.748	70,5	1,8	20.838	29,5	-1,9

Kaynak: TÜİK

(1): Genel nüfus sayımı sonuçlarıdır.

(2): Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi kapsamında belirlenmiştir.

2. İstihdam

2007 yılında istihdam artışı, çalışma çağındaki nüfus ve işgücü artışının gerisinde kalmıştır. Kurumsal olmayan çalışma çağındaki nüfus % 1,5'lik artışla 49.215 bin kişiye, işgücü % 1,2'lik artışla 23.523 bin kişiye, istihdam edilenlerin sayısı % 1,1'lik artışla 21.189 bin kişiye yükselmiştir. Büyümenin yavaşlaması ve tarım sektörü istihdamındaki daralma istihdam artışı üzerinde baskı oluşturmuştur. İşsiz sayısı % 1,7'lik artışla 2.333 bin kişi olmuştur. 2006 yılında % 9,9 olan işsizlik oranı, 2007 yılında değişmeyerek aynı seviyede kalmış, eksik istihdam oranı % 3,6'dan % 3,2'ye gerilemiş, böylece işsizlik ve eksik istihdam nedeniyle atıl işgücü oranı 0,4 puanlık düşüşle % 13,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Tarım dışı işsizlik oranı 2007 yılında değişmeyerek % 12,6 düzeyinde kalmış, genç nüfusta işsizlik oranı ise 0,9 puanlık artışla % 19,6'ya yükselmiştir (Tablo 107).

TABLO 107: YURT İÇİ İŞGÜCÜ PİYASASI

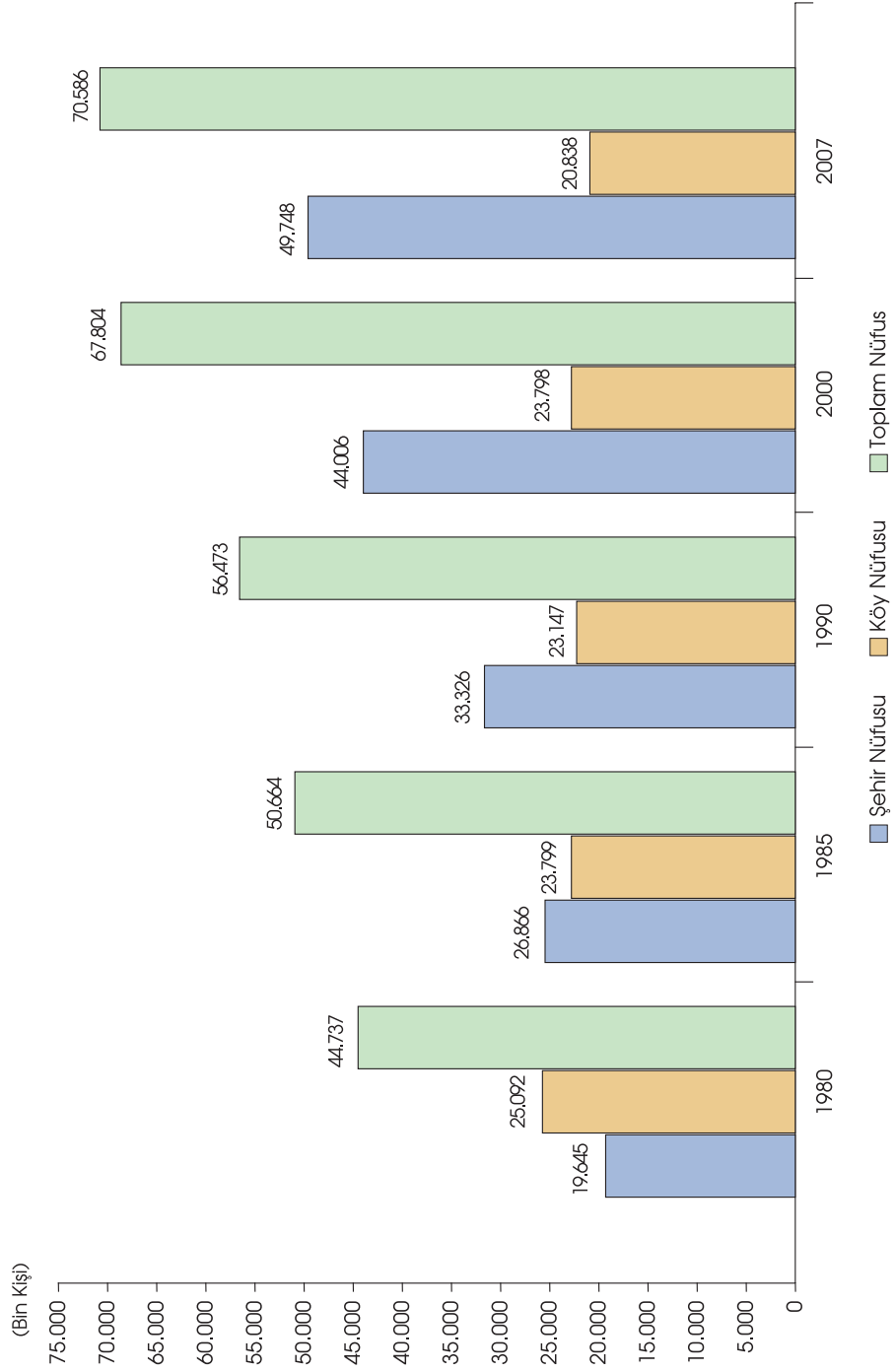
	(15+Yaş, Bin Kişi)						
	2001	2002	2003	2004	2005	2006 (1)	2007 (1)
Kurumsal Olmayan Çalışma Çağındaki Nüfus	47.158	48.041	48.912	49.906	50.826	48.485	49.215
İşgücü	23.491	23.818	23.640	24.289	24.565	23.250	23.523
İstihdam	21.524	21.354	21.147	21.791	22.046	20.954	21.189
İşsiz Sayısı	1.967	2.464	2.493	2.498	2.520	2.295	2.333
İşgücüne Katılma Oranı (%)	49,8	49,6	48,3	48,7	48,3	48,0	47,8
İstihdam Oranı (%)	45,6	44,4	43,2	43,7	43,4	43,2	43,1
İşsizlik Oranı (%)	8,4	10,3	10,5	10,3	10,3	9,9	9,9
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (%)	12,4	14,5	13,8	14,3	13,6	12,6	12,6
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (%) (2)	16,2	19,2	20,5	19,7	19,3	18,7	19,6
Eksik İstihdam	1.404	1.297	1.143	995	817	835	742
Eksik İstihdam Oranı (%)	6,0	5,4	4,8	4,1	3,3	3,6	3,2
İşsizlik + Eksik İstihdam							
Nedeniyle Atıl İşgücü Oranı (%)	14,4	15,7	15,3	14,4	13,6	13,5	13,1

Kaynak: TÜİK

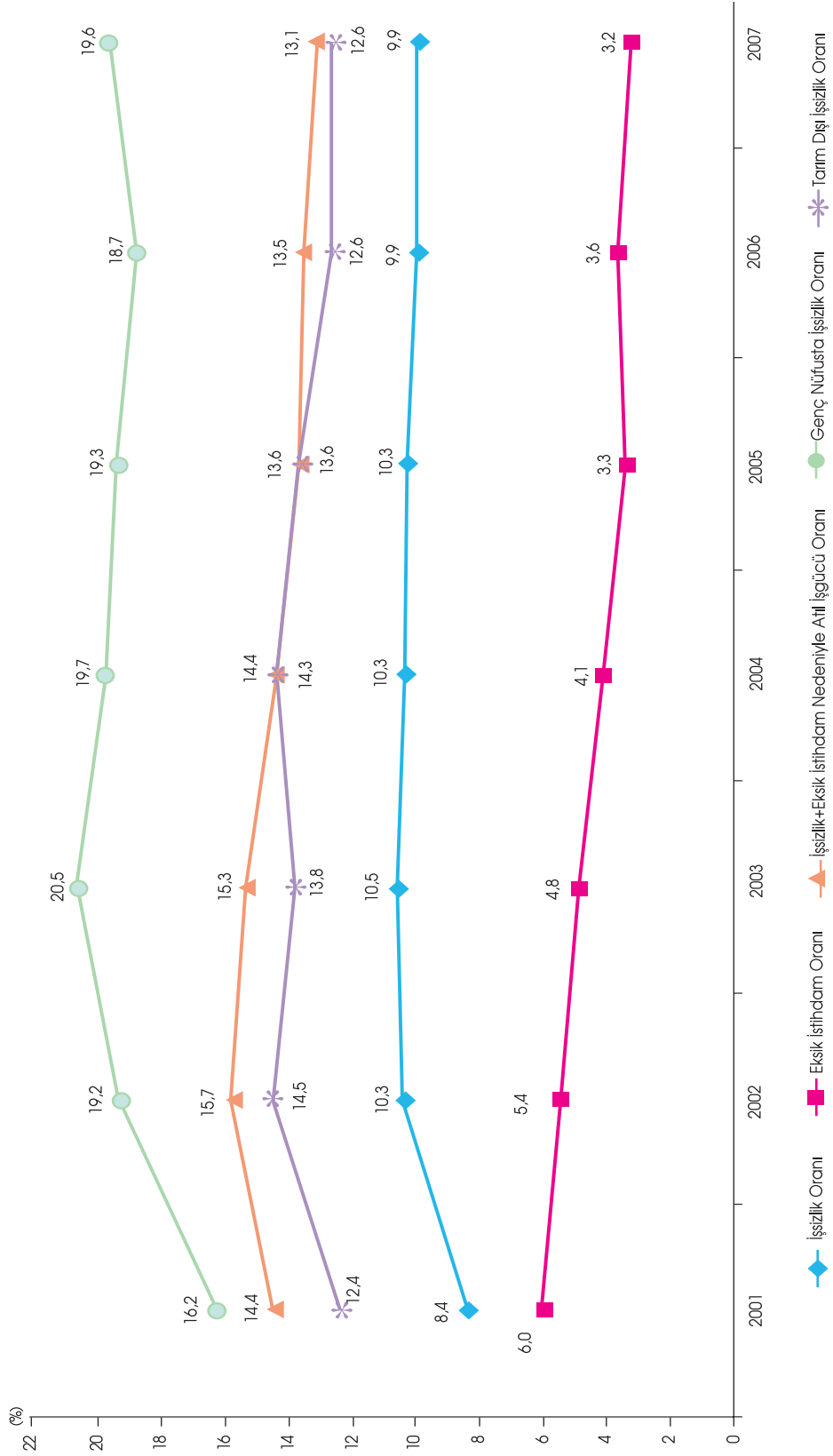
(1): Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi kapsamında belirlenmiştir.

(2): 15-24 yaş grubundaki nüfus

GRAFİK 33: ŞEHİR VE KÖY NÜFUSLARI

GRAFİK 34: İŞSİZLİK ORANLARI

Ekonomik ve sosyal alandaki yapısal dönüşüm sürecine bağlı olarak tarım sektöründe yaşanmakta olan istihdam düşüşü 2007 yılında da devam etmiştir. Tarım sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 2'lik düşüşle 5.601 bin kişiye gerilerken, sanayi sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 1,2'lik artışla 4.185 bin kişiye, hizmetler sektöründe istihdam edilenlerin sayısı % 2,7'lik artışla 11.403 bin kişiye yükselmiştir. Toplam istihdam içinde tarım sektörünün payı % 26,4, sanayi sektörünün payı % 19,8, hizmetler sektörünün payı % 53,8 olmuştur (Tablo 108).

TABLO 108: İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI

Sektörler	(15+Yaş, Bin Kişi)							
					Pay (%)			
	2004	2005	2006 (1)	2007 (1)	2004	2005	2006	2007
Tarım	7.400	6.493	5.713	5.601	34,0	29,5	27,3	26,4
Sanayi	3.987	4.284	4.135	4.185	18,3	19,4	19,7	19,8
Hizmetler	10.404	11.269	11.106	11.403	47,7	51,1	53,0	53,8
İnşaat	1.030	1.173	1.189	1.224	4,7	5,3	5,7	5,8
Toplam	21.791	22.046	20.954	21.189	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK

(1): Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi kapsamında belirlenmiştir.

3. Çalışma Hayatı

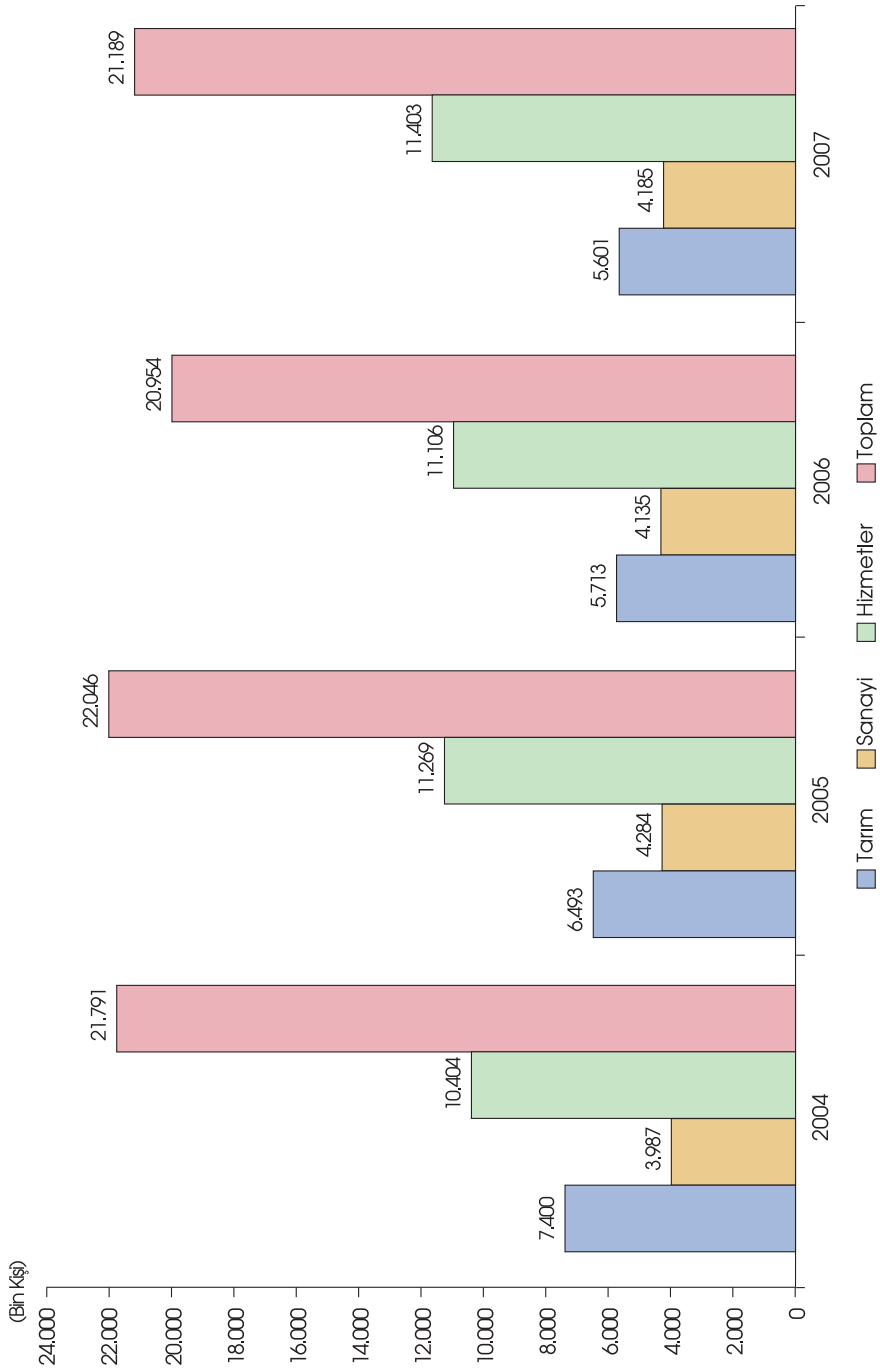
2007 yılı Ocak ayında 5.210.046 olan işçi sayısı Temmuz ayında 5.292.796'ya, sendikali işçi sayısı da 3.043.732'den 3.091.042'ye yükselmiştir. Buna göre Ocak ayında % 58,4 olan sendikalaşma oranı Temmuz ayında da aynı düzeyde kalmıştır (Tablo 109).

TABLO 109: İŞÇİ SAYISI VE SENDİKALAŞMA ORANLARI

Yayın Dönemi	Toplam İşçi Sayısı	Sendikali İşçi Sayısı	Sendikalaşma Oranı (%)
Ocak 2001	4.537.544	2.580.927	56,9
Temmuz 2001	4.562.454	2.609.672	57,2
Ocak 2002	4.564.164	2.648.847	58,0
Temmuz 2002	4.572.841	2.680.966	58,6
Ocak 2003	4.686.618	2.717.326	58,0
Temmuz 2003	4.781.958	2.755.191	57,6
Ocak 2004	4.857.792	2.806.927	57,8
Temmuz 2004	4.916.421	2.854.059	58,1
Ocak 2005	4.970.784	2.901.943	58,4
Temmuz 2005	5.022.584	2.945.929	58,7
Ocak 2006	5.088.515	2.987.431	58,7
Temmuz 2006	5.154.948	3.001.027	58,2
Ocak 2007	5.210.046	3.043.732	58,4
Temmuz 2007	5.292.796	3.091.042	58,4

Kaynak: ÇSGB

GRAFİK 35: İSTİHDAMIN SEKTÖREL DAĞILIMI (15+ Yaş)

2007 yılında 9.734 işyerinde 1.972 toplu iş sözleşmesi imzalanmıştır. Toplu iş sözleşmelerinin kapsadığı toplam 459.449 işçinin 322.064'ü kamu kesiminde, 137.385'i özel sektörde çalışmaktadır (Tablo 110).

TABLO 110: TOPLU İŞ SÖZLEŞMELERİNİN KAPSADIĞI İŞYERİ VE İŞÇİ SAYISI

Yıllar	Yapılan Sözleşme Sayısı	İşyeri Sayısı	İşçi Sayısı		
			Kamu	Özel	Toplam
2001	4.454	14.211	473.845	301.633	775.478
2002	1.773	7.453	131.852	123.207	255.059
2003	1.607	7.806	391.526	237.714	629.240
2004	1.482	7.922	122.018	203.368	325.386
2005	3.977	14.388	382.992	204.464	587.456
2006	1.704	5.456	117.377	187.015	304.392
2007	1.972	9.734	322.064	137.385	459.449

Kaynak: ÇSGB

2007 yılında 2'si kamu kesiminde, 13'ü de özel sektörde olmak üzere toplam 15 grev yapılmıştır. Bu grevlere 268'i kamu kesiminde, 25.652'si özel sektörde olmak üzere toplam 25.920 işçi katılmıştır. Bunun sonucunda 4.246'sı kamu kesiminde, 1.349.312'si özel sektörde olmak üzere toplam 1.353.558 işgünü kaybı olmuştur (Tablo 111).

TABLO 111: GREV UYGULAMALARI

	Uygulanan Grev Sayısı				Greve Katılan İşçi Sayısı				Kaybolan İşgünü Sayısı			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
Kamu	1	1	4	2	283	437	948	268	1.981	874	2.394	4.246
Özel	29	33	22	13	3.274	3.092	1.113	25.652	91.180	175.950	163.272	1.349.312
Toplam	30	34	26	15	3.557	3.529	2.061	25.920	93.161	176.824	165.666	1.353.558

Kaynak: ÇSGB

2007 yılında kamu sektörü ve özel sektörde lokavt uygulanmamıştır (Tablo 112).

TABLO 112: LOKAVT UYGULAMALARI

	Uygulanan Lokavt Sayısı				Lokavta Uğrayan İşçi Sayısı				Kaybolan İşgünü Sayısı			
	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007	2004	2005	2006	2007
Kamu	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Özel	1	1	1	-	801	118	66	-	20.826	590	3.894	-
Toplam	1	1	1	-	801	118	66	-	20.826	590	3.894	-

Kaynak: ÇSGB

4. Ücretler

2007 yılında kamu kesiminde toplu iş sözleşmesi kapsamındaki işçi ücretleri (net ele geçen) % 12,3'lük artışla 1.847,09 YTL/aya, işgücü maliyeti % 13,6'luk artışla 3.414,89 YTL/aya yükselmiştir. Reel olarak ise aylık işçi ücretinde % 3,3, işgücü maliyetinde de % 6,9 artış gerçekleşmiştir (Tablo 113).

TABLO 113: TOPLU İŞ SÖZLEŞMESİ KAPSAMINDAKİ İŞÇİ ÜCRETLERİNDE GELİŞMELER

Yıllar	(YTL/Ay)					
	Net Ele Geçen Ücret	Nominal Artış (%)	Reel Artış (1) (%)	İşgücü Maliyeti	Nominal Artış (%)	Reel Artış (2) (%)
Kamu Kesimi (3)						
2001	768,67	-	-	1.373,37	-	-
2002	1.012,40	31,7	-9,2	1.773,21	29,1	-14,0
2003	1.234,21	21,9	-2,7	2.287,87	29,0	2,7
2004	1.387,97	12,5	1,7	2.620,67	14,5	3,1
2005	1.512,70	9,0	0,8	2.826,92	7,9	1,9
2006	1.645,27	8,8	-0,7	3.004,93	6,3	-2,8
2007	1.847,09	12,3	3,3	3.414,89	13,6	6,9
Özel Kesim						
2001	482,68	-	-	929,30	-	-
2002	692,67	43,5	-1,0	1.309,76	40,9	-6,1
2003	864,55	24,8	-0,4	1.607,12	22,7	-2,3
2004	989,05	14,4	3,4	1.865,32	16,1	4,5
2005	1.075,69	8,8	0,6	2.047,96	9,8	3,7
2006	1.170,31	8,8	-0,7	2.215,47	8,2	-1,0

Kaynak: Kamu İşveren Sendikaları, TİSK, TÜİK, DPT

(1): Net ele geçen ücretteki reel artışın hesaplanmasında 2001-2004 yılları için TÜİK'in 1994 temel yıllık Tüketici Fiyatları Endeksi, 2005 yılından itibaren ise 2003 temel yıllık Tüketici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

(2): İşgücü maliyetindeki reel artışların hesaplanmasında 2001-2004 yılları için TÜİK'in 1994 temel yıllık Toptan Eşya Fiyatları Endeksi, 2005 yılından itibaren ise 2003 temel yıllık Üretici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

(3): Belediyeler hariçtir.

Kanuni günlük brüt asgari ücret, 1 Ocak 2007-30 Haziran 2007 döneminde 16 yaşını dolduranlar için 18,75 YTL, 16 yaşını doldurmamayanlar için 15,89 YTL, 1 Temmuz 2007-31 Aralık 2007 döneminde ise 16 yaşını dolduranlar için 19,50 YTL, 16 yaşını doldurmamayanlar için 16,38 YTL olarak belirlenmiştir. Aylık brüt asgari ücret de 1 Ocak 2007-30 Haziran 2007 döneminde, 16 yaşını dolduranlar için 562,50 YTL, 16 yaşını doldurmamayanlar için 476,70 YTL, 1 Temmuz 2007-31 Aralık 2007 döneminde 16 yaşını dolduranlar için 585,00 YTL, 16 yaşını doldurmamayanlar için 491,40 YTL olarak belirlenmiştir (Tablo 114).

TABLO 114: YILLAR İTİBARIYLA GÜNLÜK VE AYLIK BRÜT ASGARİ ÜCRETLER

Yürürlük Tarihleri	(YTL)					
	16 Yaşını Dolduranlar		Değişim	16 Yaşını Doldurmayanlar		Değişim
	Günlük	Aylık	(%)	Günlük	Aylık	(%)
01.01.2001 - 30.06.2001	4,67	139,95	-	3,97	118,96	-
01.07.2001 - 31.07.2001	4,90	146,95	5,0	4,16	124,92	5,0
01.08.2001 - 31.12.2001	5,60	167,94	14,3	4,76	142,75	14,3
01.01.2002 - 30.06.2002	7,40	222,00	32,2	6,29	188,70	32,2
01.07.2002 - 31.12.2002	8,36	250,88	13,0	7,11	213,21	13,0
01.01.2003 - 31.12.2003	10,20	306,00	22,0	8,55	256,50	20,3
01.01.2004 - 30.06.2004	14,10	423,00	38,2	12,00	360,00	40,4
01.07.2004 - 31.12.2004	14,81	444,15	5,0	12,60	378,00	5,0
01.01.2005 - 31.12.2005	16,29	488,70	10,0	13,86	415,80	10,0
01.01.2006 - 31.12.2006	17,70	531,00	8,7	15,00	450,00	8,2
01.01.2007 - 30.06.2007	18,75	562,50	5,9	15,89	476,70	5,9
01.07.2007 - 31.12.2007	19,50	585,00	4,0	16,38	491,40	3,1

Kaynak: ÇSGB

2007 yılında ortalama memur maaşı (net ele geçen) % 13'lük artışla 1.024,37 YTL/aya, maaş maliyeti % 12,5'lik artışla 1.464,24 YTL/aya yükselmiştir. Net maaş reel olarak % 3,9 artarken, maaş maliyeti de % 5,8 artmıştır (Tablo 115).

TABLO 115: MEMUR MAAŞLARINDA GELİŞMELER (1)

Yıllar	(YTL/Ay)					
	Net Maaş			Maaş Maliyeti		
	Ortalama Maaş	Nominal Artış (%)	Reel Artış (2) (%)	Ortalama Maaş Maliyeti	Nominal Artış (%)	Reel Artış (3) (%)
2001	324,74	-	-	447,95	-	-
2002	497,85	53,3	5,7	691,16	54,3	2,8
2003	618,32	24,2	-0,9	884,72	28,0	1,9
2004	701,48	13,4	2,5	1.024,72	15,8	4,2
2005	778,86	11,0	2,6	1.141,79	11,4	5,2
2006	906,73	16,4	6,2	1.301,34	14,0	4,3
2007	1.024,37	13,0	3,9	1.464,24	12,5	5,8

Kaynak: MB, TÜİK, DPT

(1): Aile yardımı, olağanüstü hal tazminatı, Kalkınmada Öncelikli Yörelere ödenen ek tazminat, en yüksek devlet memuru aylığı üzerinden ödenen maktu fazla çalışma ücretleri ve Gelir İdaresi Geliştirme Fonu'ndan yapılan ödemeler hariç. Lojman tazminatı dahildir. Tüm sınıfların ağırlıklı ortalaması alınmıştır.

(2): Bir önceki yıla göre reel gelişimi göstermektedir. Reel artışların hesaplanmasında 2001-2004 yılları için TÜİK'in 1994 temel yıllık Tüketici Fiyatları Endeksi, 2005 yılından itibaren ise 2003 temel yıllık Tüketici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

(3): Bir önceki yıla göre reel gelişimi göstermektedir. Reel artışların hesaplanmasında 2001-2004 yılları için TÜİK'in 1994 temel yıllık Toptan Eşya Fiyatları Endeksi, 2005 yılından itibaren ise 2003 temel yıllık Üretici Fiyatları Endeksi kullanılmıştır.

IV. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE HEDEFLER VE GERÇEKLEŞMELER

IV. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE HEDEFLER VE GERÇEKLEŞMELER

2007 yılında, ekonomide sağlanan güven ve istikrarı artırarak ve mali disiplini sürdürerek ekonomik büyüme sürecini devam ettirmek, istihdamı artırmak, enflasyonu aşağı çekmek, sürdürülebilir ve sağlam kaynaklarla finanse edilebilir bir cari açık seviyesine ulaşmak temel makro ekonomik amaçlar olarak belirlenmiştir. Yıl içinde ekonomi politikaları bu temel amaçlar çerçevesinde yürütülmüştür. Ancak yurt içinde ve yurt dışında yaşanan gelişmelerin etkisi ile büyüme oranı 2002 yılından beri ilk kez hedeflenen değerin altında kalmış, enflasyon ise ikinci kez hedeflenen değerin iki katını aşmıştır. Merkezi yönetim bütçesi ve cari işlemler açığında önemli boyutta bozulma yaşanmıştır.

2007 yılında GSYH'de % 5 artış hedeflenirken alt sektörler itibariyle tarım sektöründe % 2,5, sanayi sektöründe % 5,2, hizmetler sektöründe % 5,4 büyüme hedeflenmiştir. Yıl sonunda GSYH büyüme hızı hedeflenen değerin altında kalarak % 4,5 olmuştur. Tarım sektöründe büyüme bir yana küçülme yaşanmış ve büyüme hızı hedeflenen değerin önemli ölçüde altında kalırken, sanayi ve hizmetler sektörü büyüme hızları küçük bir farkla hedeflenen değerlerin üzerinde gerçekleşmiştir. Tarım sektörü % 6,8 küçülürken, sanayi sektöründe % 5,5, hizmetler sektöründe % 6,1 büyüme gerçekleşmiştir. 1987 yılı üretici fiyatlarına göre YTL ve dolar bazında belirlenen GSYH değerleri, 1998 temel fiyatlarına göre açıklanan verilerle hedeflenen değerin üzerine çıkarak 856.387 milyon YTL (659 milyar dolar) seviyesine ulaşmıştır (Tablo 116).

TABLO 116: GSYH VE SEKTÖREL BÜYÜME

	(%)		
	2007		2006
	Program Hedefi (1)	Gerçekleşme (2)	Program Hedefi (1)
Tarım	2,5	-6,8	3,0
Sanayi	5,2	5,5	5,7
Hizmetler	5,4	6,1	5,9
GSYH	5,0	4,5	5,5
GSYH (Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)	632.433	856.387	717.266
GSYH (Cari Fiyatlarla, Milyar Dolar)	411	659	521

Kaynak: TÜİK, DPT

(1): 2007 ve 2008 program hedefleri 1987 yılı üretici fiyatları bazlı GSYH serilerine dayanmaktadır.

(2): 2007 gerçekleşme rakamları 1998 temel fiyatları bazlı GSYH serilerine dayanmaktadır.

1987 bazlı seri ile 2008 yılında tarım sektöründe % 3, sanayi sektöründe % 5,7, hizmetler sektöründe % 5,9 büyüme kaydedilerek, GSYH’de % 5,5’lik büyüme hedeflenmiştir. GSYH’nin 2007 yılında cari fiyatlarla 717.266 milyon YTL (521 milyar dolar) olması öngörülmüştür.

GSYH içinde 2007 yılında tarım sektörünün payının % 10,6, sanayi sektörünün payının % 29,4, hizmetler sektörünün payının % 60,1 olması öngörülmüştür. Yıl sonunda GSYH içinde hizmetler sektörünün payı öngörülenin üzerinde gerçekleşirken, tarım sektörü ve sanayi sektörünün payı hedeflenen değer altında kalmıştır. GSYH’nin % 8,9’u tarım sektörü, % 26,8’i sanayi sektörü, % 64,3’ü hizmetler sektörüncü gerçekleştirilmiştir (Tablo 117).

TABLO 117: SEKTÖRLERİN GSYH İÇİNDEKİ PAYLARI

	(%)		
	2007		2008
	Program Hedefi	Gerçekleşme	Program Hedefi
Tarım	10,6	8,9	10,0
Sanayi	29,4	26,8	29,7
Hizmetler	60,1	64,3	60,3
GSYH	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK, DPT

- (1): 2007 ve 2008 program hedefleri 1987 yılı üretici fiyatları bazlı GSYH serilerine dayanmaktadır.
(2): 2007 gerçekleşme rakamları 1998 temel fiyatları bazlı GSYH serilerine dayanmaktadır.

2008 yılında GSYH içinde tarım sektörünün payının % 10, sanayi sektörünün payının % 29,7, hizmetler sektörünün payının % 60,3 olması öngörülmüştür.

2007 yılında TÜFE enflasyonunun yıl sonu itibariyle % 4 olması öngörülmüştür. Yıl sonunda TÜFE enflasyonu hedeflenen değeri 4,39 puan aşarak % 8,39 düzeyinde gerçekleşmiştir (Tablo 118).

TABLO 118: ENFLASYON

	(Değişim, %)		
	2007		2008
	Program Hedefi	Gerçekleşme	Program Hedefi
TÜFE Yıl Sonu	4,0	8,39	4,0

Kaynak: TCMB, TÜİK

2008 yılında enflasyon hedeflemesi altında yıl sonu TÜFE enflasyonunun % 4 olması hedeflenmiştir.

2007 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin 188.159 milyon YTL, harcamalarının da 204.989 milyon YTL olması öngörülmüştür. Yıl sonunda merkezi yönetim bütçe gelirleri hedeflenen değerleri aşarken, giderlerde bütçe ödeneklerinin tamamı kullanılmamıştır. Merkezi yönetim bütçesi altında 189.617 milyon YTL gelir elde edilirken, 203.501 milyon YTL harcama yapılmıştır. Böylece 16.830 milyon YTL olması hedeflenen bütçe açığı 13.884 milyon YTL düzeyinde gerçekleşirken, 36.116 milyon YTL olması hedeflenen faiz dışı bütçe dengesi ise 34.848 milyon YTL olmuştur (Tablo 119).

TABLO 119: MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ

	2007		2008
	Bütçe Hedefi	Gerçekleşme	Bütçe Hedefi
Gelirler	188.159	189.617	204.556
Genel Bütçe Gelirleri	183.460	184.235	199.411
Vergi Gelirleri	158.153	152.832	171.206
Özel Bütçeli İdarelerin Öz Gelirleri	3.264	3.795	3.417
Düzenleyici ve Denetleyici Kurumların Gelirleri	1.435	1.587	1.728
Harcamalar	204.989	203.501	222.553
Faiz Hariç Harcama	152.043	154.769	166.553
Personel Giderleri	43.670	43.555	48.672
Cari Transferler	60.863	63.249	69.207
Faiz Harcamaları	52.946	48.732	56.000
Bütçe Dengesi	-16.830	-13.884	-17.997
Faiz Dışı Denge	36.116	34.848	38.003

Kaynak: MB

2008 yılında merkezi yönetim bütçe gelirlerinin 204.556 milyon YTL, bütçe harcamalarının ise 222.553 milyon YTL olması, böylece bütçenin 17.997 milyon YTL açık vermesi, faiz dışı fazlanın ise 38.003 milyon YTL olması öngörülmüştür.

2007 yılında ihracatın 99,9 milyar dolar, ithalatın 140,7 milyar dolar, ödemeler dengesi tablosunda yer aldığı şekliyle dış ticaret açığının 40,8 milyar dolar, cari işlemler açığının 30,4 milyar dolar ve turizm gelirlerinin 19,8 milyar dolar olması hedeflenmiştir. Yıl sonunda ihracat 114,3 milyar dolar, ithalat 160,5 milyar dolar, ödemeler dengesi tablosunda yer aldığı şekliyle dış ticaret açığı 46,7 milyar dolar olurken, cari işlemler dengesi 37,6 milyar dolar açık vermiş, turizm gelirleri 18,5 milyar dolar olmuştur (Tablo 120).

TABLO 120: CARI İŞLEMLER DENGESİ

	(Milyar \$)		
	2007		2008
	Program Hedefi	Gerçekleşme	Program Hedefi
Cari İşlemler Dengesi	-30,4	-37,6	-39,2
Dış Ticaret Dengesi	-40,8	-46,7	-46,9
İhracat (FOB)	99,9	114,3	124,7
İthalat (FOB) (1)	140,7	160,5	171,1
Hizmetler Dengesi	15,5	13,9	15,2
Turizm Geliri	19,8	18,5	19,6
Yatırım Geliri Dengesi	-7,0	-6,8	-9,2
Doğrudan Yatırımlar (Net)	-0,9	-1,9	-1,8
Portföy Yatırımları (Net)	-0,4	0,4	-0,2
Diğer Yatırımlar (Net)	-5,7	-5,3	-7,2
Cari Transferler	1,8	2,2	1,8

Kaynak: DPT, TCMB
(1): Altın ithalatı dahil.

2008 yılında ihracatın 124,7 milyar dolar, ithalatın ise 171,1 milyar dolar olması hedeflenirken, dış ticaret dengesinin 46,9 milyar dolar, cari işlemler dengesinin 39,2 milyar dolar açık vereceği öngörülmüştür.

2007 yılında doğrudan yabancı yatırımlarda net 0,9 milyar dolarlık, portföy yatırımlarında net 0,4 milyar dolarlık çıkış olması öngörülmüştür. Yıl sonunda doğrudan yabancı yatırımlarda net 1,9 milyar dolar çıkış, portföy yatırımlarında net 0,4 milyar dolar giriş gerçekleşmiştir.

2008 yılında doğrudan yatırımlarda net 1,8 milyar dolar, portföy yatırımlarında da net 0,2 milyar dolar net çıkış olacağı tahmin edilmektedir.

V. EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER

V. EKONOMİK VE SOSYAL GÖSTERGELER

I. EKONOMİK GÖSTERGELER	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA							
Cari Fiyatlarla (Milyon YTL)	240,224	350,476	454,781	559,033	648,932	758,391	856,387
Cari Fiyatlarla (Milyon Dolar)	196,736	230,494	304,901	390,387	481,497	526,429	658,786
Sabit Fiyatlarla (Milyon YTL)	68,309	72,520	76,338	83,486	90,500	96,738	101,046
BÜYÜME HIZI (1998 Temel Fiyatlarına Göre, %)							
Tarım	-7,9	8,8	-2,0	2,8	7,2	1,4	-6,8
Sanayi	-7,3	2,7	7,8	11,3	8,6	8,3	5,5
Hizmetler	-2,5	5,5	4,4	10,1	8,7	8,2	6,1
GSYH	-5,7	6,2	5,3	9,4	8,4	6,9	4,5
GSYH-SEKTÖREL DAĞILIM (Temel Fiyatlarla, %)							
Tarım	8,8	10,3	9,9	9,5	9,4	8,3	7,7
Sanayi	22,4	21,0	20,9	20,3	20,3	20,1	19,6
Hizmetler	68,8	68,7	69,2	70,2	70,3	71,6	72,7
ÜRETİM							
Tarım Katma Değeri (1998 Temel Fiyatlarına Göre, Milyar YTL)	8,147	8,861	8,684	8,929	9,571	9,701	9,039
Sanayi Katma Değeri (1998 Temel Fiyatlarına Göre, Milyar YTL)	17,690	18,175	19,588	21,803	23,680	25,650	27,069
İmalat Sanayii Üretim Endeksi (1997=100)	92,4	102,5	112,0	123,6	129,6	136,8	143,3
İmalat Sanayii Kapasite Kullanım Oranı (%)	71,6	76,2	78,5	81,5	80,3	81,0	81,8
YATIRIM (Cari Fiyatlarla, Milyon YTL)							
Sabit Sermaye Yatırımları	33,470	47,483	57,424	78,782	97,647	123,569	140,290
Kamu	11,300	17,308	17,288	17,977	24,444	30,410	33,435
Özel	22,170	30,175	40,136	60,805	73,203	93,159	106,855
Yatırım Teşvik Belgeleri	11,212	14,912	23,012	19,825	24,108	22,738	26,331
Tarım	96	134	288	374	516	524	345
Sanayi	7,797	9,659	12,139	14,196	15,630	14,364	17,179
Hizmetler	3,319	5,118	10,585	5,255	7,962	7,849	8,807
FİYAT HAREKETLERİ							
Oniki Aylık Ortalama							
ÜFE Yüzde Değişim (1)	61,6	50,1	25,6	14,57	5,89	9,33	6,31
TÜFE Yüzde Değişim (2)	54,4	45,0	25,3	8,60	8,18	9,60	8,75
Yıl Sonu							
ÜFE Yüzde Değişim (1)	88,6	30,8	13,9	15,35	2,66	11,58	5,94
TÜFE Yüzde Değişim (2)	68,5	29,7	18,4	9,35	7,72	9,65	8,39
PARA-BANKA (Milyon YTL)							
M1 (3)	11,073	14,259	21,564	29,469	61,937	72,163	77,675
M2 (3)	46,986	61,195	80,923	109,344	237,949	297,481	345,028
M3 (3)	49,723	63,506	85,807	115,689	260,614	319,836	370,078
Kredi Stoku	34,047	34,909	51,749	82,832	126,491	177,277	222,833
Mevduat	102,069	128,549	144,609	179,314	221,632	271,874	314,042

(1): 2001-2003 yılları için 1994 temel yılı TEFE, 2004-2007 yılları için 2003 temel yılı ÜFE değişimleri alınmıştır.

(2): 2001-2003 yılları için 1994 temel yılı, 2004-2007 yılları için 2003 temel yılı TÜFE değişimleri alınmıştır.

(3): 2005-2006-2007 yılları verileri yeni sunum.

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
SERMAYE PİYASASI							
İşlem Hacmi (Milyon YTL)	93.119	106.309	146.645	208.423	269.931	325.131	387.777
İMKB Endeksi	13.783	10.370	18.625	24.972	39.778	39.118	55.538
KAMU FİNANSMANI							
Merkezi Yönetim Bütçesi (Milyon YTL)							
Gelirler	58.417	79.420	101.037	122.919	152.784	173.483	189.617
Giderler	86.972	119.604	141.248	152.093	159.687	178.126	203.501
Bütçe Dengesi	-28.555	-40.184	-40.211	-29.174	-6.903	-4.643	-13.884
Faiz Dışı Denge	12.483	11.543	18.317	27.318	38.777	41.320	34.848
Merkezi Yönetim Borç Stoku							
İç Borç Stoku (Milyon YTL)	122.157	149.870	194.387	224.483	244.782	251.470	255.310
Dış Borç Stoku (Milyon YTL)	55.754	92.795	88.420	92.046	86.738	93.580	78.171
İç Borç Stoku (Milyon YTL)							
Tahviller	102.128	112.850	168.974	194.211	226.964	241.876	249.176
Bonolar	20.029	37.020	25.413	30.272	17.818	9.594	6.134
Özelleştirme İşlemleri (Milyon \$)	120	537	187	1.283	8.222	8.096	4.259
DÖVİZ KURLARI (Yıllık Ortalama)							
YTL/Dolar (Alış)	1,22233	1,50412	1,49671	1,42184	1,34105	1,42943	1,30126
YTL/Euro (Alış)	1,09134	1,42727	1,68771	1,76712	1,67043	1,79683	1,77790
ÖDEMELER DENGESİ (Milyon \$)							
Mal Dengesi	-3.363	-6.390	-13.489	-22.736	-32.988	-40.941	-46.727
İhracat (FOB)	34.729	40.719	52.394	68.535	78.365	93.611	115.306
İthalat (FOB)	38.092	47.109	65.883	91.271	111.353	134.552	162.033
Cari İşlemler Dengesi	3.760	-626	-7.515	-14.431	-22.137	-31.893	-37.575
İşçi Gelirleri	2.786	1.936	729	804	851	1.111	1.209
Turizm Gelirleri	8.090	8.479	13.203	15.888	18.152	16.853	18.487
ULUSLARARASI REZERVLER (Brüt, Milyon \$)							
	30.212	38.066	44.968	53.786	68.744	90.821	108.247
DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE (Milyon \$)							
Sermaye (Net)	3.352	617	737	1.092	8.134	16.982	18.504
Diğer Sermaye (Net) (4)	-	516	17	351	51	8	501
Gayrimenkul (Net)	-	-	998	1.343	1.841	2.922	2.952
Toplam (Net)	3.352	1.133	1.752	2.786	10.026	19.912	21.957
DIŞ BORÇ STOKU (Milyon \$)							
Kısa Vade	113.592	129.671	144.266	160.760	168.716	205.548	247.200
Uzun Vade	16.403	16.424	23.013	31.880	37.103	40.354	41.803
Kamu	97.189	113.247	121.253	128.880	131.613	165.194	205.397
Kamu	47.129	64.534	70.844	75.668	70.413	71.590	73.359
TCMB	24.351	22.003	24.373	21.410	15.425	15.678	15.801
Özel	42.112	43.135	49.049	63.682	82.877	118.280	158.039
II. SOSYAL GÖSTERGELER							
İSTİHDAM							
Sivil İşgücü (Bin kişi)	23.491	23.818	23.640	24.289	24.565	23.250	23.523
Sivil İstihdam (Bin kişi)	21.524	21.354	21.147	21.791	22.046	20.954	21.189
Tarım	8.089	7.458	7.165	7.400	6.493	5.713	5.601
Sanayi	3.774	3.954	3.846	3.987	4.284	4.135	4.185
Hizmetler	9.661	9.942	10.136	10.404	11.269	11.106	11.403
Sivil İstihdam (Pay, %)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Tarım	37,6	34,9	33,9	34,0	29,5	27,3	26,4
Sanayi	17,5	18,5	18,2	18,3	19,4	19,7	19,8
Hizmetler	44,9	46,6	47,9	47,7	51,1	53,0	53,8
İşsizlik Oranı (%)	8,4	10,3	10,5	10,3	10,3	9,9	9,9
Eksik İstihdam Oranı (%)	6,0	5,4	4,8	4,1	3,3	3,6	3,2
İşsizlik + Eksik İstihdam							
Nedeniyle Atılı İşgücü Oranı (%)	14,4	15,7	15,3	14,4	13,6	13,5	13,1

(4): Yabancı sermayeli firmaların yabancı ortaklarından aldığı kredi.

